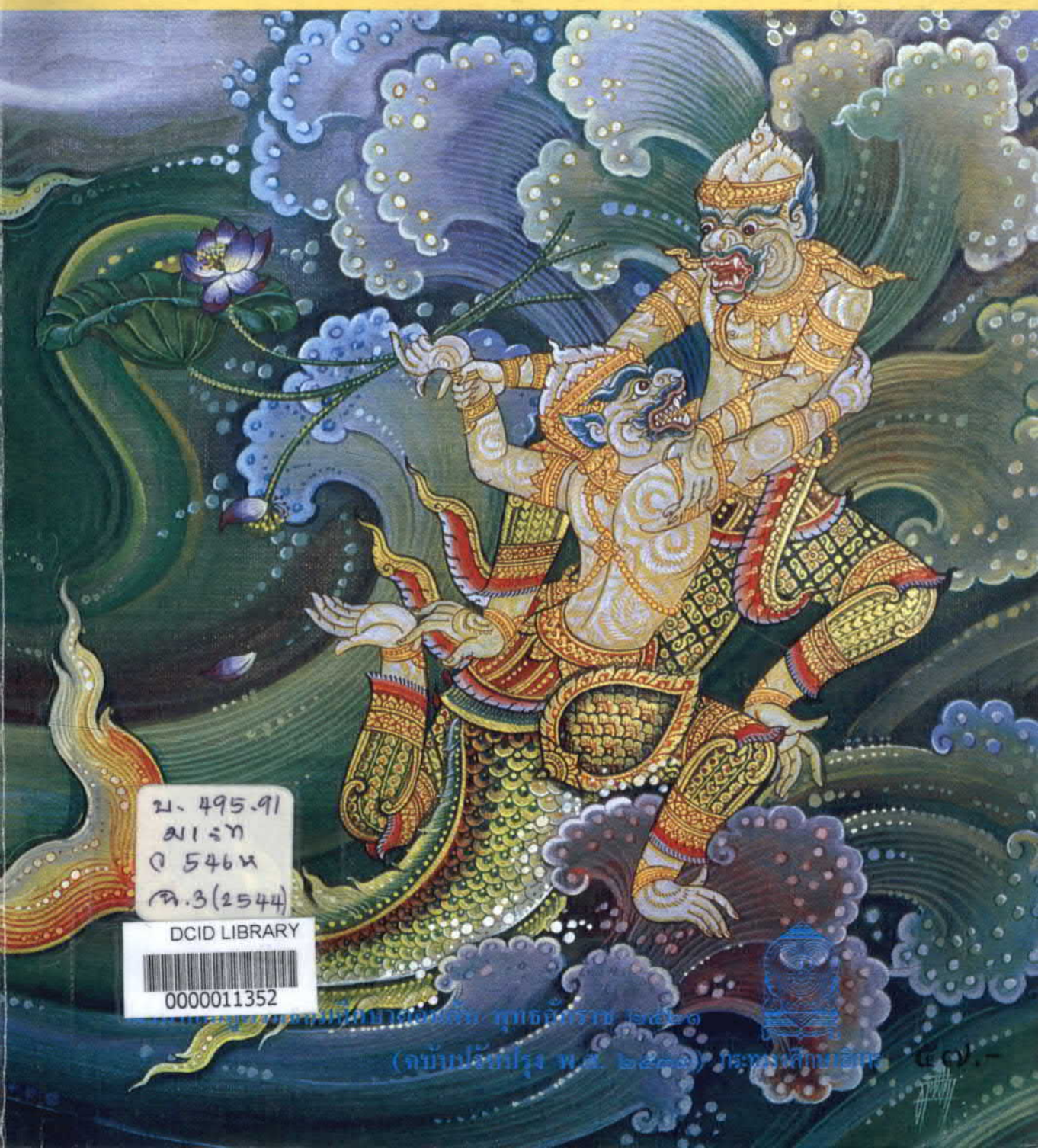

หนังสือเรียนภาษาไทย ท ๑๐๑ ท ๑๐๒

ชุด ทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

บ. 495.91
ม. ๑
0 546 น
ค. 3 (2544)

DCID LIBRARY

0000011352

จัดทำโดยกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๕๕) กระทรวงศึกษาธิการ

๕๐/-

ภาพปก "หนุมานกับมัจฉานุ"
วาดและเขียนเพื่อโดย ชานี อิศวา

ตัวอย่าง

หนังสือเรียนภาษาไทย

ท ๑๐๑ ท ๑๐๒

ตัวอย่างสื่อการเรียนการสอน
ศูนย์พัฒนาหนังสือ

ชุด ทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

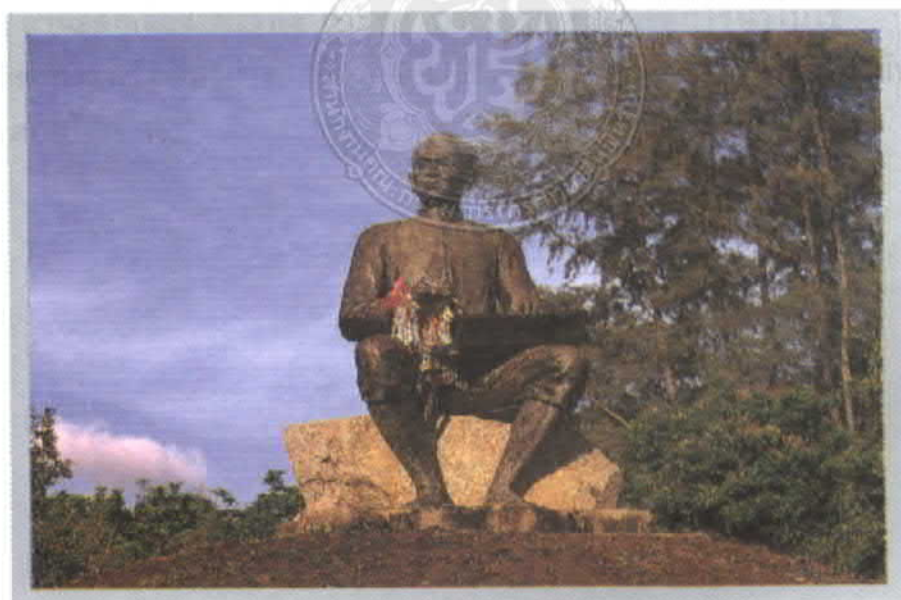
ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

วันที่ ๒๓ พ.ค. ๒๕๓๕

เลขทะเบียน ๒-๐๘๐๖๖ (ร.๓)

เลขเรียกหนังสือ ๗๔๙๕.๙/ ๓:๓ ๐๕๓๖ น.

ศูนย์พัฒนาหนังสือ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือเรียนภาษาไทย ท ๑๐๑ ท ๑๐๒ ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๑
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-01-2403-8

พิมพ์ครั้งที่สิบเจ็ด ๗๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๕๔

องค์การค้าของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

คำนำ

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๓ และใช้ทั่วประเทศตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๔ เป็นต้นไป โดยให้ใช้ปีละชั้นตามลำดับนั้น เพื่อให้สื่อการเรียนการสอนสอดคล้องกับหลักสูตรดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงหนังสือเรียนและคู่มือครูวิชาภาษาไทย ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ และมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๒๔ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ขึ้น ดังรายนามแนบท้ายหนังสือเล่มนี้

ในการปรับปรุงหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๑ ท ๑๐๑ ท ๑๐๒ นี้ คณะกรรมการได้นำผลการวิเคราะห์หนังสือจากการประชุมปฏิบัติการ จากงานวิจัยต่าง ๆ และจากการออกแบบสอบถามศึกษานิเทศก์ ครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หนังสือนี้ทั่วประเทศ มาประกอบการพิจารณาปรับบทนำเรื่อง กิจกรรมทุกบท และปรับเปลี่ยนเรื่องให้มีความยากง่ายพอเหมาะแก่วัย มีความทันสมัย มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ โดยเน้นการฝึกทักษะภาษาไทย ทั้งในเรื่องการอ่านในใจ อ่านออกเสียง การฟัง การพูด การเขียน ตลอดจนการนำไปใช้

กรมวิชาการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนภาษาไทย เล่มนี้ จะอำนวยประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี และขอขอบคุณผู้จัดทำทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

(นายจำริญ เสกธีระ)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๘ ธันวาคม ๒๕๓๓

สารบัญ

หน้า

คำแนะนำในการใช้หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์	๑
ความสนุกในวัดเบญจมบพิตร หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล	๕
สัตว์วิเศษ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร).....	๑๑
นิด ๆ หน่อย ๆ ดอกไม้สด.....	๑๘
บทละครว่า เรื่อง พระร่วง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	๒๘
พระยาพิชัยดาบหัก คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ.....	๕๐
นิราศเมืองแกลง สุนทรภู่.....	๖๓
ไวยาภาษา อ.น.ก.....	๗๓
รวมเกียรติ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช.....	๘๕
ผู้ชนะสิบทิศ ยาขอบ.....	๑๑๖
คุณค่าพจนานุกรม เกหลง พานิช.....	๑๓๘
แม่ศรีเรือน ทิพย์วาทินี สนิทวงศ์.....	๑๔๖
เศรษฐศาสตร์ในห้องแถว หยก บุรพา.....	๑๕๑
หมูนไปตามลมปาก สุชีโว ภิกขุ.....	๑๖๑
บทร้อยกรอง	
สักวา พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ และของเก่า.....	๑๖๙
บุพการี อังคาร กัลยาณพงศ์.....	๑๗๐
วอนขอ กุลทรัพย์ รุ่งฤดี.....	๑๗๑
รุ่งอรุณแห่งหัวใจ จินตนา ปิ่นเฉลียว	๑๗๒
สังเขปประวัติผู้แต่ง	๑๗๗
ศัพทานุกรม	๑๘๗
ภาคผนวก	๒๑๗

คำแนะนำในการใช้หนังสือเรียนภาษาไทย

ชุดทักษะสัมพันธ์

หนังสือชุดนี้ ประกอบด้วยบทที่คัดตัดตอนมาจากหนังสือไทยหลายประเภท และแบบฝึกหัดการใช้ทักษะภาษาไทย โดยมุ่งให้นักเรียนได้ประสบการณ์ที่ประสานสัมพันธ์กัน ทั้งการอ่าน ในใจ อ่านออกเสียง การฟัง การพูด และการเขียนแบบต่าง ๆ ในการคัดเลือบทที่จะนำมาให้อ่านและใช้เป็นแกนกลางสำหรับเสริมทักษะต่าง ๆ นั้น ใช้หลักการคัดเลือกดังต่อไปนี้

๑. ให้นักเรียนได้อ่านหนังสือที่มีรูปแบบต่าง ๆ กัน
๒. ให้นักเรียนได้คุ้นกับการใช้ศิลปะเชิงภาษาด้วยกลวิธีต่าง ๆ กัน มีการเลือกพินิจถ้อยคำที่เหมาะสม เป็นต้น
๓. ให้นักเรียนได้เห็นแบบอย่างภาษาไทยอันเป็นที่รับรองว่าดีพอสมควร และบางเรื่องก็ดียิ่ง
๔. ให้นักเรียนได้ใช้บทที่คัดมาให้อ่านนั้น สำหรับสร้างสรรค์ให้เกิดความสามารถในการฟัง พูดและเขียน
๕. ให้นักเรียนได้ร่วมทำงานกับเพื่อน ๆ ขยายความคิดนึก ขยายประสบการณ์ และจินตนาการให้กว้างขวาง

เราควรทำความเข้าใจว่าภาษาไทยเป็นภาษาของชาติไทย สำหรับคนที่ดำเนินชีวิตในภาคต่าง ๆ ของประเทศใช้สื่อความหมายร่วมกัน ภาษาไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้เป็นภาษาที่พัฒนาขึ้นมาตามความเจริญของชาติไทย มิใช่ภาษาของคนไทยเฉพาะถิ่นหนึ่งถิ่นใด การที่คนไทยปัจจุบันมีภาษาไทยใช้ร่วมกันนี้ เป็นพยานว่าเราดำรงชีวิตและมีวัฒนธรรมร่วมกัน ประชาชาติในประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศไม่มีภาษาของตนเองใช้ ต้องอาศัยภาษาของคนชาติอื่น

ภาษาไทยของเรานั้นใช้ในกิจการสำคัญ ๆ ของประเทศชาติได้เป็นอย่างดี เราใช้ภาษาไทยออกกฎหมาย ใช้ในการประชุมรัฐสภา ใช้ในศาลสถิตยุติธรรม ใช้ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ใช้ในการประพันธ์บทเพลง ใช้ในวรรณคดีร้อยแก้วร้อยกรอง ตลอดจนใช้สนทนาปราศรัยในโอกาสต่าง ๆ

ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่นี้ นักเรียนจะใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดีตามวัยและประสบการณ์ของนักเรียน ยิ่งนักเรียนเจริญวัยขึ้นก็จะได้เรียนรู้วิธีการใช้ภาษาในรูปแบบต่าง ๆ กันมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดทักษะและสามารถใช้ภาษาไทยในการสื่อข้อความให้เกิดประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อกันในหมู่ชนชาติเดียวกัน หากนักเรียนสนใจเอาใจใส่ในเรื่องการใช้ภาษา นักเรียนก็จะได้ประโยชน์มากขึ้น กว้างขวางมากขึ้น ความคิดนึกก็จะพัฒนายิ่ง ๆ ขึ้น

เราเรียนวรรณคดีไทย เพื่อว่าจะได้เข้าใจความรู้สึกและความนึกคิดของเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะที่ร่วมชาติของเราและเพื่อเข้าถึงศิลปะการใช้ภาษา เพื่อนคนไทยของเราที่มีชีวิตอยู่ในอดีต ในปัจจุบันและจะมีต่อไปในอนาคต ผู้ที่มีประสบการณ์ต่างจากเราก็มียาก และที่คล้ายคลึงตัวเราก็มียาก การพยายามเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของเพื่อนร่วมชาติและเพื่อนมนุษย์ทำให้เราเข้าใจตนเองมากขึ้นด้วย หนังสือที่นักเรียนใช้ในการเรียนภาษาไทยนั้นจะเป็นอุปกรณ์ให้นักเรียนได้มีความเข้าใจและมีทักษะทางภาษามากขึ้น

ขอชี้แจงวิธีการที่จะใช้หนังสือนี้ให้มีประโยชน์มากเท่าที่จะทำได้ ดังต่อไปนี้

๑. หนังสือชุดนี้มี ๓ เล่ม เลือกให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้อ่านในใจและอ่านออกเสียง และมีแบบฝึกหัดเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมที่นักเรียนจะทำในห้องเรียน ในคาบเรียนภาษาไทย

๒. แบบฝึกหัดและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เสนอแนะในหนังสือนี้ ให้แล้วแต่ครูจะเห็นสมควรสอนมากน้อยเพียงใด เพราะตามธรรมชาติในการเรียนภาษาของตนเอง คนเราบางคนจะเรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้เร็วมาก บางคนก็ปานกลาง บางคนต้องใช้เวลามาก

๓. ครูอาจเลือกสอนบทที่เรียงไว้ข้างหลังก่อนบทที่เรียงไว้ต้นเล่มก็ได้ เพราะความสนใจของนักเรียนต่างถิ่นต่างท้องที่คงจะไม่เหมือนกัน และความชำนาญของนักเรียนที่มาจากโรงเรียนประเภทต่าง ๆ กัน ก็อาจไม่เสมอกันด้วย

๔. ที่กล่าวว่า รูปแบบ นั้น ขอชี้แจงดังนี้คือ งานเขียนของไทยเราในเวลานี้ มีรูปแบบมากขึ้นทุกวัน บางรูปแบบเรามีมาแต่โบราณ บางรูปแบบเราเพิ่งจะรับมาจากชาวตะวันตก รูปแบบ คือ ลักษณะต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นงานเขียนประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจแบ่งย่อยเป็นชนิดต่าง ๆ อีกก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ พอเป็นสังเขป

รูปแบบ

บทละคร รำ เรื่อง รามเกียรติ์ ประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้ ใช้กลอน (สุภาพ) มีการขึ้นต้นบทของกลอนตามลักษณะของบทละคร เช่น เมื่อนั้น บัดนั้น มีบทสำหรับให้ละครที่นำไปใช้เล่นได้ร่าเริง ๆ และร้องเพราะ ๆ

นิยาย เรื่อง พระอภัยมณี ประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้ ใช้กลอน (สุภาพ) ไม่ขึ้นต้นบทอย่างบทละคร รำ มีการบรรยายเรื่องตลอดไป

นิทานเทียบสุภาษิต เรื่อง ฝนทั้งเป็นเข็ม

ประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้ ใช้ร้อยแก้ว เล่าเรื่องให้ผู้อ่านเข้าใจสุภาษิต

ทั้งสามรูปแบบที่กล่าวข้างบนนั้นมีลักษณะเหมือนกัน ที่ยังไม่ได้ระบุคือ มีโครงเรื่อง มีเหตุการณ์ในเรื่อง (เนื้อเรื่อง) มีตัวในเรื่อง (หรือเรียกเพื่อสะดวกว่า ตัวละคร หรือบุคคลในเรื่อง)

ตัวละครมีลักษณะนิสัยแปลกแตกต่างจากกัน ลักษณะนิสัยของตัวละครก่อเรื่องขึ้นมา ทำให้มีเหตุการณ์ต่อเนื่องกันไป ตัวละครมีการสนทนากัน เป็นต้น

งานเขียนในรูปแบบอื่น ๆ ก็มีอีก เช่น **บทความ** (ที่ผู้เขียนเจตนาให้มีผู้อ่าน) บทความสำหรับออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง และบทความชนิดอื่น บทความย่อมมีลักษณะหรือส่วนประกอบผิดแผกไปจากบทละครว่า หรือบทละครพูด นอกจากนั้น ในหนังสือชุดทักษะสัมพันธ์นี้ ยังมีชีวประวัติ **บทกลอนที่ไม่ใช้นิยาย** **บทพรรณนาลักษณะพืช**ตามแบบวิทยาศาสตร์ **บทพรรณนาสภาพธรรมชาติ**ตามแบบกวี และอื่น ๆ

ในการเรียนอ่านงานเขียนรูปแบบต่าง ๆ นั้น สำหรับระดับนี้ ไม่มุ่งเล็งให้นักเรียนรู้จักบอกรูปแบบ หรือส่วนประกอบของรูปแบบ ซึ่งเป็นการเรียนสำหรับระดับสูงขึ้นไป หนังสือชุดนี้มุ่งหมายให้นักเรียนรู้จักและเกิดความคุ้นเคยเท่านั้น โดยคาดหวังว่านักเรียนจะมีโอกาสศึกษาหนังสือหรืองานเขียนบางเรื่องบางเล่มอย่างลึกซึ้งอีกโสดหนึ่งด้วย

๕. แนะนำวิธีการอ่าน การอ่านหนังสือนั้น ถ้าอ่านเป็นก็มีประโยชน์มาก ถ้าอ่านไม่เป็นก็มีประโยชน์น้อย แต่ก็ยังมีมากกว่าไม่อ่านเลย มีวิธีการที่นักเรียนน่าจะใช้ดังต่อไปนี้

๕.๑ อ่านเพื่อให้เข้าใจเนื้อเรื่อง

๕.๒ เมื่อเข้าใจเนื้อเรื่องแล้ว ก็พิจารณาแยกแยะต่อไปว่า มีข้อความรู้อะไรที่เราอาจจำไปใช้เป็นประโยชน์ได้บ้าง

๕.๓ มีข้อคิดเห็นอะไรที่ผู้เขียนแสดงไว้ ที่น่าจะนำมาคิดนึกต่อไป หรือถกเถียงกันระหว่างเพื่อนในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ได้ตามความคิดนึกของผู้ใหญ่ เช่น ครู หรือ ผู้ปกครอง

๕.๔ ทำนองของผู้เขียนนั้นเป็นไปเพื่อชักบอกความรู้ ยั่วยุให้คิดเพิ่มเติมต่อไป เตือนสติให้คิดชีวิต ยั่วเย้าหรือให้ความบันเทิงใจ หรือผู้เขียนร่าพันความในใจของตนเพื่อขอความเห็นใจ หรือแสดงความสามารถในศิลปะการประพันธ์ หรือเป็นไปในทำนองอื่น หรืออย่างไร

๕.๕ เมื่อได้อ่านแล้ว คิดแล้ว ถกเถียงกับเพื่อน ๆ แล้ว ได้ถามผู้ใหญ่แล้ว เรามีความคิดไปในทางใด จะใช้ความรู้หรือความคิดที่ได้จากการอ่านมาเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของเราเอง หรือเพื่อเพื่อนหรือญาติของเราบ้างได้หรือไม่ อาจทำให้เราบำเพ็ญประโยชน์ให้ประเทศชาติเพิ่มขึ้นได้หรือไม่

๕.๖ ในการเก็บข้อความรู้และข้อคิดเห็น เราจะพบว่าคนเราจะไม่เข้าใจตรงกัน ไม่คิดเห็นในเรื่องใดตรงกันเสมอไป จะเป็นในเรื่องความไพเราะของกาพย์กลอน หรือในเรื่องความดีความชั่ว ความควรไม่ควร ก็ตาม เราควรรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นไว้เสมอ ในบางโอกาสเราอาจเห็นสอดคล้องไปกับผู้อื่น ในบางโอกาส

เราจะยึดความคิดของเราเองไว้ ความรู้สึกและความคิดเห็นของมนุษย์นั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามวัยโดยธรรมชาติ เราจึงยังไม่ควรปฏิเสธสิ่งใดเด็ดขาด หรือลงความเห็นเชื่อมั่นในสิ่งใดเด็ดขาด นอกจากจะได้ใช้เหตุผลหลายด้านหลายทาง แต่ทั้งนี้เราย่อมไม่ประพฤติดำเนินไปในทางใดอันจะนำมาซึ่งความร้อใจแก่ตนเอง หรือผู้หนึ่งผู้ใดที่มีความสัมพันธ์อยู่กับเรา ทั้งที่เป็นผู้ใกล้ชิดหรือห่างไกลอย่างไร

๖. ในการอ่านหนังสือนั้น เราย่อมพยายามอ่านทั้งที่ง่ายและทั้งที่ยาก หนังสือหรืองานเขียนที่อ่านยากนั้น ถ้าเราพ้นจากโรงเรียนไปแล้ว ก็จะหมดโอกาสอ่าน เพราะจะหาผู้ช่วยให้ความเข้าใจยาก เราจะต้องอ่านหนังสือที่ใช้ภาษาเก่า และที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพราะเราจะต้องรู้ว่าภาษาของเราได้เปลี่ยนแปลงมาทีละเล็กละน้อยอย่างไร ในการอ่านหนังสือเก่า เราย่อมพยายามเข้าใจชีวิตเก่าของไทยเรา เพื่อจะได้เข้าใจชีวิตปัจจุบันของเราให้แจ่มแจ้งขึ้นว่า เหตุใดเราจึงมีแบบแผนการดำรงชีวิตเช่นนี้ การอ่านหนังสือเก่า ทำให้เราเข้าถึงอารมณ์ของบรรพบุรุษของเรา ทำให้เราเข้าใจความเสื่อมความเจริญของชีวิตในด้านต่าง ๆ

๗. เรามีวรรณคดีที่เป็นมรดกไทย วรรณคดีประเภทนี้ อาจมีเนื้อเรื่อง มีบทสนทนา มีลักษณะนิสัยของตัวละคร แปลกไปจากที่เราเคยชิน แต่วรรณคดีที่เป็นมรดกของไทยนี้ พิสูจน์ให้เราเห็นว่าภาษาไทยเป็นภาษาใช้ได้ในระดับสูง และพิสูจน์ว่าคนไทยเรามีอารมณ์ในระดับสูง ไม่ใช่คนที่รู้สึกเฉื่อย ๆ เรื่อย ๆ บทที่ให้อ่านในหนังสือชุดนี้ เลือกมาเฉพาะที่นักเรียนในวัยนี้พอจะเข้าถึงได้ แต่เรามีกงานเขียนระดับสูงอีกมาก วรรณคดีมรดกไทยนั้น กวี หรือผู้เขียนมุ่งหมายให้ผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่ที่รู้ดีรู้ชั่วอ่าน ในฐานะที่เราเป็นนักเรียนได้มีโอกาสรับการศึกษาในโรงเรียน เราจึงอ่านบ้างพอได้รู้รสเท่าที่อาจรับได้เพียงส่วนน้อย ต่อไปเมื่อเป็นผู้ใหญ่เราจึงจะเข้าถึงงานเขียนระดับสูงได้อย่างเต็มที่ วรรณคดีย่อมมีประโยชน์แก่ชีวิตคนทุกสมัย แต่ต้องอาศัยการตีความที่ค่อนข้างจะลึกซึ้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนี้ เราอ่านแต่เพียงให้เกิดความคุ้นเคย และรับความบันเทิงเท่าที่จะทำได้

๘. นอกจากอ่านบทต่าง ๆ ที่บรรจุในหนังสือนี้แล้ว นักเรียนจะได้ ใช้บทที่อ่านเป็นสะพานเชื่อมโยงไปถึงทักษะอื่น ๆ เช่น ฝึกการพูดโต้ตอบกันอย่างสุภาพ ไม่โกรธกันเพราะความเห็นไม่ตรงกัน รู้จักขึ้นต้นคำพูดและจบลงเพื่อให้เกิดความเข้าใจแจ่มชัดแก่ผู้ฟัง พูดเพื่อให้เกิดไมตรีจิต เราจะต้องฝึกทักษะเขียนให้เกิดความคล่องความชำนาญ ทำความเข้าใจแจ่มแจ้งและนำเสนอ เราจะต้องสังเกตว่าภาษาของเรามีวิธีการใช้อย่างไรบ้าง การสะกดตัว การเรียบเรียงถ้อยคำในประโยค ดำเนินไปตามหลักการอย่างไร และเราอาจใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือสื่อความหมายโดยทั่วไปด้วยความนึกคิดที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นให้ดีที่สุดที่ทำได้โดยง่าย

ความสนุกในวัดเบญจมบพิตร

นำเรื่อง

เรื่อง ความสนุกในวัดเบญจมบพิตร นี้ เป็นงานเขียนประเภทสารคดีที่เจตนาให้ความรู้ และในขณะเดียวกันผู้อ่านก็ได้ความบันเทิงด้วย การที่ผู้เขียนใช้วิธีเขียนแบบเล่าประสบการณ์ของตนเองเช่นนี้ ย่อมทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกประจักษ์ว่า อยู่ในสถานที่และเวลาที่กล่าวถึงนั้น

งานเขียนนี้บางตอนมีลักษณะเป็นพรรณนาโวหาร บางตอนเป็นบรรยายโวหาร ใช้สำนวนภาษาอ่านเข้าใจง่าย ชวนให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพและพลอยรู้สึกสนุกตามไปด้วย

วัดเบญจมบพิตร เป็นวัดที่ได้ชื่อว่ามีคามประณีตงดงามในด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมต่าง ๆ เป็นที่นิยมยกย่องของชาวต่างประเทศที่ได้มีโอกาสมาชม จนมีคำเรียกกันติดปากว่า “The Marble Temple” แปลว่า “วัดหินอ่อน” การที่นักเรียนได้อ่านเรื่องนี้ จะทำให้ได้ทราบเบื้องหลังส่วนหนึ่งของการสร้างวัดเบญจมบพิตรนี้ว่า ต้องใช้วิธีการอย่างไรจึงสามารถหาเงินมาช่วยสร้างวัดให้เสร็จสมบูรณ์ได้ งานวัดเบญจมบพิตรที่กล่าวถึงในเรื่องนี้ ช่วยสะท้อนภาพสังคมไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ให้คนรุ่นหลังได้ทราบตามสมควร

ความสุขในวัดเบญจมบพิตร

หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล

เจ้าหน้าที่สมาคมสำนักเบญจมบพิตรต้องการให้ข้าพเจ้าเล่าเรื่องในวัดเบญจมบพิตร ให้แก่หนังสือเบญจมบพิตรสัมพันธ์ที่จะออกในวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๔ ข้าพเจ้าจึงส่งจิตกลับไปตรวจค้น ตั้งแต่ได้รู้จักวัดเบญจมบพิตรมาแต่เด็ก ๆ ได้รับความดังจะเล่าให้เด็กที่ไม่เคยเห็นเช่นตัวข้าพเจ้า ฟังดังต่อไปนี้

งานที่สนุกที่หนึ่งในวัดเบญจม ฯ คืองานออกร้านในวัดนี้ อันเป็นงานประจำปีในฤดูหนาว เพื่อเก็บเงินบำรุงวัดซึ่งยังไม่เสร็จเรียบร้อยดี เรียกกันในสมัยนั้นว่า “งานวัด” ร้านต่าง ๆ มีตั้งแต่ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจ้านายทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้น้อย สุดแต่ใครมีกำลัง จะทำได้ จนถึงชาวต่างประเทศผู้เป็นนายห้างใหญ่ ๆ บริเวณร้านอยู่ในเขตรั้วเหล็กแดงเท่านั้น ต่อมาทางตัวพระอุโบสถก็มีแต่พวกร้านขายรูปเทียนดอกไม้และทองเปลว สำหรับผู้ที่จะไปบูชาพระ และทำบุญ พวกเราเด็ก ๆ มิได้เคยไปทางนั้นเลยซ้ำกลัวว่ามีดอีกด้วย เราพากันวิ่งวุ่นอยู่แต่ทางร้านต่าง ๆ ซึ่งเห็นในเวลานั้นว่าใหญ่โตมโหฬารสุดหล้าฟ้าเขียว ซ้ำยังมีสถานที่ที่เรียกว่า สำเพ็งอยู่นอกรั้วแดงทางถนนราชดำเนินอีกเมืองหนึ่ง มีทั้งโรงخنักรอก และเขาวงกตที่เข้าไปแล้วออกไม่ได้จนกว่าจะเดินถูกทาง ร้านในแถวสำเพ็งอย่างเดียวกับงานภูเขาทอง ผิดกับข้างในวัดอย่างเทียบกันไม่ได้ เพราะความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความนิยมผิดกัน ทุกคนที่ก้าวเข้าประตูเหล็กแดงเข้าไปแล้วจะรู้สึกเหมือนเมือง หนึ่งที่เต็มไปด้วยความสนุกสนาน ผู้คนแต่งตัวสวยงาม ๆ ร้านจัดกันอย่างประณีตและเรียบร้อยไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม นอกจากเสียงดนตรีเบา ๆ พอได้ยินพูดกันได้ไม่ต้องตะโกน ไม่มีคนแน่นจนถึงเบียดเสียดกัน ไม่มีใครมาถ่มขากปล่อยเชื้อโรค ข้าง ๆ ตัว และสิ่งที่วิเศษยิ่งก็คือไม่มีขโมยเลย ฉะนั้นทุกคนที่มีเพชรนิลจินดาที่แต่งกันได้วูบวับ (ที่ไม่มียาจะยืมเขามาบ้างก็คงมี) ทุกคนหน้าตาเบิกบาน เสียงทักทายกันแต่ว่า “ร้านอยู่ไหน? เดียวไป” เพราะร้านของใครก็พาครอบครัวไปนั่งเป็นเจ้าของร้าน เป็นผู้ขาย ทั้งนี้ก็เพราะทุกคนจะได้เฝ้าในหลวงของเขาทั่วหน้ากัน ใครอยากเฝ้าก็นั่งอยู่หน้าร้าน เวลาเสด็จผ่านทาง หยุดทอดพระเนตร และทักทาย เจ้าของร้านทั้งครอบครัวก็ได้เฝ้า ใครอยากทูลอะไรอยากถวายอะไรก็ถวายได้ ทุกคนจึงรู้สึกว่าในหลวงเป็นของตัวและตัวเป็นของในหลวงด้วยกันทุกคน อีกอย่างหนึ่งในสมัยนั้นพวกนักเรียนเมืองนอกกำลังเรียนจบกลับบ้านทยอยกันมาทุกปี ท่านพวกนี้เปรียบเสมือนเทวดาตกลงมาจากสวรรค์ ความคิดของท่านไม่ยอมให้คลุมถุงชนนั้นเป็นแน่ ฉะนั้น “งานวัด” นี้จึงเป็นที่หนุ่มสาวเขาเลือกคู่กันเอง แต่เขาไปนั่งคุยกันตามร้าน ไม่มีเวลาไปไหนด้วยกันได้ พวกเราเด็ก ๆ ขนาด ๑๑ - ๑๒ ขวบอยู่นอกเกณฑ์ ก็วิ่งเล่นกันอย่างสนุกแทบตาย ความสนุกนั้นคือไปเที่ยวตามเด็ก รุ่นเดียวกันไปเที่ยวดูร้านตุ๊กตา แม้จะแพงซื้อไม่ได้เพียงไปนั่งดูก็สนุก ออกจากร้านตุ๊กตาไปร้าน

ตกเบ็ด เขาทำเป็นสระและห่อสลากเป็นรูปสัตว์น้ำต่าง ๆ อยู่ในนั้น มีเบ็ดติดแม่เหล็กไว้ตรงปลาย ใครจะตกเบ็ดก็เสีย ๑ บาท แล้วยื่นเบ็ดลงไปในสระ ห่อสัตว์เหล่านั้นมีเหล็กอยู่ข้างในด้วย ก็กระโดดขึ้นมาติดเบ็ด เราชอบเสียจริง ๆ จัง ๆ อีกแห่งหนึ่งก็คือร้านที่มีกลไกต่าง ๆ เช่น มีร้านหนึ่งจัดเป็นถ้ำและมีลำธาร พาเรือลำเล็กขนาดนั่งคนเดียวลอยเข้าไปในถ้ำแล้วพากลับออกมาเอง เราไปยืนดูเห็นประหลาดหนักหนาว่าทำไมเรือมันไปเองได้และในน้ำมีอะไรบ้าง อยากรู้เสียจริง ๆ ตกลงนัดกันว่าเราจะลงกันคนละลำ (มีอยู่ ๓ ลำ) ถ้าเขาเป่านกหวีดให้เรือออก เราจะเอามือสาวฝั่ง ๒ ข้างให้มันไปเร็วเข้าจนเห็นว่า ทำไมเรือมันไปเองได้ เมื่อซื้อตั๋วใบละบาทและลงนั่งในเรือแล้ว พอเขาเป่านกหวีดปล่อยเรือ เราก็ดึงสาวเข้าไปในถ้ำ พอโผล่ก็เจอผู้ชายคนหนึ่งกำลังยกโพงสังกะสีพ่นน้ำดังโพล่ง ๆ เราตะโกนพร้อมกันว่า “นั่นแน่” ตาพ่นน้ำหัดตัวกลับเข้าไปในหลังหินหายเงียบ เราภาคภูมิใจเสียจริง ๆ ว่า จับได้แล้วว่าทำไมเรือมันไปเองได้ กลับออกมาคุยโขมงจนเจ้าของร้านต้องมากระซิบบว่า อย่าเอะอะไป

ที่ที่สนุกอีกแห่งหนึ่งก็คือในเมืองจีน ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มีประตูตีตัวเข้าไปข้างในแล้วมีร้านเป็นห้อง ๆ รอบสี่เหลี่ยม ขายอาหารจีน ขายน้ำชา ขายจันอับ และอะไรต่าง ๆ ที่เป็นจีน มียกพื้นเล็ก ๆ อยู่ตรงกลางเมืองให้พวกตลกเล่น พวกเราดิตละครตลก การเข้าเมืองนั้นเป็นอันไม่ได้ตีตัว เพราะเราคู่เคยกับพวกขายตัวเสียแล้ว เราก็อ้างเข้าวังออกได้สบาย ส่วนเงินที่ใช้จ่ายบ้างนั้น ถ้าไม่มีหรือหมดก็เที่ยวขอพวกผู้ใหญ่ซึ่งโดยมากเขาให้ เพราะไม่ต้องการให้กวน เป็นอันว่างานวัดเบญจม ฯ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น ทุกคนสนุก เช่น

๑. ผู้ใหญ่ก็ได้พบกันทั่วถึง ทั้งได้เฝ้าในหลวงซึ่งตามธรรมดาแม้จะเฝ้าได้ง่ายก็มักจะเป็นในเวลาการงาน ไม่เป็นไปรเวตเช่นในงานวัดนี้ และยังได้ทำบุญตามเสด็จในการพระราชกุศลด้วย เพราะงานจะมี ๕-๗ วันก็ตาม ในวันหนึ่งพระเจ้าอยู่หัวจะทรงนำพระสงฆ์ออกเที่ยวด้วยพระองค์เอง และเจ้าของร้านต่าง ๆ ก็มีของถวายใส่ย่ามเช่นตักบาตร วันไหนเป็นวันพระเที่ยว พวกเราเด็กผู้หญิงก็ถูกเก็บตัวไว้กับร้าน เพราะไม่ให้เข้าไปยุ่ง

๒. พวกหนุ่มสาวก็มีโอกาสได้รู้จักกัน พร้อมทั้งผู้ใหญ่ก็รู้เห็น ไม่ต้องลักขโมยรักกัน สิ่งที่น่ารำคาญที่มีอยู่ก็คือ สงครามแย่งกัน ใส่ความกันอย่างน่าสยดสยอง สงครามเงิบชนิดนี้ ข้าพเจ้าเคยเห็นตั้งแต่คลุมถุงไม่คลุมถุง และแม้ฉีกถุงแล้วก็ตาม ทูตสมัยล้นแต่แย่งกันเป็นมูลเหตุอย่างน่าอนาถอย่างไรรก็ตามหนุ่ม ๆ สาว ๆ ก็ยังได้สนุกสนานดังใจ แม้พักหนึ่งเท่านั้นเอง

๓. พวกเด็กก็สนุก ได้รู้ ได้ดู ได้เห็น ได้ชื่นชมใจ แต่ชนของเราไม่มีสิ่งสกปรกเจือปนเลย

ทุกครั้งที่ข้าพเจ้านึกถึงงานวัดเบญจม ฯ และคุยกันถึงเรื่องงานวัด เราทุกคนที่ทันได้เห็นยังสนุกอยู่ไม่รู้หาย แต่เมื่อผ่านวัดไป หรือแวะเข้าไปกับพวกนักท่องเที่ยวก็ดี ข้าพเจ้าอดหยุดยั้งหัวเราะและนึกขำในใจไม่ได้ว่าเมืองจีนทั้งเมือง ถ้ำ เขา ลำธารมีเรือทั้งลำ ๆ ร้านรวงใหญ่โตร้านข้างในเป็นแถว ร้านเจ้านาย ขุนนาง นายห้าง พ่อค้า ฯลฯ ตายจริง เนื้อที่เท่านั้นเอง

คำอธิบายเพิ่มเติม

ลำเพ็ญ

ย่านการค้า อยู่ระหว่างถนนพหลโยธินกับถนนจักรวรรดิ เป็นที่อยู่และที่ทำการค้าของคนจีน ในเรื่องความสนุกในวัดเบญจมบพิตร เป็นร้านที่ทำจำลองจากร้านค้าจริง ๆ ในลำเพ็ญ

โขนชักกรอก

โขน เป็นนาฏศิลป์แบบหนึ่ง มักเล่นเรื่องรามเกียรติ์ มีการรำตามบทพากย์ มีบทเจรจา และมีบทร้อง มีปีพาทย์บรรเลง ผู้แสดงเป็นยักษ์และลิงสวมหัวโขนตามบท ผู้ดูจะไม่เห็นหน้าผู้แสดง โขนชักกรอก คือโขนที่มีการชักกรอก ตัวละครทำท่าเหาะโดยมีขอเกี่ยวรัดไว้ที่ด้านหลังของตัวละคร (โดยมากใช้เด็กเพื่อให้หน้าหนักเบา) แล้วมีเชือกชักกรอกให้เคลื่อนผ่านฉาก เพื่อให้ดูเหมือนเหาะจริง ๆ

เขาวงกต

เขาวงกตเป็นชื่อเขาในวรรณคดีเรื่องมหาเวสสันดรชาดก มีทางเข้าออกวุ่นเวียน อาจหลงได้ ในที่นี้หมายถึงร้านที่ตกแต่งให้ดูเหมือนเขาวงกต

ภูเขาทอง

พระเจดีย์สูงซึ่งสร้างไว้ที่วัดสระเกศ ภายนอกปิดทองอร่าม เวลาถึงงานวัดนี้ ประชาชนพากันไปเที่ยวอย่างสนุกสนาน มีการจัดร้านเป็นรูปลักษณะต่าง ๆ จึงเรียกกันสั้น ๆ ว่า งานภูเขาทอง หมายถึง สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาชิราวุธ เป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๒๙ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์ที่ ๒ ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ต่อมาได้เสด็จเสวยราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

วันพระเที่ยว

วันที่พระสงฆ์ในวัดเบญจมบพิตร หรือวัดอื่น ๆ มาเดินชมงานในบริเวณวัดเบญจมบพิตร

คลุมถุงชน

การแต่งงานที่เป็นไปโดยผู้ใหญ่จัดให้ หนุ่มสาวไม่มีโอกาสเลือกคู่เอง เปรียบเสมือนเอาถุงมาคลุมศีรษะให้ชนกัน จึงพูดเป็นสำนวนว่า “คลุมถุงชน” ส่วนการไม่ทำตามประเพณีแต่งงานที่ผู้ใหญ่จัดการให้ พูดเป็นสำนวนว่า “ไม่คลุมถุง” และ “ฉีกถุง” ก็หมายถึง การฝ่าฝืนประเพณีดังกล่าวโดยผลการ

กิจกรรม

๑. ทบทวนเรื่องโดยการตอบคำถามด้วยวาจาหรือการเขียน

- ๑) งานสนุกที่กล่าวถึงในเรื่องนี้คืออะไร จัดขึ้นด้วยจุดประสงค์อย่างไร
- ๒) การออกร้านที่จัดขึ้นในบริเวณวัดเบญจมบพิตร มีวิธีจัดอย่างไร จึงทำให้ผู้เข้าชมที่เป็นเด็ก รู้สึกว่าสนุก
- ๓) “ในหลวง” และ “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช” ที่กล่าวถึงในเรื่องนี้ทรงพระนามว่าอย่างไร
- ๔) มีเหตุการณ์อะไรที่ทำให้ผู้เขียนตื่นเต้นมาก เมื่อเข้าไปที่ร้านซึ่งมีเรือพาลอดถ้ำ
- ๕) มีใครได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง จากงานออกร้านในวัดเบญจมบพิตรครั้งนั้น
- ๖) คำว่า “เบญจมบพิตร” แปลว่าอะไร

๒. ศึกษาและสังเกตภาษา

- ๑) นักเรียนช่วยกันหาความหมายของความต่อไปนี้ ตามที่ใช้ในบทความ

- ส่งจิตกลับไปตรวจค้น
- สุดแต่ใครมีกำลังจะทำได้
- คลุมถุงชน
- ไม่เป็นไปรวดเร็ว
- ทำบุญตามเสด็จในการพระราชกุศล

- ๒) เต็มคำให้เป็นสำนวนตามที่นิยมใช้กัน (โดยไม่ต้องดูหนังสือ)

ใหญ่โต..... สุดหล้า.....
 ระเบียบ..... เพชรนิล.....
 อึกทึก.....

- ๓) รวบรวมคำที่ใช้บ่อยๆ ในเรื่องนี้ ดังตัวอย่างเช่น ต่าง ๆ สวย ๆ งาม ๆ เด็ก ๆ

๓. ฝึกทำงานเป็นกลุ่ม

อภิปรายและหาคำตอบสำหรับคำถามต่อไปนี้

- ๑) งานออกร้านของวัดเบญจมบพิตร มีวิธีจัดแสดงสิ่งต่าง ๆ เป็นประเภทอะไรบ้าง บอกมาเท่าที่สังเกตได้
- ๒) ประโยชน์ที่ได้จากการจัดงานออกร้านดังกล่าวมีอะไรบ้าง ให้พิจารณาในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
- ๓) ผู้เขียนกล่าวถึง “นักเรียนนอก” และ “การเลือกคู่” ในเรื่องนี้ว่าอย่างไร สรุปเป็นข้อสังเกตสั้น ๆ

- ๔) วิเคราะห์ ความสนุกของผู้คนที่มาเที่ยวงานนี้ว่าเป็นอย่างไร
- ๕) วิเคราะห์ว่าผู้เขียนมีความชอบอะไร ไม่ชอบอะไร และชอบสิ่งใดในสิ่งใด

๔. ฝึกหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องต่อไปนี

- ๑) การสร้างวัดเบญจมบพิตร สร้างในสมัยใด ใครเป็นช่างออกแบบก่อสร้าง วัดนี้ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวอย่างไร
- ๒) “สำเพ็ง” อยู่ที่ไหน นักเรียนจะหาโอกาสไปที่นั่นได้หรือไม่ ถ้ามีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพ ฯ หรือมีโอกาสมาเที่ยวกรุงเทพ ฯ ควรไปศึกษาหาความรู้ในเรื่องนี้ แล้วเขียนเป็นบันทึกประสบการณ์ให้ครูตรวจ

๕. ฝึกการเขียน

- ๑) อ่านข้อความในอนุเฉท (ย่อหน้า) สุดท้ายของเรื่องตั้งแต่ “ทุกครั้งที่ข้าพเจ้า...จนถึง...เนื้อที่เท่านี้เอง” พิจารณาว่า ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบันโดยใช้วิธีการอย่างไร และจงเขียนถึงความคิดคำนึงนั้นด้วยถ้อยคำของนักเขียนเอง
- ๒) ฝึกเขียน “บันทึกการเที่ยวงาน” ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่นักเรียนได้ไปเที่ยวมา อาจเป็นงานประจำปีของจังหวัด งานออกร้านของโรงเรียนหรืองานที่ทางวัดจัด ฯลฯ แล้วแต่กรณี หยิบยกสิ่งที่น่าสนใจที่ให้ความรู้และความบันเทิงมาเขียนเล่าให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพเท่าที่จะสามารถทำได้ ความยาวประมาณ ๑ - ๑½ หน้า

กิจกรรมเสริม

- ๑. ทำสมุดภาพวัดเบญจมบพิตรหรือวัดอื่น ๆ โดยหาภาพถ่าย หรือภาพเขียนมารวบรวมไว้ และเขียนคำบรรยายใต้ภาพแล้วแลกเปลี่ยนกันดูระหว่างกลุ่มต่าง ๆ
- ๒. ถ้ามีโอกาสและมีความสะดวก ก็ควรไปชมวัดเบญจมบพิตรและพิจารณาบริเวณ “ในรั้วแดง - นอกรั้วแดง” ว่าอยู่ทางตอนใดของวัด และร้านต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในเรื่องน่าจะอยู่ที่บริเวณใด

สัตวภิธาน

นำเรื่อง

บทประพันธ์ที่นักเรียนจะได้อ่านต่อไปนี้เป็นบทคัดมาจากหนังสือเรื่องสัตวภิธาน ซึ่งพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ได้แต่งไว้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ มุ่งหมายให้เป็นบทคัดอ่านเกี่ยวกับชื่อสัตว์ต่าง ๆ เท่าที่รู้จักกันในสมัยนั้น บทที่นำมาให้เรียนนี้ ว่าด้วยสัตว์พหุบาทหรือสัตว์ที่มีเท้ามากกว่าสี่เท้า อันเป็นสิ่งที่น่าสนใจชวนให้ใคร่เรียนรู้ นักเรียนจะได้รู้จักและศึกษาถึงรูปร่างลักษณะ ตลอดจนนิสัยและชีวิตของสัตว์ประเภทเหล่านี้

อนึ่ง นักเรียนจะพบว่า มีคำบางคำเขียนไม่ตรงตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ เช่น แมงวัน แมงทับ ทั้งนี้ เพื่อรักษาตัวสะกดของคำไว้ตามต้นฉบับเดิมของผู้ประพันธ์

แมลงเม่า

ปลวก

แมลงวัน

จักจั่น

แมลงดา

แมลงทับ

แมงป่อง

แมลงปอ

กุ้ง

ตะขาบ

(กองกีฏและสัตววิทยา กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เอื้อเฟื้อภาพประกอบ)

สัตวาทิธาน

สัตว์มีเท้ามากกว่าสี่เท้า

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

สัตว์ พวกหนึ่งนี้ชื่อ
มี อเนกสมญา
เท้า เกินยิ่งจัตวา
มาก จวบหมื่นแสนซ้อน

พหูบาทา เทาเฮย
ยอกย้อน
ควรรับ เขานอ
สุดพันประมาณ ฯ

ฉบับ ๑๖

สัตว์จำพวกหนึ่งสมญา
มีเท้าอเนกนับหลาย
เท้าเกินกว่าสี่โดยหมาย
สัตว์น้ำสัตว์บกบอกตรง

พหูบาทา
สองพวกภิปราย

ตะบองพล่าใหญ่ยง
ตัวจุดตะขาบไฟแดง
มีพิษมีฤทธิ์เรียวแรง
เข้าปล้ำเข้ารัดกัดกิน

อยู่ในป่าดง

ตะขาบพรรณหนึ่งอยู่ดิน
สถานแลบ้านเรือนคน
ตะขาบไต่ซอนซอนชน
แมงมุมขยุ้มหลังคา

พบข้างกลางแปลง

แมงป่องจ้องชูหางหา
ปะทะก็จะจีแทง

พรรณหนึ่งอยู่ถิ่น

ตัวแมงกะแท็กลิ้นแรง
กะซอนก็ซอนธรณี

กึ่งกือคลานวน

แมงทับวาววับแววสี
แกมทองระรองเรืองฉาย

สิ่งใดจะมา

แมงค่อมคือแมงทับกลาย
แต่กายนั้นย่อมกว่ากัน

แมงสาบอีกแมง

แมงโยโยงโยพัลวัน
ขึงเพื่อดักสัตว์บินจร

ดั่งนิลมณี

สีเลื่อมเหลืองพราย

เป็นตาข่ายขัน

แมงเม่าบินเข้าไผ่ฟ่อน	ร้อยพันม้วยมรณ
เพราะหมายว่าเพลิงเรืองาม	
แมงวันแมงหิววูวาม	แมงคาเรืองยาม
ราตรีแลสเรืองเรือง	
แมงป่องข้างตัวเขื่องเขื่อง	มีชุมข้างเมือง
มลาวประเทศเขตขันธุ์	
แมงดาสองเพศสองพรรณ	คือแมงดาอรร-
ณพลแลแมงดานา *	
แมงภูตัวผึ้งภูมรา	แต่นต่อตัวตา
ปะขาวแลตัวเต่าทอง	
แมงปอบินไปเป็นกอง	โฉบแย่งยุ่งปอง
เป็นเหยื่อแลแย่งกันกิน	
หมาล่าเหยื่อบยุ่งบั้งริน	ร้านรุ่มกันกิน
โลहितมนุษย์สุดคัน	
ตัวพร้าวโบยบินผินผ่น	ตัวงโสนดองมัน
คนมักพอใจรับประทาน	
ผีเสื้อใหญ่เล็กสัณฐาน	ลายหลากตระการ
สลับลีไลหลายสี	
ตักแตนกายยาวรี	ใหญ่เล็กมูลมี
ประมาณก็เหลือคณนา	
ตัวเหนียงนิลดำมละกา	มันคือหมึกทา
ที่ใส่สักหยาดบยล	
กลิ้งที่เกลือกคูตระคน	สัตว์นี้สัประดน
โสโครกบเกลียดอาจม	
เรไรร้ายร้องระดม	หรีงหรีงระงม
เพรียกพฤษ์ที่ในไพรแวง	

* หมายเหตุ

แมงดาสองเพศสองพรรณ
ณพลแลแมงดานา

คือแมงดาอรร-

เราจะออกเสียงวรรคที่สองและวรรคที่สาม ได้สองทาง คือ อรร ออกเสียงว่า อัน-ระ และออกเสียง ณพ ในวรรคสามว่า
ณบ อีกทางหนึ่งอาจออกเสียง อรร ว่า อัน และออกเสียง ณพ ในวรรคสามว่า นะ-พะ

แม่ม่ายลองในกระแสง
ระดมระดื่นพื้นไพร

จักจั่นแจ้วแจ้วจับใจ
สังคีตประโคมอารัญ
จะร่ำสัตว์ในไพรสณฑ์
จะนับจะตรวจเหลือตรา

มดแดงแฝงใบพฤษภา
มดตีดอีกมดแดงไฟ
มดตะนอยอีกทั้งมดไร

มดแป้งมดคันสัจจ
น้ำลายงูเห่าเผ้าฟอน
มดง่ามก็กล้ำคลาติน

ตัวปลวกรังดังศิขริน
น่านองอเนกเลสหลาย
สัตว์ในกระแสสินธุ์สาย
คือปูทะเลปูนา

ปูแสมแลปูอัศวา
ใหญ่เล็กหลากหลายมากมี
กุ่มใหญ่กุ่มผอยเคยมี
กระทบกกระทั้งกังวาน

พวกสัตว์เหล่านั้นนามขนาน
ว่าสัตว์พหุบาทา

มีเท้ามากเกินจิตวา
ไว้ให้กุมารอ่านเขียน
หวังเพื่อสอบทานที่เรียน
มักง่ายจักต้องตีรัน

จบสัตว์มีเท้ามาก
ลำดับนับเรียงราย
นักเรียนทราบบรรยาย
จำจดบทแบบให้

เสียงแหวดแหวแรง

จาดจ้ำแจ่มใส

อเนกอนันต์

มดดำคล้ำคลา

ตาลานคลานไว

ไต่ตอมตัวหนอน

ตัวชันโรงบิน

มีเท้ามากมาย

หมู่เปี้ยวกายา

กึ่งก้ามโตตี

มครคำขาน

คิดประมวลงมา

ระมัดระเมียร

มูลหมาย หมู่เฮย

เรียบไว้

ยลเยียง อย่างนา

แม่นมั่นคำสอน

กิจกรรม

๑. ฝึกสังเกตและทบทวนความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง

- ๑) สัตว์ในสัตตวาภิธานมีกี่ประเภท ลองเขียนชื่อสัตว์แต่ละประเภทที่นักเรียนรู้จักมาให้ได้มากที่สุด
- ๒) เลือกชื่อสัตว์ในเรื่องให้อยู่ในแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้
 - ก. สัตว์มีพิษ
 - ข. สัตว์มีกลิ่นเหม็น
 - ค. สัตว์ที่ชอบของสกปรก
 - ง. สัตว์ที่ใช้เป็นอาหารได้
 - จ. สัตว์ที่มีสีสวยงาม
 - ฉ. สัตว์ที่ทำให้เกิดเสียงไพเราะเหมือนเสียงดนตรี

๒. ศึกษาความคิดและวิธีเขียนของผู้แต่ง

- ๑) ผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายประการใดในการเขียนเรื่องนี้ขึ้น
- ๒) ผู้แต่งมีวิธีการกล่าวถึงสัตว์โดยเรียงลำดับเป็นพวก ๆ อย่างไร
- ๓) การใช้คำในบทประพันธ์เพื่อให้เกิดความไพเราะ ผู้แต่งใช้กลวิธีใดบ้าง ให้นักเรียนหาตัวอย่างมารวบรวมไว้ เช่น

สัมผัสอักษร - ฤทธิ์เรียวแรง ชอกซอน วาววับแวม ระรองเรือง

คำซ้อน - ปาดง เรียวแรง บ้านเรือน ไฟฟอน

๓. ฝึกทำงานเป็นกลุ่ม

- แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามความสนใจ อภิปรายร่วมกัน แล้วบันทึกความคิดเห็นของกลุ่มไว้
- ก. การศึกษาชีวิตสัตว์จะเกิดประโยชน์อันใดแก่มนุษยชาติ
 - ข. เราควรจะปฏิบัติต่อสัตว์ที่มีประโยชน์และสัตว์ที่มีอันตรายต่อมนุษย์ แตกต่างกันอย่างไร เพราะเหตุใด
 - ค. เรื่องสัตตวาภิธานให้ข้อคิดในด้านใด และผู้อ่านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือไม่อย่างไร

๔. ฝึกหาความรู้เพิ่มเติม

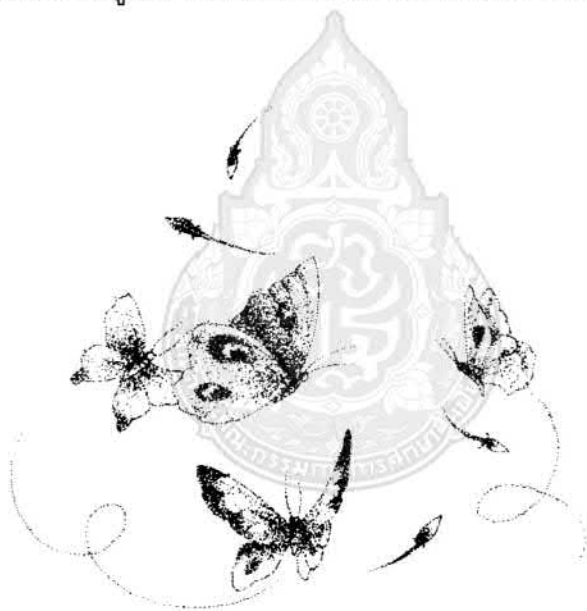
ให้นักเรียนหาความหมายของคำว่า แผลง กับ แฉก จากพจนานุกรมแล้วบันทึกไว้

๕. ฝึกการเขียน

- ๑) เขียนเรียงความประมาณ ๒๐๐ คำ เรื่องสัตว์ที่น่าสนใจ โดยจัดเข้าเป็นหมวดหมู่ตามหลักของสัตวศาสตร์ หรือตามที่นักเรียนมีความรู้สึกต่อสัตว์ เช่น เมตตา กลัว ขยะแขยง เป็นต้น
- ๒) นักเรียนที่สามารถ ให้แต่งกลอนหรือกาพย์เรื่องสัตว์ที่นักเรียนได้ศึกษา สังเกต เท่าที่จะทำได้

กิจกรรมเสริม

๑. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับสัตว์ในเรื่อง โดยนักเรียนวาดเองจากสัตว์จริง หรือจากภาพ แล้วจัดภาพเหล่านั้นให้น่าดู หรือนักเรียนอาจจัดหาหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ต่าง ๆ มาแสดง หรือจะจัดทั้งภาพและหนังสือก็ได้
๒. จัดหาหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแมลงซึ่งมีภาพประกอบ มาแลกเปลี่ยนกันดูในชั้นเรียน

นิด ๆ หน่อย ๆ

นำเรื่อง

เรื่องนิด ๆ หน่อย ๆ เป็นบทประพันธ์ของดอกไม้สด ได้ตีพิมพ์หลายครั้ง ครั้งสุดท้ายอยู่ในหนังสือฟุ่กลิ้น สำนักพิมพ์แพรวพิตยา พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นงานเขียนทำนองเรื่องสั้นซึ่งมีนิทานอยู่ในเรื่อง ดังนั้น นักเรียนจะพบวิธีการเล่าเรื่องสองแบบ คือ การเล่าแบบนิทาน และการเล่าโดยใช้กลวิธีการเขียนเรื่องสั้น

ในการศึกษาเรื่องสั้นเรื่องนี้ นักเรียนอาจสังเกตเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศการเล่านิทาน (บรรยากาศในที่นี้หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นแก่คนที่รวมกันในสถานที่แห่งหนึ่ง หรือในระยะเวลาหนึ่ง) สังเกตการสร้างตัวละครในเรื่องคือปูและหลาน ๆ ขณะที่อ่านนักเรียนควรสังเกตวิธีพูด ถ้อยคำสำนวน และพฤติกรรมของตัวละครแต่ละตัวไปด้วย ส่วนสาระสำคัญของเรื่องนี้อยู่ที่นิทานซึ่งกล่าวถึงการที่กลุ่มเทพธิดาและกลุ่มยักษ์เลือกหัวหน้ากัน

นิด ๆ หน่อย ๆ

ดอกไม้สด

วันเพ็ญ พระจันทร์สีนวลจำลองแสงอยู่กลางวงรัศมีสีขาว น้ำขึ้นเต็มฝั่ง นิ่งไม่กระดุกกระดิก แต่เป็นเงาแวววาวเหมือนถาดเงินใบใหญ่ที่ขัดมัน ทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาตอนหนึ่งมีต้นลำพูต้นใหญ่ ฝูงหิ่งห้อยอาศัยอยู่บนนั้นพร้อมใจกันส่งแสงสีเหลืองยับยิบไปทั้งต้น ใกล้กับต้นลำพูนั้นมีเรือนฝากระดานแปดหลังคากระเบื้องอยู่หลังหนึ่ง นอกชานใหญ่ที่เชื่อมเรือนสองหลังให้ติดกันนั้นปูไม้กระดานแผ่นใหญ่ ๆ และขัดถูไว้สะอาดดี หมิ่นผลาญศัตรูปลาคนั่งขัดสมาธิสองชั้นบนเสื่ออ่อนเด็ก ๆ นั่งล้อมวงรอบข้างกลุ่มใหญ่

“คุณปู่คะ พระจันทร์วันนี้สวยเหลือเกินนะคะ” เด็กหญิงจำนงเอ่ยขึ้น

“อืม แหมโตกว่ากะดั่งมอญอีกหนา” หนูรำจวญเสริม “พี่ใหญ่จะ พี่ใหญ่ สีขาว ๆ วงโตนะอะไรนะ ?”

“นั่นแหละกลดละ” จำนงว่า “กลดแปลว่าร่ม พระจันทร์กางร่มอย่างไรล่ะ”

หนูรำจวญพอใจในคำตอบนั้น แหงนหน้าขึ้นจ้องดูพระจันทร์อยู่ประเดี๋ยวก็ร้องว่า

“กระต่ายกับยายกะตาก็ยังอยู่ในนั้นหนาคะคุณปู่ หนูอยากจะเป็นกระต่ายกับยายกะตาก็ได้อยู่ในพระจันทร์”

“เดี๋ยวดข้าวหนา” หนูบรรเจิดอายุ ๖ ขวบ ท้วงขึ้น “คุณตาฮับ ผมไม่อยากไปอยู่กะพระจันทร์หรอก ผมอยากอยู่กับคุณตาดีกว่าได้ฟังนิทาน”

พอพูดถึงนิทานทุกคนหันไปหาคุณปู่ เสียงแจ้ว ๆ ประสานกันขึ้น ๕ เสียง แม่จำนงเสียงดังกว่าเพื่อนเอ็ดตะโรขึ้นว่า

“คุณปู่สัญญาไว้ว่า รับประทานข้าวแล้วจะเล่านิทานยังงัยล่ะคะ”

หมิ่นผลาญอมยิ้ม มองดูหลาน ๆ อยู่ครู่หนึ่งกระดิกเท้าพลางถามว่า

“จะฟังเรื่องอะไรกันล่ะ เรื่องยายกะตาท่านานเขาเอาไหม ?”

“อื ไม่เอาค่ะ” รำจวญร้องขึ้นโดยเร็ว พร้อมกับยกมือขึ้นปิดหูไว้แน่นด้วยความไม่อยากได้ยิน เพราะว่าถ้าฟังเข้าแล้ว อะไรที่ยายกะตาส่งในกระเป๋าค่อยมาลงเอยที่ศีรษะหล่อนเสมอ

“ถ้ายังงั้น ยายกะตาท่านานโลกเขาไหมล่ะ ?”

“ไม่เอาค่ะ ไม่เอา”

“เอาเถอะครับ ผมอยากให้โพกหัวรำจวญ” หนูบรรเจิดเอ่ยขึ้น

“ไม่เอานะ” รำจวญเอ็ดด้วยความโกรธ “โพกหัวแทนะซี” แล้วก็เอามือกำอากาศไปใส่บนศีรษะเด็กชาย

บรรเจิดบัดมือนั้นโดยแรง หูดหวิดจะได้ร้องให้อวดพระจันทร์กันอยู่แล้ว หากคุณปู่ยกมือขึ้นกันได้ แล้วทำเสียงเขี้ยวว่า

“เออละ เออละ ถ้าขึ้นวิวาทกันเข้า จะไล่ให้ไปนอนกันหมดนะ”

เด็กทั้งสองหยุดสนิท บรรเจิดยกผ้าขนหนูขึ้นคลุมศีรษะ แล้วนั่งขัดสมาธิอึดอัดตั้งใจคอยฟังนิทาน หนูรำจวญยังแค้นใจไม่หาย ค้อนบรรเจิดสองวงสามวงซ้อน ๆ กัน

หมิ่นผลาญกระแอมทีหนึ่ง เป็นเครื่องหมายที่เด็ก ๆ จำได้ว่ากำลังจะได้ฟังของดี ทันใดนั้น พ่อใหญ่หลานคนโต ซึ่งนอนฟังพาดคางหนุนมื้อมองดูพระจันทร์กับพ่อคนกลาง ซึ่งนอนตะเลียบอย่างเพลิดเพลิดอยู่นานแล้วนั้น ก็ลุกขึ้นนั่งพร้อมกันข้างหลังคุณปู่ เด็ก ๆ ในบ้านที่ไม่ใช่ลูกหลาน ขยับล้อมใกล้เข้ามาทุกที จนห่างเสื่อเพียงศอกเดียวเท่านั้น คุณปู่มองตรวจดูหน้าหลานทีละคนอาศัยแสงจันทร์ที่กำลังส่องสว่างเต็มที่ ส่องให้เห็นดวงตาแจ้วแหวของเด็กเหล่านั้นเต็มไปด้วยความที่ทัวบริเวณเรือนนั้นสงบเงียบ แม้ใบไม้สกไบเดียวก็ไม่กระดิก สีนวลของดวงจันทร์เปล่งรัศมีส่องสว่างลงมายังลานนอกชาน แจ่มกระจ่างราวกับจะจับมัดได้ หมิ่นผลาญกระดิกเท้าสองทีแล้วขึ้นต้นว่า

“ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเทพธิดาน้อย ๆ นำเอ็นดูหนูหนึ่ง อาศัยอยู่บนภูเขาใหญ่ในป่า อยู่มาวันหนึ่งเทพธิดาเหล่านั้นก็ขึ้นว่าพวกของเธอทำงานไม่เด็ดขาด ไม่เรียบร้อย เพราะไม่มีใครเป็นหัวหน้าควบคุม คิดจะตั้งราชินีขึ้นองค์หนึ่งให้มีอำนาจปกครองสิทธิ์ขาด บังคับใคร ๆ ได้ตามใจ แต่จะต้องเลือกเทพธิดาที่มีความดียิ่งกว่าเทพธิดาองค์อื่น ๆ คิดแล้วจึงนัดกันพร้อมเพรียงและพากันมาประชุมที่ยอดเขา ให้ทุก ๆ องค์ลัดกันขึ้นยืนบนบัลลังก์ทองทีละองค์ องค์ใดมีความสามารถพิเศษอย่างไรให้แถลงขึ้นให้องค์อื่น ๆ ฟังทั่วกัน องค์ที่หนึ่งคือองค์ที่ได้ขึ้นบัลลังก์ก่อน แนะนำตัวเธอว่าชื่อความกล้า ความกล้าคืออะไร ใครรู้บ้าง?”

“ความกล้า คือ ไม่ขี้ขลาดครับ” พ่อกลางตอบโดยเร็ว

“ถูกแล้ว เธอยืนอยู่บนบัลลังก์อย่างสง่าภาคภูมิ เปล่งสุรเสียงดัง แสดงว่ามีนิสัยห้าวหาญ” เธอพูดว่า “ท่านทั้งหลายรู้จักเราดี เราคือความกล้า เราไม่เคยกลัวอะไรทั้งหมดในโลกนี้ ผีศาจสัตว์ดุ ๆ ยักษ์ร้าย เราก็ไม่กลัว เราอาจจะท้าทายต่อสู้กับความตายโดยไม่ครั่นคร้ามสักนิด” เทพธิดาที่ได้ฟังก็พากันตกตะลึงกลัวและนึกชมอยู่ในใจเป็นอันมาก แต่ยังไม่เห็นดีพอที่จะเลือกเป็นหัวหน้าได้ จึงเชิญองค์อื่นต่อไป องค์ที่สองนี้แก่มาก รูปร่างผอมสูง หน้าผากกว้าง แสดงว่ามีหัวคิดมาก เธอใส่แว่นตาด้วย และพูดจาใช้ภาษาสูง ๆ ทั้งนั้น ใจความที่เธอพูดรวมได้ว่าเธอคือตัววิทยาศาสตร์

“ตัวอะไรนะพี่ใหญ่?” เด็กหญิงจ๋านงกระซิบ

“ความรู้ยังงี้ล่ะ เหมือนหนังสือบทเรียนด้วยของยังงั้นแหละ” พ่อใหญ่ตอบ

คุณปู่เล่าต่อไป

“เธอว่าตัวเธอเองที่สอนให้นักเรียนรู้จักทำของอะไรต่าง ๆ ขึ้น สอนให้นักเรียนรู้ความลับของดินฟ้าอากาศ เพราะเธอที่มนุษย์เจ้าโลกบังคับและเรียกร้องธรรมชาติมาใช้ได้ตามใจ..... ใครทายถือว่า ตัววิทยาศาสตร์จะได้เป็นราชินีไหม?”

ไม่มีใครตอบว่าอะไร เด็ก ๆ ไม่สู้จะเข้าใจแจ่มแจ้งนักกว่า ตัววิทยาศาสตร์จะให้ประโยชน์อะไรกับพวกเขาบ้าง ส่วนพ่อใหญ่ผู้ซึ่งเข้าใจดีนั้นก็เป็เด็กที่มีความไตร่ตรองไม่ชอบพูดสิ่งใดให้ผิด จึงพลอยนิ่งเสีย

“ยังงี้ ไม่มีใครทายหรือ?” คุณปู่ถาม ฉวยโอกาสที่เด็ก ๆ กำลังมองดูหน้ากันนิ่งอยู่นั้น จุกบู่หรือสูบ “พ่อใหญ่ ว่ายังงี้?”

พ่อใหญ่นิ่งอยู่ครู่หนึ่งแล้วตอบว่า “ถ้าผมเป็นเทพธิดา ผมจะเลือกวิทยาศาสตร์นี้แหละเป็นนายของผม เธอเก่งออกยังงั้น แต่ถ้าให้ผมทาย ผมทายว่าเธอไม่ได้เป็น”

คุณปู่ยิ้ม พอใจในคำตอบนั้น

“เจ้าทายถูก” ท่านว่า “ถึงแม้เทพธิดาทุกองค์จะพากันเลื่อมใสและประหลาดใจสักเท่าใด วิทยาศาสตร์ก็ยังไม่ได้เป็นเจ้าของเทพธิดา ที่นี้ถึงองค์ที่สาม แหม เทพธิดาองค์นี้สวยเสียเหลือเกิน เพราะว่าเธอชื่อความสวย ใครเห็นเป็นต้องตะลึงหลงรัก หูตาคม กิริยาท่าทางกระชดกระช้อยจับตา จับใจ แต่พอเธอพูดขึ้น ผู้ได้ฟังจึงนึกขึ้นได้ว่า ความสวยนี้หาอะไรดีไม่ได้สักนิด ทำประโยชน์ไม่ได้สักอย่างนอกจากเอาใจไว้ดู ต่อจากองค์นั้นมืองค์อื่นขึ้นบัลลังก์อีกหลายองค์ ก็ยังเลือกราชินีไม่ได้อยู่นั่นเอง จนถึงองค์ที่สุด ตั้งใจฟังให้ดีนะ องค์นี้แหละที่จะถูกเลือก”

เสียงขยับตัวและพลิกขาพร้อมกับหายใจยาวค่อย ๆ พ่อกลางกำตัวหึ่งห้อยที่จับได้เดี๋ยวนั้นเองไว้แน่น

“องค์นี้หน้าตาไม่สวย ท่าทางก็เรียบ ๆ แรกเห็นไม่เห็นมีอะไรน่ารักตรงไหน แต่พอเธอยิ้ม ยิ้มอย่างใจดี อย่างซื่อ อย่างน่านับถือ หัวใจของเทพธิดาทุกองค์ที่อยู่ที่นี่ตกเป็นของเธอทันที เธอพูดจาเรียบร้อยอ่อนหวาน เสริ้มเจียมตัว เธอบอกว่าเธอชื่ออารี ความอารีคืออะไร พ่อกลาง?”

พ่อกลางกำลังมองดูที่ช่องกำปั้นของตัวเอง ซึ่งมีแสงสว่างวูบ ๆ อยู่ภายใน ครั้นปู่ถาม ฟังไม่ถนัด ได้ยินแต่ รี ก็ตอบว่า

“รี คือ ไม่กลม ไม่สี่เหลี่ยมครับ”

พ่อใหญ่เอาศอกกระทุ้งซี่โครงน้องเข้าอีกใหญ่ แล้วรีบตอบแทนว่า

“ความอารี คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีอะไรไม่หวงครับ”

“ทำอะไรถึงจะเรียกว่า หวง”

คราวนี้พ่อกลางได้ยินถนัด แต่เผชิญอ้ายตัวแสงสว่างมันได้ลอดช่องระหว่างนิ้วออกมา แกต้องรีบเอามือซ้ายคว้าไว้ เลยตอบไม่ทัน พ่อหนูบรรเจิดฉวยเอาไปตอบแทน

“มีขนมต้องแบ่งให้เพื่อนกินบ้างฮับ”

“พอใช้ ความอาร์เล่ว่าเธอมีความลับอันหนึ่งที่ช่วยให้เธอทำความสุขให้กับมนุษย์ได้เสมอ ความลับนั้นอยู่ที่ไม้กายสิทธิ์อันเล็กของเธอ เธอช่วยอุดหนุนมนุษย์ที่มีใจกว้างขอบเผื่อแผ่ ขอบช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับความสุข ถึงจะต้องเสียสละความสุขของตนเองก็ยอม เมื่อได้ช่วยแล้ว ผู้ช่วยกับผู้ที่ได้รับการช่วยก็ตรงเข้ากอดกันหัวเราะกัน แล้วทั้งสองก็มีความสุขเท่ากัน เทพธิดาองค์อื่น ๆ ได้ฟังก็พากันตบมือสนั่นหวั่นไหว แล้วพากันหมอบกราบลงเชิญให้อาร์เป็นราชา”

“เทพธิดานะ เป็นตัวอะไรนะฮับ คุณตา?” หนูบรรเจิดถามขึ้นทันที
พี่ ๆ เขาฮาขึ้นพร้อมกัน คุณตาหันมาตอบว่าที่หนึ่งแล้วตอบแกมหัวเราะว่า

“ฟังมาเป็นนานยังไม่รู้ว่าเทพธิดาเป็นตัวอะไร แม่จำนงบอกน้องเถ”

“ตัวเทวดาผู้หญิงยังไฉละ” แม่จำนงบอก ยินดีที่มีโอกาสให้คำสั่งสอนกับผู้อื่น

“ยังงั้นก็เอะได้นะฮับ”

“ก็ยังงั้นนะฮับ”

ขณะนั้นหนูรำจัญกำลังนั่งเฝ้าอย่างเปิดเผย หนูบรรเจิดลุกขึ้นคุกเข่าไขว่คว้าตัวหิ้งห้อยซึ่งพอกกลางเป็นผู้ปล่อยได้แล้ว ก็พยายามจะวางแมลงเล็กนั้นลงบนตั้งจุมุกของน้องสาว

“อย่าเร่งแก้น้องนะบรรเจิด” หมิ่นผลาญว่า แล้วพ่นควันบุหรือออกโขมก เด็ก ๆ ที่นั่งอยู่ข้างหนัาร่นมารวมกันทางข้างหลังทันที รำจัญทำจุมุกยื่นเหมือนจะจามแล้วก็หมอบลง

“ไปสวรรค์แล้ว” บรรเจิดพูดอย่างลึงโลดพลางพยายามถอนผมจากศีรษะน้องสาว

“คุณปู่คะ แล้วยังไงอีกล่ะคะ?” จำนงถามด้วยอัดใจ

“ประเดี๋ยวก่อนฮับ อูะ จะไม่ให้หยุดพักบ้างหรือยังไง แสบค้อออกจะตายไปแล้ว”

พอกกลางกับจำนงวิ่งแข่งกันเข้าห้อง จำนงแย่งถ้วยได้ก่อนก็รินน้ำมาให้คุณปู่ หมิ่นผลาญจิบน้ำชาสองจิบแล้วจึงเล่าต่อไป

“ตอนเทพธิดาจบไปตอนหนึ่งละ ที่นี้จะกล่าวถึงพวกยักษ์ ตัวมันเตี้ย ๆ เล็ก ๆ เป็นผีครึ่ง ๆ เราเรียกมันว่าปิศาจดีกว่า รูปร่างมันทั้งน่าเกลียดน่ากลัว พวกมันมีมากมาย มันอาศัยอยู่ในป่าเหมือนกัน วันเดียวกับที่พวกเทพธิดาเลือกราชินี มันก็เลือกพระราชาน้องมันบ้าง ในหมู่พวกมันที่มีฤทธิ์มีเดชมากอยู่สี่ตัว ตัวที่หนึ่งชื่อความหยิ่ง มันอวดว่ามันทำให้มนุษย์ถือดี ไม่สัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ อวดฉลาด อวดรู้ อวดวิเศษ เห็นว่าใคร ๆ ก็สู้ตัวไม่ได้ ตัวที่สองชื่อว่าความเท็จ มันเป็นปิศาจที่มีสองหน้า แปลว่า มันปลิ้นปล้อน หน้าตามันลอกแลก พูดไม่ดูตาคน มันเล่าว่ามันทำให้มนุษย์โง่เขลา เห็นผิดเป็นชอบ เห็นของไม่จริงเป็นของจริง มันทำให้พี่น้องเพื่อนฝูงแตกร้างกันหมด มันให้โทษแก่มนุษย์เหลือที่จะพรรณนา.....”

“อ้อ ตาบ้า” เสียงหนูรำจัญดังขึ้น คุณปู่เข้าใจว่าหลานสาวว่าเจ้าปิศาจนั้นก็พอใจ ที่แท้แม่หนูหล่อนว่าพ่อบรรเจิด ผู้ถอนผมจากศีรษะหล่อนแล้วถึงสามเส้น

“ปิศาจตัวที่สามชื่อความเกียจคร้าน ได้ยินไหมพ่อกลาง เกียจคร้านกับขี้เกียจนะคำเดียวกัน คอยฟังให้ตีความขี้เกียจให้โทษอย่างไรบ้าง”

“ทำให้ครูดุ ต้องยินเสาครับ” พ่อกลางตอบอย่างแน่ใจ

“ถูกแล้ว นั่นเป็นโทษของความขี้เกียจอันหนึ่ง ปิศาจตนนั้นมันอวดว่ามันทำให้มนุษย์กลัว งานกลัวการ กลัวความลำบาก เกลียดธุระปะปัง มันทำให้มนุษย์เกลียดไม่ทำงาน อันเป็นเหตุให้ยากจนขัดสน บางคราวถึงกับต้องขอทานเขากิน คนที่มั่งมีศรีสุข ถ้าเจ้าขี้เกียจเข้าไปสิงสู่อยู่ละก้อ อาจจะกลับกลายเป็นคนจนไปก็ได้ เห็นไหมว่าอายตัวขี้เกียจนะมันชั่วร้ายเพียงไหน ถึงยังงั้นยังมีปิศาจที่ชั่วร้ายกว่ามันไปอีก มันคือความตระหนี่ พ่อใหญ่ ความตระหนี่คืออะไร ?”

“แปลว่า ความเห็นแก่ตัวฝ่ายเดียวครับ”

“ดีมาก ถูกเผงทีเดียว เจ้าตระหนี่เขาพูดอย่างเด็ดขาดว่า เขาควรจะได้รับเกียรติยศมากกว่า ปิศาจตัวอื่นทั้งหมด เพราะว่าการที่มนุษย์มีความเย่อหยิ่งหัวสูง การที่มนุษย์ชอบกล่าวคำเท็จ การที่มนุษย์ขี้เกียจก็เพราะเขาทำให้มนุษย์ใจดำคร่ำเครียด หน้าเลือดไม่เห็นทุกข์สุขของผู้อื่น เห็นแต่ตัวคนเดียวเป็นที่ตั้ง เอะอะอะไรก็นึกในใจว่า “เรา ๆ ๆ จะทำนั้น เราอยากจะเป็นอย่างนั้น เราอยากจะได้แบบนี้” มันบอกว่าขอให้เชื่อมั่นเถิด ความคิดง่าย ๆ สั้นนิดเดียวเรียกว่า “เรา” นี่แหละ ถ้าเกิดมีขึ้นในสมองของใครแล้ว ผู้นั้นอาจทำความชั่วได้ทุกชนิดทีเดียว ขอให้มนุษย์พึงเล็งความสนุกสบายของตัวเอง แต่เพียงชั่วครู่เดียวเท่านั้น เขาจะหมดความสุข มีแต่ความทุกข์ทันทึเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วเจ้าปิศาจร้ายตัวนั้นก็จะได้เป็นหัวหน้าของพวกปิศาจ ตั้งแต่นั้นมาไม่มีมนุษย์ใดเสพสุขได้แต่คนเดียวเลย ความสุขสนุกสบายทุกชนิด ถ้าไม่มีเพื่อนมาร่วมแบ่งส่วนแล้วก็ไม่สุข สนุกสบายเต็มบริบูรณ์ ต่อให้เป็นเด็ก ๆ อย่างเจ้านี่แหละ เจ้าเจ็ด ถ้าตาซื้อของเล่นให้เจ้าเยอะเยอะทีเดียว แล้วให้เจ้านั่งเล่นอยู่คนเดียวเท่านั้น ประเดี๋ยวเดียวเจ้าก็จะเบื่อสิ้นสนุก เจ้าจะต้องหาเพื่อนเล่นด้วยถึงจะพอใจ ราชาชของปิศาจกับราชินีของเทพธิดาทั้งสองต่างท่องเที่ยวไปในแดนมนุษย์โลก เยี่ยมบ้านโน้นที่ บ้านนี้ที่ คนมีคณจนไม่เลือก ต้องเหยียบหัวกระไดทุกบ้าน”

เด็กหญิงจางง่าเลื่องดูกระไดบ้านที่ลงจรดฝั่งแม่น้ำ แล้วรวบผ้าห่มให้กระชับตัวยิ่งขึ้น

“...แต่บ้านหนึ่งจะรับทั้งราชินีและราชาไม่ได้ ทั้งสองเป็นอริกันหน้ากันหา บ้านไหนมีความอารี ความตระหนี่ก็ไม่อยู่ บ้านไหนมีความตระหนี่ ความอารีก็ไม่อยู่เหมือนกัน ต่างก็คอยหลบเลี่ยงกันเอง.... หลาน ๆ ใครจะเลือกรับอารีหรือตระหนี่ ?”

“ผมเอาทั้งสองตัวฮับ ให้ต่อยกัน” บรรเจิดตอบก่อนเพื่อน หมิ่นผลาญยิ้มในหน้า แต่แม่จางง่าค้อนน้องชายวงเบ้อเร่อ แล้วยกหน้ายกตาพูดว่า

“ตาเจ็ดละ อะไรก็ไม่รู้ คุณปู่บอกแล้วว่ารับไว้ทั้งสองตัวไม่ได้ ต้องเลือกเอาอย่างหนึ่งซี”

“ผมเอายักษ์ไว้ต่อยขโมย” บรรเจิดตอบอย่างเด็ดเดี่ยว พลังกำมือประกอบ

“ดีแล้ว คนอื่น ๆ จะเอาอะไร?”

“ผมเอาเทพธิดา” พ่อกลางบอก

“หนูก็เหมือนกันค่ะ”

พ่อใหญ่ยิ้ม ๆ มองดูน้อง แต่ไม่ตอบว่าอะไร คุณปู่จึงถามว่า

“ยังงัยพ่อใหญ่ จะเลือกใครแน่?”

“อ้อ ก็ต้องเลือกอารีซีครับ”

บรรเจิดเห็นใคร ๆ พวกกันเลือกเทพธิดาหมดก็ชักตกใจจึงก้มลงที่หูลำจวนแล้วพูดเบา ๆ ว่า

“ลำจวนเอายักษ์นะ นะ ๆ ๆ ๆ ๆ”

ลำจวนยังคงหลับสนิท ได้ยินเสียงจุกจิกอยู่ข้างหู จึงขยับศีรษะออกห่าง บรรเจิดถือกริยานั้น ว่าลำจวนรับคำ รีบหันมาบอกคุณตาว่า

“ลำจวนเอายักษ์ฮับ เหมือนผม”

“ดีแล้ว” หมั่นผลาญว่า “คอยฟังเรื่องตอนจบ ผู้ได้รับความอารีไว้ก็จะเป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป ได้รับความสุขสนุกสบายเสมอ มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ส่วนผู้ที่ได้รับความตระหนี่ไว้นั้น จะเป็นທີ່เกลียดชังของคนทั่วไป มีแต่ความร้นนอก ร้นใจ หน้าตาบูดบึ้ง ได้รับความทุกข์ทรมานต่าง ๆ หาเวลาเป็นสุขไม่ได้เลย”

คำอธิบายเพิ่มเติม

นิทาน เป็นเรื่องแต่งหรือเรื่องสมมุติขึ้น อาจมีเค้ามาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง แต่โดยมาก ผู้เล่าและผู้ฟังรู้ว่าเป็นเรื่องแต่งขึ้นมิใช่เรื่องจริง เช่น สมัยโบราณ มีคนหลายคนมองเห็นวีรรอยที่ปรากฏบนดวงจันทร์ว่าเป็นรูปกระต่าย เพราะยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับดวงจันทร์ บางคนก็เชื่อว่ามีการตายอยู่ในดวงจันทร์จริง จึงเกิดมีนิทานเล่ากันเรื่องหนึ่งว่า มีเทพธิดาหรือนางฟ้าองค์หนึ่งต้องการจะลองใจคน จึงปลอมตัวเป็นหญิงชราอดโซ่เที่ยวเดินขออาหาร แต่ไม่มีคนใจดีให้อาหารแก่นางเลย ในที่สุดหญิงชราที่มาพบกระต่ายตัวหนึ่ง กระต่ายก็บอกว่าตนมีแต่หญ้าเป็นอาหาร ซึ่งหญิงชราคงจะกินไม่ได้แต่สัญญาว่าจะหาอาหารมาให้ ว่าแล้วก็ก่อกองไฟขึ้น พอไฟลุกโชนกระต่ายก็กระโดดเข้ากองไฟเพื่อให้หญิงชราได้กินเนื้อตนเป็นอาหาร หญิงชราหรือนางฟ้าจำแลงนั้นซาบซึ้งในน้ำใจกระต่ายมากจึงวาดภาพกระต่ายไว้ในดวงจันทร์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งคุณความดีของกระต่ายให้คนได้เห็นทั่วกัน

เรื่องสั้น เป็นบันเทิงคดีร้อยแก้วซึ่งผู้ประพันธ์จะสมมุติเรื่องขึ้น โดยอาจอาศัยเค้าความจริงของเหตุการณ์มาผูกเป็นเรื่องราวผสมผสานกับความรู้สึกลึกซึ้งของตน

การเขียนเรื่องสั้น อาจจะมีการพรรณนาสถานที่หรือฉาก มีการพรรณนาเหตุการณ์ และพฤติกรรมของตัวละคร ตลอดจนอาจมีหรือไม่มีบทสนทนาโต้ตอบของตัวละครก็ได้

เครื่องหมายในภาษาไทย เรื่องนิด ๆ หน่อย ๆ มีการใช้เครื่องหมายประกอบหลายอย่าง เช่น ๆ เรียกว่าไม้ยมก คำที่มีเครื่องหมายไม้ยมกกำกับ เรียกว่า คำซ้ำ เวลาอ่านเครื่องหมายนี้ต้องอ่านซ้ำคำที่อยู่ข้างหน้า เช่น นิด ๆ หน่อย ๆ อ่านว่า นิดนิดหน่อยหน่อย หลาน ๆ อ่านว่า หลานหลาน เป็นต้น เครื่องหมายไม้ยมกนี้ นอกจากจะใช้ซ้ำคำแล้วอาจใช้ซ้ำกลุ่มคำหรือซ้ำประโยคก็ได้เช่น ที่ละคน ๆ อ่านว่า ที่ละคนที่ละคน ที่ละน้อย ๆ อ่านว่า ที่ละน้อยที่ละน้อย (ซ้ำกลุ่มคำ) หมาป่ามากินแกะแล้ว ๆ อ่านว่า หมาป่ามากินแกะแล้ว-หมาป่ามากินแกะแล้ว (ซ้ำประโยค)

ความหมายของคำซ้ำนั้น อาจจะเน้นความหมายให้หนักขึ้นหรือเบาลงก็ได้ แสดงจำนวนมาก (พหูพจน์) ก็ได้ เป็นคำสั่งหรือแสดงว่าอยู่ในพวกใดก็ได้ ฯลฯ ให้นักเรียนสังเกตความหมายจากคำซ้ำที่ปรากฏในหนังสือ และลองพิจารณาความหมายดูว่าแตกต่างจากคำเดิมอย่างไร เช่น เด็ก-เด็ก ๆ พุด-พุด ๆ ดำ-ดำ ๆ

? เรียกว่า ปรศน์ ใช้เขียนท้ายข้อความหรือประโยคคำถาม ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมใช้

“ ” เรียกว่า อัณประกาศ ใช้เขียนคร่อมข้อความที่เป็นคำพูด หรือข้อความที่ยกมาอ้างอิง

กิจกรรม

๑. ฝึกตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อเรื่องเป็นวาจาในห้องเรียน

- ๑) ทำไมเด็ก ๆ จึงเรียกร้องให้หมื่นผลาญศัตรูปลาต เล่านิทานให้ฟัง
- ๒) ตัวละครสำคัญในนิทานที่เล่าเป็นใคร บอกชื่อหรือลักษณะตัวสำคัญ ๒ หรือ ๓ ตัว (ลักษณะหมายถึง ที่ท่า หรือรูปร่าง นิสัยใจคอ ที่นักเรียนแลเห็น)
- ๓) ทำไมพวกเทพธิดากับพวกยักษ์จึงต้องมีการเลือกหัวหน้า จงเล่าถึงวิธีการเลือกหัวหน้าของทั้งสองฝ่าย
- ๔) เหล่าเทพธิดาเลือกใครเป็นหัวหน้า เพราะเหตุใด
- ๕) พวกยักษ์หรือปิศาจเลือกใครเป็นหัวหน้า เพราะเหตุใด
- ๖) ทำไมในบ้านหนึ่ง ๆ จึงรับราชินีแห่งเทพธิดา และราชาแห่งปิศาจพร้อม ๆ กันไม่ได้
- ๗) หลาน ๆ ของหมื่นผลาญฯ เลือกต้อนรับใคร เทพธิดา หรือยักษ์
- ๘) ถ้านักเรียนอยู่ในกลุ่มเทพธิดา นักเรียนจะเลือกใคร เพราะเหตุใด
- ๙) ถ้านักเรียนอยู่ในกลุ่มพวกยักษ์ นักเรียนจะเลือกใคร เพราะเหตุใด
- ๑๐) คำว่านิด ๆ หน่อย ๆ หมายความว่าอะไร มีคำใดบ้างที่มีความหมายคล้ายคำนี้

๒. ฝึกพิจารณาตัวละครและลักษณะนิสัยของตัวละคร ตอบคำถามเป็นวาจา หรือโดยการเขียน

- ๑) พ่อใหญ่และพ่อกลาง มีลักษณะนิสัยเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร นักเรียนชอบคนไหนมากกว่ากัน จงให้เหตุผล พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
- ๒) รำจวนญ จำนง บรรเจิด นักเรียนเห็นว่าใครเป็นเด็กที่น่ารัก และน่าสนใจกว่ากัน
- ๓) นักเรียนเห็นว่าตัวละครอย่างพ่อใหญ่ พ่อกลาง และน้อง มีลักษณะอะไรที่ต่างจากพวกเทพธิดา หรือพวกยักษ์หรือไม่ นักเรียนมีความรู้สึกต่อตัวละครในนิทานอย่างไร ต่างจากตัวละครที่มีในเรื่องอย่างไร

๓. ฝึกค้นคว้าและเล่าเรื่อง

- ๑) ให้นักเรียนเตรียมนิทานมาผลัดกันเล่าให้เพื่อนฟัง อาจใช้วิธีจับฉลากว่า ใครจะต้องเป็นผู้ไปเตรียมหาก็ค้น ให้ครูช่วยตัดสิน
- ๒) นิทานไทยมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยาหลายเรื่อง ให้นักเรียนหานิทานประเภท “ยายกับตา” จากการอ่านของนักเรียนเอง หรือจากการสอบถามผู้ใหญ่ที่รู้จักแล้วนำมาเล่าสู่กันฟัง ในชั้นเรียน ใช้วิธีคัดเลือกผู้เล่าอย่างในข้อ ๑) หรือใช้วิธีอื่นที่ครูเห็นสมควร

๔. ฝึกการเขียน

ให้นักเรียนเขียนเป็นเรียงความสั้น ๆ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหัวข้อหรือข้อความต่อไปนี้ ถ้านักเรียนเห็นด้วยควรขยายความและยกเหตุผลมาอ้าง ถ้าไม่เห็นด้วยก็ให้เหตุผลให้แจ่มแจ้ง (เลือกเขียนเพียงข้อเดียว)

- ก. คุณธรรมของผู้เป็นหัวหน้า
- ข. “ความสุขสนุกสนานทุกชนิด ถ้าไม่มีเพื่อนมาร่วมแบ่งส่วนแล้ว ก็ไม่สนุกสนานสบายเต็มบริบูรณ์”
- ค. หัวหน้าที่ฉลาดและกล้าหาญย่อมดีกว่าหัวหน้าที่มีแต่ความเอื้ออาทร
- ง. คินเดียนหงาย (ข้อนี้จะเขียนแสดงอารมณ์หรือเขียนไปทางวิทยาศาสตร์หรือตำนานก็ได้)

๕. ฝึกทำงานเป็นกลุ่ม

ให้นักเรียนแบ่งกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๕-๘ คน ช่วยกันทำงานต่อไปนี้ แล้วนำผลของการทำงานกลุ่มเสนอหน้าชั้น

- ๑) อภิปรายกันว่านิทานในเรื่อง นิด ๆ หน่อย ๆ ให้ข้อคิดอะไรบ้าง สรุปเป็นข้อคิดอย่างน้อย ๓ ข้อ
- ๒) แต่งนิทานหรือบทละครพูด โดยให้ตัวละครแต่ละตัวเป็นตัวแทนของนามธรรมต่าง ๆ เช่น ความรัก ความโกรธ ความตาย ฯลฯ
- ๓) แต่งกลอนหรือบทเพลง เพลงพื้นบ้าน นิทานคำกพย์ เพื่อส่งเสริมคุณธรรม

กิจกรรมเสริม

หากมีโอกาส นักเรียนอาจจัดการแสดงละครเรื่อง เลือกหัวหน้า โดยแบ่งเป็น ๒ ฉาก คือ ฉากเทพริดา และฉากยักษ์ แล้วให้ผู้ดูละครสรุปข้อคิดหรือสาระที่ได้จากละครเรื่องนั้น

บทละครรำ เรื่อง พระร่วง

นำเรื่อง

บทละครรำเรื่อง พระร่วง นี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์สำหรับการแสดงละครรำ ตามแบบที่นิยมกันในสมัยที่ทรงพระราชนิพนธ์ คือ ไม่ใช่เวลาแสดงนานเท่ากับที่ได้เคยใช้ในต้นสมัยรัตนโกสินทร์ (ระหว่างรัชกาลที่ ๑ - ๔) บทละครไทยเรานั้น แต่เดิมมากก็จะแต่งให้ไพเราะสำหรับร้องและให้เหมาะแก่การแสดงบทรำงาม ๆ ขณะเดียวกันก็จะให้ไพเราะและเพลิดเพลินสำหรับการอ่านด้วย บทละครรำเรื่องพระร่วง ยังคงรักษารูปแบบประเพณีการแต่งบทละครให้เหมาะแก่การแสดง และเหมาะแก่การอ่านนั้นไว้

บทที่นักเรียนจะอ่านนี้จับเรื่องตั้งแต่นักคຸ່มนายทหารขอม กลับไปถึงนครมราชธานีของขอม แล้วทูลพระเจ้าพมธุมว่า คนไทยชาวละโว้เกิดมีผู้นำที่มีสติปัญญาความสามารถ พระเจ้าพมธุมทรงคิดให้ปราบเสียก่อนที่จะมีอำนาจมากขึ้น จนถึงตอนที่พระร่วงเสด็จขึ้นครองกรุงสุโขทัย

เรื่องราวเกี่ยวกับการตั้งอาณาจักรสุโขทัยของคนไทยเรานั้น นักเรียนคงจะได้ทราบจากประวัติศาสตร์แล้ว และคงจะทราบว่ามีความยาวนานและนิยายเล่าสืบกันมา ซึ่งมีผู้เชื่อถือกันหลายสำนวนละครเรื่อง พระร่วง ดำเนินเรื่องตามที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงแสดงเป็น นายมัน

บทละครว่า เรื่อง พระร่วง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ช่วงที่ ๑

เมื่อนั้น
ครองขอมนครเคตตะขอนันต์

ท้าวพันธุมสุริย์วงศ์ทรงบรรลือ
ทรงธรรม์ออกท่องพระโรงธาร

(ขอมใหญ่)

พรั่งพร้อมบรรดาเสนามาตย์
สถิตอยู่ท่ามกลางบริวาร
พระเดชพระจอมขอมไชรี
ญวนลาวชาวไทยในแดนดิน
ขณะนั้นเหลือบเห็นนายทหาร
มีตำราสตราตามความพลัน

บังคมบาทจอมไพทไพศาล
ดูตั้งมัจฉาวันเทวินทร์
แผ่ไกลไปรอบขอบเขตสิ้น
โอนอินทรีย์นบอภิวันท์
มากราบกรานก้มหน้ากายาสัน
เสนีคนขยันจงเล่ามา

(เขมรปากท่อ)

บัดนั้น
ความเกรงพระราชอาชญา
ด้วยโปรดให้เป็นข้าหลวง
ข้ากลับเสียที่พ่อเมืองไทย
แล้วจึงกราบทูลสิ้นทุกสิ่ง
พ่อเมืองปัญญาแหลมนัก
ข้านำชะลอมของประหลาด
ชาวไทยจะดีเพราะมีนาย

นักคุ้มบังคมก้มเกล้า
เจรจาเสียงสั้นด้วยพริ้งใจ
ไปทวงส่วยละโว้เวียงใหญ่
โทษข้านี้ไชรีใหญ่หลวงนัก
ตามความจริงแต่องค์พระทรงศักดิ์
ชะลอมตักน้ำไว้ได้ง่ายดาย
มายังฝ่าพระบาทเพื่อถวาย
เป็นยอดชายฉลาดสามารถจริง

เจรจา

ท้าวพันธุม - ไหนชะลอมที่มึงว่า

นักคุ้ม - นี่พิจะคะ

ท้าวพันธุม - เออชอบกลอยู่ เขาช่างมีสติปัญญาหนักหนา ก็ตัวพ่อเมืองมาด้วยหรือเปล่า

นักคุ้ม - หามิได้พิจะคะ ข้าพระองค์ได้เสียท่าล้นวาจาออกไป ว่าถ้าบรรทุกน้ำให้ได้

เท่าจำนวนเดิมในเกวียนสิบเล่ม ข้าพระองค์จะรับขนมาให้ เขาบรรทุกได้แล้วข้าพระองค์ก็จำใจต้อง

ชนมา หากไม่จะเสียวจากพวกชาวไทยจะติเตียนได้ การทั้งนี้ไซ้พระราชาอาญาไม่พันเกล้าพัน
กระหม่อม

(ร่าย)

เมื่อนั้น
ไทยคนนี้ปัญญากล้าจริง ๆ
จึงมีพระราชบัญชา
ตัวเรานี้มีบุญญาธิการ
บัดนี้พระร่วงเมืองละโว้
ไม่เกรงซึ่งราชอาญา
จะตั้งตนขึ้นเป็นผู้วิเศษ
พญาเดโชชาญชัย
พยายามจับเป็นมาให้กู
แม้มันสู้จึงค่อยล้างชีวิต
บัดนั้น

น้อมเศียรประณตบทมालย์
ข้าจะขอรับอาสา
แต่ถ้าแม้มันกล้าชิงชัย
แม้ว่าพระร่วงยังคงอยู่
จะตามปองจองผลาญสังหารมัน
ทูลเสร็จถวายอภิวาท
ออกจากพระโรงรจนา

เสมอแล้วเพลงเขมรตรวจพล ๘ ฯ

(ข้างประสานงา)

ทัพหน้านักกุมคุมพล
ปีกซ้ายนักแก้วเดชอนันต์
ออกญาเดโชวิชาชาญ
ได้ฤกษ์ให้เลิกทัพชัย

ท้าวพันธุมทรทรงฟังแล้วนั่งนิ่ง
จะละทิ้งข้าไว้ไม่เป็นการ
แก่พญาเดโชยอดทหาร
ไม่มีใครเปรียบปานแต่เดิมมา
มีปัญญาอะไซ้ทั้งใจกล้า
ทั้งไว้ข้าจะทำรำคาญใจ
ก่อเหตุกำเริบเติบใหญ่
จงรีบไปกุมจับอ้ายสำคัญ
จะได้ดูหน้าคนที่เก่งกัน
อย่าให้มันคงอยู่กูรำคาญ
ออกญาเดโชใจหาญ
ทูลพระผู้ผ่านแผ่นดินไฟท
จับพ่อเมืองมาให้จงได้
ข้าจะไม่ไว้ชีวิต
ข้าไม่ขอคืนสู่เขตขัณฑ์
ให้ทรงธรรม์สิ้นเสี้ยนพาลา
แทบบาทพันธุมนาตา
มาเกณฑ์ทหารชาญฉกรรจ์

นักสุคนธ์ปีกขวาแข็งขัน
นักสุวรรณทัพลหลังเกรียงไกร
ขึ้นขี่คชสารตัวใหญ่
ยกไปละโว้พารา

ช่วงที่ ๒

(ร่าย)

บัดนั้น
เคยท่องเที่ยวแถวแนวพนา
เผชิญเข้าไปแคว้นแดนเมืองขอม
ไปถึงหมู่บ้านแถบนั้นไซ้
ว่าพญาเดโชวิชาชาญ
พรั่งพร้อมพหลพลกำลัง
เพื่อจับพระร่วงพ่อเมือง
จำเราจะรีบจรลี
คิดพลางจัดแจงแต่งกายา
จับหอกแลเป็นประจำตัว
เมื่อนั้น

แลเห็นนายมันพรานไพร
มีเหตุใดมาทำหน้าที่
กูเห็นแต่ไหนแต่ไรมา

(สารถิ)

บัดนั้น
ที่มานี้มิใช่เพราะภัยตัว
บัดนี้พญาเดโช
จะมาจับพ่อเจ้าเอาไป
เชื่อว่าคิดคดกบฏเจ้า
เพื่อตัดการที่ไทยใจนิยม

นายมันป็นยาวชาวป่า
ตามประสาพรานป่าสมุนไพร
เพื่อต่อมหาสัตว์น้อยใหญ่
จึงได้ยื่นคำร่ำลือดัง
ยกพลทวยหาญตามรับสั่ง
จะไปยังละโว้ธานี
ผู้ทำความขุนเคืองบพศรี
ไปแจ้งคดีให้รู้ตัว
เอาผ้าประเจียดโพกหัว
มิได้กลัวรีบดั้นอรัญไป
พระร่วงพ่อเมืองเป็นใหญ่
มากราบไหวจึงมีวาจา
ถือปืนกล้าวใครทำไม هوا
มึงกล้าสู้ตีไม่มิกล้าว

นายมันยกมือท้วงหัว
พ่อเจ้าอย่ามัวตายใจ
คุมทัพใหญ่โตหาน้อยไม่
ลงโทษที่ในนครธม
จึงจะเอาประจานเสียให้สม
เป็นล่มจมแน่แล้วในคราวนี้

เจรจา

พระร่วง – อะไ พญาเดโชนะ เขาจะมาจับตัวกูแน่ละหรือ

มัน – แน่แล้วเจ้าข้า เพราะขอมมันว่าพระร่วงเป็นพ่อเจ้าขุนเกล้าขุนหัวของคนไทย
บุญบารมีลือไกลไปจนถึงแคว้นแดนเมืองขอม ทำชะลอมตักน้ำแทนโอ่งแทนตุ่มก็ได้ไม่รู้ว้ เขาว่าจะ
ตั้งตัวเป็นนักบุญผู้วิเศษ จะก่อเหตุกำเริบในหมู่คนไทยที่เป็นข้าขุนขอม จะยอมละทิ้งไว้ไม่ได้

พ่อขุนขอมจึงตรัสใช้ให้พญาเดโช คุมกองทัพเข้ามาจับตัวพ่อเจ้า เอาไปลงอาญาที่พระนครหลวง
นี้แหละเจ้าข้า พวกขอมทั้งปวงเขาเล่าให้ข้าเจ้าฟัง ข้าเจ้าก็ได้รื้อรับนำความมาราบเท้า
เพื่อพ่อเจ้าจะได้รู้ตัวไว้นะเจ้าข้า ฯ

บทร้อง

(สี่บท)

เมื่อนั้น

อันพวกขอมยกมาครานี้
แม้วจะอยู่ต่อต้าน
ไหนจะยอมพ่ายแพ้แก่ศัตรู
แต่ชาวไทยไม่ชาญการณรงค์
เหมือนสร้างให้ไปตายวายชีวัง
จำกูจะหลีกเสี่ยงไป
ขอมรู้ว่ากูไกลบุรี

พระร่วงตริตรงมองถ้วนถี่
มุงเอาชีวีแต่ตัวกู
พวกไทยใจหาญคงต่อสู้
กูยังอยู่คงประยุทธ์สุดกำลัง
เหลือทนงสู้ขอมกำลังขลัง
กูจะยังอยู่ไซ้ไรไม่เข้าที่
สู่แดนสุโขทัยกรุงศรี
คงจะไม่โจมตีต่อไป

(ร่าย)

คิดพลางทางมีบัญชา

แม้วคงอยู่ละไว้ไซ้ไร
มึงจงสร้างท่าเดินหลง
แล้วจงเล่าความไปให้แม่ทัพ
ว่ากูได้รู้ข่าวคราว
จึงรีบหลีกหนีไป
ขุนขอมรู้ความฉะนี้ไซ้ไร
ชาวละโว้จะได้ยุติ

บัดนั้น

อนิจจาพ่อเจ้ามุลนาย
ที่ไหนขอมจะยอมไว้ชีวาตม์
มันคงติดตามผลาญประหารเจียว
มันคงจลล้างต่อเป็นแท้
ขอเชิญอยู่ท่ามกลางประชาชน

แก่นายพรานป่าหาข้าไม่
เหมือนสร้างพาคนไทยให้ย่อยยับ
เดินตรงเข้าไปให้ขอมจับ
ประหนึ่งรับสารภาพจริงใจ
สะทกหนาวเกรงกลัวหาน้อยไม่
สู่แดนสุโขทัยธานี
คงจะไม่ช่วงชิงบุรีศรี
ไม่ต้องป่นปี้พลอยตาย
นายมันฟังไขกใจหาย
จะต้องวាយอดป่นแต่คนเดียว
มันร้ายกาจทารุณฉุนเฉียว
พ่อเจ้าเที่ยวท่องไปไหนจะพ้น
สารถะแนตามไปทุกแห่งหน
ทั่วทุกคนช่วยกันประจัญบาน

เจรจา

พระร่วง - เมื่อขอมเขายกมาครั้งนี้ มีความปรารถนามาแต่ที่ตรงจับกุมตัวกู ถ้ากูไม่อยู่เสียแล้ว มันก็จะสิ้นเรื่องกันไปนะ ออมมัน

มัน - พ่อเจ้าไม่รู้จักหรือ ว่าอ้ายขอมนะใจมันฉกาจฉกรรจ์สักเพียงไร พญาเดโชมันได้ลั่นวาจาไว้ว่าจะเอาตัวพ่อเจ้ากลับไปถวายเจ้านายของมันให้ได้ ถ้าต่อสู้ก็ให้ปราบปรามเสียให้แพ้ไป แต่อย่างไร ๆ ไม่ให้ไว้ชีวิตเพื่อคิดการกำเริบเติบโตใหญ่ต่อไปได้ ขอพ่อเจ้าทูลเกล้าทูลหัวจงนึกถึงตัวบ้างเถิดเจ้าข้า

พระร่วง - ออมมัน มึงพูดเช่นนั้นยังไม่ถูก ชาวละโว้ทุกคนก็เหมือนลูกในไส้ของกู ถ้ากูขึ้นอยู่ชาวละโว้ก็คงจะต่อสู้ขอมไม่ยอมให้จับ ก็จะต้องพากันยอยยับไปด้วยกันเปล่า ๆ ไม่เข้าการเหมือนหนึ่งกูจะแก้งผลาญลูกของกูดูไม่ดี กูจึงจะหลีกหนีไปเสียแต่ตัวคนเดียวเท่านั้น มันก็จะตัดเหตุเภทพาล การที่ขอมจะมาย่ำยีเมืองละโว้ก็คงจะดเป็นแน่ ถึงมาตรแม้พญาเดโชจะยังคงจงล้างผลาญกูให้วอดวาย กูก็จะได้ตายแต่ตัวคนเดียว นะอมมัน

มัน - ก็นั่นนะสิเจ้าข้า ทูลหัวจะยอมตายแต่ตัวคนเดียวจะนี้ ข้าเจ้าก็มีความอนาใจก็ทูลหัวจะอยู่ในหมู่คนไทยผู้จงรักภักดี ให้เขาช่วยกันรบรอตป้องกันตัวพ่อเจ้าจะมีดีกว่าหรือเจ้าจะ

พระร่วง - ไม่ได้สิวะ กูจะมาพลอยทำให้ชาวละโว้ฉิบหายตายเพราะกูทำไม ถ้ามึงรักกูมึงจงทำไปตามที่กูแนะนำแล้วมึงอย่าเอาข้อความไปแพร่พรายให้ใครรู้เห็นเป็นอันตรายที่เดียวนะ

บทร้อง

(ร่าย)

เห็นพระร่วงยืนยงคงความคิด
ข้าจะประพฤติกิจการ
เมื่อนั้น
ชื่นชมได้สมจินดา

นายมันจำจิตรับบรรหาร
ตามพจมานบัญชา
พระร่วงเกษมสันต์हररा
จึงเดินเข้ามาห้องใน

(ร่าย)

จัดแจงแต่งองค์ทรงเครื่อง
เหมือนอย่างจะไปประพาสไพร
โปกผ้าประเจียดยันต์ลง
มีดเหน็บคู่หัตถ์ขัดกาย
เก็บของเสบียงอาหาร
ฉวยได้ธนูเคยทรง

อร่ามเรืองดังดวงไข
เพื่อตัดสงสยเหล่าทนาย
สอดทรงตะกรุดสามสาย
ดาบแก้วสะพายเฉียงองค์
ที่ต้องการใส่ยามตามประสงค์
ก้าวลงบันไดไคลคลา

(โอ้ลาว)

เหลียวหลังแลดูซึ่งเคหาสน์
ชลเนตรคลอคล่องนองตา
อยู่หลังจะนั่งแต่กำสรวล
แต่ไร ๆ ไม่เคยจะพันพักตร์
ครั้นจะไปกราบไหว้อำลา
จำเป็นจริง ๆ ต้องทิ้งไป
ขอฝากเทวอารักษ์
หันหน้ามาก้มอัญชลี

เป็นกรรมจำคลาดจากเคหา
สงสารมารดาอดรัก
โหยหวนถึงลูกผูกสมัค
มาต้องหักใจร้างห่างไป
กัลยาคงเหนียวไว้จึงได้
เหมือนไม่รักใคร่ใดดี
ช่วยพิทักษ์มารดามารศรี
สะอื้นไต่กัด้วยอาลัย

บทร้อง

(ร่าย)

ครั้นว่าค่อยคลายหายสะอื้น
รับจากละโว้เวียงไทย

แข็งขันผืนจิตมานะใหญ่
เข้าไปสู่ป่าอารัญ

ช่วงที่ ๓

บัดนั้น

รีบลัดตัดไปในไพรวัน
แสวงทำตระหนกตกประหม่า
พวกรวมล้อมมันขันคืบ
(เจรจาเบ็ดเตล็ดเล็กน้อยในระหว่างที่จับ แล้วขอมพาไปให้เดโช)

นายมันป็นยาวคนขยัน
มีข้าพลันพบปะปะทะทัพบ
ทำท่าเหมือนหนึ่งจะหนีกลับ
จึงยอมให้จับตัวไป

บัดนั้น

เห็นทหารจับตัวคนไทย
จึงตั้งกระทู้ถาม
พวกไทยละโว้พารา

เดโชชัยชาญทหารใหญ่
มาให้กัแสนปรีดา
จงบอกความตามจริงเจียวะหวา
เตรียมการยุทธนาไว้อย่างไร
พรานป่าแสวงทำประหม่าใหญ่
จะบอกความจริงใจทุกสิ่งอัน
ว่าทัพมาสู่เขตเขตขันธ์
จึงพลันเอาตัวรอดพ้น
เจ้าประคุณกรุณาอย่าจงน
ประชาชนไม่รู้เรื่องอะไร

บัดนั้น

เจ้าประคุณลูกขอชีวิตไว้
พระร่วงนั้นไซ้รู้เหตุ
กลัวเกรงบารมีมากครัน
รีบลี้หนีจู่เข้าสู่ป่า
ละโว้ไซ้มีได้เตรียมพล

เจรจา

เดโช - มึงว่าพระร่วงหนีไปจากละโว้แล้วอย่างนั้นหรือวะ

มัน - เจ้าข้า หนีไปแล้ว

เดโช - มึงอย่ามาโกหกกูนะ

มัน - พุทโธ โกหกอะไรได้เจ้าข้า ข้าเจ้าเกรงอาญาเจ้าประคุณทูนหัว จินใจไม่อยู่กับตัวแล้วเจ้าข้า

เดโช - ชาวละโว้ไม่มีใครรู้เห็นอะไรกันบ้างเลยหรือ

มัน - ไม่รู้เลยเจ้าประคุณ พระร่วงรีบหลีกหนีไปมิให้ใครรู้เลย

เดโช - ก็มึงทำไมรู้เล่า

มัน - ข้าเจ้าเป็นพรานป่า ไม่ใช่คนอยู่ในบ้านเมือง พอรู้เรื่องทัพของเจ้าประคุณยกมา ข้าก็รีบเข้าไปหาพระร่วงเล่าความให้ พ่อเมืองตกใจก็รีบหนี ตัวข้าเจ้าเองนี้ก็รีบเสี่ยงเข้าป่า ก็เป็นกรรมเวรผอญูเดินเข้ามาประสพพบกองทัพ เขาก็จับเอาตัวมา เป็นความจริงเท่านี้แหละเจ้าประคุณ

เดโช - อ้อ อ้ายร่วงผู้วิเศษมันก็ซี้ชลาดปานฉะนี้แหละนะ แล้วมันยังจะแค้นคิดการกำเริบเสิบสาน ไม่เกรงพระราชอาญา สัญชาติอ้ายคนไทย ใจมันกล้าสู้แต่กระต่ายก็ไม่ได้

มัน - (แสดงกิริยาออกเคือง แล้วหลุดปากออกมาว่า) เสือนอนก็ว่ากลัว ไม่รู้ตัวว่าแกล้งนึ่ง เห็นไม่เอาจริงละก็...

เดโช - มึงว่ากระไรวะ

มัน - (ได้สติจึงทำท่าทางเป็นกลัวตัวงอไปอย่างเดิม แล้วยกมือไหว้ตอบว่า) หามิได้ เจ้าประคุณทูนหัว ข้าเจ้าเผลอตบ่นบ้าไปตามประสาพรานไพร จิตใจมันไปพะวงอยู่ที่ตรงเสื่อสมิงที่ข้าเจ้ายิงไว้ทีหนึ่งแล้วไม่ตาย มันแกล้งนอนนึ่งไม่ติงกาย จนอ้ายลูกน้อยมันเดินเลื้อ วังชนเชอเข้าไปให้อ้ายโครงมันตะครุบปုပ်เดียวเลือดโตรมตัว

เดโช - อ้ายนี่มาเป็นบ้าเมามัวแต่ในการยิงเสียยิ่งสาธอะไรกัน กูอยากรู้ว่าอ้ายพ่อเมืองคนสำคัญนะมันไปแห่งหนตำบลใด

มัน - พระร่วงท่านว่าจะหนีไปอาศัยอยู่ในแดนสุโขทัยนอกโน้น นะเจ้าข้า

เดโช - แน่หรือวะ

มัน - ข้าเจ้าได้ยินท่านกล่าวฉะนั้น

(เขมรเป่าใบไม้)

บัดนั้น

จึงนั่งนิ่งนึกตรึกไตร

เดโชฟังแล้วไม่สงสัย

อันว่าสุโขทัยธานี

เป็นเมืองภายนอกอาณาจักร
สุโขทัยกำลังสะพรั่งดี
จำกูจะคิดซึ่งอุปบาย
กูจะลอดดอดไปมิให้พัก

จะฮึกฮักตะบึงไปถึงที่
จะต่อตีคงยากลำบากนัก
ลอบล้างทำลายปรักษ
ลอบลักฆ่าฟันให้บรรลัย

(ร่าย)

คิดแล้วจึงสั่งนักกุ่ม
ตัวกูจะปลอมแปลงไป
จะแต่งกายให้เหมือนคนไทย
ลี้ลับเหมือนกับภูดำดิน

เจ้าจงอยู่ควบคุมทัพใหญ่
กระทั่งสุโขทัยธานี
เล็ดลอดดอดไปสมถวิล
คงได้เสร็จสิ้นตั้งจินดา

(เขมรเอบาง)

แล้วจึงจัดแจงแต่งกาย
เลือกสรรอาวุธศาสตรา
มุ่นเกล้าเมาลีวิธีใหม่
จึงรีบเสียวลดสะกดรอย

ให้ละม้ายแม่นยำไทยเช่นว่า
ซ่อนในกายาเรียบร้อย
เหมือนอย่างแบบไทยใช้สอย
ไต่ต้อยติดตามพระร่วงไป

(ร่าย)

บัดนั้น
ทำเสียมเจียมตัวนิ่งไว้
อ้ายพญาเดโชมันบังอาจ
แต่ครานี้แม้ไม่ไหวติง
จึงคอยมองหาช่องจะแหกล้อม
จึงค่อยเล็ดลอดหนีจากรัพล

นายมันพรานป่าอักษฌาสัย
แต่ใจคลั่งคลุ้มกลุ้มจริง ๆ
สบประมาทคนไทยก็ยอมนิ่ง
เหมือนทอดทิ้งมูลนายให้วายชนม์
จนพวกขอมล้นหลามทุกแห่งหน
รีบดันไปละโว้ธานี

(นายมันคอยดูที พอเห็นผู้ที่ควบคุมหลับ ลูกขึ้นย่องจะหนี แต่ผู้คุมตื่นขึ้นจับไว้ได้ นายมัน
แก้ตัวว่าหนาว จะไปหาไม้มากองไฟ พวกผู้คุมเห็นด้วย จึงชวนกันหาไม้มากองไฟ นั่งผิงไฟกันอยู่
นายมันแอบเอายาโรยลงในไฟ พวกขอมก็หลับ นายมันจึงหนีไปได้)

ครั้นถึงซึ่งคุ้มพระร่วงเจ้า
แล้วจึงแถลงแจ้งคดี

เข้าไปหานางจันทน์โฉมศรี
ตามที่มีภัยอันตราย

(คำหวาน)

เมื่อนั้น
อนิจจาตัวกูช่างดูตาย

นางจันทน์ได้ฟังก็ใจหาย
ถูกชายหายไปถึงไม่รู้

กรรมจริงไร้ผู้ตัวผู้เดียว
กูไม่ยอมเสียให้แก่ศัตรู

แลเหลียวก็เห็นแต่ลูกอยู่
ก็จะสู้จนกว่าจะวายปราณ

(กระบอก)

เฮ้ย ทนายไวไวใครอยู่นอก
กูจะยกไปสู้ศัตรูพาล

จงไปบอกหลวงเมืองเกณฑ์ทหาร
ถึงจะม้วยชนมานก็ตามที

เจรจา

นางจันทน์ - เฮ้ย อ้ายพวกทนาย ใครอยู่นั้นบ้างวะ

ทนาย - อยู่เจ้าข้า

นางจันทน์ - ไปตามหลวงเมืองมานี้

ทนาย - หลวงเมืองมาอยู่ที่หน้าคุ่มแล้วเจ้าข้า

นางจันทน์ - ดีละ บอกมานี้ (ทนายออกไปตามตัวหลวงเมืองกับกรมการอื่น ๆ เข้ามา
นางจันทน์จึงพูดต่อไป) นี่แน่หลวงเมือง ท่านรู้เรื่องราวอะไรบ้างแล้วหรือยัง

หลวงเมือง - ข้าเจ้ากำลังนั่งฟังเขาเล่าอยู่เดี๋ยวนี้แหละเจ้าข้า ข้าเจ้าจะขออาสาไปรบพุ่ง
อ้ายพวกขอมโดยฉับไว แม่เจ้าย่าอนาทรร้อนใจไปเลยนะเจ้าข้า

นางจันทน์ - ดีแล้ว ไปจัดแจงเตรียมรีพลไว้ ตัวเราเองก็จะไปด้วย เป็นตายก็อย่าให้อาย
ขายหน้าขอม การที่จะแพ้ง่าย ๆ นั้นไม่ยอม ยอมตายเสียดีกว่า

หลวงเมือง - แม่เจ้าจะไปด้วยทำไมเจ้าข้า หากจำเป็นไม่ พวกข้าเจ้าจะรับอาสาไปชิงชัย
ยอมตายถวายชีวิตทั่วกันในวันนี้

นางจันทน์ - ที่ท่านพูดมานั้นก็ด้วยความจงรักภักดี เราขอบใจ แต่ถึงเราเป็นหญิงเราก็
เกิดมาในตระกูลไทยเชื้อชาตินี้ครบแท้ ๆ ทั้งเราหรือก็เป็นแม่พระร่วงพ่อเมือง เมื่อตัวลูกชายไม่อยู่แล้ว
เราก็จะต้องไปแทน ขวละโว้จะลำบากยากแค้นอันใด เราจะได้เสมอน้ำกับพวกท่าน อีกประการ
หนึ่งในเวลานี้ลูกเราจะเป็นตายร้ายดีอย่างไรก็ไม่รู้ ถ้าลูกเราตายไปแล้วตัวเราจะแบกความทุกข์
ต่ออีกก็เห็นไม่ไหว เพราะฉะนั้นเราจะไปกับกองทัพ ดูการชิงชัยไล่ขับอ้ายพวกศัตรูของลูกชาย
ให้มันยับยิบฉิบหายพ่ายแพ้แก่ฝีมือไทย หรือถ้าแม้ผลกรรมที่ทำไว้จะบันดาลให้ฝ่ายเราต้องพ่าย
ถึงล้มตายก็ตายด้วยกันเถิดนะท่าน

หลวงเมือง - ก็สุดแท้แต่แม่เจ้าจะโปรดเถิดเจ้าข้า

นางจันทน์ - ดีแล้ว รีบไปเตรียมให้พร้อมเถิด (กรมการกราบลาแล้วพากันออกไป)

บทร้อง

ช่วงที่ ๔

(ชมตลาด)

นางจันทน์จึงแต่งกายา
ห่มสบเฌียงบ่าผ้าเนื้อดี
จตุรูปจตุเทียมนประนมหัตถ์
ทั้งทวยเทवासुरาลย์
ขอให้มิชยชำนะ
กุมดาบด้ามแก้วแกมกาญจน์

นุ่งผ้าหมดจดสดสี
มุ่นเกล้าเมาลีแน่นไว้
กราบพระไตรรัตน์เป็นใหญ่
ขอให้ช่วยคุ้มภัยพาล
แก้ขอมเกะกะห้าวหาญ
นงคราญมาขึ้นระแทะทอง

(กราวนอก)

พวกไทยใจหาญไม่คร้านศึก
แกว่งดาบวิบวิบขยับพลอง
เสียงเท้าก้าวพร้อมกันกึก ๆ
ตั้งจิตโรมรันฟันระดม

อีกระติกไหล่นั่นก้อง
ธงทิวปลิวฟ่องพะฟูลม
ดูพิลึกกราวดินจะถล่ม
จำขอมระทมระทวยไป

(ร้าย)

มาถึง
นางจันทน์ให้หยุดพลไกร

ยังซึ่งที่ชายป่าใหญ่
เรียกนายมาให้ซึ่งอุบาย

เจรจา

นางจันทน์ - นี่แน่ หลวงเมืองและกรมการทั้งหลาย ความมุ่งหมายของเราเป็นอย่างไร
เราก็ได้ชี้แจงให้ท่านฟังแล้วเมื่อขณะที่ยกมา พวกไทยเราถึงจะมีความกล้า ก็ไม่มีความขานิชานาญ
ในการรบเหมือนพวกขอม เพราะฉะนั้นจำเราจะต้องคอยด้อมเข้าไปจนใกล้ที่พักพล แล้วจึงยกเข้า
โจมตีมิให้มันรู้ตน มันก็จะเสียที อุบายอันนี้ท่านทั้งหลายเห็นชอบด้วยแล้วทั้งนั้นไม่ใช่ฤา

กรมการ - เจ้าข้า

นางจันทน์ - ถ้าเช่นนั้นไปเถิด

บทร้อง

(เทพทอง)

บัดนั้น

กราบลามายังพลกาย

ทุกคนต่างหาญราญรุก

ขอมเปลือหม่ออยู่ไม่รู้ที่

(ปีพาทย์ทำเชิดฉิ่ง พวกไทยห้ามปากเสียงกัน แล้วยกแยกกันไปเป็น ๒ กอง เข้าประตูฉาก ไปกองละครข้าง กองขอมออกมาตั้ง นอนหลับหมดไม่ระวัง ไทยยกออกมาเจียบ ๆ ข้างละกอง จนหัวกอง มาชนกลางโรง สมมติว่าล้อมกองขอมแล้ว หลวงเมืองแกว่งดาบเป็นสัญญาณ คนธงโบกธง ไทยโห่ร้อง กรูกันเข้าโจมตีขอม ปีพาทย์ทำเชิดกลอง ขอมตกใจลุกขึ้นรบ แต่ตื่นมากไม่ซำก็แพ้ ตายบ้าง จับได้บ้าง นักคุ้มกับหลวงเมืองรบกัน หลวงเมืองฟันนักคุ้มตาย พวกขอมก็หนีไปหมด)

ครั้นว่าชนะไพร่

จึงบังคมก้มกราบนางจันทน์

แต่ว่าเดโชตัวกัน

ตราบไฉนไชยยังไม่ตาย

ข้าขอกราบลารีบไป

พยายามตามจับอ้ายอัปรีย์

พูดเสร็จกราบลาโฉมยง

เลือกลั่นกลองตีอีกซัก

กรมการรับคำนางโฉมฉาย

แยกย้ายกันเข้าโจมตี

ทุกคนรู้จักหน้าที่

ก็ปืนปี่ย้อยยับในฉับพลัน

หลวงเมืองผู้มีจิตมั่น

บอกว่าขอมนั้นแตกกระจาย

มันเก่งกว่าขอมทั้งหลาย

อันตรายไม่พ้นด้วยดี

ยังสุโขทัยกรุงศรี

ก่อนที่ทำการ้ายนายรัก

ตรงไปเลือกคนพลสมัคร

ไม่ผ่อนพักรีบไปในพนานต์

ช่วงที่ ๕

บัดนั้น

เล็ดลอดดอดดามามีชานาน

ทราบบว่าพระร่วงมาผนวช

จึงลอบเลียบเดินเข้าไป

แลเห็นภิกษุรูปหนึ่ง

มิรู้ว่าพระร่วงที่ตนตาม

ฝ่ายเดโชชาญชัยใจหาญ

ก็ถึงสถานสุโขทัย

บวชอยู่ที่วัดเจดีย์ใหญ่

จนถึงที่ในอาราม

ซึ่งกวาดกิ่งไม้ใบมะขาม

จึงไหว้และถามความไป

(เขมรโพธิสัตว์)

ประธานโทษโปรดด้วยเถิดเจ้าข้า

ดูข้านี้เป็นคนไทย

ข้ามาหาพระร่วงผู้ใหญ่

มาไกลจากละโว้ธานี

ทราบว่าคุณเมืองของข้าเจ้า
 ข้าจงรักภักดี
 แม้ว่าพระร่วงเธอปรานี
 ขอท่านจงได้เมตตา

เข้ามาผนวชอยู่นี้
 หวังที่จะมาราบบาท
 บางทีจะรับไว้เป็นข้า
 จงช่วยโปรดพาข้าไป

(ร่าย)

เมื่อนั้น
 บุรุษนี้อ้างตนเป็นคนไทย
 ชะรอยขอมจะปลอมแปลงมา
 ต้องมิให้ขอมได้สมปอง
 คิดแล้วจึงมีวาจา
 เราจะไปยังกุฎิ

พระร่วงหลากจิตคิดสงสัย
 แต่ในพุดแปร่งแก่งทำนอง
 เหลือบตาชะงัดแจ้ง
 จำต้องชักเชือกเลื่อนไว้ที่
 ถัดนั้นจึงคอยอยู่นี้
 บางทีพระร่วงเธอจะมา

เจรจา

พระร่วง - รอประเดี๋ยวนะประสก รูปจะเชิญพระร่วงมา

เดโช - ดีแล้วเจ้าข้า ข้าเจ้าจะรออยู่ที่นี้ (พระร่วงเข้าโรงไปแล้ว เดโชพุดอยู่คนเดียว)
 ดีแล้ว พระร่วงอวดดีว่ามีบุญเป็นผู้วิเศษ จะทำเหตุให้ขุนเคืองเบื่องบาทฐลี ในวันนี้เป็นวันอายุขัย
 ของมึงแล้ว

(พวกโยมวัดกรุกันออกมา ล้อมจับพญาเดโชมัดไว้ได้ พระร่วงสั่งให้ค้นในตัวก็ได้ศาสตรา
 อาวุธที่ซ่อนมา พวกโยมวัดพากันโกรธจะทุบตีเดโชแต่พระร่วงห้ามไว้ ในขณะนั้นก็พอเหมาะเวลา
 ที่หลวงเมืองกับชาวละโว้พากันเข้าไปกราบไหว้ แสดงความดีใจที่พระร่วงไม่เป็นอันตราย พวก
 สุขโขทัยจึงเล่าให้ฟังว่าขอมปลอมมาพึงจับได้เดิวนั้นเองแล้วชี้ให้ดูพญาเดโช)

บทร้อง

(ร่าย)

บัดนั้น
 บุญนายเรามากเต็มประดา
 ชะ ๑ อ้ายขอมดำดิน
 เสียแรงอวดตนเป็นคนดี
 อันทัพของมึงมัวเปลอ
 พวกกูกระหน่ำระย้าไป

หลวงเมืองรู้เรื่องหัวเราะว่า
 อ้ายพาลาจึงแพ้บารมี
 สิ้นคิดแล้วทุกอย่างไรนี่
 ไม่ควรที่ศิษย์วัดจับมัดไว้
 เล่นเล่ห์ลับอยู่ในป่าใหญ่
 สิ้นเสี้ยนจัญไรใจร้าย

บัดนั้น

ครั้งนี้แสนเจ็บแสนอาย
จึงพูดว่าดูราพระร่วงเจ้า
ข้านี้ถึงที่อับจน
ข้าเป็นผู้ผิดคิดร้าย
ขอตายด้วยคมอาวุธ
เมื่อนั้น

ตัวกูผู้ทรงพรหมจรรย์
จริงอยู่มีงี้มิโทษผิด
กูจะส่งตัวมีงั้นไชรั
ตรัสแล้วจึงมีบัญชา
จงคุมขอมไปอย่าได้นาน
มอบให้แก่นายประตู
คิดถึงพันรุ่มบตี

เดโชได้ฟังก็ใจหาย
อยากจะตายไม่อยู่ดูหน้าคน
จงเอาบุญคุณข้าสักหน
เสียกลเสียทหารชาญยุทธ์
มาดหมายฆ่าท่านเป็นที่สุด
จงสั่งให้กุดหัวพลัน
พระร่วงตอบว่าอย่าโมหันท์
จะทำหั้นมันมีงี้ได้อย่างไร
แต่ชีวิตกูยอมยกให้
คืนให้ขุนขอมภูบาล
ดูราออมั่นใจหาย
แทบชานนครหลวงโดยดี
ว่ากูผู้ข้าบาทศรี
ฝากบรรณาการนี้ลงไป

(ในระหว่างที่กำลังร้องตอนนี้ ชาวสุโขทัยแตกตื่นกันมาต่างคนต่างพูดกันซุบซิบอยู่แล้ว พอจบบทนี้ก็ยกมือไหว้ ร้องกันแซ่ว่า เจ้าประคุณท่านดีจริง ไม่มีความผูกพยาบาทจองเวรเลย ดังนี้ เป็นต้น)

หลวงเมือง - ท่านทั้งหลายชาวสุโขทัย ท่านยังไม่รู้จักมักคุ้นอะไรยังพากันตื่นเต้น เป็นหนักหนา แต่ชาวละโว้ทั่วหน้าเขาได้นิยมยินดีในพระร่วง ท่านโอบอ้อมอารีต่อชนทั้งปวงหาผู้ใด จะเสมอเหมือนมิได้ จนชั้นท่านรู้เหตุเภทภัยจะมาถึงตัว ท่านก็ไม่บอกเล่า ท่านเกรงว่าพวกข้าเจ้า จะต้องพากันต้องล้มต้องตายไปเพราะท่าน สู้สละละบ้านและเมืองหนีขึ้นมาผนวอยู่ที่สุโขทัย เพื่อ ท่านจะล่อให้อ้ายขอมจัญไรมันมัวติดติดตาม จะได้ไม่ไปทำสงครามช่วงชิงเอาเมืองละโว้ พุทไธ จะหาเจ้าขุนมูลนายที่ไหนได้เหมือนอย่างท่านนี้ไม่มีแล้ว

(ร่าย)

บัดนั้น

ทั้งพราหมณ์บุโรหิตสิทธิชัย
จึงปรึกษากันว่าเจ้านายตน
ไม่มีกษัตริย์ครองปฐพี
พระร่วงทรงคุณบุญมี
ควรเชิญขึ้นเป็นพระราชา

ขุนนางสุโขทัยน้อยใหญ่
มีใจนิยมบารมี
สิ้นพระชนม์เสียตั้งแต่เดือนสี่
เป็นที่ว่าเหวใจประชา
เห็นจะเป็นที่ร่มเกล้า
ครอบครองอาณาประชารา

เจรจา

พระมหाराชครู - อย่างไร ท่านเสนาพฤดามาศย์ทั้งหลาย ท่านจะมีความเห็นอย่างใดกันบ้าง

ขุนนางผู้หนึ่ง - ข้าเจ้าเห็นว่า ผู้มีบุญอย่างเช่นพระร่วงองค์นี้ ร้อยวันพันปีจะมีมาเกิดสักครั้งหนึ่งจึงจะสมควรให้ราชรถเกย จะได้อัญเชิญเสด็จขึ้นเสวยสิริราชสมบัติโดยความยินยอมพร้อมกันอย่างจริงใจทั่วหน้า ท่านพระมหाराชครูได้เริ่มกิจพิธีการเสวยสุพรรณราชรถแล้วไม่ใช่ฤาท่าน

พระมหाराชครู - เราได้ลงมือแล้ว และเผอิญเหมาะวันนี้เป็นฤกษ์งามยามดี นายสารถี ผูกราชรถเสร็จสรรพขับออกจากวังใน แล้วก็ได้ปล่อยพญามโนมัยทั้งคู่ให้สัตยจรตามแต่ที่จะพอใจไปในถนนพระนครอันไพศาล ป่านี่จะมาถึงหน้าพระอารามนี้แล้วกระมัง

ขุนนาง - (ลุกออกไปดูแล้วกลับเข้ามาพูดว่า) ราชรถได้มากระทั้งยังหน้าพระอารามนี้แล้วนะท่าน

(พากย์)

ราชรถร่ำมงามอน

ม้าคู่ชูเชิดคองาม

เหมือนเทพยดามาดล

ตรงไปป้อมิรอร่า

ทุกคนเห็นถนัดอัศจรรย์

เสียงสังข์ก็ดังกังวาน

กอบกาญจนการ

ลากสู่อาราม

จิตอัศวิมล

กระทั้งบาทา

ต่างตนชวนกัน

บันฑาจารย์ประสาน

ประดับสลับพลอยวาม

ประหนึ่งว่ารู้จักคน

ให้รู้ผู้มีบุญญา

พระร่วงจึงหยุดยืนยัน

เข้าไปประณตบทมาลัย

สำเนียงสนั่นพระนคร

รัว

(บรรดาพราหมณ์และเสนาพฤดามาศย์ราชภูรพากันถวายบังคม และพระมหाराชครูจึงเป็นผู้รับฉันทะทูลอัญเชิญ)

(ครอบจักรวาล)

พรั่งพร้อมเสนาพฤดามาศย์

ระยอบนอบเคียรถวายการ

ขอเชิญพระองค์ขึ้นทรงราชย์

เพื่อผดุงไพร่ฟ้าประชานันท์

ขอเชิญจรลงแหล่งหล้า

พระเกียรติเกริกแคว้นแดนไกล

ทวยราชภูริชอนชัยสลับสลอน

ทูลวอนพระร่วงทรงธรรม์

เกลิงอาสน์สุโขทัยรังสรรค์

เกษมสันต์ทั่วแคว้นแดนไทย

เป็นสง่าดังดวงมณีใส

ทวยไทยพืงโพธิสมภาร

(ร่าย)

เมื่อนั้น

จึงมีมรรตพจมาน

เรานี้ปัญญาย่อหย่อน

แต่ไข่ว่าจะคิดหลักสี่

เราขัดคำวอนท่านมิได้

เราขอปัญญาไม่เอนเอียง

เราจะบำรุงกรุงไกร

ขอพระไตรรัตน์คุณอนันต์

(ในระหว่างนี้ขุนนางสุโขทัยเรียกกระบวนแห่ออกมาตั้งเตรียมไว้ให้พร้อม แล้วพระร่วงเปลี่ยนจากห่มดองเป็นห่มคลุม แล้วขึ้นทรงรถ)

(ทะแย)

จึงขึ้นทรงรถทองผ่องโอภาส

ตั้งกระบวนพยุหยาตรา

พระร่วงฟังคำไชยาน

ที่อัญเชิญให้ผ่านธานี

ยังอ่อนความคิดไม่เต็มที

ท่านนิยมยินดีพร้อมเพรียง

ไม่มีแก่ใจจะได้เถียง

จะตั้งจิตให้เที่ยงในทางธรรม

ให้ทวยไทยอิสระเกษมสันต์

ทั้งเทวัญเป็นพยานวาจา

แลวิสาสราวเทพเลขา

บ่ายหน้าเข้ายังวังใน

- จบเรื่องเพียงเท่านี้ -

คำอธิบายเพิ่มเติม

บทละครไทยก่อนที่จะติดต่อกับชาวตะวันตก มีแต่บทละครรำ มีชนบ (ประเพณี) ในการแต่งบทและการแสดง ซึ่งนักเรียนควรทราบไว้เพียงย่อ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. แต่งเป็นกลอนที่มีกฎข้อบังคับอย่างเดียวกับกลอนสุภาพ คือวรรคหนึ่งประมาณ ๘ พยางค์ สองวรรคเป็นหนึ่งคำกลอน สองคำกลอนเป็นหนึ่งบท

๒. วิธีขึ้นต้นบทกลอนมีชนบเฉพาะ คือ เริ่มการกล่าวถึงผู้หนึ่งผู้ใด อาจใช้คำว่า มาจะกล่าวบทไป หรือ เมื่อนั้น หรือ บัดนั้น ก็ได้ เมื่อนั้น ใช้เมื่อกล่าวถึงตัวละครที่เป็นตัวเอกหรือตัวนาย บัดนั้น ใช้สำหรับผู้รับใช้

๓. บทละครในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ไม่แต่งคำเจรจา จะกล่าวถึงการเจรจาไว้ในการบรรยาย แต่ในพระราชนิพนธ์นี้ได้ทรงแต่งบทเจรจาไว้สำหรับให้ตัวละครเจรจาตามบทนั้น ในการแสดงละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖ ผู้แสดงนิยมท่องจำบทเจรจา และจะว่าคำตามบทอย่างถนัด

๔. ทำนองเพลงที่ใช้สำหรับการแสดงละคร มักใช้เพลงที่เมื่อร้องแล้วฟังถ้อยคำได้ง่าย

๕. หลังจากการรำที่มีความหมายตามบทละคร ปี่พาทย์อาจทำเพลงที่เรียกว่า เพลงหน้าพาทย์ เพลงหน้าพาทย์ที่เห็นในบทละครนี้มี เสมอ และ เขมรตรวจพล เพลงหน้าพาทย์สำหรับการรำมีความหมายประจำบทเช่น เสมอ มักใช้ในเมื่อตัวละครจะออกจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง กราว มักใช้สำหรับการแสดงที่คึกคักเร่าแรง กราว อาจเป็นชื่อเพลงหน้าพาทย์หรือเพลงสำหรับร้อง กราวมีหลายชนิด เช่น กราวนอก กราวใน ใช้ในการแสดงโขนและหนัง

๖. ร่าย เป็นทำนองเพลงที่ใช้ในเวลาที่จะให้เรื่องดำเนินไปรวดเร็ว

๗. การพากย์ เป็นการกล่าวเรื่องราวเป็นทำนองเมื่อเวลาแสดงโขนหรือหนังใหญ่ เป็นต้น ไม่ใช้ในการแสดงละครก่อนสมัยรัชกาลที่ ๕

กิจกรรม

๑. ฝึกหัดอ่านออกเสียง

นักเรียนฝึกอ่านออกเสียง อาจอ่านในคาบเรียนคาบหนึ่งประมาณ ๔ - ๕ คน เพื่อ นักเรียนจะได้ไม่เบื่อเกินไป และอ่านทำนองเสนาะด้วยกันทั้งห้อง หรืออ่านทีละคน

๒. ฝึกหัดทบทวนคำศัพท์

ให้นักเรียนอ่านในใจเฉพาะช่วงใดช่วงหนึ่งแล้วค้นหาคำอธิบายศัพท์ที่นักเรียนไม่เข้าใจ ในศัพทานุกรมท้ายเล่ม นักเรียนอาจเตรียมมาก่อนเข้าห้องเรียนก็ได้

๓. ฝึกหัดเล่าเรื่องด้วยวาจา

ให้นักเรียนผลัดเปลี่ยนกันเล่าเรื่องโดยคนหนึ่งเริ่มแล้วคนอื่น ๆ ช่วยเล่าต่อ นักเรียน อาจอ่านเฉพาะช่วง แล้วเล่าเรื่อง หรืออ่านจนจบบทละคร แล้วเล่าเรื่องให้กันฟังก็ได้

๔. ทบทวนเนื้อเรื่อง โดยตอบคำถามด้วยวาจาหรือการเขียน

- ๑) นักคุ้มทูลพระเจ้าพันธุมาอย่างไร
- ๒) นักคุ้มมีความหวาดเกรงเพราะเหตุใด
- ๓) ท้าวพันธุมีพระราชบัญชาว่าอย่างไร
- ๔) ใครเป็นผู้รับสนองพระราชบัญชา (รับว่าจะทำตาม) พระเจ้าพันธุ
- ๕) พระร่วงได้รับทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนครธมจากใคร คนผู้นั้นรับทราบมาอย่างไร
- ๖) เมื่อพระร่วงได้ทราบแล้ว พระร่วงทำอย่างไร เพราะเหตุผลอะไร
- ๗) พระร่วงแนะนำให้นายมันไปทำอุบายลวงพวกขอมอย่างไร นายมันทำสำเร็จหรือไม่ ทำอย่างไร
- ๘) นางจันทน์ตกลงใจจะปฏิบัติอย่างไร เพราะเหตุผลใด
- ๙) ชาวละโว้มีชัยชนะแก่ทหารขอม โดยใช้วิธีการอย่างไร
- ๑๐) พระร่วงพบกับพระยาเดโชที่ไหน พระยาเดโชทำอย่างไรกับพระร่วง
- ๑๑) ชาวสุโขทัยทำอย่างไรกับพระยาเดโช
- ๑๒) ตอนสุดท้ายของเรื่องมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นแก่พระยาเดโช และพระร่วง

๕. ฝึกใช้ความคิด

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

- ๑) นักเรียนคิดว่าบทละครนี้มีผลอย่างไรแก่ผู้อ่าน
- ๒) เมื่อได้อ่านบทละครนี้จบแล้ว เข้าใจเรื่องราวแล้ว นักเรียนเกิดความรู้สึกราวอย่างไรบ้าง

- ๓) นักเรียนเกิดความรู้สึกนิยมชมชอบผู้ใด และไม่ชอบผู้ใดในเรื่องบ้าง มีเหตุผลอย่างไร
- ๔) ในบรรดาตัวละคร นักเรียนเห็นว่าผู้ใดที่น่านิยมมากที่สุด มีเหตุผลอย่างไร
- ๕) นักเรียนเห็นว่า เรื่องจบลงเป็นที่ถูกใจหรือไม่ เพราะอะไร
- ๖) นักเรียนเห็นว่า มีอะไรที่ขัดต่อความคิดหรือความรู้สึกของนักเรียน
- ๗) นักเรียนคิดว่า มีอะไรที่ไม่สมเหตุสมผลบ้างหรือไม่ เพราะเหตุใด

หมายเหตุ แบบฝึกหัดที่เสนอมาข้างต้น น่าจะเป็นการฝึกหัดทักษะการพูด แต่ครูอาจให้นักเรียนเขียนตอบคำถามหรือเขียนออกความคิดเห็นก็ได้

๖. ทบทวนความรู้เกี่ยวกับภาษา

- ๑) ทบทวนศัพท์ โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มหนึ่งประมาณ ๖ - ๗ คน ขนาดของกลุ่มจะใหญ่หรือเล็กกว่านี้ แล้วแต่สะดวกแก่สถานที่และความสามารถของนักเรียน แบ่งงานกันเป็นช่วง ๆ ช่วยกันเขียนศัพท์ที่นักเรียนไม่เข้าใจลงเป็นแถว แถวซ้ายให้เป็นศัพท์ แถวขวาเป็นคำอธิบายตามที่มีท้ายเล่ม หรือที่ครูอธิบายเพิ่มเติม หรือที่นักเรียนทราบมาจากแหล่งอื่น เมื่อทุกกลุ่มหาศัพท์ได้ครบแล้ว อาจคัดเลือกนักเรียนที่เขียนลายมืออ่านง่ายแจ่มชัด ทำเป็นรายการศัพท์จากบทละครติดไว้ที่ป้ายหน้าห้องเรียนสักสองสามวัน จนกว่านักเรียนจะจำความหมายได้มากพอสมควร ถ้าทุกคนจำได้ทุกคำศัพท์ก็ยิ่งเป็นการดี อาจพิมพ์ติดลงกระดานไซ้ อัดสำเนาแจกให้นักเรียนทุกคนก็ได้ หรือนักเรียนคัดลอกไปเก็บไว้ในสมุดศัพท์สำหรับบทที่อ่าน การคัดลอกเองนั้นมีประโยชน์มากคือการท่องศัพท์ไปในตัวนั่นเอง
- ๒) ทบทวนความเข้าใจสำนวนบางสำนวน โดยนักเรียนช่วยกันค้นหาสำนวน หรือประโยคที่นักเรียนไม่เข้าใจแจ่มแจ้ง หรือสงสัยอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วขอให้ครูอธิบาย หรือค้นหาคำตอบจากผู้ใหญ่ที่นักเรียนอาจจะถามได้ ตัวอย่างเช่น “จึงจะสมควรให้ราชรถเกย”

๗. ฝึกทักษะการเขียน โดยครูอาจให้นักเรียนทำงานเขียนต่อไปนี้

- ๑) ย่อความ เขียนเล่าเรื่องอย่างย่อ ๆ เริ่มตั้งแต่
 - ก. “เมื่อนั้น ท้าวพันธุรมุขสุริยวงศ์ทรงขรรค์” ไปจนถึง “ยกไปละโว้พารา”
 - ข. “บัดนั้น นายมันปิ่นยาวชาวป่า” จนถึง “รีบจากละโว้เวียงไทย เข้าไปสู่ป่าอาญ”
 - ค. “บัดนั้น นายมันปิ่นยาวคนขยัน” จนถึง “รีบดันไปละโว้ธานี”
 - ง. “(นายมันคอยดูที่...)” จนถึง “ไม่ผ่อนพักรีบไปในพนานต์”
 - จ. “บัดนั้น ฝ่ายเดโชชาญชัยใจหาญ” จนถึง “ป้ายหน้าเข้ายังวังใน”

- ๒) ถอดความ จงเขียนข้อความที่เป็นร้อยแก้ว ให้มีความหมายตรงกับบทร้อยกรองเริ่มตั้งแต่
 - ก. “บัดนั้น หลวงเมืองรู้เรื่องหัวเราะว่า” จนถึง “ฝากบรรณาการนี้ลงไป”
 - ข. “บัดนั้น เดโชพังแล้วไม่สงสัย” จนถึง “คงได้เสร็จสิ้นดังจินดา” หรือตอนอื่น ๆ ที่น่าสนใจ โดยครูแนะ หรือนักเรียนแนะขึ้นเอง
- ๓) เขียนแสดงความคิดเห็นต่อไปนี้ เป็นความเรียงสั้น ๆ ประมาณ ๖ - ๗ บรรทัด
 - ก. ตัวละครที่นักเรียนคิดว่ามีอุปนิสัย (ลักษณะนิสัย) น่าสนใจ
 - ข. ข้อคิดเกี่ยวกับประวัติของคนไทยจากบทละครนี้
 - ค. ข้อคิดที่น่าจะนำมาปฏิบัติในชีวิตของนักเรียน
- ๔) คัด หรือเขียนตามคำบอก ครูกับนักเรียนเลือกตอนที่มีประโยชน์ในทางศัพท์ สำนวน หรือที่เป็นถ้อยคำคมคาย คัดลายมือเพื่อฝึกหัดเขียนตัวอักษรให้แจ่มแจ้งและฝึกการสะกดตัวให้ชำนาญ

๘. ฝึกทักษะ

- ๑) แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ให้กลุ่มหนึ่งบอกศัพท์ อีกกลุ่มหนึ่งบอกความหมาย โดยมีคณะกรรมการให้คะแนน ผลัดเปลี่ยนกันจนครบรอบ ทำนองการแข่งขันกีฬา
- ๒) แบ่งกลุ่มนักเรียนแข่งขันทายคำศัพท์ โดยให้กลุ่มหนึ่งบอกความหมาย และอีกกลุ่มหนึ่งทายศัพท์ที่มีความหมายเช่นนั้น
- ๓) ให้นักเรียนแข่งขันกันหาศัพท์ยากที่ประสมหลายพยางค์ และแยกออกเป็นคำ ๆ ได้ เช่น พฤษณาจารย์ แยกเป็น พฤษ + อาจารย์ มโหศวรรย์ แยกออกเป็น มห + โสศวรรย์ โดยค้นคว้าจากพจนานุกรม หนังสือตำรา หรือสอบถามผู้รู้
- ๔) ให้นักเรียนแข่งขันกันหาศัพท์ที่มี ๒ พยางค์ ๓ พยางค์ ๔ พยางค์ กลุ่มไหนจะหาได้เร็วกว่ากัน มากน้อยกว่ากัน และเข้าใจความหมายได้ถูกต้อง โดยให้ช่วยกันวางกติกาการแข่งขัน

กิจกรรมเสริม

๑. ให้นักเรียนพิจารณาบทละคร ว่ามีตอนใดแต่งไว้สำหรับใช้แสดงบทร่ำทึงดงาม ตอนใดแต่งไว้สำหรับใช้เป็นบทร้องที่ไพเราะ
๒. ถ้ามีนักเรียนบางคนนิยมชมชอบการร้องเพลงไทย อาจมีการแข่งขันร้องเพลงที่พอจะฝึกหัดได้ไม่ยากนัก เช่น เพลงเขมรปากท่อ เพลงกราว เพลงกระบอก เป็นต้น
๓. ถ้าหาผู้ฝึกซ้อมได้ และมีนักเรียนมีอุปนิสัยในทางพ้องร่า อาจจัดการแสดงละครสักหนึ่งหรือสองฉากก็ได้

๔. นักเรียนบางคนอาจวาดภาพ จัดนิทรรศการ แสดงให้เห็นภาพของคนไทยและคนขอมในสมัยนั้น
๕. นักเรียนบางคนอาจค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม โดยอ่านหนังสือตำนานเรื่องพระร่วง หรือ ศึกษาคูวิชาประวัติศาสตร์ ให้ได้ความรู้เรื่องพระร่วงให้ถี่ถ้วนยิ่งขึ้นกว่าที่ได้รับจากบทละครก็ได้
๖. ให้นักเรียนพิจารณาว่า ฐานะของแคว้นสุโขทัย กับแคว้นละโว้นั้น ต่างกันอย่างไร

พระยาพิชัยดาบหัก

นำเรื่อง

เรื่อง "พระยาพิชัยดาบหัก" คัดมาจากหนังสือ บุคคลในประวัติศาสตร์ไทยและโบราณคดีไทย ซึ่งคุณหญิงศรีนาถ สุริยะ เป็นผู้เรียบเรียง คำว่า ดาบหัก เป็นสมญาที่ท่านได้รับเมื่อดาบของท่านหัก ในการต่อสู้กับทหารพม่าดังได้กล่าวไว้ในท้องเรื่องแล้ว พระยาพิชัยมีชื่ออยู่ในประวัติศาสตร์ไทย เนื่องจากเป็นนายทหารคนสำคัญที่ร่วมสู้รบกับพม่าตอนปลายกรุงศรีอยุธยา มาจนถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้เอกราช

ในการอ่านเรื่องนี้ แม้ว่านักเรียนจะเคยเรียนมาแล้วในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ก็น่าจะได้อ่านเรื่องที่เป็นสารคดีแนวชีวประวัติ ซึ่งจะให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์เพิ่มเติมด้วย นอกจากนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้ถึงชีวิตของวีรบุรุษไทย ที่มีคุณธรรมอันควรเป็นตัวอย่างหลายประการ เช่น ความกล้าหาญ ความกตัญญูกตเวที และได้สังเกตเห็นว่า ผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตนั้น นอกจากจะเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดแล้ว จำต้องมีความอดทนต่อความยากลำบาก มีความอดสาหะหมั่นเพียรในการหาความรู้หาวิชาใส่ตน ยิ่งเป็นวิชาที่ต้องใช้ฝีมือและกำลังกาย ก็ยิ่งต้องฝึกปรือให้แม่นยำ แคล่วคล่องอยู่เสมอจนใช้การได้จริงและหมั่นหาความรู้เพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ คำกล่าวที่ว่า สิ่งสูงส่งใด ๆ จะได้มาโดยปราศจากความยากลำบากนั้นไม่มี จึงเป็นจริงอยู่ทุกสมัย

พระยาพิชัยดาบหัก

พระยาพิชัยดาบหัก

คุณหญิงศรีนารถ สุริยะ

ยังมีชาวนาสามีภรรยาคนหนึ่ง ตั้งบ้านเรือนประกอบอาชีพอยู่ที่เมืองพิชัย (ปัจจุบันนี้เป็นอำเภออยู่ในจังหวัดอุตรดิตถ์) ครั้นถึงประมาณปลายรัชสมัยของพระเจ้าบรมโกศ (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๗๕ - ๒๓๐๑) ภรรยาก็ได้ให้กำเนิดบุตรชายผู้หนึ่ง และได้ตั้งชื่อว่า “จ้อย” เมื่อจ้อยเติบโตพอที่จะช่วยบิดามารดาทำงานได้ จ้อยก็ออกไปเลี้ยงควายในท้องนาเช่นเดียวกับเด็กอื่น ๆ ที่เป็นลูกชาวนาในละแวกนั้น จ้อยเป็นเด็กมีนิสัยกล้าหาญ โอบอ้อมอารี จึงเป็นที่รักของเพื่อนฝูงซึ่งเป็นเด็กเลี้ยงควาย คุณสมบัติดีเด่นของจ้อยก็คือต่อมมวยได้เก่งที่สุดในระหว่างเด็กด้วยกัน แต่จ้อยไม่ใช่เด็กเกเร จะชกต่อยก็เพื่อป้องกันตัวหรือช่วยเหลือผู้ที่ถูกรังแกเท่านั้น

เมื่อจ้อยมีอายุพอสมควรที่จะเล่าเรียนหนังสือ บิดามารดาก็ปรึกษากันจะพาไปฝากไว้กับพระการณนำเด็กไปฝากพระในสมัยนั้นก็เท่ากับไปเข้าโรงเรียนประจำในสมัยนี้ คือต้องไปกินอยู่หลับนอนที่วัด ในการที่บิดามารดาต้องการให้จ้อยได้เรียนหนังสือนับว่าเป็นการเสียสละอย่างมาก เพราะต้องขาดผู้ช่วยทำงานทั้งที่บ้านและทางท้องนา บิดามารดาของจ้อยมีบุตร ๔ คน แต่ตายเสีย ๓ คน จึงเหลือแต่จ้อยผู้เดียว สำหรับตัวจ้อยเองไม่สมัครใจที่จะต้องจากบ้านเพื่อไปเรียนหนังสือ จึงบอกกับบิดาว่าไม่อยากเรียนหนังสือ ถ้าจะให้มิวิชาก็อยากไปเรียนต่อมมวยมากกว่า แต่บิดาของจ้อยอยากให้ลูกเป็นคนมีวิชาความรู้ จึงชี้แจงว่าการรู้หนังสือเป็นของจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้รู้หนังสือจนอ่านออกเขียนได้แล้วก็สามารถเรียนวิชาอื่น ๆ ได้ดีกว่าคนไม่รู้หนังสือ จ้อยมีความปรารถนาอยากเป็นนักมวยที่มีชื่อเสียงจึงเชื่อบิดา ยอมไปอยู่กับพระที่วัดเพื่อเรียนหนังสือ

บิดาพาจ้อยไปฝากไว้กับพระครูวัดมหาธาตุเมืองพิชัย ท่านพระครูมีเด็กที่พ่อแม่นำมาฝากเรียนหนังสืออยู่หลายคน มีอายุต่าง ๆ กัน การเป็นอยู่ก็คล้ายกับเด็กซึ่งอยู่ตามโรงเรียนประจำ คือกิน นอน เรียน และทำงานร่วมกัน ฉะนั้นเมื่อมีเด็กแปลกหน้าเข้ามา เด็กเก่าก็มักจะเพ่งเล็งดูนิสัย ถ้าเข้ากันได้ก็ดีไป ถ้าเข้ากันไม่ได้เด็กใหม่ก็มักจะต้องเดือดร้อน

คณะศิษย์เก่าจึงวางแผนการทดลองความอดทน หรือในภาษาสมัยใหม่นี้เราเรียกว่า “การต้อนรับน้องใหม่” ทุก ๆ ครั้งที่รับประทานอาหารร่วมกัน พวกศิษย์เก่าจะแกล้งยกชามแกงขึ้นตักรับประทานแล้วส่งต่อ ๆ กันไปรอบ ๆ วง โดยไม่ให้จ้อยได้มีโอกาสตักบ้างเลย การรับประทานอาหารแบบนี้ภาษาศิษย์วัดเรียกว่า “แกงเหาะ” จ้อยอดทนเอาเพราะเป็นคนมาใหม่ แต่เมื่อเกิดขึ้นบ่อย ๆ จนกลายเป็นทำทนายไป จ้อยก็จำเป็นต้องแสดงฝีมือให้รุ่นพี่เห็นฤทธิ์เสียบ้าง ฝีมือมวยของจ้อยเหนือฝีมือ “มวยวัด” มาก พวกศิษย์เก่าจึงไม่กล้ารังแกจ้อยอีก

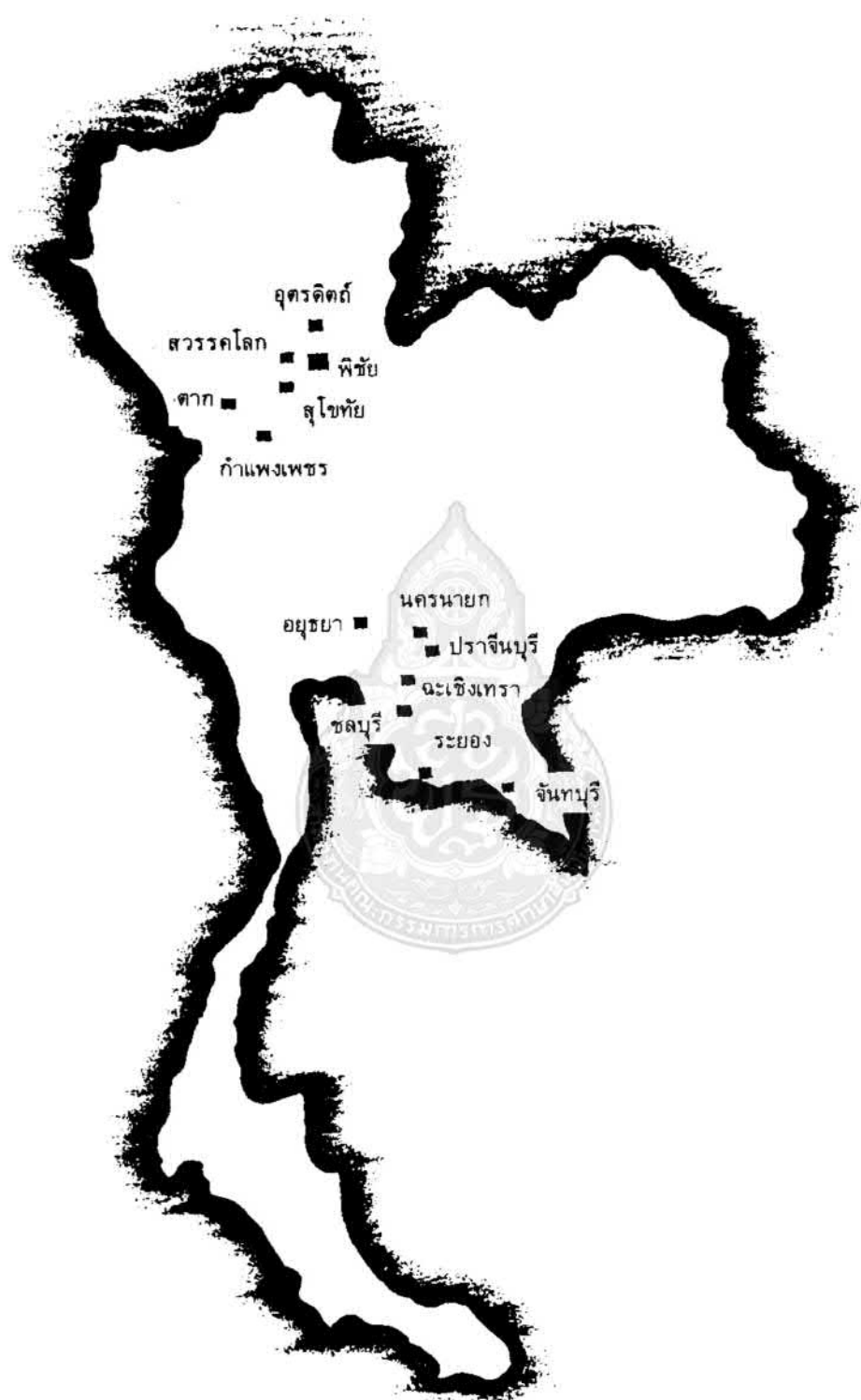
จ้อยเป็นเด็กมีสติปัญญาดี จึงเรียนหนังสือเก่งกว่าเด็กรุ่นราวคราวเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีความประพฤติดีและขยันหมั่นเพียร เมื่อพ้นเวลาเรียนหนังสือและรับใช้ท่านพระครูแล้ว จ้อยก็ฝึกฝน

ตนเองให้คล่องแคล่วโดยเอาต้นกล้วยมาตั้งไว้บนดิน แล้วใช้เท้าขวาเตะต้นกล้วยด้วยความรวดเร็ว จนต้นกล้วยไม่ล้มถึงดิน เมื่อคล่องแคล่วแล้วก็ทวีสองข้างของต้นกล้วยขึ้นไปอีก เริ่มตั้งแต่ต้นกล้วย สูง ๒ ศอกจนสูงถึง ๔ ศอก ขึ้นต่อไปก็เอามะนาวผูกเชือกจากที่สูงห้อยลงมาเสมอหน้า ชั้นแรก ใช้มะนาวเพียง ๒ ผลชกให้แกว่งไปมาแล้วปิดรับด้วยศอกและแขนจนไม่ถูกหน้าได้ ครั้นแล้ว เพิ่มขึ้นเป็น ๓ ถึง ๔ ผล ด้วยความพากเพียรในการฝึกซ้อม จ้อยจึงมีฝีมือในการชกมวยดีขึ้น เป็นลำดับ โดยที่ไม่เคยเรียนวิชามวยจากครูมวยเลย จ้อยอยู่กับท่านพระครูที่วัดมหาธาตุนี้จนมีอายุ ประมาณ ๑๔ ปี ถึงแม้จะไม่มีใครกล้ารังแกจ้อย แต่ก็มีพวกศิษย์วัดเก่า ๆ ที่เคยเป็นคนเก่งมาก่อน มีความเกลียดชังในการที่จ้อยกลายมาเป็นคนเก่งกว่า แต่ก็ยังไม่มีโอกาสที่จะลบล้างความเก่งกล้า สามารถของจ้อยได้

อยู่มาวันหนึ่งจ้อยจะต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตคือ เจ้าเมืองนำบุตรชายชื่อ คุณเจ็ด มาฝากให้เรียนหนังสือกับท่านพระครู และยังมีคนใช้ผู้ชายเด็ก ๆ อีกสามคนมาเรียนเป็นเพื่อนด้วย เด็กวัดก็พากัน ประจบสอเข้าเมืองและต้องการจะล้างอำนาจจ้อย จึงยุยงคุณเจ็ดว่าจ้อยเป็นเด็กเกเร คุณเจ็ดก็ต้องการ จะวางอำนาจเป็นลูกเจ้าเมือง จึงให้เด็กวัดคนหนึ่งไปท้าจ้อยชกตัวต่อตัวที่หลังวัด โดยคุณเจ็ดรับรอง จะเป็นผู้ควบคุมไม่ให้มีการ “รุม” แต่แท้ที่จริงวางอุบายว่าจะรุมกันชก พอจ้อยมาตามนัดก็ลงมือ ต่อสู้กัน เด็กคนที่ท้าก็แพ้ลงไปในนอนคลุกฝุ่น จ้อยกระโดดเข้าถอง คุณเจ็ดร้องเอะอะว่าข้าคนล้ม จึงตรงเข้าปล้ำจ้อย เด็กวัดจึงกรูกันเข้าตะลุมบอน จ้อยก็มองซ้ายขวาหาที่พึ่งเห็นต้นไม้ใหญ่จึง ถอยหลังเข้าพิงต้นไม้ แล้วชกต่อยเตะถีบผู้รุมรังแกจนหล่มหลกคลุกคลาน คุณเจ็ดยังไม่โหมาก ตรงเข้าตบหน้าจ้อยและชกจ้อย จ้อยกลัวอำนาจก็ได้แต่ปิดป้อง คุณเจ็ดจึงกระชากจ้อยออกจากต้นไม้ เด็กก็รุมเข้าตีจากข้างหลัง จ้อยหน้าคะมำมาโดนคุณเจ็ดกับกระแทก คุณเจ็ดตกใจร้องเอะอะว่า จ้อยทำร้าย จ้อยตกใจมาก ลุกขึ้นวิ่งหนีโดยไม่มีจุดหมายว่าจะไปทางไหน เด็กวัดและคนใช้คุณเจ็ด ก็วิ่งตามเป็นพรวน แต่ไม่มีใครจับตัวจ้อยได้ เพราะจ้อยเป็นคนมีฝีเท้าเร็ว เคยเข้าแข่งขันวิ่งเวลา มิงงานวัดอยู่เสมอ พอวิ่งไปไกลก็ลงนั่งพักเหนื่อยและรำพึงว่า ถ้ากลับไปท่านพระครูคงลงโทษหนัก รานรังแกลูกเจ้าเมือง และก็คงจะถูกรังแกจากคุณเจ็ดไม่รู้จักสิ้นสุด จึงคิดมานะจะหนีไปให้ไกล คิดไปคิดมาว่าจะไปไหนดีก็นึกได้ว่าเคยได้ยินชื่อ ครูเมฆ ชาวท่าเสา (แขวงเมืองอุดรดิตถ์) ว่าเป็น ครูมวยฝีมือดีจึงคิดว่าจะไปหาครูเมฆ ตั้งแต่เกิดมาก็ไม่เคยเดินทางไปไหน เงินก็ไม่มี เสื้อผ้าก็มี ติดตัวเพียงสำหรับเดียว ด้วยความมานะ จ้อยก็คิดจะไปตายเอาดาบหน้า และคิดว่าถ้าเดินตามฝั่ง แม่น้ำนานไปก็คงไม่หลงทางจึงตัดสินใจออกเดินทางทันที คืนแรกขออาศัยนอนที่วัดแห่งหนึ่งและ ขอข้าวพระรับประทาน วันต่อมาก็อาศัยนอนที่วัดอีก แต่พอรุ่งเช้าจะออกเดินทางต่อก็เห็นครูมวย ผู้หนึ่งนำเด็กหนุ่ม ๔ คนมาซ้อมมวยที่ลานวัด จ้อยสนใจมากเลยลงนั่งดูไม่เดินทางต่อไป พอเขา ช้อมเสร็จก็เข้าไปนั่งไหว้ ขอฝากตัวเป็นศิษย์ โดยจะยอมดักน้ำ ต่ำข้าว ผ่าฟันให้ ครูมวยคนนี้

ชื่อเที่ยง และตำบลที่จ้อยมาถึงชื่อว่าบ้านแก่ง ครูถามชื่อจ้อย ๆ ไม่กล้าบอกชื่อจริงกลัวคนมาตามตัว จึงแกล้งบอกว่าชื่อ ทองดี หนีพ่อแม่มาเพื่อจะหาครูสอนวิชามวย ครูเที่ยงก็รับไว้เรียนอยู่ ๑ ปีเศษ มีความชำนาญชำนาญและมีฝีมือเหนือศิษย์เก่า ๆ ๔ คนจนคนเหล่านั้นอิจฉา หาเหตุแกล้งบ้าง ใส่ร้ายบ้าง นายทองดีทนไม่ไหวต้องใช้กำลังปราบพวกนั้นเลิกร้างกันไปเอง แต่ความเป็นอยู่ไม่สู้ปกติเพราะมีคนอิจฉาหาความ นายทองดีโตขึ้นมีลักษณะแปลกกว่าชายหนุ่มสมัยนั้น คือไม่กินหมาก จึงได้ชื่อว่า นายทองดีฟันขาว นายทองดีรำคาญที่ต้องมีเรื่องวิวาทกับพวกศิษย์ครูเที่ยง และประกอบด้วยครูหมัดวิชาที่จะสอนให้แล้ว จึงมุ่งหมายจะไปหาครูเมฆที่ท่าเสาตามความตั้งใจเดิม บังเอิญมีพระที่วัดบ้านแก่งจะไปนมัสการพระแท่นศิลาอาสน์ นายทองดีจึงลาครูเที่ยงไปเรียนต่อที่ครูเมฆโดยเดินทางไปพร้อมกับพระที่ไปพระแท่น เมื่อไปนมัสการพระแท่นแล้ว นายทองดีได้ข่าวว่าจะมีวัวมาเล่นที่ศาลเจ้าไกล่ ๆ นั้น นายทองดีจึงอยู่คอยดูจิ้งจอก เล่น ๗ วัน ๗ คืน นายทองดีเฝ้าดูอยู่ด้วยความเอาใจใส่ ชอบใจท่ากายกรรม หกคะเมนตีลังกาของจิ้งจอก และท่าที่ชอบก็คือการกระโดดข้ามหัวคู่ต่อสู้อย่างว่องไว นายทองดีจึงแอบไปหัดเลียนแบบท่าทางของจิ้งจอกที่หาดทรายริมน้ำจนชำนาญทุกอย่าง แล้วจึงเดินทางไปหาครูเมฆ ฝากตัวเป็นศิษย์และปฏิบัติครูโดยช่วยดักน้ำตำข้าวผาพื้นให้ เรียนกับครูเมฆปีกว่า ๆ ก็สำเร็จวิชาที่ครูเมฆสอนให้ ขณะนี้นายทองดีอายุย่าง ๑๘ ปี เมื่ออยู่ท่าเสานี้เป็นที่รักใคร่ของครูและชาวบ้าน ไม่มีศัตรูเช่นที่เคยเป็นมา นายทองดีก็เริ่มชกมวยเพื่อเอาเงินและเป็นนักมวยที่เลื่องลือในเมืองลับแล พุกยั้ง สว่างบุญรี และเมืองพิชัย

อยู่มาวันมีพระภิกษุจากสวรรค์โลกมาท่าเสาพบกับนายทองดีจึงชวนว่าถ้าชอบเรียนวิชาป้องกันตัวน่าจะไปเรียนพันดาบ อาของท่านเป็นครูดาบฝีมือดีรับรองจะไปฝากให้ นายทองดีเห็นว่าวิชามวยก็เรียนจนจบไม่มีครูจะสอนแล้ว จึงคิดว่าเรียนวิชาใหม่ ๆ ก็คงจะมีประโยชน์ จึงลาครูเมฆไปสวรรค์โลกเพื่อไปเรียนพันดาบ เรียนอยู่ ๓ เดือนก็สำเร็จวิชา แล้วพระภิกษุองค์เดียวกันนั้นก็ชวนไปเที่ยวสุโขทัย พอไปถึงสุโขทัยก็พบครูมวยจีน นายทองดีพอใจในลักษณะมวยจีนเพราะแปลกประหลาด ไม่เคยเห็นมาก่อนจึงขอเป็นศิษย์ ครูมวยจีนสอนได้เพียง ๑ เดือน ก็หมัดวิชาจึงร้องว่านายทองดีไม่ใช่มนุษย์เป็นเซียนมาเกิด นายทองดีอยู่สุโขทัยมีคนยกย่องมาฝากตัวเป็นศิษย์ นายทองดีจึงสอนวิชามวยและพันดาบอยู่ที่สุโขทัย มีเด็กกำพร้าบิดามารดาคนหนึ่งชื่อบุญเกิดมาขออยู่ด้วย นายทองดีจึงมีเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขแทนที่จะต้องอยู่ตัวคนเดียวเช่นที่แล้งมา นายทองดีคิดว่าจะอยู่ท่ามาหากินที่สุโขทัยต่อไป ก็บังเอิญมีพ่อค้าจีนเดินทางจากเมืองตากมาสุโขทัย ยังหาเพื่อนเดินทางกลับไม่ได้ มาพบนายทองดีจึงเล่าว่า พระยาตากสินเจ้าเมืองตากนิยมคนมีฝีมือทางชกมวย ถ้าไปเมืองตากก็คงจะมีโอกาสได้ตีมีชื่อเสียง นายทองดีก็นึกอยากลองไปเที่ยว จีนผู้นั้นก็ตั้งใจที่จะได้เพื่อนเดินทางเพราะป่าระหว่างสุโขทัยและตากมีเสือชุม ครั้นแล้วพ่อค้าจีน นายทองดี และเด็กบุญเกิดก็ออกเดินทาง เพื่อพักแรมกลางป่าก็ผลัดกันสู้มไฟอยู่ยาม คืนหนึ่งในเวลาที่เป็นเวรของเด็กบุญเกิดเนื่องจากยังเป็นเด็กอยู่จึงทนง่วงนอนไม่ไหวเลยนอนหลับไป กองไฟจึงค่อย ๆ มอดลงเพราะไม่มี

จังหวัดที่กล่าวถึงในเรื่องพระยาพิชัยดาบหัก

เชื้อพิษเพิ่มเติม ในที่สุดก็ดับสนิท พอตกตึกก็มีเสือใหญ่ตัวหนึ่งออกมายังบริเวณที่คนทั้งสามนอนหลับอยู่ แต่เป็นคราวเคราะห์ร้ายของเด็กบุญเกิดที่เสือเดินมาถึงตัวก่อน เสือจึงกัดและคาบเด็กบุญเกิดวิ่งหนีเข้าป่าไป นายทองดีได้ยินเสียงเด็กร้องก็ตกใจตื่นรีบลุกขึ้นคว้ามีดปลายแหลมวิ่งตามเสือเข้าไปในความมืด ด้วยฝีเท้าอันรวดเร็วจึงสามารถวิ่งทันเสือ นายทองดีกระโดดเข้ากอดคอเสือ เสือวางเด็กทันทีแล้วหันมาจะกัดนายทองดี ๆ จึงเอามีดแทงเข้าไปในปากเสือ แล้วโยกมิดอย่างแรง เสือได้รับความบาดเจ็บจึงวิ่งหนีไป

นายทองดีอุ้มเด็กบุญเกิดกลับมาอยู่ที่พักแรมเพื่อชำระบาดแผล แล้วก็ตัดไม้ทำเป็นแคร่หามจีนเพื่อนเดินทางและนายทองดีก็ช่วยกันหามเด็กบุญเกิดมาจนถึงเมืองตาก แล้วไปอาศัยอยู่วัดแห่งหนึ่ง ต่อมาจึงได้ข่าวจากพวกพ่อค้าที่เดินทางมาจากสุโขทัยว่าได้พบเสือตัวใหญ่ตัวหนึ่งนอนตายข้างทาง มีบาดแผลฉกรรจ์ในปากและที่ลำคอก็มีแผลเป็นทางยาว ใกล้เคียง ๆ ตัวมีมีดจมนอยู่ในกองเลือด เป็นอันว่าเสือตัวนั้นตายเพราะความกล้าหาญของนายทองดี นายทองดีได้พยาบาลเด็กบุญเกิดอยู่ประมาณ ๒ เดือน จึงหายเป็นปกติ แล้วจึงเที่ยวที่เมืองตากต่อไปตามความตั้งใจเดิม

วันหนึ่งมีพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา (การแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์) ที่วัดซึ่งนายทองดีมาอยู่ มีงานรื่นเริงต่าง ๆ รวมทั้งมีการชกมวยด้วย ผู้คนมาเที่ยวกันมาก นายทองดีไปดูเขาเปรียบมวยก็นึกอยากชกแต่หาคู่ถูกใจไม่ได้ จึงขอต่อยกับक्रमวย ส่วนक्रमวยผู้นั้นก็ไม่ทราบชื่อนายทองดีก็คือक्रमวยผู้มีความสามารถอย่างยอดเยี่ยมผู้หนึ่งก็นึกประมาท เพราะक्रमวยที่นายทองดีทำต่อยนั้นชื่อครูห้าว รูปร่างใหญ่โตกว่านายทองดีมาก คนที่ได้ยินว่ามีคนแปลกหน้าขอต่อยกับक्रमวยมีชื่อของเมืองตากก็พากันพิศวงและตื่นเต้นเป็นอันมาก ก่อนถึงเวลาจะต่อยกัน นายทองดีก็ไปแล้วให้ท่านพระครูที่วัดนั้นทราบ ท่านพระครูเคยเห็นฝีมือครูห้าวว่าเก่งมาก แต่ไม่เคยเห็นฝีมือนายทองดีก็ตกใจ รีบห้ามปรามเพราะถ้าแพ้ก็จะเจ็บตัว ถ้าชนะก็คงอยู่เมืองตากต่อไปไม่ได้ เพราะลูกศิษย์ครูห้าวมีมากคงจะต้องถูกรังแก นายทองดีตรึงตรองดูก็เห็นจริง ฉะนั้นพอถึงเวลาที่กรรมการเรียกชื่อนายทองดีขึ้นไปต่อย นายทองดีจึงไม่ออกไปต่อย ในขณะนั้นพระยาตากนั่งอยู่ที่สนามมวย เมื่อทราบว่ามีคนกล้าทำต่อยกับक्रमวยก็อยากดู จึงให้คนออกเที่ยวตามตัวจนไปพบอยู่บนกุฎิ ท่านพระครู ท่านพระครูจึงนำนายทองดีไปหาพระยาตากและเล่าถึงเหตุผลที่ไม่กล้าต่อย พระยาตากบังเอิญได้ทราบชื่อนายทองดีคนนี้มีความสามารถถึงกับต่อสู้กับเสือและฆ่าเสือตาย จึงอยากจะเห็นว่าฝีมือมวยจะดีสักเพียงไร พระยาตากรับรองว่าจะไม่มีเหตุร้ายเกิดขึ้นตามที่นายทองดีวิตก คนที่รอบรูปรอบ ๆ สนามก็พากันตื่นเต้นคอยฟังว่านายทองดีจะยอมต่อยหรือไม่ พอทราบว่ายอมก็ให้ร้องเสียงสนั่นหวั่นไหว นายทองดีต่อยในยกแรกไม่ได้ปล่อยฝีมือเต็มที่ เป็นแต่ปิดป้องดูท่าทีของครูห้าว คนดูก็พากันสงสาร พระยาตากถามว่าจะยอมแพ้หรือไม่ นายทองดีตอบว่าขอลองอีกสักยก พอเริ่มยกที่สองก็ใช้กลยุทธ์แบบจีนปนแบบไทย เช่นการกระโดดข้ามหัวคู่ต่อสู้ไปยืนข้างหลังและชกต่อยโดยรวดเร็วจนครูห้าวตั้งตัวไม่ติด ในที่สุดถูกเตะขากรรไกรอย่างแรงจนเลือดไหลออกทางปาก

ทางจุมกสลบทันที ต่อมาก็มีครูมวยอีกผู้หนึ่งอาสาออกมาต่อยกับนายทองดี ๆ ก็รับท้า แต่ปรากฏว่าฝีมือยังเป็นรองนายทองดีมากนัก นายทองดีเตะเล่นแบบเตะตันทันทีจนสลบคาที่อีกคนหนึ่ง คนดูจึงให้ร้องกันรอบทิศ พระยาตากพอใจมาก เรียกเงินมาให้รางวัลถึง ๕ ตำลึง แล้วก็ออกปากชวนให้อยู่ด้วยทันทีตามวิสัยที่ท่านชอบชูปเลียงคนมีความสามารถ

ครั้งแรกนายทองดีคิดจะลงอยู่เมืองตากเป็นการชั่วคราว แต่เมื่ออยู่ไปก็เคารพรักในอรัญญาของพระยาตากยิ่งขึ้น ส่วนพระยาตากในขั้นแรกชอบในฝีมือชกมวยของนายทองดี แต่เมื่อทราบว่านายทองดีมีความรู้ทางหนังสือก็ได้ทดลองให้ฝึกราชการ และปรากฏว่าสามารถปฏิบัติราชการเป็นผลดี ส่วนเด็กบุญเกิดนั้นได้รับถ่ายทอดวิชาหนังสือและวิชาป้องกันตัวจากนายทองดี จึงได้เข้าฝึกราชการอีกผู้หนึ่ง พระยาตากได้ให้ความอุปการะนายทองดีเท่ากับเป็นญาติผู้ใหญ่ คือเมื่ออายุครบ ๒๑ ปีก็จัดการอุปสมบทให้ตามประเพณี เมื่อบวชอยู่ชั่วระยะเวลา ๑ พรรษา ก็สึกออกมารับราชการตามเดิม การปฏิบัติราชการเจริญขึ้นตามลำดับจนได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงพิชัยอาสา และได้แต่งงานตั้งหลักฐานอยู่ที่เมืองตากด้วยความผาสุกตราบจนประมาณ พ.ศ. ๒๓๐๙

ในระบอบนี้ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์มี ๒ ประการ คือ บางตำราก็กล่าวว่าสมเด็จพระเจ้าเอกทัศมีพระบรมราชโองการให้พระยาตากเดินทางไปกรุงศรีอยุธยาเพื่อจะโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาวิเชียรปราการเจ้าเมืองกำแพงเพชร บางตำราก็กล่าวว่า มีพระบรมราชโองการเกณฑ์ให้ไปช่วยรบกับพม่า แต่อย่างไรก็ตามพระยาตากได้พาหลวงพิชัยอาสาและเด็กบุญเกิดเดินทางจากเมืองตากมายังกรุงศรีอยุธยา

กองทัพพม่าได้ยกเข้ามาใกล้กรุงศรีอยุธยา พระยาตากนำทหารไทยเข้าต่อสู้กับพม่าหลายครั้ง แต่ปรากฏว่าทหารไทยยังไม่มีความสามารถถึงขนาดที่จะป้องกันบ้านเมืองได้ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ก็มีจำนวนน้อย แล้วยังแตกความสามัคคีกัน ตั้งแต่สมเด็จพระบรมโกศเสด็จสวรรคต ข้าราชการแบ่งแยกกันสนับสนุนเจ้านายหลายพระองค์ พวกที่เป็นข้าของเจ้าฟ้าอุทุมพร (ขุนหลวงหาวัด) ก็มีมาก เมื่อพระองค์สละราชสมบัติออกผนวช ข้าราชการส่วนใหญ่ก็ลาออกจากราชการ นอกจากนี้ยังมีผู้สนับสนุนกรมหมื่นเทพพิพิธ กรมหมื่นจิตสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ และกรมหมื่นเสวยภักดี ครั้นกรมหมื่นเทพพิพิธถูกเนรเทศ และกรมหมื่นอีก ๓ พระองค์ถูกสำเร็จโทษ พวกข้าราชการที่เป็นบริวารก็หลบหนีกระจัดกระจายกันไปจากกรุงศรีอยุธยาเป็นอันมาก ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถจะฝึกฝนคนให้เข้าทำราชการได้เป็นจำนวนมากตามที่ต้องการ

พระยาตากต้องผจญกับภาวะเช่นนี้ ถึงแม้จะมีความรักชาติ และจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสักเพียงไร ก็ไม่วายที่จะคิดท้อถอยหมดกำลังใจ และนอกจากนี้ยังมีสาเหตุใหญ่ ๆ อีก ๒ ประการ ที่ทำให้พระยาตากต้องตัดสินใจหลบหนีออกไปจากกรุงศรีอยุธยา คือ

๑. เรื่องการยิงปืนใหญ่ เจ้าหน้าที่ซึ่งยิงปืนใหญ่ไม่สามารถในการใช้กระสุนดินดำ คือบางครั้งก็ใส่ดินดำมาก พอยิงออกไปโดยแรงปืนก็รัวทำให้ใช้การไม่ได้ ฉะนั้นจึงต้องมีกฎประกาศ

ว่า ผู้ใดต้องการจะยิงปืนใหญ่ต้องไปขออนุญาตที่ศาลาลูกขุนเสียก่อน ครั้งหนึ่งพระยาตากกำลังรักษาการอยู่ทางกำแพงด้านตะวันออก เห็นพม่ายกเข้ามาใกล้จึงต้องยิงออกไปโดยไม่ทันขออนุญาต จึงมีผู้ไปทูลฟ้องจนเกือบจะได้รับโทษ

๒. เรื่องผู้ร่วมงาน เมื่อถึงฤดูน้ำ พม่าคุมทัพเรือออกมาล้อมกรุงฯ ทางทิศตะวันออก สมเด็จพระเจ้าเอกทัศดำรัสสั่งให้พระยาเพชรบุรีและพระยาตากคุมกองทัพเรือออกไปตั้งที่วัดป่าแก้ว คอยสกัดตีพม่า พอพม่ายกมาพระยาเพชรบุรีก็จะออกแสดงตัว พระยาตากห้ามไว้ก็ไม่เชื่อ ขึ้นออกไป ทหารพม่ามากกว่าจึงเข้าล้อมแล้วเอาหม้อดินดำโยนทิ้งลงไปในเรื่อง ดินปืนระเบิด พระยาเพชรบุรีตายทันที กองทหารไทยจึงแตกหนีกระจัดกระจายไป

พระยาตากเห็นเหตุการณ์ดังนั้นจึงรวบรวมทหารที่เหลืออยู่ถอยกลับมาตั้งหลักที่วัดพิชัย และไม่กลับคืนเข้าไปในกำแพงกรุงศรีอยุธยาอีก ครั้นแล้วก็ได้ปรึกษาวรรดานายทหารว่า การจะติดต่อสู้กับพม่าต่อไปก็คงไม่มีทางเอาชัยชนะได้ เว้นเสียแต่จะเปลี่ยนวิธีการเสียใหม่ เช่นไปหาที่สะสมคน อาวุธ และเสบียงอาหารแล้วยกมาช่วยกรุงศรีอยุธยา คนส่วนมากก็เห็นพ้องด้วย พระยาตากจึงรวบรวมผู้มีความสวามิภักดิ์ยอมตายด้วยประมาณ ๕๐๐ คน ตีฝ่าวงล้อมของทหารพม่าออกไปได้

ในระหว่างเดินทางก็ได้พบพม่าหลายครั้งแต่สามารถเอาชนะได้เสมอ ชัยชนะครั้งใหญ่ก็คือ ครั้งหนึ่งพระยาตากและนายทหารม้ารวม ๔ คน มาพบกับทหารม้าพม่า ๓๐ คน พลเดินเท้า ๒๐๐ คน พระยาตากทำกลอุบายล่อพม่าไปที่คนไทยแอบอยู่แล้วตีโอบ พม่าจึงพ่ายแพ้ ทั้งอาวุธและสิ่งของไว้เป็นอันมาก พระยาตากเดินทางผ่านไปชลบุรี ศรีราชา ระยอง เมืองเหล่านี้ยอมร่วมมือกับพระยาตากทั้งสิ้น พอไปถึงจันทบุรีในชั้นแรกเจ้าเมืองตกลงจะยอมรับพระยาตากเข้าเมือง แต่แล้วมีผู้ยุยงจึงปิดประตูเมืองและเตรียมการต่อสู้ พระยาตากจึงต้องรบกับคนไทยด้วยกัน ในเวลาค่ำเมื่อทหารรับประทานอาหารเย็นแล้ว จึงสั่งให้ทิ้งเสบียงอาหารและทุบภาชนะหุงต้มทั้งหมด บอกพวกทหารว่าให้ล้อมเมืองไว้ทุกด้าน เวลาตีจงจะเข้าตีเมืองจันทบุรี แล้วเข้าไปกินข้าวเช้าในเมืองด้วยกัน ถ้าตีไม่ได้ก็อดตายพร้อมกันทั้งกองทัพ แต่ในที่สุดก็ได้เข้าไปรับประทานอาหารเช้าด้วยกันทั้งหมด

พระยาตากอยู่ที่จันทบุรี ๓ เดือน ทำการต่อเรือรบได้ ๑๐๐ ลำ ยกกองทัพเรือมาตีกรุงธนบุรี คืนจากพม่าได้ แล้วยกไปขับไล่พม่าที่ยึดกรุงศรีอยุธยาไว้ ฎเอกราชได้ภายในเวลา ๗ เดือน

ข้าราชการพร้อมใจกันอัญเชิญพระยาตากขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ครั้นแล้วจึงเสด็จไปรวบรวมคนไทยที่แยกกันอยู่เป็นอิสระที่พิษณุโลก สว่างบุรี พินาย และนครศรีธรรมราช เป็นต้น ในการสงครามทุกครั้ง หลวงพิชัยอาสาติดตามเสด็จอย่างใกล้ชิด และทำการรบอย่างกล้าหาญ จนได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระยาสิทธิราชเดโช เมื่อเมืองสำคัญ ๆ เข้ามาอยู่ในการปกครองของพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้ว จึงดำริว่าเมืองสำคัญ ๆ ภาคเหนือ เช่นพิษณุโลก สวรรคโลก และพิชัยต้องส่งคนมีฝีมือไปปกครองเพราะเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญ เนื่องจากพระยาสิทธิราชเดโชเป็น

ชาวเมืองพิชัย จึงโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นพระยาพิชัย คุมทหาร ๙๐๐๐ คนไปอยู่เมืองพิชัย และมอบอำนาจให้ประหารชีวิตคนได้ นี่เป็นครั้งแรกที่พระยาพิชัยจะต้องจากพระเจ้ากรุงธนบุรี นับตั้งแต่พบกันในเวทีมวยที่เมืองตาก พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งเด็กบุญเกิดเป็นหมื่นหาญณรงค์ ทหารคนสนิทพระยาพิชัย

พอมาถึงเมืองพิชัย ก็รีบไปหาบิดามารดา แต่น่าเสียดาย บิดาซึ่งเคยบอกว่าถ้ารู้หนังสือดีจะทำให้เรียนวิชาอื่นๆ ได้ดีนั้นตายเสียแล้ว ไม่มีโอกาสได้เห็นบุตรชายซึ่งอุตส่าห์เล่าเรียนจนมีชื่อเสียงฝ่ายมารดานั้นพอรู้ว่าเจ้าเมืองคนใหม่มาที่บ้านก็หมอบกราบไม่กล้าดูหน้า พระยาพิชัยจึงก้มลงกราบเท้ามารดาแล้วบอกว่าตนคือจ้อย แล้วก็พามารดาไปอยู่ด้วยที่บ้านเจ้าเมือง ต่อมาก็ไปหาครูเที่ยงบ้านแก่ง ครูเมฆท่าเสา นำข้าวของเงินทองไปให้ แล้วตั้งให้เป็นกำนันทั้งสองคน ในปีนั้นพม่าก็ยกมาตีเมืองสำคัญๆ ภาคเหนือ ตามที่พระเจ้ากรุงธนบุรีคาดไว้ สำหรับเมืองพิชัยเมื่อมาครั้งแรกก็ถูกตีกลับไป ต่อมาพอชาวเมืองวางใจก็ย้อนกลับมาอีก ครั้งนี้พระยาพิชัยนำพลออกต่อสู้กับพม่าด้วยดาบสองมือที่ทำนชำนานูมากจนดาบหัก พม่าคนหนึ่งจึงกระโดดเข้าฟัน แต่หมื่นหาญณรงค์หรือเด็กบุญเกิดก็ถลันเข้าฟันพม่าคนนั้นตายก่อนที่ดาบจะถึงตัวพระยาพิชัย แต่ตัวเขาเองกลับถูกกระสุนปืนทะลุอกตายคาที่ พระยาพิชัยทั้งตกใจและโกรธพม่ายิ่งนัก จึงใช้ดาบตีและดาบหักไล่ฟันพม่าอย่างดุเดือดจนพ่ายแพ้ไปอย่างยับเยิน เสร็จแล้วก็นำศพหมื่นหาญณรงค์ไปจัดการศพอย่างสมเกียรติ ตั้งแต่นั้นมาพงศาวดารก็เรียกท่านว่าพระยาพิชัยดาบหัก พระยาพิชัยได้ตามเสด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไปราชการสงครามในภาคเหนือหลายครั้ง การรบกับพม่าที่เมืองพิษณุโลกเมื่อครั้งอะแซหุ่นกีเป็นแม่ทัพนั้น เป็นการรบครั้งสำคัญและครั้งสุดท้ายในชีวิตของพระยาพิชัยดาบหัก

เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีสวรรคต พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรับสั่งให้พระยาพิชัยลงมาเฝ้า ถามความสมัครใจว่าจะรับราชการต่อไปหรือไม่ พระยาพิชัยดาบหักมีความอาลัยรักพระเจ้ากรุงธนบุรีมากจึงกราบบังคมทูลปฏิเสธ แต่ได้ถวายบุตรชายให้รับราชการแทนตัว พระยาพิชัยดาบหักถึงแก่กรรมอายุได้ ๔๑ ปี บุตรหลานได้รับราชการเป็นข้าของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรีสืบต่อๆ กันมาจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์พระราชทานนามสกุลผู้สืบสกุลพระยาพิชัยดาบหักว่า “วิชัยขัทคะ” ผู้สืบสกุลของท่านก็ยังมีอยู่เป็นอันมากในปัจจุบันนี้

พระยาพิชัยต่อสู้ข้าศึกจนดาบหัก

กิจกรรม

หนังสือเรื่องนี้ให้นักเรียนควรอ่านในใจเพราะจะรู้เรื่องดีและรวดเร็ว ในระหว่างที่อ่านให้พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับท้องเรื่องโดยยึดเหตุการณ์ บุคคล สถานที่ เป็นหลักและดูแผนที่ประกอบไปด้วย

๑. ฝึกตอบคำถาม

- ๑) นักเรียนมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับความคิดของพ่อของจ้อยที่ว่า “ผู้รู้หนังสือจนอ่านออกเขียนได้แล้ว ก็สามารถเรียนวิชาอื่น ๆ ได้ดีกว่าคนไม่รู้หนังสือ”
- ๒) จ้อยปฏิบัติตนอย่างไรในโอกาสต่อไปนี้
 - ก. เมื่ออยู่กับพ่อแม่
 - ข. เมื่ออยู่กับพระครูวัดมหาธาตุเมืองพิษณุ
 - ค. เมื่อเรียนกับครูเมฆสำเร็จแล้ว
- ๓) เหตุการณ์ตอนใดในเรื่องที่แสดงว่าจ้อยสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดีและนักเรียนอาจยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติได้
- ๔) จ้อยได้แสดงความกตัญญูทวดเวทื่อใครบ้างและด้วยวิธีการอย่างไร
- ๕) นักเรียนเห็นว่าคุณสมบัติข้อใดบ้างที่ส่งเสริมให้จ้อยได้ก้าวหน้าถึงขั้นเป็นพระยา

๒. ฝึกสังเกตความสัมพันธ์

คำต่อไปนี้ เป็นคำที่เกี่ยวกับการเล่าเรียนของจ้อย ให้นักเรียนพิจารณาตามความเข้าใจของนักเรียนจัดคำเหล่านี้เข้าเป็น ๓ กลุ่ม ตามเรื่องที่ย่านมา วิธีการจัดนั้นอาจจัดได้หลายวิธี
เที่ยง พันดาบ ท่าเสา วัดมหาธาตุ พิษณุ สวรรคโลก เมฆ สุโขทัย บ้านแก่ง มวยไทย
อุตรดิตถ์ ทองดี วิชาหนังสือ

๓. ฝึกเขียน

- ๑) ให้นักเรียนย่อเรื่อง โดยแบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม ช่วยกันย่อเรื่องกลุ่มละตอน เรียบเรียงโดยใช้ถ้อยคำของนักเรียนเอง
 - ก. ตั้งแต่ต้นจนจ้อยหนีออกจากวัด
 - ข. ตั้งแต่จ้อยเปลี่ยนชื่อเป็นนายทองดี จนถึงตอนเด็กบุญเกิดรักชาติหวายเป็นปกติ
 - ค. ตั้งแต่ตอนทองดีไปเที่ยวงานพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาจนถึงได้แต่งงานตั้งหลักฐานอยู่ที่เมืองตาก
 - ง. ตั้งแต่ตอนพระยาตากนำทหารไทยเข้าต่อสู้กับพม่าจนถึงกู้เอกราช
 - จ. ตั้งแต่ข้าราชการพร้อมใจอัญเชิญพระยาตากขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน จนสิ้นรัชกาล

- ๒) ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มและช่วยกันเขียนบทสนทนาจากเนื้อเรื่องประวัติของพระยาพิชัยดาบหัก แล้วแสดงบทบาทสมมุติ
- ก. ตอนชีวิตในวัยเด็ก
 - ข. ตอนศึกษาหาความรู้
 - ค. ตอนรับราชการ
 - ง. ตอนบั้นปลายชีวิต

๔. ฝึกแสดงความคิดเห็น

ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

- ๑) ลักษณะนิสัยและความประพฤติของตัวละครต่อไปนี้ อย่างน้อย ๓ คน
จ้อย เฉ็ด ครูเมฆ ครูมวยจีน บุญเกิด ครูห้าว พระยาตาก ศิษย์เก่าวัดมหาธาตุ
- ๒) เหตุการณ์บางตอนในเรื่อง เช่น
 - ก. การช่วยชีวิตของบุญเกิดคราวที่เสียดาบเอาไป
 - ข. การต่อสู้กับข้าศึกของพระยาพิชัยภายหลังที่ดาบหักแล้ว
- ๓) ความหมายของคำหรือข้อความ
เขียน ดินดำ มวยวัด แกงเหาะ ต้อนรับน้องใหม่

๕. ฝึกอ่าน

ให้นักเรียนอ่านร้อยแก้วเหมือนอ่านบทความออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงคนละย่อหน้า

นิราศเมืองแกลง

นำเรื่อง

นิราศเมืองแกลง ตามที่ดัดตอนมาให้นักเรียนได้อ่านต่อไปนี้ เป็นงานกวีนิพนธ์ของท่านสุนทรภู่ กวีเอกของไทย ซึ่งมีชีวิตอยู่ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔ ของกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. ๒๓๒๙ - พ.ศ. ๒๓๙๘)

ในการดัดต่อนี้ ได้อาศัยหลัก ๒ ประการคือ ๑) เลือกตอนที่มีเนื้อหาน่าสนใจ และให้บรรยากาศของแต่ละตอนสอดคล้องกลมกลืนกัน ๒) คัดเลือกคำกลอนให้ร้อยสัมผัสกัน และใช้เครื่องหมาย แสดงว่ายังมีข้อความอื่น ๆ ตามมาอีกมาก

สุนทรภู่มิชื่อเสียงในด้านกวีนิพนธ์โด่งดังไปทั่วโลก ผลงานของท่านได้มีผู้แปลเป็นภาษาต่างประเทศแล้วหลายภาษาด้วยกัน มีภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษ ภาษารัสเซีย เป็นต้น องค์การศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือที่รู้จักกันในชื่อย่อว่า องค์การยูเนสโก ได้ประกาศยกย่องเกียรติคุณของท่านในฐานะที่เป็นคนสำคัญของโลกท่านหนึ่ง

หนังสือที่ท่านสุนทรภู่ได้แต่งฝากไว้เป็นมรดกแก่ชาวไทยและชาวโลกมีมากด้วยกัน มีทั้งนิราศ ซึ่งเป็นงานประพันธ์ที่แสดงออกถึงความอาลัยรักในระหว่างที่เดินทางไกลไปจากถิ่นที่พำนักนิทาน ทั้งที่คิดโครงเรื่องเอง และที่ได้เค้าเรื่องมาจากแหล่งอื่น สุภาษิต บทละคร บทเสภา และบทเห่กล่อม รวมทั้งสิ้นกว่า ๒๐ เรื่อง เฉพาะนิทานเรื่องพระอภัยมณีนั้น เมื่อพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขนาดมาตรฐานปัจจุบันมีความยาวถึง ๑,๒๐๐ หน้าเศษ งานกวีนิพนธ์ของท่านส่วนใหญ่แต่งเป็นกลอนแปดหรือกลอนสุภาพ มีความไพเราะเพราะพริ้ง งดงาม ทั้งในด้านความคิดและในด้านศิลปะการใช้ถ้อยคำ นับเป็นวรรณคดีมรดกอันล้ำค่า และก็ไม่ยากสำหรับบุคคลทั่วไปรวมทั้งบรรดานักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นนี้ ที่จะอ่านได้อย่างเข้าใจและเข้าถึงคุณค่าแห่งกวีนิพนธ์ของท่าน อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กวีนิพนธ์ของท่านสุนทรภู่นั้น บุคคลทุกเพศทุกวัย ทุกระดับการศึกษาสามารถอ่านเข้าใจได้ และเมื่ออ่านแล้วก็จะได้รับความเพลิดเพลินและได้รับประโยชน์ต่าง ๆ กันไปตามควรแก่กรณี

กล่าวเฉพาะเรื่อง นิราศเมืองแกลง เรื่องนี้ มีหลักฐานแน่นอนว่าเป็นนิราศเรื่องแรกที่ท่านสุนทรภู่ได้แต่งขึ้นเมื่ออายุประมาณ ๒๑ ปี ท่านได้แต่งระหว่างเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปหาบิดาซึ่งบวชอยู่ที่วัดแห่งหนึ่ง ณ เมืองแกลง (อำเภอแกลง จังหวัดระยองในปัจจุบันนี้) ท่านได้กล่าวไว้ในนิราศว่า บิดาบวชมาได้ ๒๐ พรรษา และมีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดอารัญธรรมรังษี ดังที่กล่าวไว้ในนิราศว่า “เป็นฐานานุประเทศอธิบดี จอมกษัตริย์มัสการขนานนาม เจ้าอารามอารัญธรรมรังษี เจริญพรตยศยิ่งมิ่งโมลี กำหนดยี่สิบวษาสถาวร” ซึ่งแสดงว่าบิดากับมารดาแยกกันอยู่ตั้งแต่ตัวสุนทรภู่อยังเป็นเด็กเล็กมาก

ท่านสุนทรภู่ได้พรรณนาถึงความยากลำบากในการเดินทาง สภาภูมิประเทศ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่ได้พบเห็น หลายตอนได้ให้ข้อคิดข้อสังเกตที่น่าสนใจ แม้แก่เราท่านที่มีชีวิตอยู่ในทุกวันนี้ และเชื่อแน่ว่าจะเป็นที่น่าสนใจอยู่ตลอดไปสำหรับชนรุ่นหลังอีกด้วย

ขอให้นักเรียนพยายามอ่าน นิราศเมืองแกลง ที่ได้คัดตัดตอนมาด้วยความสังเกต เพื่อมองหาสิ่งที่น่าสนใจจากบทกวีนิพนธ์ และในโอกาสข้างหน้า หากนักเรียนจะได้่านนิราศเรื่องนี้ให้จบบริบูรณ์ รวมทั้งอ่านงานประพันธ์เรื่องอื่น ๆ ของสุนทรภู่ต่อไปด้วยก็จะเป็นการดียิ่ง เพราะอย่างน้อยก็จะนับได้ว่า นักเรียนได้ใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติ และมีส่วนสืบทอดมรดกนี้ให้คงอยู่คู่ชาติของเราตลอดไป

นิราศเมืองแกลง

สุนทรภู่

ช่วงที่ ๑

จะมีคูมิได้อยู่ประคองเซย
ถึงทุกข์ใครในโลกที่โศกเศร้า
จะพลัดพรากจากกันไม่ทันลา
โธ่จำใจไกลนุชสุดสวาท
ให้เห็นอกตกยากเมื่อจากจร
กับศิษย์น้องสองนายล้วนชายหนุ่ม
กับนายแสงแจ้งทางกลางอารัญ
ถึงยามสองล่องลำนาวาเลื่อน
ถึงวัดแจ้งแสงจันทร์จำรัสเรือง
เป็นห่วงหนึ่งถึงชนกที่ปกเกล้า
ทั้งจากแดนแสนห่วงดวงกานดา
ถึงสามปลื้มพินิจรำปล้ำแต่ทุกข์
ขออารักษ์หลักประเทศนิเวศน์วัง
ขอฝากน้องสองรามาธาด้วย
ตัวข้าบาทจะนิราศออกแรมไพร

ไอ้สังเวชวานานิจจาเอ๋ย
ต้องละเลยดวงใจไว้ไกลตา
ไม่เหมือนเราภุมรินถวิลหา
ใช้แต่ตาต่างถ้อยสุนทรวอน
จึงนิราศเรื่องรักเป็นอักษร
ไปดงดอนแดนป่าพนาวัน
น้อยกับพุ่มเพื่อนไร่ในไพรสณฑ์
จะพากันแรมทางไปต่างเมือง
พอดวงเดือนต้นเมฆขึ้นเหลืองเหลือง
แลข้าเลื่องเหลียวหลังหลังน้ำตา
จะแสนเศร้าครวญคอยละห้อยหา
ไอ้อูรารุ่มร้อนอ่อนกำลัง
สุดจะปลุกใจปลื้มให้ลืมหลัง
เทพทั้งเมืองฟ้าสุราลัย
เอ็นดูช่วยปกครองให้ผ่องใส
ให้พ้นภัยคลาดแคล้วอย่าแผ้วพาน

ช่วงที่ ๒

ถึงปากลัดแลท่าซลาตัน
เขาแจวจ้องล่องแล่นแสนสำราญ
อนาถนึ่งอิงเขนยคะนึ่งหวน
ศศิธรอ่อนอัปพายับไพร
ขออารักษ์ศักดิ์สิทธิ์ที่สิงศาล
ข้าจะไปทางไกลถึงเมืองแกลง
ฉันทพลัดพรากจากจรเพราะร้อนจิต
ให้นม้นน้องครองรักไว้สักปี

ดูเลื่อมลื่นเลนลากล้าละหนาน
มาพบบ้านบางระจ้ายิ่งเศร้าใจ
จนจวบจนแจ่มแจ้งปัจจุสมัย
ถึงเชิงไทรศาลพระประแดงแรง
ลือสะท้านอยู่ว่าเจ้าหัวก้าวหน้า
เจ้าจงแจ้งใจภักดีที่
ไซ้จะคิดอายอย่างนางหนี
ท่านสุขีเกิดข้าขอลาไป

กระแสนชลเขียวเรือเลี้ยวลด
แต่สาชลเจียวยังวนเป็นวงไป
ถึงด่านทางกลางคลองข้างฝั่งซ้าย
ออกสุดบ้านถึงทวารอรัญวา
ลมระริ้วปลิวพญาการะยาบ
ดูโล่งลิวทิวรุกขเรียงรัน

ดูค้อมคดขอบคุ้งคงคาไหล
นี่หรือใจที่จะตรงอย่าสงกา
ตะวันสายแสงส่องต้องพฤกษา
เป็นทุ่งคาแผ่แกมขึ้นแกมกัน
ระเนนนาบพลิวพลิกกระดิกหัน
เป็นเขตคันขอบป่าพนาลัย

ช่วงที่ ๓

ป่าแสมแลเห็นอยู่ริ้วริ้ว
จะหลบหลีกเข้าฝั่งก็ยังไกล
สงสารแสงแข็งข้อจนชาสัน
น้ำจะพัดพัดตีไปสีซัง
ปลอบเจ้าฟุ้งพึมพำว่ากรรมแล้ว
สงสารน้อยหน้าจ้อยนั่งจัดแจง
พี่แข็งขึ้นผืนภาวนาหนึ่ง
เห็นเกินรอยบางปลาสร้อยอยู่ท้ายเรือ
เห็นจวนจนบนเจ้าเขาส่ามุก
พอขาดค่าน้ำขึ้นทั้งคลื่นคลาย

ให้หิวหิววาบวัฏหัยไหว
คลื่นก็ใหญ่โยนเรือเหลือกำลัง
เห็นเรือหันโกรธบนเอาคนหลัง
แล้วคลุ้มคลั่งเงียนยาทำตาแดง
อุตส่าห์แจวเข้าเกิดพ้อให้ข้อแข็ง
คิดจะแต่งตัวตายไม่พายเรือ
แลดลิ่งไรไรยังไกลเหลือ
คลื่นก็เผื่อฟูฟองคะนองพราย
จงช่วยทุกข์ถึงที่จะทำถวายเป็น
ทั้งสามนายหน้าขึ้นค่อยเฉื่อยมา

ตะวันคล้อยหน้อยหนึ่งถึงบางพระ
พอพบเรือนเพื่อนชายชื่อนายมา
พอรุ่งแสงสุริยาลีลาสาคร
เห็นกรวดทรายชายทะเลชโลธร
ดูกาบหอยรอยคลื่นกระเซ็นสาด
เป็นหลายอย่างลางลูกก็เรียวยรี
จะเซยชมกัมกับไปกลางหาด
พี่ไม่รู้ก็จะชวนสำรวจไป
ไ้อยามนี้พี่เห็นแต่พัคตร์เพื่อน
กลิ้งน้ำตามาจนสุดที่หาดทราย

ดูระยะบ้านนั้นก็แน่นหนา
เขาโอภาต้อนรับให้หลับนอน
ลงเลียบหาดหวนคะนึ่งถึงสมร
ละเอียดอ่อนดั่งละอองสำลีดี
ก็เกลื่อนกลาดกลางทรายประพรายสี
ไ้อเช่นนี้แม่มาด้วยจะดีใจ
เห็นประหลาดก็จะถามตามสงสัย
ถึงเห็นน้อยใจจะค่อยเบาบรรเทาคลาย
ไม่ขึ้นเหมือนสุดสวาทที่มาดหมาย
เห็นเรือรายโรงเรียงเคียงเคียงกัน

ช่วงที่ ๔

อันชื่อนี้ศรีมหาราชาชาติ
 ค่อยเลียบเดินเนินโศดสิงขรคัน
 สองข้างทางนางไม้ไพรสงัด
 เย็นระรื่นชื่นชุ่มชุ่มใบ
 เสียงนกร้องก้องกู่กันกลางป่า
 จนออกดงลงเดินเนินสบาย
 ถึงเขาขวางว่างเวียงชะวากว้าง
 เป็นป่ารอบขอบเขินเนินอรัญ

ขึ้นจากหาดเข้าป่าพนาสณฑ์
 เสียงจักจั่นแซ่แซ่วังเวงใจ
 ไม่แก่งกวัดก้านกิ่งประวิงไหว
 หนาวฤทัยโหม่นสระมัดกาย
 ฟังภาษาสัตว์ไพรก็ใจหาย
 ค่อยเคลื่อนคลายรอเรียงมาเคียงกัน
 เขาเรียกทุ่งสาขลาพนาสณฑ์
 นกเขาขันคูเรียกกันเพรียกไพร

ครู่หนึ่งถึงชะวากซากลูกหญ้า
 แต่ลั่นทากแต่ละราก้าฟูไพร
 กระโดดเผาะเกาะผับขยับคืบ
 ปลดที่ตีนติดขาระอาแรง
 ออกเดินถีนีทากถึงซากขาม
 เห็นรอยคนแรมค้างอยู่กลางไพร
 เสียงลึงค่างป่างชะนีวะหวีดโหยย
 เสียงผัวผัวตัวเมียเที่ยวโยนกาย
 โอ้ชะนีเวทนาเที่ยวหาผัว
 ชะนีเพรียกเรียกชายอยู่ปลายยาง

ลั่นพญกษายางยุงสูงไสว
 ใต้ใบไม้ยุงยางมากกลางแปลง
 ถีบกระที่บมีใครหลุดสุดแสง
 ทั้งขาแข้งเลือดโซมชโลมไป
 เป็นสนามน้ำท่าได้อาศัย
 ขึ้นต้นไม้หักรังไว้เรียงราย
 กระหิมโหยห้อยไม้ंनाใจหาย
 เห็นคนอายแอบอิงกับกิ่งยาง
 เหมือนตัวผีจากน้องให้หมองหมาง
 ผีเรียกนางนุชน้องอยู่ในใจ

ช่วงที่ ๕

พอเต็มดิ่งถึงสุนัขกะปากนั้น
 เห็นรอยคนปนควายค่อยคลายใจ
 แต่อย่างย้ายทรายฝุ่นขุ่นยุบ
 ยิ่งจวนเย็นเส้นสายให้ตายตึง
 ออกปากช่องท้องทุ่งที่ตลิ่ง
 ด้วยล้าเลื่อยเหนียวอ่อนนอนระเนน
 ผลัดกันทำยาเหยียบแล้วยืนหยัด

รอยเขาพันพญกษายู่อาศัย
 รู้ว่าไกลออกดงเดินตะบึง
 ยิ่งเหยียบฟุบขาแข้งให้แข็งขึง
 ดูเหมือนหนึ่งเหยียบโคลนให้โอนเอน
 ต่างเกลือกกลิ้งลงทั้งรกกถเขมร
 จนสุริเยนทร์ลับไม้ชายทะเล
 กระดุกดัดผัวะเผาะให้ไผเผ

ค่อยย่างเท้าก้าวเขยยกดูเกกเก
เป็นทุ่งแถวมีแนวแม่น้ำอ้อม
เป็นเนินสวนล้วนเหล่านะพรวตาล

ออกไซเซเดินข้ามตามตะพาน
ระยะหยอมเคหาน่าสนาน
เข้าลับบ้านทับม้าสีลาไป

เป็นทุ่งแถวแนวน้ำสัดกัน
แล้วขึ้นข้ามตามตะพานสำราญใจ
ดูครีมีครีกพฤกษาป่าสัด
ต่างเพลิดเพลิดเดินว่าเสภาพลาง
เห็นไร่แดงแก้งแวงเข้าริมห้าง
พอเจ้าของแดงโมปะโลปะเล
แล้วภิกขุโณโมทนาลาลีสาค
ถึงปากช่องคลองน้ำเป็นสำคัญ
ไม่หยุดยั้งตั้งหน้าเข้าปากกว้าง
สดับเสียงลึงค่างครางคำรน

๑ ถึงหยอมย่านบ้านกรำพ้อคำพลบ
ขึ้นกระฎี่ที่สถิตท่านบิดา
ศิโรราบกราบเท้าให้เปล่าจิต
ชะรอยกรรมทำสัตว์ให้พลัดพราย
มาพบพ่อท้อใจด้วยไกลแม่
ชนนีอยู่ศรีอยุธยา
ภูเขาวางทางกันอรัญเวศ
เดินกันดาร์ปานปั้มจะบรรลือ
ท่านชูช่วยอวยพรให้ผ่องแผ้ว
อุตสาห์ฝนไพลทรรักษาตัว
บรรดาเหล่าชาวบ้านประมาณมาก
พูดถึงที่ติโยขโมยควาย
ถามราคาพรว้าขวานจะวานซื้อ
ที่เคหาคำหวานนานานมี
เวลาเช้าก็ชวนกันออกป่า
พอเวลาสายณันต์ตะวันฉาย

ต้องพากันลุยเลียบทะเลไหล
ลงเลียบในดินเขาลำเนาทาง
ทะลุตัดตัดทะเลแหลมทองหลาง
ถูกขุนช้างเข้าหอหั่วรอเฮ
ทำถามทางชักชวนให้สรวลเส
สมคะเนกินแดงพองแรงกัน
ลงเลียบหาดปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
ตำแหน่งนั้นชื่อชะวากปากกลาวน
ไปตามทางโชดเขินเนินถนน
เหมือนคนกรนโครกครอกทำกลอกตา
ประสบพบเฝ้าพงศ์พวกวงศา
กลืนน้ำตาก็ไม่พึงเฝ้าพรังพราย
รำคาญคิดอาลัยมิใคร่หาย
จึงแยกย้ายบิดุราษญาติกา
ให้ตั้งแต่เศร้าวร้อยละห้อยหา
บิดามาอ้างวางอยู่กลางไพร
ข้ามประเทศทุ่งท่าชลาไหล
จึงมาได้เห็นหน้าบิดาตัว
ดั่งฉัตรแก้วกางกันไว้เหนือหัว
ค่อยยังชั่วมีนเมื่อยที่เหนื่อยกาย
ต่างมาฝากรักใคร่เหมือนใจหมาย
กล่าวขวัญนายเบียดเบียนแล้วเขียนดี
ล้วนออ้ออเอ็งภูกะหนูกะหนึ
เป็นว่าชี้ครำนพังแต่ซังตาย
มันไม้หมาไล่เนื้อไปเหลือหลาย
ได้กระต่ายตะกวดกวางมาอย่างแวง

ทั้งแยบย้งอย่างเนื้อค่างคว่ำ
 ต้องอดสิ้นกินแต่ข้าวกับเต้าแดง
 อยู่บุรีนกินสำราญทั้งหวานเปรี้ยว
 แต่น้ำตาลมิได้พานในนาภี
 ด้วยเดือนเก้าเข้าวษาเป็นหน้าฝน
 ครั้นแล้วลาฝ่าเท้าท่านบิดรงค์

เขาทำครัวครั้นไปปะชยะแขยง
 จนเรี่ยวแรงโรยไปมิใครมี
 ตั้งแต่เที่ยวยากไร้มาไพรศรี
 บัถวีวาโยก็หย่อนลง
 จึงขัดสนสิ่งของต้องประสงค์
 ไปบ้านพงค้อตั้งริมฝั่งคลอง

๕๕๕

กิจกรรม

๑. ฝึกอ่านออกเสียงเพื่อให้ได้รับรสของคำประพันธ์

คำประพันธ์ที่มีจังหวะและเสียงสัมผัสคล้องจองกันเช่นนิราศเมืองแกลงนี้ การที่จะเข้าถึงรสไพเราะได้ จำเป็นต้องอ่านออกเสียงและใส่ความรู้สึกที่ผู้อ่านได้รับลงไปในน้ำเสียงด้วย นักเรียนอาจฝึกอ่านออกเสียงได้หลายวิธี ดังนี้

- ๑) อ่านเพียงลำพังคนเดียว ออกเสียงให้ดังพอควรด้วยน้ำเสียงปกติธรรมดา เว้นจังหวะให้เหมาะกับเนื้อความ อ่านให้ต่อเนื่องกันไปไม่ต้องยาวนัก เช่น จาก “ไอ้สังเวทวาทสนา นิจจาเอ๋ย” ไปจนถึง “ใช้แต่ตาต่างถ้อยสุนทรพจน์” ต่อไปอาจเพิ่มความยาวเป็น ๒ เท้า หรือ ๓ เท้า ขณะอ่านหรือเมื่ออ่านจบแล้วพยายามจับความหมายของแต่ละตอนให้ได้ ด้วยว่า สุนทรภู่ได้บอกอะไรให้แก่ผู้อ่าน
- ๒) อ่านพร้อม ๆ กันเป็นกลุ่ม ทั้งนี้ต้องเลือกสถานที่ที่เหมาะสมไม่ให้เป็นการรบกวนสมาธิของคนอื่น ความสั้นยาวในการอ่านและการจับความหมายกระทำเช่นเดียวกับข้อ ๑)
- ๓) สลับคนอ่าน เช่น คนหนึ่ง อ่าน ๓ - ๔ วรรคแรก อีกคนหนึ่งอ่าน ๓ - ๔ วรรคต่อไป อาจให้ผู้หญิงอ่านช่วงหนึ่ง และให้ผู้ชายอ่านอีกช่วงหนึ่งก็ได้
- ๔) อ่านเป็นทำนอง โดยอาศัยแบบอย่างจากแถบบันทึกเสียง จากครูผู้สอนหรือบุคคลอื่น ที่มีลีลาการอ่านไพเราะน่าฟัง

๒. ฝึกจับเนื้อความในบทอ่าน และฝึกเรียบเรียงคำตอบเป็นข้อเขียนสั้น ๆ ให้ได้ความชัดเจน ช่วงที่ ๑

- ๑) คำว่า ไอ้ ซึ่งเป็นคำแรกของวรรคแรก เป็นคำที่อุทานออกมาเพื่อแสดงความรู้สึก โศกเศร้า ยังมีคำอื่นอีกหรือไม่ คำใดที่แสดงความรู้สึกทำนองเดียวกันนี้
- ๒) ในบทอ่านตอนนี้มีคำใดบ้างที่มีความหมายถึงผู้หญิงซึ่งเป็นคู่ครองของผู้แต่ง
- ๓) คำว่า ภูมริน ในวรรคที่ ๕ หมายถึงตัวสุนทรภู่ หรือว่าหมายถึงแมลงทั่ว ๆ ไป
- ๔) มีข้อความในวรรคใดที่แสดงว่า สุนทรภู่จากหญิงที่รักมาอย่างฉุกฉลุก
- ๕) การเดินทางจากไปครั้งนี้ มีผู้ใดร่วมเดินทางไปกับสุนทรภู่บ้าง
- ๖) การออกเดินทางครั้งนี้เริ่มในเวลาใด สภาพธรรมชาติในขณะนั้นมีลักษณะอย่างไร
- ๗) มีข้อความตอนใดที่แสดงความเชื่อของสุนทรภู่เกี่ยวกับอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ช่วงที่ ๒

- ๘) สุนทรภู่และคณะเดินทางไปโดยใช้พาหนะอะไร
- ๙) “ปากลัด” และ “พระประแดง” อยู่ในจังหวัดใดในปัจจุบัน สุนทรภู่กล่าวถึงสิ่งสำคัญที่พระประแดงว่าอย่างไร

- ๑๐) “แต่สาขลเจียวยังวนเป็นวงไป นี่หรือใจที่จะตรงอย่าสงกา” คำกลอนตอนนีกล่าวเปรียบเทียบกับอย่างไร
- ๑๑) มีคำกลอนวรรคใด เล่นสัมผัสอักษรโดยใช้พยัญชนะตัวเดียวกันในคำ ๕ คำ

ช่วงที่ ๓

- ๑๒) แสง กับ พุ่ม แสดงอาการแตกต่างกันอย่างไร เมื่อเรือโดนคลื่นใหญ่ ทั้งนี้ด้วยเหตุผล (ของแต่ละคน) อย่างไร
- ๑๓) เมื่อถึงบางพระ สุนทรภู่กล่าวชมสิ่งใดที่ชวนให้นึกเห็นภาพตามไปด้วย จงอ่านกลอนเฉพาะตอนนั้นเป็นทำนองเสนาะ
- ๑๔) เมื่อเห็นธรรมชาติสวยงาม กวีเอกคิดถึงผู้เป็นที่รักอย่างไร

ช่วงที่ ๔

- ๑๕) เมื่อถึงศรีราชา ภูมิประเทศเปลี่ยนไปอย่างไร กวีเอกกกล่าวถึงสิ่งใดในธรรมชาติบ้าง และกล่าวถึงความรู้สึกของตนอย่างไร
- ๑๖) เมื่อถึงชะวากชากลูกหย้า กวีเอกต้องผจญกับสิ่งใดที่น่าขยะแขยง จงยกคำกลอนที่กล่าวถึงอาการของสิ่งนั้นมาประกอบ และแสดงความเห็นว่า กวีเอกพรรณนาอย่างสมจริงหรือไม่
- ๑๗) สัตว์ชนิดใดที่กวีเอกกกล่าวถึงว่า ส่งเสียงร้องเป็นถ้อยคำที่มีความหมาย เสียงนั้นทำให้กวีรู้สึกอย่างไร ยกคำกลอนประกอบ

ช่วงที่ ๕

- ๑๘) เมื่อสุนทรภู่เดินทางไปถึงบ้านกร่ำ และได้พบท่านบิดาแล้ว ได้แสดงอาการอย่างไร และมีความรู้สึกอย่างไร
- ๑๙) สุนทรภู่ให้คำอธิบายแก่ตนเองในการที่ต้องพลัดพรากจากบิดามารดาว่าเป็นเพราะเหตุใด
- ๒๐) ท่านบิดาของสุนทรภู่ ได้ปฏิบัติต่อสุนทรภู่อย่างไรในโอกาสแรกที่สุนทรภู่มาถึง
- ๒๑) ชาวบ้านกร่ำที่เป็นญาติและพวกพ้องของสุนทรภู่มีความรู้สึกอย่างไร และได้แสดงอาการอย่างไร เมื่อได้พบกับสุนทรภู่
- ๒๒) สุนทรภู่พอใจกับชีวิตในชนบทที่ห่างไกลมาจากพระนครหรือไม่ มีหลักฐานอะไรที่ให้คำตอบดังกล่าว

๓. ฝึกกิจกรรมการพูดและการแสดง

แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ แต่ละกลุ่มช่วยกันรวบรวมข้อมูลสั้น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง นีราศเมืองแกลง เป็นต้นว่า

กลุ่มที่ ๑ การเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปจังหวัดระยองในปัจจุบัน

กลุ่มที่ ๒ เรื่องราวของสถานที่ที่กล่าวถึงในนิราศ และบรรยากาศ ณ สถานที่นั้น ๆ

กลุ่มที่ ๓ บุคคลที่เดินทางไปกับสุนทรภู่

กลุ่มที่ ๔ บุคคลทั้งหมดที่สุนทรภู่ได้พบปะและกล่าวไว้ในเรื่อง

กลุ่มที่ ๕ ยกตัวอย่างคำกลอนที่พรรณนาธรรมชาติได้สมจริงและไพเราะมา ๒ บท ชี้แจงประกอบสั้น ๆ

กลุ่มที่ ๖ ความลำบากระหว่างเดินทาง และความคิดคำนึงของสุนทรภู่

กลุ่มที่ ๗ อาหารการกินตามที่เล่าไว้ในเรื่อง

เมื่อรวบรวมข้อมูลได้แล้วอาจปฏิบัติได้ดังนี้

- ๑) ให้ตัวแทนของกลุ่มออกมาพูดหน้าชั้นว่า กลุ่มของตนได้ข้อมูลอะไรบ้าง ในการพูดพยายามเรียบเรียงความคิดให้โยงกันเข้ากับนิราศเมืองแกลงให้ได้ ใช้เวลาในการพูดคนละ ๑๒ - ๒ นาที

ตัวอย่าง

เพื่อน ๆ ร่วมชั้นที่รักทุกคน

กลุ่มหนึ่งของเราได้ใช้เวลาประมาณ ๑๐ นาที พูดคุยกันถึงเรื่องการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปจังหวัดระยอง แม้ว่าจะมีเพื่อนอยู่เพียงคนเดียวในกลุ่มที่เคยไปเห็นเมืองระยองมาแล้ว แต่คนอื่น ๆ ก็พอจะรู้ว่าสมัยนี้เราอาจเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปถึงระยองด้วยวิธีใด สรุปก็คือ การเดินทางโดยรถยนต์สะดวกที่สุดและใช้เวลาเพียงประมาณ ๓ ชั่วโมงเศษ ๆ เท่านั้น เมื่อเทียบกับการเดินทางของท่านสุนทรภู่เท่าที่ท่านกล่าวไว้ในนิราศเมืองแกลงแล้วผิดกันลิบ เพราะท่านต้องเดินทางผ่านทั้งทางบกและทางน้ำ รอนแรมไปหลายวันกว่าจะถึง บุกป่าฝ่าดงไป ลำบากลำบากมาก แต่ผมคิดว่า การเดินทางอย่างสุนทรภู่นั้นมีรสมีชาติกว่า น่าเสียดายเหลือเกินที่สภาพป่าของเมืองไทยอย่างสมัยสุนทรภู่ไม่มีเหลือให้เราได้สัมผัสกันอีกต่อไปแล้ว ผมขอตั้งข้อสังเกตไว้เพียงเท่านั้นนะครับ

- ๒) พูดโดยสอแต่กรบทประพันธ์เพียงสั้น ๆ เข้าไว้ด้วย ให้สอดคล้องกับเนื้อความที่นักเรียนตั้งใจนำเสนอ อาจเขียนเป็นบทพูดไว้ก่อน แล้วซ้อมพูดไว้ล่วงหน้า อาจนำบทติดตัวออกมาได้ แต่อย่าให้ถึงกับอ่านตามบทตลอดไป
- ๓) ยกบทกวีตอนใดตอนหนึ่งขึ้นมากล่าวนำ แล้วพูดขยายความ เสริมความคิดของนักเรียนเข้าไปตามความเหมาะสม จะเป็นในแง่ใดก็ได้
- ๔) นักเรียนออกมาหน้าชั้น ๒ คน คนหนึ่งตั้งคำถาม และอีกคนหนึ่งให้คำตอบตามเนื้อหาข้างต้น ข้อควรระวังคือ ตั้งคำถามให้ชัดเจนและให้นักเรียนทั้งชั้นได้ยิน ผู้ตอบก็ต้องตอบให้ชัดเจน แจ่มแจ้ง และให้ได้ยินทั่วทั้งชั้น

ไวยาทยา

นำเรื่อง

เรื่อง ไวยาทยา อยู่ในภาคที่เรียกว่า “เกร็ดภาษาไทย” ในหนังสือชุมนุมนิพนธ์ อ.น.ก. ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมงานนิพนธ์ของพระยาอุปกิตศิลปสาร (นั่ม กาญจนาคิวะ) พิมพ์ครั้งแรกในงานพระราชทานเพลิงศพของท่านผู้นิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ อ.น.ก. เป็นนามปากกาซึ่งย่อมาจากราชทินนามและนามเดิมของท่านผสมกัน อ หมายถึง อุปกิต น หมายถึง นั่ม (นามเดิม) ก หมายถึง กาญจนาคิวะ นามสกุลของท่าน

เรื่อง ไวยาทยา เป็นงานเขียนที่อาจเรียกได้ว่าเป็นบันทึกความรู้และข้อคิด เจตนาของผู้เขียนคือจะอธิบายความหมายของสำนวนให้ผู้อ่านเข้าใจตรงกัน ทั้งได้ทราบที่มาของสำนวนและภาศิตด้วย ผู้เขียนได้ยกสำนวนและภาศิตขึ้นมาแล้วเขียนอธิบายเป็นตอน ๆ จบตอนหนึ่งมีนิคมพจน์ ซึ่งมีลักษณะเป็นกาพย์ห่อโคลง ประกอบด้วยโคลงกระทู้ และกาพย์ยานี นิคมพจน์เป็นคำประพันธ์ที่กล่าวย่อและซ้ำความเดิม เพื่อให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านจำง่าย ทั้งยังอาจช่วยให้ผู้อ่านที่พอใจบทประพันธ์จำไว้ช่วยความเข้าใจยิ่งขึ้น

สำนวนและภาศิตแตกต่างกันอย่างไร สำนวนนั้นถ้ามีการเปรียบเทียบหรือใช้ถ้อยคำคมคายผูกเข้าเป็นประโยคหรือวลี (กลุ่มคำ) ก็เรียกว่าสำนวนได้ทั้งนั้น เช่น ตกกระไดพลอยโจน นอนหลับไม่รู้ นอนคู้ไม่เห็น ส่วนภาศิตนั้นเป็นคำกล่าวที่ถือว่าเป็นคติ เช่นเดียวกับสุภาศิตซึ่งแปลว่าถ้อยคำที่กล่าวดีแล้ว หรือคำพูดที่เป็นคติ สำนวนที่เป็นภาศิตหรือสุภาศิตมักมีความหมายไปในทางแนะนำหรือเตือนใจ เช่น ใก้ถามเพราะชน คนงามเพราะแต่ง เห็นช้างขี้ อย่าขี่ตามช้าง หมายถึงไม่ควรทำเกินฐานะของตนตามอย่างคนมั่งมีหรือผู้มีอำนาจ เป็นต้น

ในเรื่อง ไวยาทยา นี้ นอกจากสำนวนที่ยกมาให้เรียนแล้ว ยังมีสำนวนอื่นที่น่าสนใจอีกหลายสำนวน เช่น หนีเสือปะจระเข้ ดำข้าวสารกรอกหม้อ ตีปลาหน้าไซ ฯลฯ ซึ่งนักเรียนที่สนใจจะสามารถหามาอ่านเพิ่มพูนความรู้ได้ จากชุมนุมนิพนธ์ อ.น.ก. ของ พระยาอุปกิตศิลปสาร (นั่ม กาญจนาคิวะ)

ไวยาทยา

อ.น.ก.

๑. “ชนทรายเข้าวัด” คำนี้ก็มีเนื้อความตรง ๆ ว่า ชนทรายหรืออิฐปูน เป็นต้น เข้าในวัดเพื่อปฏิสังขรณ์เป็นการกุศลซึ่งไม่ควรที่ผู้ใดจะขัดขวางห้ามปราม เป็นคำเนื่องมาจากเค้าความเดิมดังนี้

ครั้งก่อนพวกชาวบ้านยอมศึกษาเล่าเรียนอยู่ในวัด อาศัยท่านสมภารเป็นครูบาอาจารย์สั่งสอน บวชเรียนอยู่ในสำนักท่าน ครั้นสึกออกมาแล้วก็นับถือฝากลูกหลานให้เป็นศิษย์ต่อ ๆ ไป ท่านสมภารจะว่ากล่าวตักเตือนอย่างไร ก็เชื่อถือเคารพยำเกรง... เมื่อเกิดวิวาทกันด้วยเรื่องอะไรก็ดี ท่านก็ตัดสินเปรียบเทียบให้เลิกแล้วกันไป เช่น พวกชาวบ้านหนึ่งชนพื้นลากไม้ผ่านสวนของอีกบ้านหนึ่ง ทำให้ต้นไม้ในสวนเสียหาย เจ้าของสวนไปฟ้องต่อท่านสมภาร ท่านก็เรียกตัวมาว่ากล่าวเปรียบเทียบให้ใช้ค่าเสียหายนั้นได้ ไม่มีใครคัดค้านท่านเพราะต่างก็มีความเคารพนับถือในท่านทั้งนั้น ถึงคราวท่านบอกบุญก็เต็มใจทำ เช่น ท่านขอแรงให้ชนดินชนทรายมาถมที่ลุ่มในวัด ต่างคนก็ไม่รังเกียจ เทียวหาดินและทรายมาจากที่อื่น หาบชนมาถมให้จนเต็ม ถึงแม้ผู้ที่ชนนั้นจะผ่านมาในสวนเหยียบย่ำต้นไม้หักหักไม้เสียหายไปบ้างก็ดี หรือจะขุดดินและทรายจากที่ของตนไปบ้างก็ดี ก็ไม่กล่าวว่กล่าวหรือไปฟ้องร้องท่านสมภารเหมือนการอื่น ๆ เพราะรู้ยู่ว่าเขาชนไปปฏิสังขรณ์วัดเป็นการกุศล ครั้นจะขัดขวางห้ามปรามก็ดูไม่เหมาะ เป็นที่กีดกันการกุศลของเขา ข้าจะเป็นการไม่เคารพต่อท่านสมภารด้วย ถึงจะเสียหายบ้างเล็กน้อยก็ยอมอนุโมทนาด้วยกับเขา

อาศัยเค้าความดังอธิบายมานี้ เมื่อเห็นใครทำการเป็นบุญเป็นกุศลหรือเป็นประโยชน์แก่รัฐบาลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่กล้าจะขัดขวางได้ จึงใช้คำพูดนี้เป็นเครื่องเปรียบเทียบให้รู้ง่าย ๆ เช่นกล่าวว่า “อย่าว่าเขาเลย, ไม่ติดอก, เขาชนทรายเข้าวัด” ดังนี้ เป็นต้น ถึงในการอื่น ๆ ซึ่งมีเค้าความคล้ายคลึงกันอย่างนี้ก็ใช้พูดได้ เช่น เห็นเจ้าหน้าที่จับกุมคนโน้นคนนี้โดยหาว่าขัดขึ้นกิติ เห็นผู้เก็บภาษีอากรเก็บโน้นนี้จุกจิกนักกิติ เห็นมรรคนายกวัดเก็บค่าเช่าที่ธรณีสงฆ์เพิ่มขึ้นกิติ เหล่านี้เป็นต้น มักจะพูดเป็นเชิงค่อน ๆ ว่า “เขาชนทรายเข้าวัด” เป็นที่แสดงว่าการที่เขาทำนั้นถึงจะกำเริบไปบ้างก็ไม่มีโทษอันใด เพราะเขาทำประโยชน์ให้แก่รัฐบาลหรือแก่ศาสนาซึ่งไม่มีใครกล้าคัดง้างได้ ถ้าเขาทำถูกก็ได้รับยกย่อง ถ้าผิดก็เสมอตัว ซึ่งมีเค้าความคล้ายกับเรื่องชนทรายให้ท่านสมภารเป็นการกุศลฉะนั้น

นิคมพจน์ กาพย์ห่อโคลง

ชน ของจาง่ายเข้า	เขตสงฆ์
ทนาย อิฐเอาถมลง	ลาดพื้น
เข้า ในวัดวัดคง	ไม่ขัด ขวางเลย
วัด กลับยินดีอื่น	อรรถช้องสรรเสริญ
ชน ของเข้าอาวาส	ทนาย อิฐลาดถมทางเดิน
เข้า วัดหวังวัดเจริญ	วัด ต้องเียนยอความดี

๒. “ปลาหมอตายเพราะปาก” คำนี้เป็นสุภาษิตโบราณคติเตียนคนที่พูดพล่อย ๆ จนเกิดโทษเพราะปากของตน โดยเอาปลาหมอตายเป็นตัวอย่างเครื่องเปรียบเทียบ เพราะธรรมชาติปลาหมอเมื่ออยู่ที่ไหนก็ผุดพ่นน้ำเสมอ จนเป็นที่สังเกตของพรานเบ็ดทั้งปวง คือ ตามวิธีตกปลาหมอเขาตรวจดูตามผิวน้ำ ที่ใดมีปลาผุดเนื่อง ๆ ที่นั่นมักจะมีปลาหมออยู่ เขาจึงเอารำหรือดินปลวกที่มีตัวปลวกอยู่ด้วยมาโปรยลงในที่นั้น เพื่อให้ปลาหมอมานประชุมกินเหยื่อให้มาก ๆ ทำดังนี้เขาเรียกว่า “อ้อยเหยื่อ” แล้วจึงเอาเบ็ดหย่อนลง ตัวไหนกินก็วัดขึ้นทีละตัว ๆ จนปลาหมอในที่นั้นบางเบา ก็ไปหาที่อื่น และทำดังนี้ต่อไป ที่จริงปลาอื่น ๆ ก็ติดเบ็ดเหมือนกัน แต่มันไม่ผุดพ่นน้ำเหมือนปลาหมอ เพราะปลาหมอใช้ปากผุดพ่นน้ำ จนเป็นเหตุให้เขาตกขึ้นมากินได้ นี่แหละท่านจึงนำมาเปรียบกับคนที่พูดไม่ดี จนเกิดโทษแก่ตัว

อย่าเห็นว่าวาจาเป็นแต่ลม ๆ วาจาเป็นของสำคัญอาจจะล่วงรู้ถึงน้ำใจของผู้พูดก็ได้ เพราะฉะนั้นคนทุกชาติทุกภาษาย่อมถือว่าวาจาเป็นของสำคัญทั้งนั้น ขอให้คิดดู คำในศาสนาต่าง ๆ เช่น คำสอนในพระพุทธศาสนา ในศาสนาคริสต์เตียน ศาสนามะหะหมัด ศาสนาพราหมณ์ คำในกฎหมายต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ใช่วาจาที่ออกจากปากคนหรือ ย่อมเป็นที่เคารพนับถือยำเกรงของคนป่านใด ส่วนวาจาที่ชั่วร้ายก็ย่อมเป็นที่เบียดเบียนเกลียดชังของคนป่าน ๆ กัน เพราะฉะนั้นท่านจึงนับว่าเป็นของสำคัญ ทั้งคุณแลโทษไม่ต้องพูดถึงภาษาอื่น ในภาษาเราก็มีสุภาษิตที่เกี่ยวกับวาจานี้หลายอย่าง เช่น “ปากเป็นเอกเลขเป็นโท” “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งไว้เสียตำลึงทอง” “พูดดีเป็นศรีแก่ตัว พูดชั่วปราศัย” “ลมแรงไม่แรงเท่าลมปาก” และอื่น ๆ อีก และวาจานี้ท่านเปรียบด้วยศีลตราบ้าง, เปรียบด้วยน้ำอมฤตบ้าง และอื่น ๆ บ้าง บางอาจารย์ท่านเปรียบด้วยลูกปืนดูคมขำอยู่ คือธรรมชาติลูกปืนถ้าบรรจุยิงในปากสักเท่าไรก็ไม่เป็นไร แต่ถ้ายิงในหูคนต้องระวัง ถ้าพลาดจากที่หมายไปถูกผู้อื่นเข้าก็เดือดร้อนถึงผู้ยิง และเมื่อยิงไปแล้วจะเอากลับคืนมาใหม่ก็ไม่ได้ อย่างเดียวกับคำพูดของเราเหมือนกัน

การพูดย่อมมีทั้งคุณและโทษ แต่สุภาษิตข้างบนนี้ประสงค์คำพูดที่ให้โทษ คือคำที่ไม่ควรกล่าว ไม่เฉพาะแต่คำหยาบช้าสามหาญ ถึงคำพูดธรรมดา ถ้ากล่าวผิดกาลเทศะก็อาจจะให้โทษได้เหมือนกัน จะอธิบายก็ยืดยาวจะขอชักตัวอย่างนิทานที่ครูเคยเล่าให้เรียงความมาให้ฟังเป็นตัวอย่างย่อ ๆ ดังนี้ คือมีนักโทษ ๒ คนหนีจากที่คุมขังไปซ่อนอยู่ในทุ่งนาแห่งหนึ่ง เมื่อเห็นพวกพระทำมะรังขี่ม้ามาเที่ยวค้นหา จะวิ่งหนีก็กลัวเขาจะเห็นตัวด้วยเป็นที่กลางทุ่ง จึงเข้าไปนอนซุกอยู่ในพุ่มไม้เตี้ย ๆ คนละพุ่มซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กัน ฝ่ายพวกพระทำมะรังเที่ยวค้นหาทุกแห่งก็ไม่พบ คิดจะพากันกลับ เผอิญพระทำมะรังคนหนึ่งขี่ม้าผ่านข้ามพุ่มไม้ที่นักโทษคนหนึ่งซ่อนอยู่นั้นไป ทำให้นักโทษผู้นั้นโกรธมาก พลังปากพูดออกไปว่า “ชะ ๆ ! เจ้านี่จองหองนัก ขี่ม้าข้ามหัวคนได้อย่างหัวหลักหัวตอ” เมื่อพระทำมะรังได้ยินเข้าก็กลับมาค้นพบแล้วก็จับมัดเอาตัวไป ฝ่ายนักโทษอีกคนหนึ่งที่อยู่ใกล้ ๆ เห็นอาการดังนั้นค้นปากเหลือเกิน จึงพลังพูดออกมาบ้างว่า “นี่แหละเขาเรียกว่าปลาหมอตายเพราะปากละ!” ฝ่ายพวกพระทำมะรังจึงตอบด้วยความยินดีว่า “ถูกทีเดียวเพื่อน! ขอบใจ” แล้วก็มัดไปอีกคนหนึ่ง

สรุปความว่าสุภาษิตนี้สอนให้ระวังปากของตน เมื่อจะพูดต้องไตร่ตรองเสียก่อนแล้วจึงพูด

นิคมพจน์ กาพย์ห่อโคลง

ปลาหมอ มีปากแล้ว	โลดผุด พ่นเฮย
ตาย เท่าไรไปหยุด	พ่นน้ำ
เพราะ เห็นผุดพรานรูด	รีบหย่อน เบ็ดแธ
ปาก ตะกละรีซย่า	เหยื่อต้องเบ็ดพราน
ปลาหมอ ขอบพ่นผุด	ตาย ไม่หยุดผุดพ่นธาร
เพราะ โลกอยากอาหาร	ปาก ทะยานซุบเบ็ดเขา

๓. “लगเนื้อชอบलगยา” ถ้อยคำนี้เข้าใจว่าเป็นสำนวนชาวบ้านชอบพูดกัน ไม่ใช่ภาษาหนังสือ ถ้าเป็นภาษาหนังสือคงใช้ว่า “บางเนื้อชอบบางยา” แต่ใช้กันมาจนชินเสียแล้ว ถึงจะเขียนเป็นหนังสือก็ต้องใช้อย่างนี้ ถ้าแก้ไขให้ถูกว่า “บางเนื้อชอบบางยา” ฟังดูรู้สึกขัดหูดูไม่ดูดีเหมือนใช้ว่า “लगเนื้อชอบलगยา”

คำที่ใช้พูดกับที่ใช้เขียนย่อมผิดเพี้ยนกันอยู่หลายคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“บาง” เป็น “लग”	เช่น “บางคน” เป็น “लगคน” ดังข้างบน
“บ้าง” เป็น “มั่ง”	เช่น “ขอบ้าง” เป็น “ขอมั่ง”

“ดอก” เป็น “หрок” เช่น “ไม่อยู่ดอก” เป็น “ไม่อยู่หрок”

“ทีเดียว” เป็น “เทียว” หรือ “เจียว” เช่น “แน่ทีเดียวหรือ?” เป็น “แน่เทียวหรือ?” หรือ “แน่เจียวหรือ?” (แต่ “เจียว” ใช้ในหนังสือได้)

“หรือไม่” เป็น “ไหม” เช่น “เห็นหรือไม่?” เป็น “เห็นไหม?”

“อย่างนี้ อย่างนั้น อย่างโน้น อย่างไร” เป็น “ยังงี้ ยังงั้น ยังงั้น ยังงี้”

(ตามลำดับ)

และจำพวกคำรับต่าง ๆ เช่น “เจ้าข้า” “พระเจ้าข้า” เป็น “คะ” “พะยะคะ” และอื่น ๆ เหล่านี้เป็นต้น

ตามเนื้อความของถ้อยคำข้างบนนี้ อ้างเอาการรักษาไข้มาเป็นหลัก คือหมายความว่า คนที่อยู่ในประเทศที่มีดินฟ้าอากาศและอาหารเป็นต้น เป็นอย่างหนึ่ง เลือดเนื้อก็เป็นอย่างหนึ่ง เมื่อป่วยไข้ก็ต้องใช้ยาอย่างหนึ่งให้เหมาะแก่กัน ยาที่รักษาคนไข้ในประเทศหนึ่งหาย บางทีก็รักษาคนต่างประเทศออกไปไม่หาย เป็นด้วยเลือดเนื้อต่างกัน เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า “ลางเนื้อชอบลางยา” คือหมายความว่าคนมีเลือดเนื้ออย่างนี้ต้องใช้ยาชนิดนี้ และเลือดอีกอย่างหนึ่งก็ต้องใช้ยาอีกอย่างหนึ่ง

ความข้อนี้จะมีความจริงเพียงไรก็ตาม ถ้าสังเกตดูหยาบ ๆ ตามที่เคยเห็นมาก็น่าจะเชื่อได้บ้าง ในโรคบางอย่างดังตัวอย่างต่อไปนี้คือ เมืองเราถ้าเจ็บไข้มักไม่ให้กินข้าวเหนียว แต่ชาวเหนือตรงกันข้ามคือเมื่อเจ็บไข้ให้กินแต่ข้าวเหนียวห้ามข้าวเจ้า เพราะเขากินข้าวเหนียวเป็นพื้นอยู่แล้วจนชินกันเลยไม่แสดง อีกอย่างหนึ่งคนไทยเป็นโรคเหน็บชา หาแพทย์ฝรั่งมารักษาการรักษาไม่หายตามมุ่งหมาย ภายหลังแพทย์ให้กินอาหารอย่างฝรั่งโรคนั้นจึงหาย ข้อนี้เห็นได้ว่าที่เขาให้กินอาหารอย่างฝรั่งนั้น เขาต้องการจะปรุงให้เลือดเนื้อเป็นอย่างฝรั่งเพื่อจะได้ถูกต้องกับยาของเขา และอีกประการหนึ่งในเมืองไทยเรามีโรคบางอย่างที่มียาสำหรับรักษาเป็นอเนกประการ เช่นโรคบิด ซึ่งบางคนก็หายด้วยยารหานี้ บางคนก็หายด้วยยารหานอื่น และไม่หายด้วยยารหานต้น บางคนก็ถึงแก่กินยาร้อยยี่ห้ออย่างแต่ไม่หาย พอกินลูกแมงลักกับน้ำกะทิกลับหาย ที่เป็นเช่นนี้จะเนื่องจากโรคยังไม่ถึงเขตจะหายจึงไม่หาย และเมื่อถึงเขตมันก็หายของมันเอง อย่างบางโรค เช่น หวัด ไข้ทรพิษ เป็นต้นก็ตาม แต่ใครจะมีความรู้ลึกซึ้งถึงแก่พิสูจน์ได้แน่นอนอย่างเทวดา จึงชวนให้เห็นว่าถูกยาจึงหายที่กินยารหานอื่นไม่หายนั้นเป็นด้วยเลือดเนื้อไม่ถูกกัน โรคบิดนี้แหละมีผู้กล่าวกันชุกชุมว่าเป็นโรค “ลางเนื้อชอบลางยา” นี่เป็นคำอธิบายที่ตรงตามคำความเดิม ซึ่งใช้เกี่ยวข้องกับการรักษาโรค และยังใช้เปรียบเทียบไปถึงเรื่องอื่น ๆ ก็ได้ เช่นครูคนนี้สอนใคร ๆ เข้าใจดี แต่สอนเด็กคนนี้ไม่เข้าใจ ต้องให้ครูคนนั้นสอนจึงเข้าใจ เช่นนี้ก็พูดได้ว่า “ลางเนื้อชอบลางยา”...

นิคมพจน์ กาพย์ห่อโคลง

นาง คนเนาถิ่นเพี้ยน	มิดฐา - นะแอ
เนื้อ เลือดเมื่อผ่องปรา-	กฎคล้าย
ชอบนาง รสลงอา-	หารมิด กันเฮย
ยา ที่ปรุจจึงย้าย	เพื่อพ้องโรคภัย
นาง คนเกิดต่างถิ่น	เนื้อ เลือดผินแมกกันไป
ชอบนาง อาหารไซรั	ยา แก่ไขจึงต่างกัน

๔. “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” สุภาษิต “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” นี้ โดยมากรู้จักความหมายกันแพร่หลายอยู่แล้ว คือว่า เห็นผิดเป็นชอบ เช่นตัวอย่าง เห็นเพื่อนของตนค้าฝิ่นเถื่อน ห้ามเท่าไรก็ไม่ฟังจนเพื่อนผู้นั้นถูกจับเสียเงินเสียทองมากมาย เช่นนี้มักกล่าวติเตียนเพื่อนผู้นั้นว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ดังนี้ เป็นต้น แต่ข้อความที่ว่าทำไมเอาเรื่องชั่วร้ายเช่นนั้นมาเปรียบว่าเป็นกงจักรแล้วเอาเรื่องที่เขาเห็นว่าดีไปเปรียบกับดอกบัว ข้อนี้น่ากลัวจะไม่ค่อยทราบกันทั่วถึง ดังนั้นจึงขออธิบายต้นเรื่องของสุภาษิตที่กล่าวนี้ให้พิสดารสักหน่อย ดังต่อไปนี้

สุภาษิตบทนี้เกิดจากเรื่องนิทานทางพุทธศาสนาเรื่องหนึ่งดังจะนำมาเล่าย่อ ๆ ไว้ข้างท้ายนี้ แต่จะต้องเล่าถึงเรื่องกงจักรเสียก่อน ว่าทำไมเอาเปรียบกับของไม่ดี ซึ่งผิดกับสมัยนี้ที่ใช้เป็นเครื่องหมายทหารบก และถ้ามีตรี คือรูปพระขรรค์สามเล่มด้ามเดียวกันสอดไขว้อยู่ในจักร ก็เป็นเครื่องหมายของพระราชวงศ์จักรี แห่งพระมหากษัตริย์ของเราในปัจจุบันนี้ ซึ่งนับว่าเป็นมงคลทั้งนั้น ทั้งนี้เป็นด้วยความนิยมไปคนละแง่ ทางที่นิยมว่าจักรเป็นเครื่องหมายแห่งการมงคลนั้นนิยมตามไสยศาสตร์ คือว่าจักรเป็นอาวุธแห่งพระนารายณ์เป็นเจ้าซึ่งใช้ปราบปรามหมู่ปัจจามิตร จึงใช้เป็นเครื่องหมายแห่งทหารบกของเรา

ส่วนเรื่องที่กล่าวเป็นสุภาษิตว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” นี้ หมายความว่าถึงจักรกรดที่ทำโทษสัตว์นรก มีกล่าวไว้ในหนังสือมัลลย ซึ่งท่านนักปราชญ์โบราณกล่าวไว้เป็นคำกาพย์ ถัดข้อความจากคัมภีร์พุทธศาสนาเรียกว่าคัมภีร์มหาวิบาก อันกล่าวถึงผลบาปได้รับทุกขอย่างนั้น ๆ และผลบุญได้รับสุขอย่างนั้น ๆ และหนังสือมัลลยนี้ เป็นเล่มสมุดไทยใหญ่ยาวเกือบ ๒ ศอก กว้างเกือบคืบหนึ่ง เขียนเป็นตัวอักษรขอมแต่เป็นภาษาไทย ข้างต้นเขียนคำบาลี อภิสรรณโย บรรจุไว้ในหีบเขียนลายรดน้ำงดงาม ซึ่งเรียกกันว่าหีบพระอภิธรรม ซึ่งบัดนี้ใช้ในการสวดพระอภิธรรมหน้าศพอย่างเดียว แต่ท่านโบราณเล่าว่า ครั้งก่อนใช้หีบนี้นำไปสวดมัลลยในการกล่อมหอบ่าสาวด้วย เพราะหนังสือมัลลยนั้น แต่งไว้สำหรับสั่งสอนคู่บ่าวสาวผู้จะออกเรือนไปเป็นพ่อบ้านแม่บ้าน จึงควรรู้บาปบุญคุณโทษ แต่มาสมัยนี้พระอภิธรรมใช้ในการสวดศพอย่างเดียวเท่านั้น ข้าถือว่าเป็นอวมงคล

เสียด้วย กล่าวคือถ้ามีผู้นำหีบนั้นไปบ้านใคร ก็เป็นเครื่องหมายว่าบ้านนั้นมีคนตาย เรื่องสวดพระมาลัยนี้จึงเป็นอันลี้ลมเลิกมานานแล้ว

เรื่องกงจักรเป็นเครื่องทำโทษสัตว์นรกก็มาจากหนังสือมาลัยที่ว่านี้ คือท่านกล่าวไว้เป็นตอน ๆ เช่น คนที่เป็นชู้กับเมียท่านต้องตกนรก ยมบาลเอาหอกไล่ทิ่มแทงให้ไปขึ้นต้นจิวมีหนามคมเป็นกรด คนที่ตีตำพ่อแม่และภิกษุสามเณร ตายไปตกนรกมีกงจักรพัดอยู่บนหัว ซึ่งข้าพเจ้าเมื่อยังเป็นเด็กเคยอ่าน บัดนี้ยังจำได้กระต่อนกระแท่น ดังจะนำมาเขียนไว้นี้ (ไม่มีเวลาคัดมาให้ครบครัน)

“ผู้ใดตีพ่อแม่ ปู่ย่าแก่แลตายาย ตีตำสงฆ์ทั้งหลาย ตีภิกษุและเจ้าเณร ฯลฯ เลือดไหลลงยะหยด กงจักรกรดพัดมลาย เร่งร้องเร่งครางตาย กงจักรเร่งพัดผืน ดินมือสั่นอยู่ระเริ่ม ตัวสั่นเทิ้มอยู่ก่งกัน ยืนตรงอยู่ทุกวัน เหนื่อยล้าบากยากหนักหนา” ฯลฯ

เรื่องสัตว์นรกได้รับทุกข์ต่าง ๆ ท่านมักเขียนไว้ตามวัดทั่วไป คนโบราณย่อมเข้าใจกันโดยมากเมื่อได้ฟังว่า “กงจักร” จิตก็นึกไปถึงเมืองนรกด้วยกันทั้งนั้น แต่ส่วนข้อที่ว่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัวนั้น เนื่องมาจากเรื่องนิทาน ดูเหมือนว่ามีในคัมภีร์มงคลทิปนี ในข้อที่ว่าด้วยมาตาปิตุอุปัฏฐฐาน คือการบำรุงบิดามารดา แต่นิทานเรื่องนี้ท่านชักตัวอย่างผู้ที่ทำร้ายบิดามารดาแล้วไปรับโทษต่าง ๆ แต่น่ากลัวว่าข้าพเจ้าจะจำคลาดเคลื่อนไปบ้างเพราะเป็นเวลาดัง ๔๐ ปีมาแล้ว ครั้นจะกลับไปค้นดูให้ถูกต้องก็ไม่มีเวลา จึงขอภัยในการคลาดเคลื่อนเพราะต้องการจะกล่าวพอเป็นเค้าเรื่องเท่านั้น ถ้าใครจะทราบความพิสดารและแน่นอนต้องค้นเอาเอง และเรื่องนิทานนั้นมีอยู่ว่า มีมาณพผู้หนึ่งมีนามว่ามิตตวินทุ เป็นลูกเอกมะเหรของอุบาสิกหาหม้ายผู้มั่งมีผู้หนึ่ง เขาต้องการจะไปเที่ยวทางทะเลกับพ่อค้าสำเภา แต่มารดาห้ามเป็นที่สุดแล้วด้วยความรักลูก แต่เขากลับถีนมารดาผู้ขัดขวาง เขาล้มคว่ำไปแล้วหนีไปเที่ยวทางทะเลจนได้ ด้วยผลกรรมที่กระทำแก่มารดาเช่นนั้น เผลอญให้เรือแตก เขาต้องว่ายน้ำไปพบเกาะ ๆ หนึ่ง ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกเปรตเศษนรก เมื่อมิตตวินทุขึ้นเกาะนั้นได้ ก็เผลอญไปพบเปรตผู้หนึ่ง ซึ่งเคยทุบตีพ่อแม่แล้วไปตกนรก เมื่อพ้นจากนรกแล้วก็มาเป็นเปรตอยู่ที่เกาะนี้ บนศีรษะมีกงจักรหมุนคว้างผ่าศีรษะ มีเลือดกระเซ็นเป็นฝอยร้องครวญครางพร้อมด้วยยกมืออันสั่นขึ้นกวัดแกว่งด้วยความเจ็บปวดอันแสนที่จะทนทานได้ ด้วยผลกรรมที่กระทำแก่พ่อแม่ของตน มิตตวินทุกลับเห็นกงจักรที่พัดอยู่บนศีรษะเปรตนั้นเป็นดอกบัว ซึ่งช่างดอกไม้ประดิษฐ์เป็นเครื่องสวมศีรษะอันงดงาม และสังเกตเสียงครวญครางพร้อมกับการยกมืออันสั่นกวัดแกว่งไปมานั้นว่า เป็นเสียงร้องรำทำเพลงพร้อมกับการพ้อนรำทำเพลงอันน่ารื่นเริงยิ่งนัก ถึงแก่หักใจไว้ไม่ได้ เข้าไปขอกงจักรซึ่งตนเห็นเป็นดอกบัวต่อเปรตผู้นั้น และเปรตนั้นก็ทราบได้ทันทีว่า เขาผู้นี้คงทำกรรมอันแสนชั่วเช่นเรา กรรมจึงบันดาลให้เขานิยมอย่างนี้ และเราก็น่าจะพ้นจากกรรมนี้แล้ว เปรตนั้นจึงได้มอบกงจักรที่ว่าเป็นดอกบัวนั้นให้แก่มิตตวินทุ แล้วก็อันตรธานหายไป และต่อจากนี้ไปมิตตวินทุก็ได้รับช่วงกงจักรซึ่งตนสำคัญว่าดอกบัวนั้น พร้อมด้วยทุกขเวทนาไม่ผิดแผกกับเปรตผู้มอบให้แก่ตนจนสิ้นกรรม และเรื่องมิตตวินทุนี้ยังมีต่อไปอีก แต่ไม่เกี่ยวกับปัญหาจึงขอยุติเพียง

เท่านี้ รวมความว่าคำสุภาษิตที่กล่าวว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” นั้น มาจากเรื่องมิตตวินทูนี และ ใช้พูดเปรียบเทียบในเรื่องที่เห็นผิดเป็นชอบดังกล่าวนั้นแล้ว

ข้อสังเกต ตามที่กล่าวกันในภาษาไทยเราทั่ว ๆ ไปว่า อาวุธของพระนารายณ์ที่ใช้ปราบปราม พวกข้าศึกนั้นเรียกกันว่า “จักร” นับว่าเป็นชัยมงคล แต่เครื่องกรรมกรณ์ที่พัดหัวสัตว์นรกนั้นเรียกว่า “กงจักร” ซึ่งนับว่าเป็นอัปมงคล ถ้าถือตามที่เรียกต่างกับภาษาไทยเราดังว่านี้ ก็พอจะแยก “มงคล” กับ “อวมงคล” ออกจากกันได้

นิคมพจน์ กาพย์ห่อโคลง

* อย่า นิยมสิ่งร้ายชอบ	ชมชั้ว
เห็น สนุกทุกข์ถึงตัว	จึงรู้
กง จักรว่าดอกบัว	บอกรับ เร็วแฮ
จักร พัดเศียรร้องอื้อ	จึงรู้ผิดตน
อย่า นิยมสิ่งทุกข์	เห็น สนุกกลับทุกข์ทน
กง จักรว่าบัวจน	จักร พัดตนจึงรู้ตัว
ว่า ไ้อ้เรานี้ชั่ว	ชอบกรรม ชั่วนา
เป็น ออกตัญญูทำ	โทษไว้
ดอก บัวยั่วเนตรนำ	นึกชอบ
บัว กลับเป็นจักรได้	ตั้งนี้กรรมสนอง
ว่า ไ้อ้ตัวเรานั้น	เป็น ออกตัญญูมัวหมอง
ดอก บัวยั่วจิตจง	บัว ผิดปองเป็นจักรไป *

คำอธิบายเพิ่มเติม

หนังสือมาลัย เป็นหนังสือแต่งเล่าเรื่องที่พระโพธิสัตว์องค์หนึ่ง ได้ไปโปรดสัตว์ถึงนรก ในสมัยก่อนใช้สวดกันในงานต่าง ๆ ตามที่อธิบายไว้ในบทที่นักเรียนอ่าน

ยะหยด ระเริ่ม เป็นคำที่เสียงกร่อนมาจากคำว่า หยดหยด เริ่มเริ่ม ในภาษาร้อยกรองของไทยนิยมซ้ำเสียงคำในลักษณะเช่นนี้อยู่เป็นอันมาก เช่น ริ้วริ้ว พรายพราย คล้ายคล้าย เรื่อยเรื่อย บางทีเสียงของคำหน้ากร่อนลงเหลือเพียงระริ้ว พระพราย คละคล้าย ระเรื่อย แต่ความหมายก็ยังหมายถึง ริ้ว พราย คล้าย เรื่อย นั่นเอง ทั้งนี้เพื่อความไพเราะของบทร้อยกรองเป็นสำคัญ

พระอภิธรรม ส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก อันเป็นพระคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แบ่งออกเป็น ๓ หมวดใหญ่ ได้แก่ พระวินัย (ว่าด้วยกฎข้อบังคับความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์) พระสูตร (คำสอนทั่วไป) พระอภิธรรม (ว่าด้วยการปฏิบัติทางใจ)

กิจกรรม

๑. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง โดยตอบคำถามต่อไปนี้

- ๑) ผู้เขียนใช้ภาษาที่มีความมุ่งหมายอย่างไรในการเขียน
- ๒) อ.น.ก. มาจากคำใด
- ๓) สำนวนและภาษิตแตกต่างกันอย่างไร จงอธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
- ๔) ภาษิตและสุภาษิตแตกต่างกันหรือไม่ จงอธิบายให้ชัดเจน
- ๕) สำนวนและภาษิตที่ยกมาอธิบาย มีอะไรบ้าง แต่ละสำนวนและภาษิตมีความหมายว่าอะไร
- ๖) นิคมพจน์คืออะไร
- ๗) สมัยโบราณเด็กไทยเรียนหนังสือกับใคร ที่ไหน
- ๘) ธรรมชาติของปลาหมอเป็นอย่างไรร จึงทำให้มันต้องตายเพราะปาก
- ๙) สำนวน ปลาหมอตายเพราะปาก ใช้กับคนประเภทใด
- ๑๐) พูดอย่างไรจึงจะไม่เป็นภัยแก่ตนเอง
- ๑๑) คำที่มีความหมายเดียวกัน แต่เมื่อพูดและเขียนผิดเพี้ยนกันมีหลายคำ เช่น ดอก กับ หรอก บ้าง กับ มั่ง ให้นักเรียนหาคำอย่างนี้อีก ๕ คู่ โดยสังเกตจากคำที่ใช้พูดจากัน
- ๑๒) สำนวนที่ว่า “ลางเนื้อชอบลางยา” นักเรียนเข้าใจว่าอย่างไร นักเรียนเคยมีประสบการณ์มาบ้างหรือไม่ จงเล่าอย่างย่อ ๆ
- ๑๓) กงจักรในสุภาษิตกับกงจักรในพุทธศาสนา มีความหมายเหมือนกันหรือไม่ จงอธิบาย
- ๑๔) ความหมายของ “มงคล” และ “อวมงคล” คืออะไร
- ๑๕) หนังสือมาลัยกล่าวถึงอะไร แต่ก่อนใช้ทำอะไร และในปัจจุบันใช้ทำอะไร

๒. ฝึกคัดลอกและเขียนลายมือ

คัดลอกนิคมพจน์ กาพย์ห่อโคลง บทใดบทหนึ่งด้วยตัวบรรจง

๓. ฝึกสรุปข้อคิดเห็นและความเข้าใจ

- ๑) ภาษิตต่อไปนี้ นำไปใช้ประโยชน์ได้ในกรณีใดตามที่กำหนดให้ทางด้านขวามือ

๑. วัวสันหลังหะ	ก. การรักษาสุขภาพ
๒. หมองูตายเพราะงู	ข. วิสัยคนประพฤติดี นิสัยพาล
๓. น้ำขุ่นไว้ใน น้ำใสไว้นอก	ค. การใช้โอกาสให้เกิดประโยชน์
๔. ปลุกเร้าตามใจผู้อยู่ ผูกอยู่ตามใจผู้นอน	ง. ความไม่รู้ค่า
๕. อ้อยเข้าปากช้าง	จ. ความไม่รู้จักประมาณ
๖. รักยาวให้บัน รักสั้นให้ต่อ	ฉ. การรู้จักปรับตัว

๗. น้ำขึ้นให้รีบตัก	ซ. ความมัวยั่วลี้ภัย
๘. ไกลเกลือกินด่าง	ญ. ความสามารในการรับประทานอาหาร
๙. ชี้อ้างจับตักแตน	ฎ. การยอมรับความสูญเสีย
๑๐. เข้าเมืองตาหลิ่ว ให้หลิ่วตาตาม	ฏ. การไม่เอาแต่ใจตน
	ฐ. การรู้จักข่มใจ
	ฑ. ความประมาท
	ฒ. การรักษามิตรภาพ

๒) พฤติกรรมต่อไปนี้ ตรงกับสำนวนหรือภาษิตอะไร

- ก. ภายหลังจากเกิดพายุไต้ฝุ่นเกย์พัดทำลายบ้านเรือนในบางท้องที่ของจังหวัดชุมพร ก็ได้มีนักศึกษาอาสาสมัครออกเชิญชวนให้ประชาชนบริจาคทรัพย์และสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบวาทภัยครั้งนี้ แต่ก็ปรากฏว่ามีผู้ดำหนิว่าไม่น่าบริจาคเพราะอาจรั่วไหลได้ อันที่จริงไม่น่าดำหนิ ทั้งนี้การกระทำของผู้บริจาค่นั้นตรงตามสุภาษิตข้อใด
- ข. นักโทษหญิงผู้หนึ่งให้สัมภาษณ์แก่นักสังคมสงเคราะห์ว่า ที่ตนลักลอบขายยาเสพติดนั้น เพราะเห็นว่าได้เงินง่าย และไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ใคร กลับจะได้เงินมาใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ได้ จึงตัดสินใจกระทำความผิดนั้น พฤติกรรมของหญิงผู้นี้เข้ากับสุภาษิตใด
- ค. ผู้ถูกสลากกินแบ่งรางวัลที่ ๑ ผู้หนึ่ง เทียวไอ้อดขาวบ้านจนเข้าหูโจร จึงถูกปล้นทรัพย์สินไปเป็นจำนวนมาก และตนเองก็เกือบเอาชีวิตไม่รอด ตรงกับสำนวนใด
- ง. ชายผู้หนึ่งป่วยเป็นโรคหืด ไปรักษากับแพทย์ที่เชี่ยวชาญโรคนี้โดยเฉพาะ ปรากฏว่าไม่หาย แต่เมื่อไปรักษากับแพทย์อื่นที่ไม่มีชื่อเสียงกลับหาย กรณีเช่นนี้เข้ากับสุภาษิตข้อใด

๓) สำนวนต่อไปนี้ตรงกับความหมายข้อใด จงเลือกสำนวนไปเขียนต่อท้ายข้อความนั้น ๆ

คานหังคาเขา คว้าน้ำเหลว ปิดทองหลังพระ ใจดีผีเข้า จมไม่ลง จับเสือมือเปล่า

ก. เคยฟุ่มเฟือยสมัยที่ยังรุ่งเรืองอยู่ ครั้นตกอับก็ยังอยากจะฟุ่มเฟือยอยู่ จึงเดือดร้อน

.....

- ข. จับได้ในขณะที่ทำความผิด
- ค. แสวงหาประโยชน์โดยตัวเองเกือบไม่ต้องลงทุน
- ง. ทำอะไรไม่สำเร็จ
- จ. ทำความดีแต่ไม่มีคนมองเห็น

- ๔) เขียนเป็นถ้อยคำของนักเรียนเอง แสดงความเข้าใจข้อความต่อไปนี้
- “ผู้ใดดีพ่อแม่ ปู่ย่าแก่แลตายาย ดีด่าสงฆ์ทั้งหลาย... (ตายแล้วตกนรกไป) เลือดไหลลงยะหยด
 กงจักรกรดพัฒมลาย เร่งร้องเร่งครางตาย กงจักรเร่งพัดผัน ดินมือสั่นอยู่ระเริ่ม ตัวสั่นเทิ้ม
 อยู่งกกัน ยืนตรงอยู่ทุกวัน เหนื่อยลำบากยากนักหนา”
- ๕) เขียนเรื่องมิตตวินทุโดยย่อ แสดงความหมายของ “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว”
๕. ฝึกแสดงความคิดเห็นโดยแบ่งกลุ่มเลือกอภิปรายเรื่องดังต่อไปนี้
- ๑) โทษของการล่วงเกินบิดา มารดา ครู อาจารย์
 - ๒) การจับผิดและกล่าวหากันนั้นดีหรือไม่
 - ๓) วาจาเปรียบเหมือนลูกปืน

กิจกรรมเสริม

๑. นักเรียนแบ่งกลุ่มแล้วผลัดกันแสดงท่าทางหรือวาดภาพปริศนา ให้เพื่อนทายว่าตรงกับ
 สำนวนหรือภาษิตอะไร
๒. เขียนภาพประกวด แสดงสำนวนหรือภาษิตต่าง ๆ ที่นักเรียนรู้จักและเข้าใจความหมาย
๓. เล่นละครหรือแสดงบทบาทสมมติ เรื่อง เห็นกงจักรเป็นดอกบัว หรือภาษิตอื่น ๆ เช่น
 ขนทรายเข้าวัด ปลาหมอตายเพราะปาก

รามเกียรติ์

นำเรื่อง

บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ นี้เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เนื้อเรื่องมาจากวรรณคดีของอินเดียชื่อ รามายณะ อันเป็นวรรณคดีที่สำคัญและมีมานานกว่า ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว ไทยเรานำมาเล่นเป็นหนังและโขนตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง รามเกียรติ์ เป็นกลอนบทละครแต่ไม่แพร่หลาย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเกรงว่าเรื่อง รามเกียรติ์ จะสูญไปเสีย จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น และได้โปรดเกล้าฯ ให้กวีในสมัยของพระองค์ร่วมนิพนธ์ด้วยหลายตอน รามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนี้ ถ้าเปรียบเทียบกับวรรณคดีเรื่อง รามายณะ ของอินเดียแล้ว ก็มีที่แตกต่างกันหลายอย่าง เช่น เนื้อเรื่องบางตอน ชื่อตัวละครบางตัว เป็นต้น นอกจากนี้ในอินเดีย วรรณคดีเรื่องนี้ถือกันว่าเป็นคัมภีร์สำคัญเพราะเป็นเรื่องราวที่แสดงให้เห็นอิทธิฤทธิ์ของพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ด้วยเหตุที่ไทยเรานับถือพุทธศาสนา เราจึงมิได้ยึดถือเรื่องนี้เป็นเรื่องจริงจังนัก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ ทรงชี้แจงในตอนท้ายเรื่องว่า เรื่องนี้ทรงพระราชนิพนธ์ตามเรื่องของพราหมณ์ จึงมิได้ยึดถือเอาเป็นสาระ ทั้งควรเห็นว่าเป็นเพียงตัวอย่างให้เห็นความไม่เที่ยงแท้ของสิ่งต่าง ๆ ในโลก ซึ่งแนวคิดนี้เป็นคติทางพุทธศาสนา พระราชนิพนธ์ตอนจบมีว่า

“อันพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์
ไซ้จะเป็นแก่นสารสิ่งใด
ใครฟังอย่าได้ไหลหลง
ซึ่งอักษรกลอนกล่าวลำดับมา

ทรงเพียรตามเรื่องนิยายไสย
ตั้งพระทัยสมโภชบูชา
จงปลงอนิจจังสังขาร
โดยราชปรีดากับบริบูรณ์”

สังเขปเรื่อง รามเกียรติ์ ก่อนถึงตอนที่นักเรียนจะอ่าน

เรื่อง รามเกียรติ์ เป็นเรื่องยาวมาก ต้นเค้า นั่นคือ ตามความเชื่อของศาสนาฮินดู โลกของเรานี้จะมีคนพาลมาเกิดและก่อการร้ายทั่วไป แล้วพระนารายณ์ซึ่งเป็นพระเป็นเจ้าองค์หนึ่งของฮินดูก็จะอวตาร หรืออีกนัยหนึ่งลงมาเกิดในมนุษยโลก แล้วปราบพาลให้มนุษย์ได้มีสันติสุข เหตุการณ์เช่นนี้จะเกิดเป็นระยะ ๆ ไป

ในเรื่อง รามเกียรติ์ พระนารายณ์ได้อวตารมาเป็นพระราม เพื่อมาปราบทศกัณฐ์ และวงศ์ญาติที่มีฤทธิ์อำนาจมาก แต่เป็นพาล

เรื่องย่อก็คือ พระรามได้รับคำสั่งจากพระบิดาให้มาดำเนินชีวิตเป็นนักบวชอยู่ในป่า ก่อนที่จะรับราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบราชวงศ์ต่อไป พระลักษมณ์ผู้เป็นพระอนุชาตามมาด้วย

ความภักดี และนางสีดาผู้เป็นชายาของพระรามก็ตามมาด้วย ทศกัณฐ์ได้พบสีดาในป่า ก็ต้องการจะได้มาเป็นชายา จึงทำกลลวงให้พระรามและพระลักษมณ์ทิ้งนางสีดาไว้ ณ ศาลาที่พักแต่ผู้เดียว แล้วทศกัณฐ์ก็ไปลักตัวนางสีดามาไว้ในกรุงลงกา

พระรามกับพระลักษมณ์ได้รับความช่วยเหลือจากชวเนครซิดชิน ซึ่งเป็นลิงที่มีฤทธิ์เดช โดยเฉพาะหนุมานเป็นลิงที่มีฤทธิ์เดชมาก และเป็นผู้ที่มีความภักดีต่อพระรามอย่างยิ่ง พระรามและพระลักษมณ์กับลิงชวเนครซิดชิน ได้รวมกันเข้าเป็นกองทัพใหญ่ สร้างถนนข้ามมหาสมุทรมาตั้งทัพในเกาะลงกา ซึ่งไม่เคยมีผู้ใดสามารถทำได้

ทศกัณฐ์ได้ให้ญาติหลายคนออกรบกับพระราม ต่างก็พ่ายแพ้เสียชีวิต ทศกัณฐ์จึงคิดถึงไมยราพซึ่งครองเมืองบาดาล ว่าเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีกลองสำหรับเป่ายวพิเศษพร้อมด้วยมนต์สำหรับสะกดให้คนหลับ จึงไปขอให้ไมยราพมาช่วยทำสงคราม

ก่อนที่ไมยราพจะได้รับข่าวสงคราม ไมยราพฝันว่า มีดาวดวงน้อยเปล่งรัศมีดวงจันทร์ ครันให้โหรทำนายฝัน โหรทูลว่า จะมีพระญาติได้ขึ้นผ่านราชสมบัติแทนพระองค์ ไมยราพได้ให้โหรตรวจดวงชะตาของพระญาติ โหรพบว่า ดวงชะตาของไววิกแสดงว่าจะได้ขึ้นสืบราชสมบัติ ไมยราพจึงให้จับไววิกกับมารดา คือ นางพิรากวนไปใส่ตรูไว้

ฝ่ายพระรามก็ฝันว่า ราหูมาบดบังพระอาทิตย์แล้วจับไปได้ แล้วพระรามยื่นมือไปหักฉัตรในพรหมโลกได้ ส่วนพระบาทนั้นยื่นลงไปยังใต้ธรณี พิภพซึ่งเป็นโหรของพระราม พยากรณ์ว่า พระรามจะถูกศัตรูจับไปและภายหลังจะรอดมาได้ จะมีเกียรติยศเลื่องลือไปทั่วจนถึงพรหมโลก

เมื่อได้ทราบเช่นนั้น กองทัพของพระรามก็จัดการอยู่ยามรักษาพระรามกันอย่างเข้มงวด หนุมานนิมิตตนให้มีกายใหญ่ และอมพลับพลาของพระรามไว้ พระลักษมณ์นั้นนั่งเป็นยามคอยเฝ้าอยู่กับแท่นที่บรรทมของพระราม

ไมยราพได้ลอบเข้าไปใกล้กองทัพพระราม แล้วแปลงตัวเป็นลิงป่าตัวเล็กเข้าไปปะปนกับพลทหารลิงของพระราม ได้ทราบจากพลทหารว่า เมื่อถึงเวลาพระอาทิตย์ทอแสงขึ้นมาจากขอบฟ้า พระรามก็จะพันเศราห์ ไมยราพจึงเหาะขึ้นไปบนอากาศ กวาดแกว่งกลองทิพย์ทำให้พลทหารลิงเห็นว่าเป็นเวลาเช้าตรู่แล้ว พลลิงทั้งหลายก็หยอกเย้ากัน และพากันนอน ไมยราพจึงเข้าไปใกล้พลับพลาของพระรามได้

ต่อจากนี้ก็ถึงตอนที่นักเรียนจะอ่านต่อไป

หนุมานอุบถลับพล

รามเกียรติ์ ตอนศึกไมยราพ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

เมื่อนั้น
ครั้นเสร็จแกว่งกล่อมมณี

พระยาไมยราพยักษ์
อสุรีก็เหาะกลับมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ครั้นถึงยืนอยู่แต่ไกล
เห็นหมู่วานรโยธา
ทั้งนั่งยามตามไฟก็เงิบสิ้น
บ้างตื่นบ้างหลับเคียวฟัน
เห็นพลกระบี่บางหมู่
เดินไปเดินมาไวไว

แอบพุ่มพระไทรใบหนา
มิได้ตรวจตราแก่กัน
ซ้องกลองพาทย์พิณก็ไม่ลั่น
กุมภัณฑ์ค่อยย่องเข้าไป
พุดจกกันอยู่หาหลับไม
ตกใจก็ถอยออกมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

จึงหยุดยืนอยู่เหนือลม
เฝ้าสะกดนิทรา

ทำตามอาคมยักซา
ใส่กล้องรัตนาแล้วเป่าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ต้องหมู่โยธาทหาริน
ก็หลับสนิททั้งทัพชัย

มัวเมาไปสิ้นไม่ทนได้
ไม่เป็นสติสมประดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

แล้วเข้าจุดลากกระชากดู
เห็นนอนนิ่งไม่ตึงอินทรี

กลางหมู่โยธากระบี่ศรี
อสุรีก็เดินเข้ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ครั้นถึงซึ่งปากวายุบุตร
จึงร้ายเวทสะกดนิทรา

หยุดอยู่ดูไปซ้ายขวา
เฝ้าใส่กล้องแล้วเป่าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ต้องพระยาสุครีพนั่งหลับ
อสุรีมีความดีใจ

กับทั้งหนุมานทหารใหญ่
ก็เข้าไปในโอษฐ์วานร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ครั้นถึงพลับพลาสุวรรณรัตน์
เห็นหมู่โยธาทหาร

อันโอภาสจำรัสประกายสร
นอนหลับทับกันดาดดา

ยังแต่พิเภกขุนยักษ
นั่งอยู่แทบบาทพระราม
จึงเอายาสะกดนั้นใส่กล้อง
แล้วร่ายพระเวทอันเกรียงไกร

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ต้องพระยาพิเภกขุนยักษ
หลับไหลไม่ได้สมประดี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

มีความชื่นชมโสมนัส
แกว่งกล้องอย่างจรจรัล

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

พิศเพ่งเล็งดูพระลักษมณ์
ผิวเหลืองเรืองรองดังทองคำ
แล้วเหลือบแลดูพระราม
สีเขี้ยวवलนิลพรรณราย
โฉนจึงองค์พระมารดร
ฆ่าเสียก็จะม้วยชีวี
คิดแล้วผาดแผลงสำแดงเดช
ขึ้นใส่เหนือป้าอสุรี

ฯ ๘ คำ ฯ กราว

ข้าแรกแทรกพื้นสุธาธาร
ข้ามด่านผ่านทางพนาดร

ฯ ๒ คำ ฯ

ครั้นถึงจึงมีพจนารถ
จงเอามนุษย์น้อยนี้
แล้วให้เกณฑ์หมู่สุรา
รักษาในราตรีกาล
อันอิพิรากวนอสุรี
ตั้งไว้ยังหน้าพระลานชัย

กับองค์พระลักษมณ์นิษฐาน
อสุราก็ยอบเข้าไป
ด้อมมองแฝงมาให้ใกล้
กลั่นใจเป่าซ้ำอีกสามที ฯ

ทั้งพระรามพระลักษมณ์เรื่องศรี
ด้วยเวทอสุรีชาญจนกรรจ์ ฯ

ดบหัตถ์สำรวจสรวลสันต์
ขึ้นยังสุวรรณพลับพลา ฯ

ดวงพระพักตร์เพียงเทพเลขา
โสภาร่มพร้อมทั้งกาย
สง่างามพริ้มเพริศเจดฉาย
สองขายน้อยน้อยแต่เท่านี้
ว่ามีฤทธิ์รอนกว่ายักษ์
แต่ในนาทีไม่พริบตา
ซ้อนพระราเมศผู้เชษฐา
ก็ออกมาจากปากวานร ฯ

ด้วยกำลังขุนมารชาญสมร
พาจรเร่งรีบไปธานี ฯ

สั่งมหาอำมาตย์ยักษ์
ใส่กรงเหล็กไว้ที่ดงตาล
โกฏิหนึ่งฤทธากล้าหาญ
ระวังเหตุเภทพาลอย่าไว้ใจ
ให้ตักน้ำใส่ที่กระทะใหญ่
ต่อปัจจุสมัยเวลา

ภูจะตัมมนุษย์กับลูกมัน
สังเสร็จเสด็จยาดรา

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

บัดนั้น
รับสั่งเจ้ากรุงบาดาล
ยกเอากรงเหล็กอันใหญ่
ไปไว้ยังดงตาลนั้น

ให้ม้วยชีวันสังขาร
เข้าที่ไสยาสำราญ ฯ

เสนาผู้ใหญ่ใจหาญ
ก็ให้นครบาลชาวนครจร
มาใส่พระรามรังสรรค์
ตามพระยาคุมภัณฑ์บัญชา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

บัดนั้น
แต่ต้องละอองอายยา
ครั้นลมพัดก็ตื่นฟื้นกาย
อัศจรรย์เป็นพันพันทวี
รู้ว่าไมยราพชาวนครจร
พระน้าอย่างนึ่งนอนใจ

วายุบุตรฤทธิ์ไกรใจกล้า
หลับตาเมามัวไม่สมประดี
เรียกสุครีพหน้าชายกระบี่ศรี
เมื่อก็ก้าวเคลิ้มหลับไป
มันลอบสะกดเข้ามาได้
จงไปดูองค์พระจักรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

บัดนั้น
แว่วเสียงหนูมานเรียกมา
ตกใจนั่งขึงตะลึงคิด
อารมณ์ไม่เป็นสมประดี

ลูกพระอาทิตย์ฤทธิ์กล้า
ก็ผวาตื่นขึ้นทันที
ร้อนจิตตั้งหนึ่งเพลิงจี
ขุนกระบี่ก็รีบไปหลับปลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

เห็นหมู่โยธาพลาก
หลับไหลไม่ฟื้นตื่นตา
ทั้งพระยาพิเภกขุนยักษ์
หลับข้างแท่นแก้วแพรวพรรณ
ตกใจจึงเรียกหนูมาน
แล้วเดินโศกอาลัย

พวกพลวานรซ้ายขวา
เกลื่อนกลาดดาษดาทัບกัน
กับองค์พระลักษมณ์รังสรรค์
แต่พระทรงสุบรรณนั้นหายไป
ทั้งวานรทหารน้อยใหญ่
เข้าไปปลุกพระอนุชา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

เมื่อนั้น
ผวาตื่นฟื้นจากนิทรา

พระลักษมณ์สุริยวงศ์นาถา
แลมาไม่เห็นพระจักรี

ตกใจตั้งพระยามัจจุราช
สติไม่เป็นสมประดี

๙ ๔ คำ ๙

*
ไฉ่ว่าสมเด็จพะเชษฐา
ได้ยากลำบากด้วยกัน
ทศพักตร์มันลักพินางไป
แต่พี่น้องสองคนทรมาน
จนได้โยธาพลาการ
ยกข้ามมหาชลธี
ยังมีทันจะได้รณรงค์
ควรฤาพวักพาลชาวนกรรจ์
ปานนี้พระจอมมงกุฎเกศ
มันจะทำลำบากตรากไว้
แม้พระหริรักษ์จักรแก้ว
น้องจะอยู่ไปโยให้ทรมาน
ให้พ้นอภัยศอดสู
ร่ำพลางแสนโศกโศกา

บัดนั้น
ทั้งสิบแปดมงกุฎเสนี

ไฉ่ว่าพระปิ่นโลกศ
ควรฤาอุสุรพาลา
เสียแรงตัวข้าเป็นทหาร
เสียทีที่มีฤทธิ์ไกร
ให้ใครโลกนั้นล่วงติน
เสียชาติสุริยวงศ์พานร
ร่ำพลางโศกาอาลัย
เสียงแซ่สนั่นเป็นโกลี

๙ ๘ คำ ๙ โอด

มาพันฟาดเศียรเกล้าเกศ
ก็ไต่ก็ครวญคร่ำร่ำพัน ๙

เราจากพาราเขตชั้นท์
ที่ในอรัญกันดาร
ไว้ในลงการาฐาน
ตามมาจะผลาญอสุรี
วานรทั้งสองบุรีศรี
จะต่อดีแก้แค้นแทนมัน
ปราบพงศ์ราพณ์ร้ายโมหันท์
มาลอบลักทรงธรรมพาไป
จะแสนทุกข์แสนทเวชเป็นไฉน
ฤาจะฆ่าฟันให้บรรลัยลาญ
ล่วงแล้วสุดสิ้นสังขาร
จะวายปราณตามเสด็จไปเมืองฟ้า
แก่หมู่ใดโลกถ้วนหน้า
ตั้งว่าจะสิ้นสมประดี *

สุครีพหนุมานกระบี่ศรี
ก็ไต่ก็ร่ำรักพระจักรา ๙

พระเดชแผ่ทั่วทุกทิศา
ลอบมาสะกดพระองค์ไป
จะรักษาบทมัลย์ก็ไม่ได้
มาขายได้เบื้องบาทพระสีกร
ประมาทหมิ่นพระองค์ทรงศร
ใครห่อนจะนับว่าดี
ทุกหมู่พลไกรกระบี่ศรี
เพียงหนึ่งชีวิจะมรณา ๙

บัดนั้น

แสนวิโยคโศกเศร้าโศกา
จึงน้อมเศียรถวายอภิวาทน์
อันว่าสมเด็จพระจักรี
จงระงับดับความทุกข์ร้อน
ขอให้หนุมานชาญฉกรรจ์
อันอ้ายไมยราพอสुरา
พระเกียรติสมเด็จพระอวตาร

ฯ ๘ คำ ๕

เมื่อนั้น

ได้ฟังพิเภกอสुरี
จึงสั่งคำแหงวายุบุตร
เร่งตามพระองค์ลงไป

บัดนั้น

รับสั่งน้องพระอวตาร
แล้วถามวิธีทางจร
แก่พระยาพิเภกอสुरี

ฯ ๔ คำ ๕

เสร็จแล้วประณตบทบงสุ์

ออกจากสุวรรณพลับพลา

ฯ ๔ คำ ๕ เจริญ

จึงพินิจพิศดูสำคัญ

ก็ถึงต้นมรคาพนาลัย
มีบัวดอกหนึ่งเท่ากงรถ
ขุนกระบี่ผู้ปรีชาชาญ

ฯ ๒ คำ ๕ เชิด

แลเห็นกำแพงแสงล้อม

ลั่นแล้วไปด้วยศิลา
จึงชักตรีเพชรออกกวัดแกว่ง
เข้าไล่หักไหม้โรมรัน

ฯ ๔ คำ ๕ เชิด

พระยาพิเภกยักษา

อสุราค่อยได้สมประดี
ทูลพระนุชนาถเรื่องศรี
ไขที่จะม้วยชีวัน
อย่าอวรณ์วิโยคกันแสงศัลย์
ตามพระทรงธรรมไปบาดาล
ก็จะม้วยชีवासังขาร
จะแผ่ฟ่านไปทั่วธานี ๕

พระลักษมณ์ทรงสวัสดิ์รัศมี
ภูมิต่อยคลายโศกาลัย
ท่านผู้ฤทธิรุทรแผ่นดินไหว
ยังในนครบาดาล ๕

โอรสพระพายใจหาญ
กราบกับบทมลายด้วยภักดี
ซึ่งจะไปนครยักษ์
ถ้วนถมิให้แคลงวิญญาน ๕

ลาลองค์พระลักษมณ์กนิษฐา
สำแดงศักดิ์แล้วรีบไป ๕

ซึ่งพิเภกกุมภภัณฑ์บอกให้
แลไปเห็นสระปทุมมาลัย
บานสดกลั่นเกลี้ยงหอมหวาน
ก็หักก้านลอดไปด้วยฤทธา ๕

บ้อมค่ายคูเขื่อนแน่นหนา
หม้อยักษ์รักษานับพัน
สำแดงฤทธิ์ไกรไหวหวั่น
บุกบันตีด่านอสुरี ๕

ฯ ๔ คำ ๕ เชิด

บัดนั้น

เห็นวานรเผือกผู้มาราวี
ต่างตนพิโรธโกรธนัก
กรูกันโลดโผนโจนทะยาน
พุ่งชัศอาวุธกุลาหล
แทงด้วยแหลนหลาวโตมร

ฝ่ายหม่อสุรยักษี
ตีค่ายทำลายปราการ
ฉวยชัศอาวุธสำแดงหาญ
ออกไล่รอนร่ายวานร
ต่างตนก็ยิงธนูศร
ฟันฟอนอุตุลุด่วนไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

บัดนั้น

หลบหลีกเคล้าคล่องว่องไว
ถีบกัดพัดแทงสับสน
ตายยับทับกันไม่สมประดี

คำแหงหนุมานทหารใหญ่
เลี้ยวไล่สังหารอสุรี
ด้วยกำลังฤทธิ์ธรรณกระบี่ศรี
สิ้นพวกโยธีกุมภัณฑ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด โอต

ครั้นเสร็จทำลายกำแพงด่าน
ขุนกระบี่ก็รีบจรจรัล

ฆ่าหม่อมาม้วยอาสาญ
ดัดดั้นไปตามมรคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

เหลือบแลไปเห็นกฤษ
เรียกมันครันครีกเป็นโกลา
จึงทำสีหนาทวาดเสียง
แกว่งตรีโลดโผนโจนไป

งานองสูงใหญ่ขวางหน้า
สองตาดั่งแสงอโณทัย
สำเนียงก็ก้องแผ่นดินไหว
เข้าไล่โจมจับคชกรรม ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

บัดนั้น

บ้านุกอกอาจเมามัน

ฝ่ายช้างอสุราตัวขยัน
วิ่งเข้าประจัญด้วยวานร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

สี่เท้าถีบฉัดหางฟาด
วงคว้างาแทงทะลุบอน

ทำอำนางดังคชไกรสร
ด้วยกำลังฤทธิ์รอนราวี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

บัดนั้น

หลบหลีกว่องไวในที
ป็นขึ้นด้วยกำลังสามารถ
ล้มลงกับพื้นสุธาธาร

หนุมานผู้ชาญชัยศรี
ขุนกระบี่เหยียบงาคชชาญ
องอาจหักคอคชสาร
วายปราณสิ้นชีพชีวา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด โอต

ครั้นเสร็จสังหารกฤษ
ก็เร่งรีบไปตามมรคา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

รวดเร็วดังลมพัดพาน
ให้คิดฉงนสนเท่ห์ใจ
เป็นประกายเพลิงแรงแสงกล้า
เปลวพลุ่งรุ่งโรจน์ไม่มีควัน
จึงตรงเข้าไปยังคีรี
ผาดแผลงฤทธิ์ไกรชัยชาญ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ตีนถีบมือหักด้วยกำลัง
ลั่นเลื่อนสะเทือนถึงโสฬส

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ครั้นเสร็จหักเขากระทบกัน
ก็รีบเร่งมาในราตรี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

แลไปเห็นยุงเท่าแม่ไก่
ขุนกระบี่ผู้มีศักดิ์ดา

ฯ ๒ คำ ฯ

บัดนั้น
โกรธดั่งไฟบรรลัยกัล

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

สำเนียงเสียงร้องก้องอากาศ
จู่โจมโถมเข้าราว

ฯ ๒ คำ ฯ

บัดนั้น
เห็นยุงกลุ้มเข้ามาราญรอน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

หวั่นหว้านแบนปีกขาด
ฝูงยุงก็สิ้นชีवालย์

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

อันเป็นด้านนครยักษ์
ด้วยกำลังศักดิ์ดาอ่องไว ฯ

ถึงสถานที่ร่วมทางใหญ่
แลไปเห็นเขากระทบกัน
เสียงก้องโกลาเลือนลั่น
ร้อนดั่งสุริยฉัตรบรรลัยกาล
ไม่เกรงอัคคีจะสังหาร
เผ่นทะยานขึ้นยอดบรรพต ฯ

ภูเขาก็กังลงหมด
เพลิงกรดดับสิ้นทันที ฯ

ซึ่งเป็นด้านชั้นชัย
ตามที่แฉกทางร่ายยา ฯ

ฝูงใหญ่บินอ่อนขวางหน้า
เข้าไล่เช่นฆาตรอนราญ ฯ

จึงฝูงยุงใหญ่ใจหาญ
บินทะยานเข้ากลุ้มรุมตี ฯ

หมายมาดกินเลือดกระบี่ศรี
ทั่วทั้งอินทรียวานร ฯ

คำแหงหนุมานชาญสมร
สองกรจับขี้ยุ่นไป ฯ

ตกลงเกลื่อนกลาดไม่นับได้
ด้วยฤทธิ์ไกรชัยชาญ ฯ

ครั้นเสร็จหักด่านยุงร้าย
มุ่งหมายมรคาบาดาล

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

เห็นสระสี่เหลี่ยมกว้างใหญ่
ทรงดอกออกฝักอรชร
พระพายชายพัดมาเรื่อยเรื่อย
ให้สงสัยไม่รู้สำคัญ
เหลือบซ้ายแลขวาทุกทิศ
ไม่เห็นร่องรอยก็จวนใจ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

บัดนั้น
ซึ่งอยู่ในสระคงคา
ราตรีเที่ยงคืนเคยเที่ยว
ก็สำแดงแสงฤทธิ์เกรียงไกร

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ถึงที่ขอบสระก็หยุดอยู่
เห็นวณรเผือกผ่อหังการ
โกรธาขบพันกระที่บบาท
แล้วร้องประกาศด้วยวาจา
ตัวเอ็งมานี้จะไปไหน
องอาจล่วงด่านกุมภกันท์

ฯ ๒ คำ ฯ

บัดนั้น
เห็นลึงน้อยขึ้นจากสาคร
จึงคิดว่าวณรนี้
รูปทรงองอาจประหลาดตา
จึงร้องว่าเหวยอ้ายลิงเล็ก
มึงอย่าขวางหน้ากูไว้

ฯ ๒ คำ ฯ

บัดนั้น
ได้ฟังกริ้วโกรธคือไฟกาฬ

จึงถูกพระพายใจหาญ
กระเห็จเตร็ดทะยานรีบจร ฯ

ด่าชไปด้วยปทุมเกสร
ตุมบานสลอนสลับกัน
หอมเจือซาบจิตเกษมสันต์
ว่าจะจรจรลไปแห่งใด
พินิจรอบทั่วสระใหญ่
แต่เวียนเที่ยวไปเที่ยวมา ฯ

มัจฉานุผู้ใจแกล้วกล้า
เป็นด่านรักษาชั้นใน
ลดเลี้ยวกระเวนทางใหญ่
ขึ้นไปจากท้องชลธาร ฯ

แลดูไปทั่วทุกสถาน
ล่องด่านผ่านทางเข้ามา
ทำอำนาจออกยื่นขวางหน้า
เหวยอ้ายพาลาใจฉกรรจ์
ไม่กลัวชีวะจะอาสัญ
กูจะหันให้ยับลงกับกร ฯ

คำแหงหนุมนชาญสมร
อ้างอวดฤทธิ์รอนอหังการ
เหตุใดมีหางเป็นมัจฉา
ถ้อยคำหยาบช้าทะนงใจ
จะเจียมตัวว่าเด็กก็หาไม่
ถอยไปให้พ้นอ้ายสาธารณ์ ฯ

มัจฉานุฤทธิ์โกรใจหาญ
ตบมือฉัดฉานแล้วตอบไป

มัจฉานุสูทหนุมาน

ถึงตัวผู้น้อยเท่านี้
อย่าพักอาจองทะนงใจ
ว่าแล้วสำแดงเดช
โลดโผนโจนรุกบุกบัน

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

บัดนั้น
กริ้วโกรธพิโรธดั่งอัคคี
เคล้าคล่องว่องไวทั้งสองข้าง
ถ้อยที่ถ้อยมีฤทธิ์รอน

จะกลัวฤทธิ์เื่องก็หาไม่
ใครดีจะได้เห็นกัน
พสุธาบาดาลไหวหวั่น
เข้าไล่โรมรันราวี ฯ

หนุมานผู้ชาญชัยศรี
ขุนกระบี่รับระปะทะกร
ต่างตนต่างหาญชาญสมร
ต่อกรไม่ละลดกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

บัดนั้น
ปล้ำปลุกคลุกคลีตีประจัญ
ถีบกัดวัดเหวี่ยงอุดสุด
กอดรัดพิတ်กันเป็นเกลียว

มัจฉานุฤทธิ์แรงแข็งขัน
พลวันหลบหลีกไปในที่
ทะยานยุทธ์ไม่ท้อถอยหนี
เปลี่ยนท่าเปลี่ยนที่รอนราญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

บัดนั้น
รับรุกบุกบันประจันบาน
ถูกมัจฉานุชวนไป
ฟาดลงกับแผ่นศิลา

วายุบุตรวุฒิไกรใจหาญ
แผ่นทะยานโถมถีบด้วยบาทา
ฉวยรวบเท้าได้ทั้งซ้ายขวา
ด้วยกำลังศักดาราวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

บัดนั้น
มิได้ชอกช้ำอินทรีย์
ผุดลุกขึ้นได้กระที่บาท
วิ่งผลุนหมุนเข้าบุกบัน

มัจฉานุผู้ชาญชัยศรี
โกรธดั่งอัคคีบรรลัยกัลป์
ทำอำนาจผาดเสียงดังฟ้าลั่น
โรมรันไม่คิดชีวา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

บัดนั้น
โถมรับกลับกลอกไปมา

วายุบุตรวุฒิไกรใจกล้า
หันเหียนเปลี่ยนท่าราวี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

รบพลงรำพึงคะเนคิด
เหตุใดวานรน้อยนี้

สงสัยในจิตกระบี่ศรี
จึงล้างชีวีไม่บรรลัย

ทรงทอดทอนสามารถ
คิดแล้วจึงร้องถามไป
เป็นไฉนมาอยู่รักษาด่าน
เชื้อชาติสุริยวงศ์พงศ์พันธุ์

๙ ๖ คำ ๙

บัดนั้น
ฟังความถามถึงนามกร
จึงคิดว่าวานรตัวนี้
หักด่านผ่านทางลงมา
รูปร่างก็คล้ายกับกู
ฤาจะเป็นกุนทลสุรกานต์
ครั้นว่าจะนิ่งเสียบัดนี้
คิดแล้วจึงร้องตอบไป
ชื่อมัจฉานุวิบูลย์
สำรอกไว้ริมสาคร
เลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม
บิดุเรศของเราผู้ศักดิ์
ตัวท่านนี้เป็นวานร
ล่องมาถึงมือพระกาฬ

๙ ๑๔ คำ ๙

บัดนั้น
ฟังความจะแจ้งไม่แคลงใจ
พินิจพิศดูตรงพักตร์
ตบมือสำรวลไปมา
จึงว่าดูก่อนมัจฉานุ
เจ้าอย่าโกรธราวี
บุญแล้วจึงฆ่ากันไม่ตาย
ทั้งเทเวศผู้ปรีชาชาญ

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

องอาจต่อสู้ด้วยกูได้
เหวี่ยง้ายลิงน้อยเท่าแมลงวัน
ไมยราพขุนมารโมหันธ์
นามนั้นชื่อไฉนวนร ๙

มัจฉานุกุมารชาญสมร
พงศ์พันธุ์มารดรแลบิดา
ฤทธิ์องอาจแกลัวกล้า
ถึงมหานครบาตาล
สองหูพรรณรายฉายฉาน
เหมือนมารดาสังความไว้
จะแจ้งเหตุร้ายดีก็หาไม่
ตัวเรานี้ได้นามกร
บุตรนางมัจฉาดวงสมร
ไมยราพฤทธิ์รอนได้มา
ได้อยู่ด่านชั้นที่ยักเยา
ชื่อว่าคำแหงหนุมาน
นามกรชื่อไรจึงอาจหาญ
ไม่กลัววายปราณฤาว่าไร ๙

คำแหงหนุมานทหารใหญ่
ยินดีดังได้ปากฟ้า
แสนรักพูนเพิ่มเสน่ห์หา
อนิจจาเป็นได้ถึงเพียงนี้
ดวงจักขุพอเฉลิมศรี
เรานี้คือศรีหนุมาน
สายสวาทพ่อยอดสงสาร
บันดาลให้มาพบกัน ๙

บัดนั้น

ฟังลูกพระพายเทวัญ
เหม่เหม่ดูตุ้กระปี่ศรี
ถ้อยคำหยาบช้าไม่เกรงใจ
แม่นหาวเป็นดาวเดือนตะวัน
เราจึงจะเชื่อว่าบิดร

มัจฉานุฤทธิ์แรงแข็งขัน
ขบฟันชี้หน้าแล้วร้องไป
มุสาพาทีก็เป็นได้
ใครจักเชื่อฟังวานร
ให้เห็นสำคัญประจักษ์ก่อน
ทหารพระสีกรอวดาร ๕

๕ ๖ คำ ๕

บัดนั้น

ฟังมัจฉานุกุมาร
รับขวัญแล้วกล่าวพจนารถ
ว่าพลางก็เหาะขึ้นไป

วายุบุตรผู้ปรีชาหาญ
ว่าขานกินแหม่งแคลงใจ
สุดสวาทของพ่ออย่าสงสัย
อยู่ในอากาศด้วยฤทธิ์ ๕

๕ ๔ คำ ๕ เชิด

หาวเป็นดาวเดือนทินกร
เสร็จแล้วก็กลับลงมา

เขจรสว่างเวหา
ยังพันพสุธาทันที ๕

๕ ๒ คำ ๕ คุกพาทย

บัดนั้น

เห็นประจักษ์เหมือนคำชนนี
ยกกรขึ้นเหนือศิโรเพฐน์
ตัวลูกไม่แจ้งประจักษ์ใจ
อันโทษนี้ใหญ่หลวงนัก
อย่าให้เป็นกรรมเวรเรา

มัจฉานุผู้ชาญชัยศรี
ยินดีก็วิ่งเข้าไป
น้อมเศศบังคมประนมไหว้
จึงชิงชัยกับพระบิดา
ลูกรักจักขอโทษา
แก้ช้าน้อยนี้สืบไป ๕

๕ ๖ คำ ๕ เจรจา

บัดนั้น

สวมสอดกอดลูกเอาไว้
รับขวัญจุมพิตแล้วพิศพักตร์
ซึ่งเจ้าต่อยุทธ์บิดานี้
ถ้อยทีถ้อยรักษัตว์
อันซึ่งผิดพลั้งทั้งนั้น
พ่อจะอยู่ช้ำก็ไม่ได้
สังหารไมยราพขุนยักษ์

คำแหงหนุมาณทหารใหญ่
ลอบไล่ไปทั่วทั้งอินทรีย์
ดวงจักษุพ่อเฉลิมศรี
เพราะมิได้รู้จักกัน
ด้วยกลัวชีวาจะอาสัญ
ไม่ถือโทษทัณฑ์แก่ลูกรัก
จะรีบไปตามองค์พระทรงจักร
ซึ่งมันไปลักพระองค์มา

ตัวเจ้าค่อยอยู่เป็นสุขก่อน
อันทางบาดาลนัครา

อย่าอวรณ์เศร้าโศมนัส
แก้ดวงจงบอกให้พ่อไป ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

บัดนั้น
ได้ฟังอรรถอันตั้งใจ
ข้อนี้ขัดสนเป็นพันคิด
ด้วยพระยาไมยราพอสรี
พระคุณตั้งคุณบิดุเรศ
อันซึ่งจะบอกมรคา
บิดาลงมาทางไหน
จงเร่งพินิจพิศดู

มัจฉานุผู้มีอชฌาสัย
บังคมไหว้แล้วตอบว่า
พระบิดาจงโปรดเกส
ได้เลี้ยงลูกนี้จนใหญ่มา
ซึ่งบังเกิดเกศเกศา
ดั่งข้าไม่มีกตัญญู
ทางนั้นจะไปยังมีอยู่
ก็จะรู้ด้วยปรีชาชาญ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

บัดนั้น
ฟังมัจฉานุกุมาร
ขุนกระบี่ผู้มีกำลังฤทธิ์
จึงหักก้านบุษบงด้วยว่องไว

วายุบุตรวุฒิไกรใจหาญ
ว่าขานหลีกเลี้ยวเป็นค่านัย
นั่งคิดก็คิดขึ้นได้
ลุดไปตามไล่ปทุมมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ครั้นถึงซึ่งสระชลธาร
เห็นหม่อมนุสรโยธา
จึงหยุดรำพึงคะเนคิด
ไหนจะรู้ข่าวพระจักรี
จำกูจะทำอุบายกล
คิดพลางยืนอยู่แต่ไกล

ใกล้ทวารนิเวศของยักษา
ตรวจตรารอบราชธานี
จะตรงไปต่อฤทธิ์ด้วยยักษี
ว่าอยู่ที่แห่งหนตำบลใด
แอบตนฟังความให้จงได้
สำรวมใจกำบังกายา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

แล้วเข้าแอบต้นโศกอยู่
เข้าออกบอกกันจ้านรรจา

คอยฟังคำหม่อยักษา
ริมท่าสระโบกขรณี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ คุกพาทย์ ฯ

เมื่อนั้น
ต้องจำลำบากพันทวี
อยู่ในเรือนตรู่กันดาร
ไมยราพอสราพระยายักษ์

ฝ่ายนางพิราภวนัยกษี
กับด้วยอสุรีลูกรัก
แสนทุกข์ทรมานเพียงอกหัก
ใช้ให้ไปตักคงคา

ใส่กระทะจะตัมลูกชาย
ก็กระเตียดกระออมเดินมา

ให้ตายด้วยพระรามนาถา
ออกจากทวาราราชานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

ครั้นถึงที่สระบุษบง
คิดถึงลูกรักร่วมชีวิต
ไฉนว่าไววิกของแม่เอ๋ย
เสียแรงบำรุงเลี้ยงมา
ควรฤาไมยราพขุนมาร
โทษกรรมไม่มีเท่าของโย
อนิจจาสงสารตัวเจ้า
กับองค์พระรามด้วยกัน
สุดที่แม่แล้วนะแก้วตา
แม่นเจ้าสิ้นชีพชีวิต
ก้มหน้าไปตามทราชมสวาท
ถึงอยู่ไปจะทรมานกาย
พรุ่งนี้ก็จะจากออกไป
ร่ำพลางแสนโศกโศกา

นั่งลงริมท่าวาริศรี
ตีทรวงเข้ารำโศกา
ทราชมเขยผู้ยอดเสนหา
จนชันษาจำเริญวัย
คิดการพาลผิดก็เป็นได้
ใส่ไคลจะล้างชีวิต
รุ่งเช้าก็จะม้วยอาสัญ
ใครจะช่วยได้นั้นก็ไม่มี
ซึ่งจะพ้นอาญาภัย
แม่นี้ไม่อยู่จะสู่ตาย
ให้ประจักษ์โลกธาตุทั้งหลาย
จะพุ่มพ่ายชลเนตรทุกเวลา
ที่ไหนแม่จะได้เห็นหน้า
ตั้งว่าจะสิ้นชีวิต ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ โอด

บัดนั้น
เห็นนางโศกาจาบัลย์
ว่ารุ่งเช้าชีวิตจะวายปราณ
จึงกลายพระเวทกำบังตา

ฝ่ายลูกพระพายรังสรรค์
รำพันออกนามพระราม
กับไววิกขุนมารยักษา
เดินเข้าไปหาทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

นั่งลงแล้วกล่าววาที
เราเป็นทหารพระภูวไนย
ชื่อว่าหนุมาณชาญณรงค์
ด้วยอ้ายไมยราพฤทธิรอน
ไม่รู้ว่าจะอยู่ตำบลใด
จงพาเราไปในพารา

ยายอย่าโศกก็ละห้อยให้
ผู้ใดไม่รอดต่อกร
มาตามพระองค์ทรงศร
มันพาภูธรลงมา
จนใจที่จะเสาะแสวงหา
จะฆ่ามันให้ม้วยชีวิต

จะช่วยไวยวิกให้พ้นตาย
เป็นเจ้าแก้มอสูรี

ฯ ๘ คำ ฯ

เมื่อนั้น
ได้ฟังคำแหงหนุมาน
มีความชื่นชมโสมนัส
จึงว่าไมยราพชาญณรงค์
ดงตาลห้ายเมืองอสูรี
อสุรารักษาทั้งนอกใน
ด้วยว่ากุมภกัณฑ์นายประตู่
ถึงจะเหาะข้ามกำแพงยักษ์
มาตรแม่นจะแปลงเป็นแมลงวัน
ขุนกระบี่ผู้มีปรีชา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

บัดนั้น
พึงพิราภวนางมาร
จึงว่าเพียงนี้ไม่ยากนัก
จะแปลงเป็นไยบัวติดสไบ
แม้ว่าซังหนักจะหักลง
คันชั่งอยู่ครั้งบูรณมา
ข้ามมิได้พาผู้ใด
จงดูเอาเถิดนะขุนมาร

ฯ ๘ คำ ฯ เสร็จ

เมื่อนั้น
ได้ฟังทวารพระจักรี
อันความคิดนี้ประเสริฐนัก
จงเร่งนิมิตกายา

ฯ ๔ คำ ฯ

บัดนั้น
ประนมหัตถ์ร่ายเวทฤทธารอน

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

ด้วยายก็จะสุขเกษมศรี
ในที่นี้คราบาดาล ฯ

พิราภวนผู้ยอดสงสาร
นงคราญค่อยคลายจาบัลย์
ดังได้สมบัติในสวรรค์
มันเอาพระองค์ไปไว้
อยู่ที่ในกรงเหล็กใหญ่
ซึ่งจะพาเข้าไปนั้นยากนัก
ซังดูมิให้เบาหนัก
ก็ต้องจักรกรตมรณา
อย่าสำคัญจะพ้นยักษ์
ตรีกตรอย่าให้เสียการ ฯ

วายุบุตรผู้ปรีชาหาญ
บอกขานจะแจ้งไม่แคลงใจ
ตัวข้าพจกคิดได้
เข้าไปมิให้สงกา
จงเอาสำนวนนี้ว่า
เก่าแก่คร่ำคร่าช้านาน
มาในพาราราชฐาน
อย่าแสรังมาพาลพาที ฯ

นางพิราภวนยักษ์
ยินดีแล้วตอบวาจา
เราจักตอบตามท่านว่า
ตัวข้าจะพาบทจร ฯ

คำแหงหนุมานชาญสมร
สังวรใจนิมิตอินทรีย์ ฯ

เป็นโยบัวติดสไบบาง
ด้วยเดชพระมนตร์อันฤทธิ์

ฯ ๒ คำ ฯ

เมื่อนั้น
เอากระอมนั้นดักคงคา

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

บัดนั้น
เห็นนางพิราภวนอรทัย
จึงเอากระออมกับตัวนาง
ซังดูกับลูกศิลา

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

ครั้นตราขุยนต์หนักนัก
กระออมแตกยับไม่สมประดี

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

แล้วตั้งกระทุ้งถาม
พาใครเข้ามาฤว่าไร

ฯ ๒ คำ ฯ

เมื่อนั้น
ขึ้นเสียงเถียงตอบอสุรา
เรามาผู้เดียวก็เห็นอยู่
คร่ำคร่ำมานานกว่าแสนปี
อนิจจาเห็นว่าถูกตยาก
จะทำกระไรก็ตามใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

บัดนั้น
ฟังนางว่าซึ้งดังตัน
ต่างตนต่างเห็นเป็นจริง
แต่เหลียวดูหน้ากันไปมา

ฯ ๔ คำ ฯ

นางพิราภวนยักษ์
อสุรีไม่เห็นกายา ฯ

นางพิราภวนยักษ์
ขึ้นมากระเดียดเดินไป ฯ

อสุรยักษรักษาทวารใหญ่
ไปดักซึ่งชลธีมา
วางเหนือตราขุยนต์
ที่เคยตรวจตราทุกที ฯ

ก็ลั่นเดาะหักลงกับที่
อสุรีเข้าจับวุ่นไป ฯ

นางนี้ทำความเป็นไฉน
จงบอกไปแต่โดยสัจจา ฯ

นางพิราภวนยักษ์
เหตุใดมาว่าดังนี้
เมื่อตราขุยนต์ของยักษ์
ไม่ดีหักเองจะโทษใคร
น้ำท่วมปากแล้วก็ว่าได้
ไม่อาลัยแก่ชีพชีวัน ฯ

นายประตุมุขมารตัวขยัน
ไม่ทันรู้กลมารยา
ทุกสิ่งมิได้กังขา
ไม่ตอบวจาเทวี ฯ

เมื่อนั้น
เถียงพลางทางรีบจรรลี

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

ครั้นถึงซึ่งหน้าพลาญ
อันพระยาไมยราพฤทธิไกร
แต่ตัวไวยวิกุมภันต์
นั้นดงตาลท่ายพารา

ฯ ๔ คำ ฯ

บัดนั้น
ยอกรเหนือเกล้าเมาลี

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

เดชะด้วยวิทยามนตร์
รีบไปตามองค์พระนารายณ์

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ครั้นมาถึงที่ดงตาล
นั่งนอนล้อมวงหลายชั้น
ขุนกระบี่ผู้มีฤทธิรอน
จึงร้ายพระเวทวิทยา

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

เสียงสนั่นครั้นครั้นโถมหน
เยือกเย็นไปทั้งบาดาล

ฯ ๒ คำ ฯ ลูกพาทย์

บัดนั้น
ต้องเวทหนุมาณชาญฉกรรจ์
ล้มหลับทับกันทั้งไพร่นาย
บ้างกรนบ้างครางวุ่นไป

ฯ ๔ คำ ฯ

บัดนั้น
ครั้นเสร็จสะกดอสุรี

ฯ ๒ คำ ฯ ลูกพาทย์

นางพิราภวนัยกษี
เข้ามายังที่ทวารชัย ฯ

ซื่อบอกหนุมาณทหารใหญ่
หลับอยู่ในที่ไสยา
ใส่ตรุจำนนอยู่ข้างหน้า
ซึ่งยักษามันไว้พระจักรี ฯ

วายุบุตรวุฒิไกรชัยศรี
ขุนกระบี่ร้ายเวทกำบังกาย ฯ

ทั้งตนแลเงาก็สูญหาย
ยังท่ายพาราคุมภันต์ ฯ

เห็นหมู่มารรักษาถวดขัน
ผลัดกันตระเวนตรวจตรา
ยอกรเหนือเกล้าเกศา
สะกดนิทราหมู่มาร ฯ

มีดมนทั่วทิศาสน
ปานดังฤดูเหมันต์ ฯ

ฝ่ายพวกอสุราพลซัณฑ์
บันดาลมัวตมัวใจ
จะเกริ่นกรายตรวจตราก็หาไม่
ไม่เป็นสติสมประดี ฯ

ลูกพระพายผู้ชาญชัยศรี
ขุนกระบี่ก็เดินเข้าไป ฯ

จึงเห็นสมเด็จพระหริวงค์
กราบลงแทบบาทภูวไนย

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอ้ว่าพระจอมมงกุฎเกศ
เป็นที่พึงมนุษย์เทวา
อนิจจาเป็นน่านาถจิต
ไร้ทั้งภูษาพทมทรง
เสียแรงเลี้ยงทหารชำนาญยุทธ์
แจ้งว่าไมยราพอสู่รี
ทำการสะกดแต่เพียงนั้น
เสียทีที่มีฤทธิ์ไกร
มันจึงได้พาพระจักรี
หาไม่ที่ไหนอสุรา
จะพิฆาตฟาดฟันด้วยตรีเพชร
จึงจะสมน้ำหน้าอ้ายสาธารณ์
ร่ำพลางพุ่มฟายชลนา
ดังหนึ่งจะสิ้นชีวลัย

ฯ ๑๔ คำ ฯ โอด

ครั้นคลายแสนโศกาจาบัลย์
ทำลายกรงซ้อนองค์พระจักรี

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

รีบออกมาจากเมืองมาร
ตรงลงยังเชิงคีรีนทร
เห็นแท่นสุวรรณบัลลังก์อาสน์
เอกเอี่ยมเทียมทิพย์ไสยา

ฯ ๔ คำ ฯ ตรี

แล้วจึงบังคมก้มเกศ
คำรพจบพื้นพระธรณี
ขอฝูงเทवासुरาฤทธิ์
ทั้งหกห้องสวรรค์ชั้นฟ้า

หลับอยู่ในกรงเหล็กใหญ่
ชบพักตร์ร่ำไห้โศกา ฯ

ลือเดชทั่วทิศทิศา
ควรฤมาณอนอยู่ในกรง
พระกายติดไปด้วยธุลีผง
ไปไม้จะรององค์ก็ไม่มี
นับสมุทรไว้ได้บทศรี
ในราตรีจะลอบขึ้นไป
ช่วยกันรักษาไว้ไม่ได้
มาหลับไหลด้วยเวทวิทยา
มาถึงบุรีรักษา
จะรอดลงมายังบาดาล
ให้เคียดเค็ดเสียบไว้กับหน้าฉาน
ท้อหังการกำเรบใจ
ชบพักตร์โศกาสะอื้นให้
ไม่เป็นสติสมประดี ฯ

อภิวันท์เหนือเกล้าเกศ
ด้วยกำลังฤทธิ์พาจร ฯ

ถึงเขาสุรกานต์สิงขร
วานรเฟ่งพิศไปมา
อยู่ในนพมาศคูลา
ก็วางพระจักราด้วยยินดี ฯ

กราบเบื้องบทรเศททั้งสองศรี
ชูลีกรประกาศด้วยวาจา
ซึ่งสถิตสิงสู่ในภูผา
มาช่วยรักษาพระทรงธรรม

ตัวข้าจะไปสังหาร
ฝากแล้งก็รีบจรจรล

ไผ่ราพขุนมารให้อาสัญ
ผืนพักตร์คืนเข้ายังธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

มาจะกล่าวบทไป
อันสถิตถ้ำธารคีรี
เล็งมาเห็นลูกพระพาย
ออกจากกรงเหล็กอสูรา
บัดนี้จะกลับไปชิงชัย
ก็พาฝูงเทพบริวาร

ถึงเทพไทเรืองศรี
มีทิพยโสदनัยนา
พวองค์พระนารายณ์นาถา
มาไว้ปากถ้ำสุรกานต์
ฆ่าอ้ายไผ่ราพใจหาญ
เหาะทะยานมายังพระจักรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เหาะ

ครั้นถึงจึงเข้าแวดล้อม
จำเรียงเสียงทิพยดนตรี
บ้างโบกพัดพัดวีระวังองค์
พิทักษ์รักษาภูวไนย

ขับกล่อมบำเรอดีดสี
ฉ่ำเฉื่อยเรื่อยรี่จับใจ
บ้างล้อมวงตามเชิงเขาใหญ่
มิให้ราศีปีศา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กล่อม

บัดนั้น
เขม้นหมายจะล้างอสูรา

วายุบุตรวุฒิไกรใจกล้า
ก็ตรงมายังหน้าพลาญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ครั้นถึงปราสาทลงกรณ์
กระเทิบบาทผาดโฉนโฉนทะยาน

วานรสำแดงกำลังหาญ
ถีบบานสีห์บัญชาชชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

เสียงสนั่นครั่นครั่นกู่ลาหล
แล้วมีวาจาประกาศไป
เป็นโฉนตัวมึงไปลบลัก
กูเป็นทหารชาญฉกรรจ์
ชื่อว่าหนุมานชาญณรงค์
ตัวมึงตั้งหนึ่งมฤคิ

พังลงไม่ทนกำลังได้
เหวอ้ายไผ่ราพกุมภัณฑ์
องค์พระหริรักษ์รังสรรค์
ตามมาโรมรันอสุรี
อาจองตั้งพระยาราชสีห์
วันนี้จะม้วยวายปราณ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

เมื่อนั้น
ผวาตื่นจากแท่นลงการ
เห็นวานรเข้ามาถึงปราสาท

พระยาไผ่ราพใจหาญ
ขุนมารก็เหลือบแลไป
องอาจกล่าวคำหยาบใหญ่

โกธธาวยคว่ำพระขรรค์ชัย
 เหม่เหม่ดุดู๋อ้ายชาติสิง
 ตัวกูผู้ทรงศักดิ์ดา
 มึงดั่งหิ้งห้อยน้อยแสง
 ว่าพลางขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

บัดนั้น
 รับรองป้องกันประจัญกร

ถ้อยดีถ้อยรับสับสน
 พันแทางแย่งยุทธ์กันไปมา

เมื่อนั้น
 รับรองป้องกันโรมรัน

เท้าหนึ่งเหยียบเข้าวานร
 กลอกกลับจับกันเป็นโกลา

บัดนั้น
 รับชิตติดพันประจัญตี

โผนแผ่นขึ้นยืนเหยียบบ่า
 กลอกกลับสัประยุทธ์พัลวัน
 พระขรรค์ก็หักเป็นสองท่อน
 อสุรีลั้มลูกคลุกคลาน

เมื่อนั้น
 เสี้ยพระขรรค์เพชรอันฤทธิ์
 กวัดแกว่งแสงวาวปลาบตา
 ผาดแผลงสำแดงฤทธิ์รุกร

ผุดลุกขึ้นได้ก็ร้องมา
 เย่อหยิ่งอวดฤทธิ์ว่าแกลัวกล้า
 ได้ฟ้าไม่มีใครเทียมทัน
 ฤาจะแข่งกับดวงสุริยฉัน
 แกว่งพระขรรค์ออกไล่ราญรอน ฯ

คำแหงหนุมานชาญสมร
 วานรโถมถีบด้วยฤทธิ์ ฯ

ไล่ประจัญถอยประจัญเช่นฆ่า
 ต่างหาญต่างกล้าไม่ลดกัน ฯ

ไมยราพฤทธิ์แรงแข็งขัน
 ขบฟันโลดโผนโจนมา ฯ

กรแกว่งพระขรรค์เงื้อง่า
 หันเหียนเปลี่ยนท่าในที่ ฯ

หนุมานผู้ชาญชัยศรี
 ได้ที่โถมจับกุมภันท์ ฯ

กรขวาดวงชิงพระขรรค์
 ฟาดฟันต้องกายขุนมาร
 วานรถีบด้วยกำลังหาญ
 ขุนกระบี่ทะยานตามตี ฯ

ไมยราพลัทธิศักดิ์ยักษ์
 อสุรีคว้าไม้คทาธุ
 กระที่บาบาทอึ้งอด
 กลับเข้าสัประยุทธ์ชิงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ฯ ๔ คำ ฯ

ต่างตนต่างรับต่างตี
จนกระบองนั้นหักกระเด็นไป

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

บัดนั้น
หลักหลบรบบรรันประจัญบาน

ฯ ๒ คำ ฯ

มือขวาดวยซิงโตมร
แทงต้องกุมภันท์เป็นหลายที
แล้วชักตรีเพชรออกจากกาย
หวดซ้ายป่ายขวาว่องไว

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

เมื่อนั้น
สิ้นสุดอาวุธโรมรัน
วานรตนนี้สามารถ
ยิ่งกว่าเทวัญในชั้นฟ้า
จำเป็นจะคิดอุบายกล
ถึงมาตรมันจะกลับตี
ด้วยดวงจิตไม่อยู่กับกาย
คิดแล้วจึงร้องว่าไป
ตัวเราทั้งสองประลองยุทธ์
ถ้อยที่ไม่แพ้ฤทธา
ให้เป็นธรรมชาติยุทธสุจริต
จะเอาดาลสามตันมาพัน
ผลัดกันตีคนละสามที
ให้ปรากฏไว้ในไตรดาล

ฯ ๑๔ คำ ฯ

บัดนั้น
ได้ฟังก็ดำริตรไต่
มันคิดเปรียบเทียบดังนี้
กูก็ไม่เกรงฤทธา
ถึงจะตาย मैंต้องพระพายพัด

เข้าออกเป็นทีหนีไล่
ฉวยได้หอกใหญ่เข้ารอนราญ ฯ

วายุบุตรวุฒิไกรใจหาญ
โถมทะยานเข้าไล่ราวี ฯ

ได้ด้วยฤทธิรอนกระบี่ศรี
จนหอกอสุรีนั้นหักไป
ลูกพระพายพอนพินกระชั้นไล่
มิได้ดำรงกายทัน ฯ

ไมยราพฤทธิแรงแข็งขัน
กุมภันท์ถวิลจินดา
ฤทธิรงค์อาจแกล้วกล้า
นักสิทธิ์วิทยานาคี
ด้วยแยบยลลงฆ่ากระบี่ศรี
กูนี้ไม่ครั้นคร้ามใจ
อันที่จะตายนั้นหาไม่
เหวี่ยงไอ้ลิงไพรพาลา
สัประยุทธ์ขับเคี่ยวกันหนักหนา
มาตั้งสัจจาสัญญากัน
ต่างตนอย่าคิดผิดผัน
ตะบิตฟันให้เป็นกระบองดาล
ใครดีก็ไม่ม้วยสังขาร
ตัวท่านจะเห็นประการใด ฯ

คำแหงหนุมานทหารใหญ่
อันอ้ายไมยราพอสุรา
เห็นจะมีอุบายยักขา
จะซ่อนกลฆ่า मैंให้วายปราณ
ก็อุบัติคืนชีพสังขาร

อันตัวของยายขุนมาร
คิดแล้วจึงร้องตอบไป
เกลือกจักไม่เหมือนหนึ่งพาทิ

๙ ๘ คำ ๙

เมื่อนั้น
ได้ฟังจึงตอบวาจา
มั่นมาตรมิดในสัจ
กับฝูงเทวาทั้งนั้น
แต่เราจะดีสามทีก่อน
ตัวเองจงลุกขึ้นดีไป

บัดนั้น
ฟังคำไมยราพขุนมาร
ไฉนจึงมาเลือกว่า
ตัวเราเป็นแขกมาแต่ไกล
ซึ่งว่าทั้งนี้แต่พึงรู้
เองจะดีก่อนก็เร่งดี

เมื่อนั้น
ได้ฟังกระบี่ก็ปรีดา

เท้ายันปาดันกระชากนุด
สามต้นสูงเทียมคัคนานต์
แล้วร้องว่าเหวยยายลิงป่า
ใครดีจะได้เห็นกร

บัดนั้น
ได้ฟังอสุราพาทิ

ครั้นครบเจ็ดคาบก็เป่าไป
ให้คงทรหดอดทน

นัยจะเหลกกลาญด้วยฤทธิ์
ว่าจริงฤาไฉนยักษ์
ที่คำอสุรีสัญญา ๙

พระยาไมยราพยักษ์
อันคำเรานั้นโดยธรรม
ของหัตถ์นัยน์รังสรรค์
สังหารชีวันให้บรรลัย
ครบแล้วจะนอนลงให้
ตามที่เราได้ปฏิญาณ ๙

วายุบุตรวุฒิไกรใจหาญ
ตบหัตถ์ถนัดงานแล้วตอบไป
สัญญาเอาเปรียบก็เป็นได้
ชอบให้ดีกว่านอสุรี
ใช้กูจะไฉนกว่ายักษ์
ใครดีจะรอดชีวา ๙

พระยาไมยราพยักษ์
อสุราเข้าถอนเอาต้นตาล ๙

ก็หลุดขึ้นด้วยกำลังหาญ
ขุนมารบิดเป็นคทาธร
มีงอวดฤทธิ์ว่าชาญสมร
จงนอนลงให้กูตี ๙

หนุมานผู้ชาญชัยศรี
ขุนกระบี่ร้ายวิทยามนตร์ ๙

กลืนใจลูบกายสามหน
แล้วทอดตนกวักเรียกอสุรา ๙

๙ ๒ คำ ๙

เมื่อนั้น
เห็นกระป๋องนทอดกายา
กวัดแกว่งสำแดงแผลงฤทธิ์
สองเท้ากระเหยงแผ่นทะยาน

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

สามที่สนั่นดังฟ้าฟาด
อันกายหมุนมาชาญชัย

ฯ ๒ คำ ฯ

บัดนั้น
มิได้เจ็บช้ำกายา

ฯ ๒ คำ ฯ

ร้องว่าเหวี่ยงเหวี่ยงขุนมาร
เร่ร่อนลงเกิดอ้ายจัญไร
แม่นมึงรักตัวกลัวตาย
กราบลงที่ตีนของกูนี้

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

เมื่อนั้น
เห็นวานรไม่สิ้นชีวา
ให้ประหวั่นครันคร้ามขามฤทธิ์
แล้วรื้อมานะหักใจ
คิดแล้วจึงตอบวาจา
กูไม่ประณตบทมालย์
ว่าแล้วก็ทอดกายลง
ตัวเองจงเร่งมาตี

ฯ ๘ คำ ฯ

บัดนั้น
ฉวยจับกระบองตาลมา
ตาทมายเขม้นจะพิฆาต
สองมือกวัดแกว่งคทาธร

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

พระยาไมยราพยักษ์
ก็ปรีดาเดือดเนื้อกระบองตาล
เสียงสนั่นครรชิตทุกทิศาน
ขุนมารก็ตีลงไป ฯ

บัดนี้กำปนาทหวาดไหว
ก็จมลงในพื้นพสุธา ฯ

วายุบุตรวุฒิไกรใจกล้า
ผูกผูกขึ้นมดด้วยว่องไว ฯ

รู้จักพระกาฬฤๅหาไม่
ส่งกระบองมาให้กูตี
จะถ้ายชีวิตยักษ์
จึงจะไว้ชีวีอสุรา ฯ

พระยาไมยราพยักษ์
อหังการเเยะเย้ยโยไฟ
ร้อนจิตตั้งหนึ่งเพลิงไหม้
กูจะเกรงมันไยอ้ายสาธารณ
เหวี่ยงอ้ายพาลาเตียรัจฉาน
มึงอย่าอวดหาญพาที
ส่งกระบองให้กระปี่ศรี
ตามที่ซึ่งได้สัญญา ฯ

วายุบุตรวุฒิไกรใจกล้า
เงื้อง่าด้วยกำลังฤทธิ์รอน
องอาจตั้งพระยาไกรสร
วานรก็ฟาดลงสามที่ ฯ

เสียงสนั่นครั่นครื้นอากาศ
แล้วฉีกแขนขาอสุรี

ฯ ๒ คำ ฯ

เมื่อนั้น
เท้ากรกลับติดเป็นกายา
ลุกขึ้นกระเทีบบาทผาดร้อง
โผนไปด้วยกำลังว่องไว

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

บัดนั้น
หักเอาด้วยกำลังชัชชาญ
ล้มลงกับพื้นพสุธา
โลดโผนโจนไปทันที

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

จึงถามพิรากวอนงลักษณ์
ฆ่ามันจึงไม่บรรลัย

ฯ ๒ คำ ฯ

เมื่อนั้น
ฟังวายุบุตรก็ปรีดา
ซึ่งว่าฆ่ามันไม่ตาย
ถอดจิตออกเป็นภูมรี
แล้วเออลงไปซ่อนไว้
ท่านจงคิดฆ่าตัวภมาร

ฯ ๖ คำ ฯ

เมื่อนั้น
ฟังนางบอกแจ้งทุกประการ
เท้าเหยียบอสุราไว้มัน
ก็ร้ายพระเวทอันศักดิ์ดา

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

รูปนั้นใหญ่เท่าพรหมาน
พร้อมทั้งสี่พักตร์แปดกร

กระบองเหล็กกายขาดไปกับที่
ขุนกระบี่ขว้างไปด้วยฤทธา ฯ

พระยาไมยราพยักษ์
อสุราไม่ม้วยบรรลัย
กึกก้องกัมปนาทหวาดไหว
เข้าไล่ประจัญประจัญบาน ฯ

วายุบุตรวุฒิไกรใจหาญ
โถมทะยานตีต้องอสุรี
ด้วยศักดาเดชเรืองศรี
ขุนกระบี่เหยียบบกลงไว้ ฯ

ไมยราพขุนยักษ์นี้โฉน
สงสัยเป็นพันพรรณา ฯ

นางพิรากวอนยักษ์
จึงร้องบอกมาทันที
เพราะด้วยอุบายยักษ์
ใส่กล่อมมณโฑลงกรณ
ในยอดตรีภูงสิงขร
ไมยราพฤทธิรอนจะวายปราณ ฯ

วายุบุตรผู้ปรีชาหาญ
ยินดีปานได้ฟากฟ้า
กรนั้นประนมเหนือเกศา
นิมิตกายกายาวานร ฯ

สูงตระหง่านดั่งหนึ่งสิงขร
ลำแดงฤทธิรอนเกรียงไกร

เท้าซ้ายเหยียบบอกลสุรี
เท้าขวานั้นก้าวทะยานไป

ฯ ๔ คำ ฯ

มือหนึ่งจ้างยอดคีรินทร
จับได้แมลงภุมรา
เหวี่ยงเหวี่ยงไม่รพยักชี
ว่าแล้วขยี้เป็นจุณไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ตั้งหนึ่งพระกาฬพาลราช
กายดินระคว่ำแดยัน

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

มิให้เคลื่อนจากที่ขึ้นมาได้
ยังในตรีภูมบรรพต ฯ

กรหนึ่งนั้นคันคว่าหา
ก็เอ้าขึ้นมาชูไว้
นี่หัวใจมึงฤามิใช่
ตัดเศียรลงให้พร้อมกัน ฯ

มาพันฟาดด้วยคมพระแสงขรรค์
กุมภภัณฑ์ก็ม้วยชีวี ฯ

กิจกรรม

๑. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง โดยตอบคำถามต่อไปนี้เป็นวาจา หรือโดยการเขียน

- ๑) ไมยราพได้ทำอะไรแก่กองทัพพระราม
- ๒) พระรามและพระลักษมณ์มีลักษณะอย่างไร
- ๓) เมื่อพบพระรามครั้งแรก ไมยราพมีความคิดเห็นอย่างไรต่อพระราม
- ๔) ไมยราพพาพระรามไปอย่างไร และเอาไปไว้ที่ไหน
- ๕) ไมยราพสั่งให้ควมคุมพระรามอย่างไร และตั้งใจจะทำอย่างไรกับพระราม
- ๖) นางพิรากวนคือใคร ถูกใช้ให้ทำอะไร
- ๗) ฝ่ายกองทัพพระรามเมื่อพ้นจากมนต์สะกดได้จัดการติดตามพระรามอย่างไร
- ๘) ก่อนที่หนุมานจะไปถึงประตูเมืองไมยราพ ได้ผ่านด่านอะไรบ้าง และผ่านได้อย่างไร
- ๙) มัจฉานุมีหน้าที่อะไร ได้พบกับหนุมานที่ไหน
- ๑๐) เมื่อหนุมานพบกับมัจฉานุ ได้เกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น
- ๑๑) มัจฉานุทราบได้อย่างไรว่า หนุมานเป็นบิดาของตน
- ๑๒) หนุมานได้รับประโยชน์จากมัจฉานุอย่างไร คำพูดของมัจฉานุแสดงว่ามีคุณธรรมข้อใด
- ๑๓) “บิดาลงมาทางไหน ทางนั้นจะไปยังมีอยู่” จากคำพูดนี้ หนุมานได้ใช้ไหวพริบอย่างไร จึงสามารถไปถึงประตูเมืองไมยราพได้
- ๑๔) หนุมานได้พบกับนางพิรากวนที่ไหน และให้นางช่วยทำอะไร ต่อจากนั้นทั้งสองได้ร่วมทำกลอุบายอย่างไรจึงเข้าไปยังเมืองบาดาลได้
- ๑๕) มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น เมื่อหนุมานกับนางพิรากวนพยายามผ่านประตูเมืองบาดาลเข้าไปภายในเมือง และนางพิรากวนพ้นอันตรายจากยักษ์ที่เป็นยามรักษาประตูได้อย่างไร
- ๑๖) หนุมานไปพบพระรามที่ใด อยู่ในสภาพอย่างไร แล้วพาไปไว้ที่ไหน และฝากให้ใครช่วยดูแล
- ๑๗) ในการต่อสู้กับหนุมาน ไมยราพใช้อาวุธอะไรบ้าง
- ๑๘) ในการต่อสู้ระหว่างไมยราพกับหนุมานนั้น ทั้งสองมีข้อตกลงให้ใช้อาวุธอะไร และมีเงื่อนไขอย่างไร
- ๑๙) ใครเป็นผู้บอกความลับ เรื่อง ชีวิตของไมยราพให้หนุมานทราบ ความลับนั้นมีว่าอย่างไร
- ๒๐) หนุมานแสดงอภินิหารอย่างไร จึงสามารถฆ่าไมยราพได้สำเร็จ

๒. ฝึกสรุปเรื่อง

ให้นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ละ ๖ - ๘ คน ช่วยกันทบทวนเรื่องที่ได้อ่าน แล้วเขียนเป็นเรื่องย่อ เรียบเรียงถ้อยคำให้แจ่มแจ้ง เขียนด้วยลายมือเรียบร้อย ตัวสะกดถูกต้องแล้วส่งให้ครูตรวจเป็น รายงานของกลุ่ม

๓. ฝึกอภิปรายแสดงความคิดเห็น โดยนักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ ๖ - ๘ คน หรือตามที่เห็นสมควร แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันตามหัวข้อต่อไปนี้

- ๑) การที่มัจฉานุช่วยให้หนุมานลงไปเมืองบาดาลได้นั้น เรียกว่าเป็นการกระทำที่ถูกหรือไม่ เพราะเหตุใด
- ๒) บิดาบังเกิดเกล้าและบิดาที่ได้ซบเลียงมา มีคุณต่อบุคคลมากน้อยกว่ากันอย่างไรเพราะเหตุใด
- ๓) พฤติกรรมของหนุมานน่ายกย่อง ถือเป็นตัวอย่างในด้านใดบ้าง

๔. จงอ่านข้อความในข้อ ก - ง แล้วพิจารณาว่า เหตุใดคำว่า ราม จึงใช้ว่า ราเมศ คำว่า โลก ใช้ว่า โลเกศ และคำว่า อสุร ใช้ว่า อสุรี หรือ อสุรา

- ก. คิดแล้วผาดแผลงสำแดงเดช ช้อนพระราเมศผู้เชษฐา
- ข. โอ้อว่าพระปิ่นโลเกศ พระเดชแผ่ทั่วทุกทิศา
- ค. เห็นนอนนิ่งไม่ดิ้งอินทรีย์ อสุรีก็เดินเข้ามา
- ง. นั่งอยู่แทบบาทพระรามา อสุราก็ยอบเข้าไป

๕. ฝึกถอดคำร้อยกรองออกเป็นถ้อยคำของนักเรียนเอง

ก. ขำแครงแทรกพื้นสุธาธาร	ด้วยกำลังขุนมารชาญสมร
ข้ามด่านผ่านทางพนาดร	พาจรเร่งรีบไปธานี ฯ
ข. ตกใจตั้งพระยามัจจุราช	มาพันฟาดเคียวเกล้าเกศี
สติไม่เป็นสมประดี	ก็โคกก็รวญคร่ำรำพัน ฯ
ค. เสียแรงตัวข้าเป็นทหาร	จะรักษาบทมัลย์ก็ไม่ได้
เสียทีที่มีฤทธิ์ไกร	มาขายได้เบื้องบาทพระสีกร
ง. เหลือบแลไปเห็นกฤษร	งามอนสูงใหญ่ขวางหน้า
เรียกมันครันครีกเป็นโกลา	สองดาดังแสงอโณทัย
จ. ครันคล้ายแสนโคกาจาบัลย์	อภิวันท์เหนือเกล้าเกศี
ทำลายกรงชั้นองค์พระจักรี	ด้วยกำลังฤทธิ์พาจร

๖. ฝึกสังเกตและทบทวนศัพท์ที่ใช้ในบทที่อ่าน

- ๑) นักเรียนช่วยกันค้นดูในบทที่อ่านว่ามีคำที่ตัวละครในเรื่องใช้เรียกพระรามว่าอย่างไรบ้าง
ควรรวบรวมไว้และพยายามหาความหมายของแต่ละคำ
- ๒) หาคำที่ใช้เรียกหนุมาน รวบรวมเช่นเดียวกัน

๗. ฝึกสังเกตภาษา

นักเรียนรวบรวมศัพท์ที่มีความหมายตรงกับคำต่อไปนี้

ลิง ยักษ์ ทอง ฤทธิ์ ความรู้สึก ป่า เมือง ไพรพล ดาย

กิจกรรมเสริม

๑. วาดรูปตัวละครทรงเครื่อง ครบเครื่องแล้วทำลูกศรชี้บอกเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น
พารุรัต
ดาบ
ทับทรวง
ธำมรงค์
กรรเจียก
๒. วาดรูปประกอบเหตุการณ์น่าสนใจในเรื่อง แล้วอาจนำไปแสดงนิทรรศการ

ผู้ชนะสิบทิศ

นำเรื่อง

เรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** นี้ จัดเข้าประเภท นิยายอิงประวัติศาสตร์ นิยายชนิดนี้ผู้แต่งใช้แนวทางของประวัติศาสตร์เป็นโครงของเรื่อง แต่มิได้ใช้เนื้อเรื่องตรงกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ทีเดียว บางเรื่องอาจมีเหตุการณ์ตรงกับประวัติศาสตร์มาก บางเรื่องอาจมีเพียงนิดเดียว แต่นักเขียนที่ดีย่อมจะศึกษาประวัติศาสตร์อย่างละเอียดที่สุดเสียก่อน แล้วจึงเลือกตอนที่ประวัติศาสตร์ไม่ได้กล่าวละเอียด แต่งเนื้อเรื่องหรือเหตุการณ์แทรกเสริมเข้าไปตรงนั้น และโดยปกติแล้วนักเขียนที่ดีจะไม่สร้างเหตุการณ์ที่ขัดกับประวัติศาสตร์ แต่มักทำให้เหตุการณ์ในเรื่องของตนกลมกลืนเข้าไปได้กับประวัติศาสตร์ และตัวละครที่เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์นักเขียนจะไม่แทรกเสริมสิ่งใดที่จะทำให้เสื่อมเสีย แต่อาจตกแต่งเชิดชูเกินไปได้ ซึ่งผู้ที่รู้วิธีการอ่านหนังสือหรือที่เรียกว่าอ่านหนังสือเป็น ก็จะสามารถแยกได้ว่าอะไรควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ โดยอาศัยความรู้ทางประวัติศาสตร์ของตนที่เห็นว่าเป็นเหตุการณ์ตรงกับประวัติศาสตร์ก็รับทราบไว้ และที่ไม่แน่ใจว่าตรงกับประวัติศาสตร์หรือไม่ ก็รอไว้ถามผู้ที่รู้หรืออ่านหนังสือค้นคว้าต่อไป

เรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** นี้ ตัวละครสำคัญคือวีรบุรุษของพม่าคนหนึ่ง มีชีวิตเมื่อ ๓๐๐ กว่าปีมาแล้วคือ พระเจ้าบุเรงนอง ผู้มีสมญาว่า พระเจ้าชนะสิบทิศ เป็นนักรบที่นำเกรงขามไปทั่วสุวรรณภูมิหรือแหลมทอง ซึ่งในปัจจุบันเราเรียกว่า เอเชียอาคเนย์ หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในสมัยนั้นหมายถึง พม่า มอญ ไทย ลาว เขมรหรือกัมพูชา และญวนหรือเวียดนาม ผู้แต่งจะเจตนาจะแสดงความเจตนาของบุเรงนอง และเจตนาจะแต่งเรื่องให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้อ่านด้วยการใช้สำนวนภาษาที่แปลกหู เป็นที่สะดุดตาสะดุดใจไม่ใช่ตามแบบอย่างเก่า แต่ก็ไม่ก้าวหน้าไปไกลนักจนผู้อ่านเห็นว่าใหม่เกินไปจนรับไม่ได้

ในการอ่านนิยายเรื่องนี้ เราอ่านอย่างนิยายอิงประวัติศาสตร์ คือเราดูว่าความจริงตามประวัติศาสตร์ มีอยู่ในเรื่องเพียงใด ผู้แต่งเสริมส่วนไหน การที่มีผู้ติดใจอ่านนั้นเพราะเหตุใด ในการอ่านงานประพันธ์ เราไม่จำเป็นต้องคิดแต่เฉพาะเรื่องประวัติศาสตร์เท่านั้น เราควรพิจารณาศิลปะของผู้ประพันธ์เป็นส่วนใหญ่ ในการประเมินคุณค่าของวรรณกรรม เราต้องทำใจเป็นกลาง ดูตัวละครเป็นมนุษย์ชนิดต่าง ๆ แสดงบทบาทต่าง ๆ กัน ดูว่าตัวละครแสดงบทบาทเข้ากับเค้าโครงเรื่องหรือว่าขัดแย้งกัน โครงเรื่องไปทางหนึ่ง ตัวละครไปทางหนึ่งหรือไม่

ความคิดเห็นเกี่ยวกับนิยายนี้ มีแตกต่างกันมาก ที่ยกย่องว่ามีคุณค่าในวรรณศิลป์สูงมากก็มี ที่ไม่ค่อยยกย่องก็มี อย่างไรก็ตาม ในสมัยที่ผู้แต่งกำลังแต่งเรื่องเป็นตอน ๆ ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายวันชื่อประชาชาติ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๘๑ ผู้อ่านจำนวนมากติดใจไปรอคอยให้หนังสือ-

พิมพ์ออกอยู่ที่หน้าโรงพิมพ์ทุกวัน มีผู้อ่านที่เป็นคนชั้นผู้ใหญ่ในสมัยนั้นได้ลงความเห็นว่ายาวขอบสามารถนำคติจากนิยายไทยอันเป็นที่นิยมหลาย ๆ เรื่อง พร้อมทั้งแนวและกลวิธีการประพันธ์อันเป็นที่พอใจของคนไทยมารวมกันอยู่ได้ในเรื่อง ถึงแม้ว่านิยายของยาวขอบจะไม่ถึงขั้นเลิศในแต่ละด้านเมื่อเทียบกับงานประพันธ์เก่า ๆ ทั้งหลาย แต่ก็นับว่าผู้ชนะสิบทิศ เป็นหนังสือไทยที่น่าสนใจมากเรื่องหนึ่ง และอาจใช้ประโยชน์ได้ในทางคติการดำเนินชีวิต แต่ต้องใช้โดยไตร่ตรองพิจารณาให้ดีถึงทางเสียทางได้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้อ่านที่ฉลาดควรกระทำ

นักเรียนควรดูแผนที่ภูมิภาคที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ หรือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานก่อนที่จะอ่านหนังสือเรื่องนี้ จะทำให้การอ่านหนังสือมีรสชาติยิ่งขึ้น

แต่หากว่านักเรียนจะอ่านบทที่คัดมาไว้ในหนังสือนี้เสียก่อน แล้วจึงศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องก็ได้

เรื่องย่อก่อนที่จะถึงบทอ่าน

นักรบพม่าผู้หนึ่ง ชื่อ เมงกะยिनโย ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ขึ้นที่เมืองตองอู ครอบครองอาณาจักรและขยายอำนาจออกไป จนมีบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นเป็นที่เกรงขามแก่อาณาจักรพม่าอื่น ๆ ระหว่างนั้นประเทศพมามีได้รวมกันเป็นชาติใหญ่ มีอาณาจักรเป็นอิสระแก่กัน เช่น เมืองแปร เมืองยะไข่ ส่วนพวกมอญอยู่ทางทิศใต้ลงไป มอญเคยมีอำนาจมาก่อนพม่า ตั้งราชธานีอยู่ที่กรุงหงสาวดี มอญมีอารยธรรมเป็นที่นับถือของคนชาติต่าง ๆ ในสุวรรณภูมิ มอญเคยทำสงครามขัดเคืองกับพม่า ตั้งแต่ครั้งยังไม่ได้ตั้งอาณาจักรตองอูเป็นอาณาจักรสำคัญ พระเจ้าแผ่นดินพม่าทั้งหลายย่อมถือว่าถ้าองค์ใดมีชัยชนะต่อมอญก็นับได้ว่าองค์นั้นเป็นกษัตริย์ใหญ่ยิ่งกว่ากษัตริย์พม่าทั้งปวง

พระเจ้าเมงกะยिनโยสิ้นพระชนม์ มีราชบุตรชื่อ มังตรา ได้รับราชสมบัติต่อมา ทรงพระนามเมื่อขึ้นเสวยราชย์ว่า พระเจ้าตะเบงชเวตี้ เป็นคนหนุ่มแต่มีความตั้งใจจะแผ่อำนาจให้ได้เป็นกษัตริย์ใหญ่ครอบครองพม่าทั้งปวงและให้ได้ชัยชนะครอบครองมอญ พระเจ้าตะเบงชเวตี้มีนายทหารผู้หนึ่งชื่อ จะเด็ด กำเนิดเดิมเป็นลูกคนปาดตาล เมื่อยังเป็นทารกอยู่ มีเหตุอัศจรรย์ทำให้พ่อแม่ประหลาดใจ จึงนำมาหาพระภิกษุ ซึ่งเคยเป็นนักรบชำนาญเพลงทวนยิงนัก และเป็นผู้ที่พระเจ้าตองอูทรงยกย่อง พระภิกษุรูปนี้รับเด็กไว้อุปการะ และนำแม่ของเด็กเข้าไปเป็นพระนมของมังตรา จะเด็ดจึงเป็นพี่ร่วมน้ากับมังตรา ซึ่งตามประเพณีนับถือกันเปรียบได้ประดุจเป็นพี่น้องร่วมท้องกัน มังตรามีพี่สาวต่างมารดาซึ่งแม่ของจะเด็ดก็ได้เลี้ยง และถวายน้ำนมเช่นเดียวกับมังตรา

ครั้นเด็กทั้งสามเติบโตขึ้น จะเด็ดกับมังตราก็ได้เรียนวิชาสำหรับเป็นนักรบ มีเพลงทวนเป็นต้น จากพระภิกษุนั้น จนกระทั่งมังตราได้ขึ้นเสวยราชย์ ส่วนจะเด็ดก็ผูกสมัครักกันกับพระพี่นางของมังตรา ซึ่งมังตราก็เต็มใจให้พระพี่นางแต่งงานด้วย เพราะไว้วางพระทัยและโปรดฝีมือทวน

ของจะเด็ดมาก แต่ก่อนที่จะได้แต่งงาน มังตราบังคับให้จะเด็ดปลอมตัวเข้าไปสืบภูมิประเทศเมืองแปร ด้วยประสงค์จะทำสงครามชนะเมืองแปรแล้วก็จะขยายอำนาจลงไปตีกรุงหงสาวดี เพื่อให้เป็นราชธานีมีอำนาจเหนือประเทศพม่า มอญ และเมืองอื่น ๆ ในแถบฝั่งทะเลต่อไป

จะเด็ดสามารถเข้าไปรับราชการในราชสำนักเมืองแปร พระเจ้าแปรโปรดปรานความฉลาดและมารยาทของจะเด็ด ในที่สุดได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นขุนวัง และเป็นครูสอนพินให้แก่พระราชธิดา จะเด็ดกับพระราชธิดาก็รักกัน แต่จะเด็ดรักชาติที่ให้อำนาจแก่พระพี่นางของมังตรา จึงบอกความจริงแก่ราชธิดาเมืองแปร ทั้งสองก็รอเวลาต่อไปไม่แน่ว่าความรักจะมีผลเป็นอย่างไร จนกระทั่งวันหนึ่งพระเจ้าแปรก็ทรงทราบว่า จะเด็ดเป็นคนสนิทของพระเจ้าตองอู และเป็นผู้นำสืบราชการลับ พระเจ้าแปรทรงทราบว่า จะเด็ดมีฝีมือ และเห็นความฉลาดของจะเด็ดจึงเกลี้ยกล่อมให้ทำราชการในพระองค์ จะเด็ดปฏิเสธแต่ได้ถวายสัตย์สัญญาว่า เพื่อจะตอบแทนความกรุณาของพระเจ้าแปร ก็จะไม่หนีกลับไปตองอู จนกว่าจะได้ทดแทนบุญคุณอย่างใดอย่างหนึ่งเสียก่อน

มังตราได้ทรงทราบว่า จะเด็ดรักกันกับพระธิดาพระเจ้าแปร และจะเด็ดถวายสัตย์ปฏิญาณแก่พระเจ้าแปรตั้งนั้นก็ริ้วมาก ยกทัพใหญ่มาหวังจะปราบเมืองแปรและจะจับจะเด็ดไปลงโทษ

ฝ่ายเมืองแปรเห็นว่ากองทัพที่ตะเบงชเวตตียกมาเป็นกองทัพใหญ่ และทหารล้วนเป็นคนหนุ่มฮึกเหิมในการศึก จึงหาวิธีที่จะตัดกำลัง โดยให้คนไปติดต่อกับลูกชายของขุนพลฝ่ายตองอู แล้วจึงวางแผนการที่จะทำการรบให้กองทัพที่มาตีเมืองแตกพ่ายไป

ต่อจากนี้ นักเรียนก็อ่านจากบทที่ถัดมาไว้ในหนังสือนี้ เพื่อรู้เรื่องต่อไป

ผู้ชนะสิบทิศ

ช่วงที่ ๑

ยาขอบ

พระเจ้านเรศวรมองชาวแปรทั้งปวงได้ไม่เต็มพระเนตร ความเจ็บความอายนั้นประดังสมอยู่ในพระทัย มังตราอายุน้อยหนึ่งเท่านั้น บังอาจยกพลมาถึงกำแพงเมือง และมีกิริยาเรียวร่างหนึ่ง พระยาเสือ มองดูตะละแม่พระราชธิดาแล้วก็เสียดายอยู่ที่มิได้มีลูกเป็นชาย จะได้ให้ออกศึกขับเคียงกับมังตราสืบไป รานองอุปราชรู้ว่าพระเจ้าอยู่หัวรัตนตพระทัยเช่นนั้น ก็ทูลปลอบว่าวิสัยสงครามนั้นย่อมมีแพ้ชนะสลับกัน อันชาติตติยชาติที่มิได้อยู่ที่มิหน้าใจแก่ล้าทำสงครามดอก ไซ้จะชนะสงครามแล้วจึงจะขึ้นชื่อว่าชายชาติชาติตติยก็หาไม่ แลชัยที่ต้องอยู่ได้ไปครั้งนี้จะถึงกับแพ้ชนะกันเห็นถนัดลงไปก็หาไม่ มังตรายกทหารมาแต่ไกล ทั้งนายแลไพร่พลทั้งปวงยังฮึกอยู่ เราออกไปจึงทำลายฝ่ายตองอุลงมิได้ เพียงเท่านี้สงครามยังไม่เรียกว่าปราชัยแก่กัน ตองอุระดมพลจะทำลายเอาเมืองแปรเราวันนี้ก็จัดว่าทุ่มเทกำลังเต็มที่แล้ว เมื่อยังตีหักเอามิได้ดังนี้ เห็นที่ราชศัตรูจะประชิดเมืองไปไม่ได้นานวัน ยิ่งอยู่ก็ยิ่งอ่อนเพลีย เสบียงอาหารร่อยหรอลง ชัยชนะครั้งสุดท้ายแลเป็นครั้งเด็ดขาดนั้น ข้าพเจ้าคะเนดูว่าจะตกอยู่แก่ฝ่ายแปรเป็นแท้ ขอพระเจ้าอยู่หัวอย่ากังวลพระทัยเลย พระเจ้าแปรพึงอำมาตย์ทูลเอาด้วยผลสมเหตุ ความหมกมุ่นพระทัยก็ปลดเปลื้องลง ชวนพระอัครเทวีและพระราชธิดาขึ้นเข้าวังหลวง รับสั่งให้ปะขันขุนพลแลสอพิณยาพร้อมทั้งไขลูกสนธิเข้าเฝ้า ตรัสชมเชยผู้ออกรบทั้งนั้นตามประเพณี แลกกล่าวปลุกปลอบว่าทำการมีสำเร็จครั้งนี้ ขอทั้งสามท่านอย่าท้อถอย สอพิณยาภิกราบทูลเป็นที่ลู่แก่โทษตัว ส่วนปะขันหุ่ณญ์นั้นว่า การจะต่อยุทธกับชาวตองอุ่นั้น ทำการกันซึ่งหน้าเห็นว่าจะหนักแรง ต้องอุ่ดุมด้วยทหารหนุ่ม ฝีมือแต่ละคนนั้นฝึกปรือมาควรแก่ตำแหน่งนายทหารเอกโดยแท้ เจ้าคนร่างน้อยที่รับมืออยู่กับพระราชนัดดาเก่อนั้นได้ความว่าเป็นศิษย์มังสินฐมหาเถรวัดกุโสธอ เพลงทวนจึงคล้องแลสูงอยู่ด้วยไม้ตาย อีกสถานหนึ่ง ตะเบงชะเวตี้เข้าสงครามผิดกว่านายทัพอื่น หนุนเข้าตะลุมบอนกะเขาเหมือนหนึ่งตัวเป็นทหารเลว ทหารตองอุ่จึงพากันฮึกเหิมไปตามเจ้า อาสาทำการมิได้พริ้งพรื้งความตาย แปรจะชนะตองอุ่ด้วยเล่ห์ จะเอาชนะเพราะด้วยฝีมือแลความปึกป็นนั้นเห็นว่ายากนัก พระเจ้าแปรถามว่าท่านเห็นเล่ห์ใด ขุนพลผู้เฒ่าตอบว่าเมืองแปรเป็นเมืองตั้งอยู่ในที่ลุ่ม พฤษชาชาติหลายพรรณก็เติบโตขึ้นซ้อนกันเป็นพุ่มชนิด สถานหนึ่งแปรเป็นเมืองท่าชายทะเลมพัดอิงคเนิงเป็นนิจ อันไม้กับลมสองสิ่งนี้แม่นได้เชื่อเพลิงจุดต้องเวลา ก็จะรุ่งโรจน์โชตินาการขึ้น สิ่งใดอยู่ในแนวลมก็จะพลอยฉิบหายด้วย พระเจ้าแปรทรงพระสรวลออกมาได้แล้วว่า ความคิดของท่านนี้ต้องกับคำที่รานองว่าไว้กับเรา ฉะนั้นขอท่านจงนำความข้อนี้ไปปรึกษากับรานองเสียให้สัมฤทธิ์ผลเถิด แล้วพระเจ้าแปรก็เอาของมาพระราชทานนายทหารทั้งสามอีกคนละมาก แต่สอพิณยานั้นนับเนื่องอยู่ในราชตระกูล พระเจ้าแปรก็รับสั่งชวนว่า หลานเราทำศึก

หอกทั้งฝัก

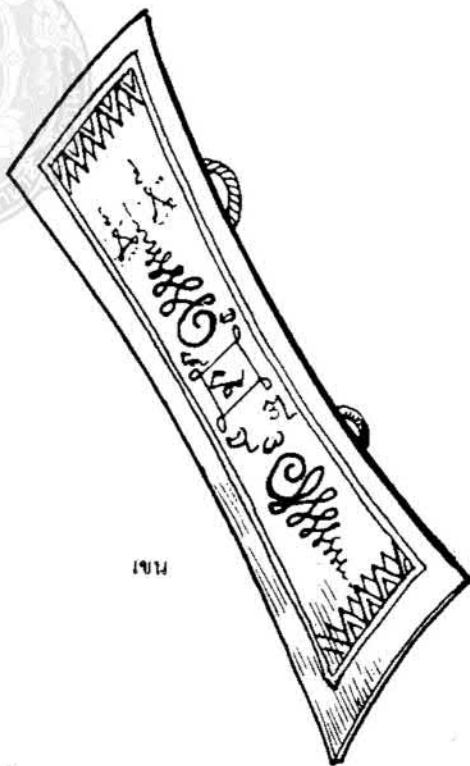
หอก

ดาบ

โล่

เชน

อาวุธโบราณ

มาเห็นจะเหนื่อย จึงไปร่วมเสวยกับเราแลพระเจ้าบ้าเกิด สอพิณยาก็มีใจยินดีตามพระเจ้าอยู่หัวเข้าไป ถึงฝ่ายใน แลระหว่างร่วมที่เสวยของพระเจ้าแปร สอพิณยาก็คุยโขมงอยู่ด้วยการศึกวันนี้ อันความ ที่ตัวแพ้ยมา สอพิณยาก็ปรับผิดเอาเป็นว่า ทหารเมืองแปรมิได้สันทัดเชิงยุทธ เพราะวันการฝึกซ้อม มาเสียนานครั้น แลคินนั้นสอพิณยาก็เพียรเจรจาทูลน้อมพระอัครเทวี ทำตัวให้เป็นทีสนิทเสนหา ไว้กับคนฝ่ายในทุกผู้ แต่เมื่อใดมองไปพบบอเทยาคู่หมั้นตัวแล้ว ศิริโฉมแห่งนางก็เป็นทีเจริญตาอยู่ แต่ตะละแม่กุสุมายังสละราญยิ่งไปกว่า สอพิณยาก็พาลจะเห็นบอเทยาคู่หมั้นตัวว่าเป็นที่รำคาญตา คินนั้น สอพิณยาก็ชักชวนพระธิดาสันทนาเนื่อง ๆ แต่ตะละแม่รู้เชิงสอพิณยาอยู่แล้วจะพูดจาประการใด ก็ระมัดระวังตัวไว้ ส่วนพระอัครเทวีเป็นคนทีรักคนง่าย อันราชนัดดาภิภิรียาเรียบร้อยก็พอพระทัย ออกโษษฐอนุญาตว่า วันใดสอพิณยาหลานท่านว่าง ให้เข้ามาคุยกับข้าบ้าง สอพิณยาก็รับคำ

แต่ปะขันห่วนญีเป็นคนรักราชการ ออกจากที่เฝ้ามิได้นอนใจ ตรงไปหารานองเป็นการ ร้อน พบหน้ากระทำการการระกันแล้วผู้ว่าราชการทหารก็ว่า การศึกวันนี้ท่านมีความเห็นประการใด รานองจึงว่าตองอุเป็นศึกใหญ่ แต่คะเนว่าการจะทำกันสืบไปคงไม่ยาก แล้วรานองก็เล่าความที่ตัว ให้ไขลุนำสินบนไปให้จีสะเบงลูกชายผู้คุมกองทัพเรือ แล้วบัดนี้ตะเบงชะเวตี้ก็เหลือแต่กำลังบนบก อันตัวเป็นคนคุมเท่านั้น หากทัพบกแตกวันใดจะพึ่งทัพเรือนั้นเห็นขัดสน แลครั้นอ้ายลูกชายขุนพล ตองอุรับสินบนเราไว้แล้ว ก็ละเลยมิได้รักษาการเข้มแข็งเหมือนแต่ก่อน ไว้ถ้าเราตีฝ่ายบกวันใด วันนั้นก็จะให้ชาวเรือออกตะลุมบอนเรือตองอุด้วยคะเนว่า มังตราแตกครั้งนี้จะมีเป็นกระบวน ยังไม่รู้ว่าจะครองชีวิตกลับไปตองอุได้หรือมิได้ ปะขันห่วนญีก็ว่าพี่ท่านเก่งการไว้ชอบแล้ว แต่ที่จะเผากองทัพบกฝ่ายตองอุนั้นคิดการไว้แล้วหรือ मुखอำมาตย์เมืองแปรก็ว่าการนี้เตรียมอุบาย ไว้เป็นอันดีแล้ว ยังขาดแต่วันคินจะลงมือ แต่เมื่อปะทะกำลังกันวันนี้เห็นถนัดว่าจะสู้โดยฝีมือนั้น ทานกำลังทหารตองอุไปไม่รอด ฉะนั้นวันพรุ่งนี้จะแต่งคนไปสืบเสาะมองหมายภูมิประเทศให้รัดกุม ถ้ากระไรวันมะริณการเผาคนเป็นก็จะลงมือทำกัน ให้น้องท่านเร่งไปตรวจกองเรือของเราเตรียมการ ให้พร้อมไว้ ไฟปาลามออกมาถึงท้องทุ่งที่พ้านักกองทัพตองอุเมื่อใด เมื่อนั้นให้น้องท่านเร่ง ชาวเรือออกประหัดประหารเรือตองอุในทันที ปะขันห่วนญีก็รับคำ

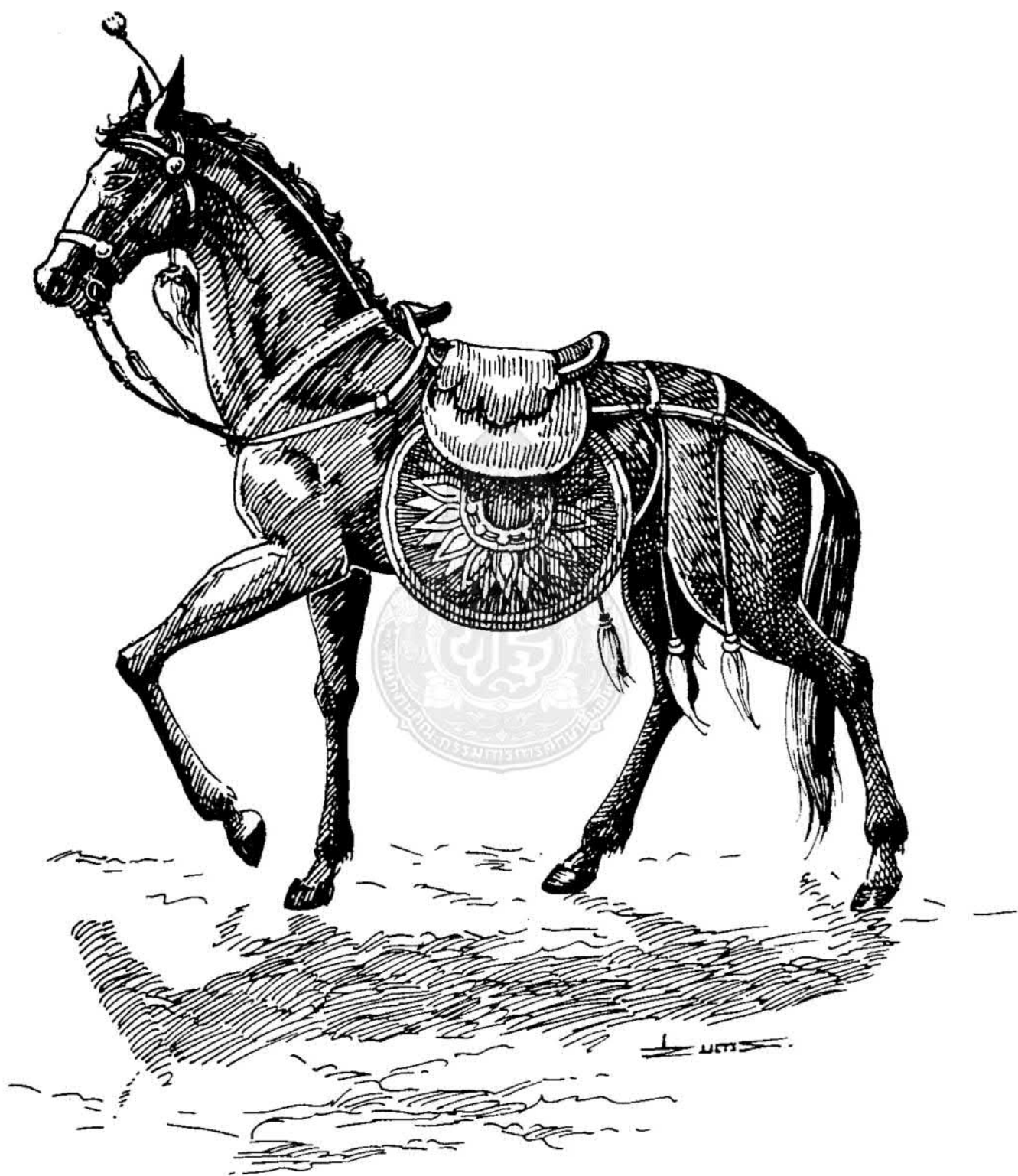
แล้วผู้ว่าราชการเมืองแปร ก็สั่งชายฉกรรจ์ ๑๐๐๐ คน แบ่งออกเป็นสองกอง ๆ หนึ่งนั้นเป็น พวกทำคันธนู แลอีกกองหนึ่งทำลูกธนูพอกเชื้อเพลิงให้ชุ่มน้ำมัน ทำอยู่ตั้งแต่เช้าจนบ่ายก็ได้ธนู ๒๐๐๐ คันเศษ แลธนูเชื้อเพลิงเป็นอันมาก ปะขันห่วนญีเตรียมการทั้งปวงพร้อมแล้ว ก็นำความไป แจ้งแก่รานอง อำมาตย์ผู้เฝ้าโสมนัสนัก เรียกนายทัพนายกองทั้งปวงมาชุมนุมพร้อมหน้ากันแล้วว่า บัดนี้เป็นบุญของพระเจ้าอยู่หัวของเราอยู่สถานหนึ่ง จึงบันดาลให้คิดถึงอุบายอันจะประหัดประหาร ฝ่ายศัตรูซึ่งยกมาย้ายเราให้ยับเยินไปได้ ฉะนั้นครั้งนี้พี่น้องชาวเราทั้งหลายจะทำการคนละทีมิได้ จำต้องรวมกำลังแลน้ำจิตเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พี่น้องชาวเราทุกผู้มีควรจะกังวลแก่ชีวิต ในอันจะ อาสาพระเจ้านระบตีทำการศึกครั้งนี้ ผู้ใดกระทำชอบได้รับราชการสมคำที่ข้าพเจ้าสั่ง ก็

กราบทูลขอบำเหน็จรางวัลให้ถึงขนาด แต่ถ้าผู้ใดทำการอ่อนแอหละหลวมเป็นเหตุให้เสียการแล้วไซ้ เราจะทำโทษตายแก่นายกongผู้นั้น บรรดานายทหารทั้งนั้นก็สนองคำรานองว่า มหาอุปราชท่านอย่ากังวลว่าประดาพวกข้าพเจ้าจะทำการไม่เต็มฝีมือเลย ต้องอุเป็นข้าศึกยกมาย่ำยีถึงเพียงนี้ หรือจะมีแก่ใจดูดาญ แม้ทำการอ่อนแอแล้ว อย่างว่าแต่ตัวผู้เดียวยอมให้ท่านลงอาชญา เอาทั้งโคตรก็ยอมให้ได้ รานองก็ว่าพี่น้องมาพร้อมใจกันฉะนี้ การใหญ่กว่านี้ก็คงสำเร็จ

ครั้นแล้วรานองก็กำหนดให้ไขลุกับนายทหารแปรอีก ๒ นาย คือ เมียงยัน ๑ มินบุ ๑ เป็นผู้ช่วยจัดแจงกองเรือไว้ให้พร้อม จัดเรือใหญ่ที่เก่าแล้ว ๒๐ ลำ เอาหญ้าแฝงลงบรรทุก แล้วเอาน้ำมันปลาสดให้ชุ่มเป็นเชื้อเพลิง แลโปรยดินประสิวกกับสุพรรณธัญไว้บนหญ้าแฝงให้สิ้นทั้ง ๒๐ ลำ จัดให้ชาวแปรที่สนิททางว้ายน้ำไปลาละ ๔ คน ถ้าได้คำสั่งเมื่อใดก็ให้ชาวแปรประจำเรือทั้ง ๔ คนนั้นแจวเรือฟางที่ตัวคุมล่องตามน้ำเข้าหาเรือต้องอุ คณะพอใกล้แล้วก็ให้คนคุมเรือโดดลงน้ำเสียจนทุกลำ แลให้ไขลุ เมียงยัน มินบุ นายทหารทั้งสามเร่งให้พลยิงธนูไพระดมไปยังเรือหญ้าแห้งที่ลอยตามน้ำไปนั้นให้พร้อมเพรียงกัน เรือหญ้าทั้ง ๒๐ ลำก็จะลอยไปปะทะเรือต้องอุ ผู้รับหน้าที่ฝ่ายเรือก็รับคำรานองแลออกไปเตรียมการตามกำหนด

เสร็จหน้าที่ทางเรือแล้ว มหาอุปราชเมืองแปรก็สั่งปะขันห่วนญี่ว่า น้องท่านจงรับการทางบกไปให้เรียบร้อย ให้ตัวปะขันคุมพลลอบไปอยู่ชายป่าข้างซ้าย มองออนนายกองข้างคุมไปอยู่ชายป่าข้างขวา ตัวข้าพเจ้าจะเป็นกองกลางและเลือกเอาสอพิณยาเป็นผู้ช่วย แลให้กองซ้ายขวาคอยสังเกตแสงเพลิงจากด้านน้ำเมืองแปร หากเห็นแสงแดงรุ่งโรจน์จับท้องฟ้าเวลาใด ก็ให้ทั้งกองขวาซ้ายเร่งระดมยิงธนูไฟไปยังค่ายพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ แลตามประดาหมู่ไม้ไผ่อันอยู่เหนือลมให้จงหนักเพลิงลุกขึ้นทั่วป่าแล้ว กองกลางคือตัวรานองจะยกทัมเทเข้าประดังไว้ มิให้ทหารต้องออกจากกองเพลิง แต่ตัวมังกรจอมทัพต้องอุนั้นหากจะจับเป็นได้ให้จับมา ปะขันห่วนญี่รับคำแล้วก็ลงกราบรานองต่อหน้านายทหารทั้งปวงแล้ว ว่า พี่ท่านควรเป็นมหาอุปราชผู้ทะนุบำรุงแผ่นดิน พิเคราะห์การใหญ่เหมือนการเหล่านี้วางอยู่บนฝ่ามือ รานองก็ว่าการนี้ไซ้จะสำเร็จเพราะข้าพเจ้าคนเดียว กำลังพี่น้องทั้งหลายร่วมกันดองจึงทำให้คิดการสิ่งใดก็เบาใจ บรรดานายกองทั้งนั้นรับคำแล้วก็รีบไปจัดการของตัวไว้พร้อมสรรพ คอยแต่เมื่อใดรานองจึงจะสั่งให้เคลื่อนพล

รานองเห็นนายทหารแปรทั้งปวงร่วมใจกันเป็นอันดีฉะนั้นแล้ว ก็เข้าเฝ้าพระเจ้าันระบตีทูลว่า คินนี้เพลดึกสงัดกองทัพแปรจะออกล้างตองอุให้ยับเยินไป ชอบที่พระเจ้าอยู่หัวจะคุมพลออกกระทำยุทธการเอาเป็นพระเกียรติยศไว้ แล้วรานองก็ทูลกำหนดที่ตัววางไว้ให้นายทหารปฏิบัติเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชั่วแต่พระเจ้าอยู่หัวคุมพลเป็นกองกลางรุกกระหน่ำให้เป็นทีสง่าแก่พลไพร่ พระเจ้าันระบตีก็รับคำแล้วรีบกลับเข้าฝ่ายใน แจ้งข่าวแก่พระอัครเทวีว่า พระองค์จะเสด็จออกทำศึก ณ คินวันนี้โดยพระองค์เอง พระอัครเทวีก็สะดุ้งใจไปตามวิสัยสตรี ต่อพระเจ้าอยู่หัวชี้แจงอุบายยุทธให้ฟังสิ้นแล้วจึงทูลลาหว่าด ส่วนพระราชาธิดานั้นได้ข่าวเข้าก็ไม่สบายใจ ถึงหากตองอุจะเป็นแผ่นดิน

ม้าศึก

ศัตรู แต่หากเป็นน้ำเนื้อเกี่ยวพันมาทางจะเด็ดก็พลอยหวาดหวั่นใจ เมื่อรู้ข่าวกองทัพต้องอยู่ถึงแก่กาลพิณาศตังนี้ ทูลถามพระราชบิดาว่า อุบายอื่นสิ้นแล้วหรือสมเด็จพระราชบิดาจึงคิดเผาคณทั้งเป็นอันมีจำนวนมิรู้ก็หมิ่นนั้น วิตกว่าตายแล้วเกิดเล่าสักร้อยชาติ ก็จะทำบุญได้กุศลไม่คุ้มกับที่ประหารคนประหารคน

พระเจ้าแปรแย้มพระสรวลแล้วว่า สงครามเป็นวิสัยมนุษย์เพ่งเล็งกันแต่ทางโลก จะพาเอาบุญแลบาปมาพัวพันด้วยนั้นหาได้ไม่ ซึ่งต้องอุยกพลมาเหยียบบึงแสน ลำพังผงคลีแลเสียงกระดิ่งประจำคอม้าคอช้าง ก็มีดคลุ้มกังวานเหมือนฝนจะตกสักร้อยห้า แม้เราเพิ่งจัดไปข้างทางธรรมแล้วกองทัพต้องอยู่ทะลุเข้าเมืองได้ ลูกเล็กเด็กแดงก็จะพลอยเสียชีวิตสิ้น ฉะนั้นลูกเราอย่ารำลึกถึงบุญกรรมแต่อย่างใดให้ใจเหี่ยวเลย เตรียมแต่เครื่องกินให้เลิศไว้เถิด บิดากลับมาปิดด้วยชนะศึกแล้วจะได้ปิดด้วยรสมีอกุศลมาถูกรักนั้นอีกเล่า ตะละแม่ไม่อาจต่อคำด้วยพระเจ้าแปร นึกกระวนกระวายอยู่ ครั้นจะลอบเอาเนื้อความตื้นลึกไปแจ้งนาคะตะเซโบ ก็อดสูเหมือนรักเมืองซุ่ยยิ่งกว่าเมืองตัวพระราชธิดาหักใจเสียยึดเอาคำพระราชบิดามั่นไว้ นึกเสียว่าเป็นกรรมแต่ชาติปางก่อนพวกต้องอยู่เคยล้างพวกแปรไว้ ชาตินี้ผลนั้นจึงมาตามทัน

ช่วงที่ ๒

แต่พระเจ้านระบดีพยายามค้นได้ฤกษ์ตามกำหนด ก็แต่งพระองค์ต้องตามเครื่องพิชัยยุทธเสด็จสู่เกยพร้อมด้วยทหารทั้งปวงรอกกระบวนคอยเป็นชนนีอยู่แล้ว พระเจ้าแปรก็สั่งให้เคลื่อนกระบวนข้างบก ปลดกระดิ่งแลพรวนประจำสัตว์พาหนะออกเสีย บรรดาม้าทุกตัวก็รัดขลุ้มคับปากปะชันหุ่ญกับมองออนให้แยกกองธนูออกไปขวาซ้ายตามอุบายที่กำหนดกันไว้ ไพร่พลหนุนเหล่านั้นชำนาญภูมิประเทศในบ้านเมืองตัวเป็นอันดี ก็ยกกองโอบล้อมออกไปห่าง แล้วจึงอ้อมเข้ามากระหนาบค่ายหลวงของพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ไว้ ไพร่พลทั้งสิ้นนั้นสงบสันเนียบเชียบ มิได้เป็นอันจรรจาแก่กันเลย คอยที่อยู่ว่า เพลิงทางด้านหน้าเมืองแปรลุกเห็นแสงสว่างเมื่อใด ก็จะได้เร่งลงมือยิงธนูไฟ ส่วนบรรดาพลไพร่ในค่ายหลวงพระเจ้าตองอูนั้น วันวานทำศึกชนะ แลวันนี้เห็นฝ่ายแปร... คงไม่คิดสู้พวกนั้ยยามตามไฟจึงมิได้กวัดขั่นกันให้แข็งแรง กองธนูชาวแปรโอบเข้ามาแล้วยังไม่มีใครรู้สึก ส่วนกองเรือนั้นเล่าตองอูหุ่ญขุนพลตองอูเป็นคนเก่าเคยศึก ก็กำชับนายรองให้ตรวจการณ์เข้มงวดแต่จีสะเบงผู้บุตรรับสินบนชาวแปรไว้ เปรียบเหมือนหนอนบ่อนไส้ ทั้งไม่คิดว่าชาวแปรจะหักหลังทำร้ายตน จีสะเบงเชื่อเพียงว่าชาวแปรประสงค์จะให้ตัวแสวงหาเจ้านั่นจึงนอนใจเสีย แลเมื่อบิดาสั่งวางยามไว้ จีสะเบงก็แอบอ้างถอนไปใช้งานอื่น การภายในกองเรือตองอูก็หละหลวมมิได้เป็นอันระวังระไว แลในคืนสำคัญนี้ครั้นล่วงเข้ายามสองไปแล้ว ลมก็หนุนเนื่องพัดจัดยิ่งขึ้น รานองมองดูเห็นยอดไม้สะบัดโบกถูราบไปตามลมแล้ว จึงให้ม้าใช้ไปบอกไขลู่ว่าลมแรงแล้วจงให้ฝ่ายเรือเร่งทำการเถิด ไขลู่สั่งให้แก้เชือกเรือบรรทุกฟางเชื้อเพลิงออกแจวตามน้ำเข้าหาเรือชาวตองอู

แลบรรดาเรือเร็วบรรทุกทหารธนูก็แล่นเรียงลำ ดาหน้าตามเรือฟาง เข้าจนใกล้ประมาณเกือบ ๑๐ เส้นแล้ว พลยามประจำเรือต้องอยู่แลเห็นก่อนด่าลอยกระเพื่อมเข้ามาหาตัวก็อื้ออึงขึ้น ชาวตองอุพากันตื่นขึ้นพิเคราะห์ดูแล้วจึงเห็นว่าเป็นหมู่เรือลอยลามา ต้องหุ่ญญูเรือหมู่ที่นำหน้าเบาฟองลอยน้ำ ฉะนั้นก็รู้ทันว่าเป็นเรือเชื้อเพลิงแต่ละจะป้องกันไม่ถนัด พลแปรแจวประจำเรือเพลิงยิงกระหน่ำเข้ามากลี้แล้วคนเรือเหล่านี้จึงกระโดดลงน้ำปล่อยเรือไปตามน้ำ ไชลูเร่งให้เรือเร็วกระชั้นชิดเข้ามา พอเห็นคนของตัวทั้งเรือแล้ว ก็สั่งระดมยิงธนูไฟไปบนเรือฟางนั้น ดินประสิวต้องประกายไฟก็ลุกฟุ้งขึ้นรวดเร็ว แลพลธนูนอกจากจะยิงไปบนเรือเชื้อเพลิงแล้ว ยังยิงข้ามไปตกยังหมู่เรือตองอุอีก ชาวตองอุอลหม่านดับเพลิงบนเรือตัวแล้ว มีหน้าซ้ำเรือเมืองแปรอันอุดมด้วยฟางแล่น้ำมันปลา เกิดไฟลุกร้อนแรงนักสาดน้ำเท่าไรก็ไม่บรรเทาเลย ไชลูเร่งเรือเข้าไปใกล้แล้วรอเรือไว้เลือกยิงทหารตองอุซึ่งวิ่งวุ่นซุลมุนดับเพลิงนั้นตามสบายใจ ต้องหุ่ญญูเห็นเพลิงลุกเหลือกำลังนัก ทั้งลมกำลังพัดกล้า ยากที่จะดับให้เหือด จึงสั่งทหารทั้งปวงลงเรือใหญ่เสีย ลำเลียงกันลงเรือน้อยถอยออกมานอกกองเพลิง นายทหารแปรทั้งสี่เห็นตัวนายจะลงเรือน้อย ฉะนั้นก็พากันแล่นตามโอบเข้าทั้งขวาซ้ายจะล้อมเอาตัวตองหุ่ญญูขุนพลเมืองตองอุ

ฝ่ายปะชันหุ่ญญูกับมองออนคอยที่อยู่ริมค่ายหลวงพระเจ้าตองอุ่นั้น เผ่าสังเกตด้านหน้าเมืองแปรอยู่ช้านาน แต่พอเห็นท้องฟ้าแดงแลสิจัดขึ้นทุกที ก็รู้ว่าเมืองแปรทำการสำเร็จแล้ว กองซุ่มทั้งสองข้างจึงลงมือโหมธนูไฟตรงไปยังค่ายหลวง แลบ้างก็ระดมยิงธนูไปยังป่าไผ่ ไผ่ไผ่แห่งกองสมุ่ ๆ ก็ติดไฟขึ้นทั้งป่า คุลมารวดเร็ว ในค่ายหลวงกำลังหลับสนิทเพราะยามงัด ตื่นขึ้นพากันซุลมุนดับเพลิง พระเจ้าตะเบงชเวตี้ลุกขึ้นจากที่บรรทมได้ก็คิดว่าพระแสงคู่หัดธออกมามีทั้งมิได้สวมเกราะ ออกมาถึงประตูค่ายสมทบกับเนงบาสื่อองนายกองคนสนิท ต่างฝ่ายต่างไม่รู้เรื่องราว ได้ยินเสียงไม้ประทุมาแต่ป่าเหนือลม โผล่ออกมานอกค่ายเห็นป่าไผ่ต้องเพลิงรุ่งโรจน์ขึ้นทั่วราวป่า ทั้งลมก็ตีตะบึงมาทางค่ายถ้ายเดียว มีทันที่พระเจ้าตองอุจะสั่งการสถานใด ก็ได้ยินเสียงโห่ร้องกลองตีระฆังมาแต่เบื้องกำแพงเมืองแปร ทหารในค่ายก็อื้ออึงขึ้นว่าชาวแปรยกพลมาปล้นค่าย พระเจ้าตะเบงชเวตี้ละล้าละลังยังนึกแลทหารแปรก็โห่ร้อง พระเจ้าแปรทรงช้างต้นบุกเข้ามาตะโกนว่า มังตรายังเยาว์นักจะฆ่าเสียก็เอ็นดู ฉะนั้นอย่าดื้อดึง อ่อนน้อมยอมให้จับเป็นเสียโดยดี อาจจะเลี้ยงตามยศเจ้าเมืองขึ้นมิให้อนาทร พระเจ้าตะเบงชเวตี้ทะยานพระทัยเป็นที่สุด เรียกเอาม้าทรงได้แล้ว ก็ตรัสแก่เนงบาสื่อองว่า ครั้นนี้เราออกศึกประมาทนัก ชาวแปรประสงค์แต่ตัวเราเป็นใหญ่ ส่วนผู้อื่นนั้นพอประมาณดอก ถ้าหากเห็นเราเข้าที่คับขันท่านจงทิ้งเราเอาตัวรอดไปเถิด อย่าพลอยเอาชีวิตมาทิ้งเพราะความรู้การณ์ไม่ทั่วถึงของเราเลย สื่อก็ร้องให้แล้วว่าความตายมิได้กลัวดอก ข้าพเจ้ากลัวแต่จะมีได้ตายต่อหน้าพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น เนงบาก็ว่าชีวิตข้าพเจ้าเป็นของพระเจ้าอยู่หัวจะยอมห่างเบื้องยุคลบาทนั้นอย่าหมายเลย แล้วเจ้าหนึ่งข้าสองก็ร่ำอาวухออกรับทหารแปร พระเจ้าตองอุก็ร้องไปว่าเมื่อใดก็ใครออกมากล่าวจะจับตัวมังตราก็ให้เอาศิระมะมาแลกเถิด บรรดาทหารตองอุ

ถึงหากจะเห็นเพลิงลูกกลมติดค่ายก็มีได้เสียน้ำใจ ติดตามพระเจ้าตะเบงชเวตตี้กระชั้นชิดพระองค์ไปทั้งที่พวกตัวเพิ่งตื่นมีอาวุธมิได้ครบมือ แต่บุญอภินิหารของมังตราจะได้เป็นใหญ่ในพุกามประเทศ จึงดลพระทัยพระเจ้าแปรให้บังเกิดเอ็นดูนิยมในความที่เยาว์ชันษาแต่ทำการมิได้ย่อท้อ จึงออกโอษฐ์ประกาศว่า ทหารทั้งปวงจงจับเป็นมาให้ได้อย่าทำอันตรายมังตราให้ถึงชีวิต แลใครทำการสำเร็จมาเราจะให้รางวัลถึงขนาด นายทหารทั้งหลายก็เบามือ มิได้ประทุษร้ายพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ด้วยปืนไฟแลธนู หมายใจแต่จะจับเอาความชอบแก่พระเจ้าแปร แลทหารชาวเมืองก็ตามกันข้ากัสดัดต่อกัน พลต้องออกรบไว้ให้ห่าง พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ก็ษัตริย์ต้องอยู่กับนายกองทั้งสอง ก็ตกอยู่หว่างกลางที่ล้อม

สอพิณยาหลานหลวง เห็นการร่วมงานเข้ามาถึงเพียงนี้ ก็หมายมั่นปั้นมือเข้ามาจะเอาความชอบกับราชการเมืองแปรไว้ จึงเผนออกมาข้างหน้าช้างพระเจ้านระบตีตรงเบื้องหน้าพระเจ้าตะเบงชเวตตี้แล้วจึงว่า มังตราทำการมิได้สำนึกถึงเงาหัวตน จงก้มหน้ารับกรรมของตนแต่โดยดีเถิด เเนงบาเห็นนายทหารแปรนายหนึ่งแหลมออกมาหน้าทหารทั้งปวงจะทำร้ายพระเจ้าอยู่หัวตนจะนั้นก็หมุ่นจะเข้ามาจับ ขณะนั้นพอดีเพลิงลูกกลมมาถึงค่ายหลวงวู้อัน แสงไฟต้องหน้าสอพิณยาเห็นถนัด พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ก็จำได้ จึงร้องห้ามนายกองเดินเท้าว่า เเนงบาท่านจงละคนถึงที่ตายผู้นี้ไว้ให้ข้าพเจ้าประหารเถิด ท่านจงกันไว้อย่าให้คนอื่นเข้ามาขัดขวางเรา เเนงบาทับสวี่ส่องเชื้อไฟพระหัตถ์เจ้านายอยู่แล้ว ก็แยกออกเป็นซ้ายขวาระวังจะไม่ให้ทหารแปรผู้อื่นเข้าช่วยสอพิณยา พระเจ้าตองอยู่กำลังมั่นมือมีอารมณ์เหมือนหนึ่งเสือสิ้นจวัก ก็ฮึกเหิมเมามัวโมหะใครจะทำร้ายคน จึงปะกับม้าที่นั่งเข้าได้เชิงสอพิณยา เจ้าชายชาวตะเลงทากษัตริย์ตองอุมีได้ ม้าที่ขี่ก็ได้ชนทรุดร่นไป รานองมหาอุปราชสังเกตแล้วก็รู้สึกวิตกแทน ขับม้าออกมาใกล้ระวังสอพิณยาจะเสียที และรานองก็ปลดดอกชดออกจากแผงถือมันไว้ในมือ

กษัตริย์ตองอุมีนั้น เพลงทวนฝึกปรือมาจากมหาเถรวัดกุโสดอผู้เป็นเอกในเพลงทวน แลถึงหากจะมีได้เป็นศิษย์มือเอกเหนือจะเด็ด ก็ยังเป็นคนล่าสันกำลังทรหด สอพิณยาอ่อนกำลังกว่า ขับเคียวกันสักครู่หนึ่งก็คิดได้ด้วยไวปัญญา จึงกล่าวคำชู้ออกมาว่า มังตราเอยเจ้านั้นเป็นเสือ บัดนี้ก็เปรียบเสมือนเนื้อ จงเหลือวไปคูพลไพร่ตองอุมีบ้าง ต่างล้มดินแลเมืองคยาพพหาได้รวมเป็นร่างเดียวกัน ตัวไปทางหนึ่งแล้วแลหัวไปอีกทางหนึ่งเล่า บ้างก็ละเลยซากตัวไว้ในกองเพลิง คนตองอุปากันฉิบหายโดยสิ้น ยังเหลือแต่เจ้าแลนายกองคนสนิท ขึ้นสู่ไปก็รังแต่จะเป็นศพเสียทั้งสามคน เราเป็นคนใจอ่อนจึงว่าอนเดียนเจ้าให้รู้ตัวไว้จะได้ยอมให้จับโดยดี พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ได้ยินกล่าวถึงทหารตองอุล้มตายจะนั้น แทนที่จะเสียขวัญเหมือนดังสอพิณยาจะเน ก็กลับเดือดดาลแลเพิ่มแรงขึ้นด้วยความโทสะ ขบพันตะลุมบอนเอาสอพิณยา หลานหลวงกรุงแปรอ่อนเชิงกว่าผะเอนไปจะตกจากหลังม้า กษัตริย์หนุ่มได้ทีก็จ้วงแทงพลาดจากเบ้องอกไปต้องโคนขาตกไปเป็นแผลยาว สอพิณยาถูกอาวุธเลยพาใจเสียหล่นลงจากม้า รานองผู้เฒ่าเขม้นจับนัยน์ตาอยู่แล้ว พอดีพระเจ้าตะเบงชเวตตี้

จะโถมแทงซ้ำ รานองก็พุ่งหอกขัดประจํามือไป พระเจ้าต้องอุจวนตัวหลบมิตันจึงยกมือขึ้นรับ ก็ต้องปลายหอกเป็นแผลฉกรรจ์ที่โคนแขนขวา กษัตริย์หนุ่มเปลี่ยนทวนมาถือทางมือซ้าย รานองโถมเข้ามาแก้มือกันให้ทหารพุ่งเอาสอพิณยาออกไปได้ พระเจ้าแปรเห็นรานองต่อกรด้วยมังตราณะนั้นเกรงจะเสียทีกษัตริย์หนุ่ม ก็เร่งให้ทหารทั้งปวงเข้าช่วย ทหารทั้งนั้นพากันซุลมุนเข้ามา เนงบาสื่อ่งแจ้งว่าเจ้าอยู่หัวของตัวต้องอาวุธ ก็เบียดเอาพระเจ้าต้องอุไว้กลาง แล้วทั้งสองก็ทำการมิได้อาลัยชีวิต สื่อ่งนั้นร้องว่า ชาวแปรคนใดอยากได้เลือดเราหยดหนึ่งก็ให้เอาเลือดตัวชั้นหนึ่งมาแลกไปเกิดบรรดานายทหารชาวแปรได้แต่ล้อมอยู่กระนั้น เข้าใกล้ตัวสามชายชาวต้องอุไม่ติด

ฝ่ายข้างกองเรือต้องอุไฟยิ่งลุกก็ยิ่งเกิดแรง แล้วเรือเพลิงทั้ง ๒๐ ลำ ก็ลอยมาปะทะถึงหมู่เรือต้องอุทั้งสิ้น แลบรรดาเรือเร็วบรรทุกทหารแปรก็ดาหน้ากันเข้ามาตะลุมบอนพร้อมกัน เพลิงติดที่ไหนทหารแปรก็เข้าถึงที่นั้น ทหารแปรเข้าถึงไหนเพลิงก็ยิ่งไหม้ติดลามขึ้นอีกเป็นอันมาก ต้องหฺวุ่นญี่ซุนพลนั้นยืนอยู่บนเรือน้อย แกว่งกระบี่เร่งให้ทหารดับเพลิง ๆ ยิ่งติดมากขึ้น ทหารต้องอุทนไฟมิได้ก็วิ่งวุ่นวาย ต้องอาวุธเจ็บปวดล้มตายเป็นอันมาก ตกน้ำบ้าง แลตายในเพลิงบ้าง ต้องหฺวุ่นญี่ก็สั่งให้เอาเรือรบเล็กถ้ายคนขึ้นบก แลต้องหฺวุ่นญี่ผู้เฒ่าก็หนีขึ้นด้วย เพราะขึ้นอยู่ในน้ำจะเสียทีด้วยทหารแปรล้อมดาเข้ามาทั้งสี่ด้าน

แลไปทางซ้ายประตูเมืองแปรด้านตะวันตกเฉียงเหนือ อันเป็นที่ตั้งค่ายหลวงของพระเจ้าต้องอุเห็นแสงเพลิงแดงจับฟ้า ต้องหฺวุ่นญี่เอามือตบอกแล้วร้องว่ามีไข้จะฉิบหายแต่กองเรือ ถึงหากค่ายหลวงก็พลอยพินาศด้วย แล้วซุนพลต้องอุก็รวบรวมทหารเหลือตายได้ รีบยกไปยังค่ายหลวง ทหารแปรมิได้รีบติดตามโดยทันทีมัวห่วงแต่จะเก็บทรัพย์สินสมบัติของชาวต้องอุที่ทิ้งไว้ ต้องหฺวุ่นญี่เร่งพลรุดมารู้หนึ่งก็ถึงค่ายหลวง เห็นไฟลุกขึ้นทั้งค่าย แลเบื่องหน้าไฟนเสียงกลองศึกร่วระดมบอกให้รู้ว่ามีทหารเอกจับคู่สู้ประยุทธ์ต่อกัน ต้องหฺวุ่นญี่พาพลตะลุยเข้าไปเห็นชาวต้องอุทั้งสามตกอยู่ในที่ล้อม แต่องค์ตะเบงชะเวตี้จอมทัพนั้นอ่อนแรงลง เพราะรอยหอกของรานองที่ต้อนตันพระพาหะนั้นโลหิตตกไม่หยุด ซุนพลเมืองต้องอุก็ร้องว่า เนงบาสื่อ่งเร่งกันองค์พระเจ้าอยู่หัวไว้ ข้าพเจ้าต้องหฺวุ่นญี่จะตีตะลุยเข้าไปช่วยอยู่แล้ว ขณะนั้นต้องหฺวุ่นญี่แย่งม้าจากทหารได้ตัวหนึ่งก็หักเข้าไปถึงกลางวงพาเอาผู้ถูกล้อมหักออกไปได้ แลทหารต้องอุที่ตามมาก็เข้ารับทหารไว้ พระเจ้าต้องอุเห็นพลของตัวกำลังน้อยกว่า ก็สั่งให้ล่าหนีไปทางซ้ายป่าด้านเหนือ ทหารแปรตามกระหน่ำไป พอเข้าที่มืดแสงไฟไหม้ค่ายส่องไปไม่ถึง ก็เสียทีชาวต้องอุที่หมอบดักซุ่มคอยทำร้าย พระเจ้าแปรก็สั่งว่าอย่าตามไปให้อันตรายแก่ไพร่พลเลย มังตรายับเยินไปแล้วคงคุมกันไม่ติดดอก ทหารแปรก็หยุดติดตามแล้วช่วยกันเผาค่ายทหารต้องอุฉิบหายจนหมดสิ้น

สังเขป เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ต่อไปจากที่มีในหนังสือเรียน

ภายหลังจากที่ตะเบงชเวตตี้แตกทัพไปจากเมืองแปร จะเด็ด หรือ มังฉงาย ผู้ซึ่งมาสอดแนมได้หนีออกจากเมืองแปรไปได้ แล้วยกทัพมาล้อมเมืองแปร ได้กระทำไมตรีกัน แล้วตะเบงชเวตตี้ก็ได้ไปรบหงสาวดีได้ทำศึกอย่างจริงจัง ด้วยความสามารถของจะเด็ด พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ก็มีชัยชนะ แล้วได้ปราบดาภิเษกเป็นราชาธิราชของพุกามประเทศ อีกนัยหนึ่ง ประเทศทั้งหลายในลุ่มแม่น้ำอิรวดี จะเด็ดได้เสกสมรสกับพระพี่นางของพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ และกับพระราชธิดาพระเจ้าแปร และมีภรรยาอีกหลายคน ล้วนแต่เป็นผู้ที่ภักดีต่อจะเด็ดและซึ่งจะเด็ดมีไมตรีสนองเรื่องราวของผู้ชนะสิบทิศ คือเรื่องราวของจะเด็ด มีการแสดงความพลาดพลั้งเกี่ยวกับความรักบ้าง แต่โดยมากเป็นเรื่องแสดงความสามารถ วางแผนการรบ คิดใช้เครื่องรบและเจรจาหาทางให้เมืองใหญ่น้อยตกอยู่ในอำนาจของตองอู จะเด็ดได้รับความสำเร็จ จึงได้รับยศเป็นบุเรงนอง

เมื่อพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ได้ชัยชนะทั่วพุกามแล้ว ก็เกิดอีกเหิมต่อไป ใครจะได้กรุงศรีอยุธยา มาอยู่ใต้อำนาจเป็นการเฉลิมพระเกียรติ ให้สมเป็นกษัตริย์ใหญ่ยิ่ง บุเรงนองเห็นว่าพม่ายังไม่พร้อมที่จะทำการใหญ่ถึงเพียงนั้น แต่พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ก็ไม่เชื่อฟัง ได้พยายามเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาแล้วไม่สำเร็จ ต้องยกทัพกลับไปด้วยความเสียหายใหญ่หลวง

แต่ระหว่างมีสงครามกับพม่า พระราชวงศ์และข้าราชการกรุงศรีอยุธยาแตกสามัคคี บุเรงนองเห็นเป็นโอกาสที่จะเอากรุงศรีอยุธยาเข้าสู่อำนาจพม่า จึงวางแผนระย้ายาวค่อย ๆ ตีหัวเมืองฝ่ายเหนือจนเมืองพิษณุโลกตกในอำนาจของตน ต่อมาบุเรงนองเห็นทางกรุงศรีอยุธยาอ่อนกำลังลง เพราะแตกสามัคคีกัน บุเรงนองจึงมาตีเอากรุงได้ ความข้างหลังนี้กล่าวตามพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ผู้แต่งชี้ให้เห็นถึงความรอบคอบของบุเรงนอง และความพลาดพลั้งที่ละเล็กละน้อยของฝ่ายไทย ในการที่ต้องเสียเอกราชไป จนในที่สุดบุเรงนองก็ได้ชัยชนะ และได้รับสมญาว่า “ผู้ชนะสิบทิศ”

คำอธิบายเพิ่มเติม

๑. ความรู้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์

๑) ในระยะ ๓๐๐ กว่าปีก่อนนั้น พม่าไม่ได้รวมกันเป็นอาณาจักรใหญ่ แต่แยกกันเป็นอาณาจักรเล็ก ๆ เป็นอิสระแก่กัน เมืองตองอู ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพม่า มีผู้มีความสามารถผู้หนึ่งชื่อ เมงกะยินโย ตั้งตนเป็นกษัตริย์ รวบรวมกำลังทหารพลเรือนเป็นปีกแผ่น เพื่อจะรักษาราชอาณาจักรของตนไว้ให้เป็นอาณาจักรใหญ่ต่อไป กษัตริย์ที่สืบต่อจากพระเจ้าเมงกะยินโย ทรงพระนามว่า พระเจ้าตะเบงชเวตี้ ซึ่งต่อมาตีกรุงหงสาวดีของมอญได้ จึงตั้งกรุงหงสาวดีเป็นราชธานีของพม่า พระราชพงศาวดารบางฉบับจึงเรียกพระเจ้าตะเบงชเวตี้ว่า พระเจ้ากรุงหงสาวดีลิ้นดำ

๒) ก่อนที่ชนชาติในทวีปเอเชียจะติดต่อกับชาวยุโรป การเรียกชื่อประเทศเรียกตามชื่อราชธานี เช่น เรียกประเทศไทยว่า กรุงศรีอยุธยา เรียกประเทศลาวว่า นครเวียงจันทน์ หรือกรุงศรีสัตนาคนหุต บางสมัยก็เรียกนครหลวงพระบาง เรียกประเทศมอญว่า กรุงหงสาวดี อาณาจักรพม่าต่าง ๆ ก็เรียกตามที่ตั้งของเมืองหลวง เช่น กรุงอังวะ เมืองแปร คำว่าประเทศ เป็นคำใหม่นิยมใช้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีความหมายว่า บ้านเมือง แคว้นแคว้น

๓) ปัจจุบันนี้ คำ เอเชียอาคเนย์ ไม่ใช่ในวงราชการ ใช้คำ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แทน หมายถึง ภูมิภาคที่เป็นคาบสมุทรและหมู่เกาะ ระหว่างประเทศอินเดียกับจีนตอนใต้ ได้แก่ ประเทศ พม่า (ปัจจุบัน เรียกว่า เมียนมาร์ Myanmar) ไทย กัมพูชา ลาว เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และบรูไน

๔) เหตุการณ์ที่เกิดในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยามอบนี้ เกิดในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทย

ส่วนประเทศมอญ ในสมัยที่กล่าวถึงในหนังสือ ผู้ชนะสิบทิศ เรียกว่ากรุงหงสาวดีเป็นราชอาณาจักรมีความเจริญมาแต่โบราณกาล ทั้งพม่าและไทยได้รับอารยธรรมจากมอญมาหลายทาง

๕) ทหารมีฝีมือผู้หนึ่งของพม่า ได้รับยศเป็น บุเรงนอง ได้สมรสกับพระพี่นางของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เป็นผู้ฝีมือและสติปัญญามาก อีกทั้งเฉลียวฉลาดในการครองใจคน ได้รับชนะกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ การที่ไทยแพ้พม่าครั้งนั้น ก็เพราะบุเรงนองสามารถทำให้ไทยระแวงกัน และชักชวนให้คนไทยคนหนึ่งทรยศต่อชาติ ตามที่นักเรียนคงจะทราบแล้วจากประวัติศาสตร์ บุเรงนองนอกจากเป็นนักรบแล้วยังเป็นนักปกครองและนักการทูตชั้นเยี่ยม ในประวัติศาสตร์ของทุกชาติในสุวรรณภูมิ สรรเสริญสติปัญญาและบุคลิกภาพของบุเรงนอง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีชัยชนะต่อคนหลายชาติได้ภายในเวลาใกล้ ๆ กันนั้น บุคคลผู้นั้นจะต้องเป็นผู้มีคุณวุฒิเป็นพิเศษ

หลายด้านหลายประการ คุณวุฒิพิเศษของบุเรงนองประการสำคัญ คือ การรู้จักประมาณกาล และประมาณกำลังคน อีกทั้งรู้ชั้นเชิงของจิตใจ สามารถใช้วาทศิลป์ได้ต้องตามโอกาส จึงมีความสำเร็จและมีอำนาจตลอดรัชกาล

คำวิจารณ์ ผู้ชนะสิบทิศ

หนังสือเรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** ทั้งเรื่องเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ขนาดยาวมาก ย่อมมีส่วนดี และส่วนเสียหลายข้อ มีคำวิจารณ์หนังสือเรื่องนี้จากปากคำของผู้สนใจหลายประการ ที่เกี่ยวเนื่องกับนักเรียนนั้นก็มีดังต่อไปนี้

- ๑) นิยายเรื่องนี้ ยกย่องตัวเอง คือ บุเรงนองเกินไป จนไม่น่าเชื่อ
- ๒) บุเรงนอง เป็นที่รักของหญิงมากเกินไป ทำให้เสีย
- ๓) บุเรงนอง ทำการใหญ่ได้สำเร็จทุกครั้ง ทำให้เรื่องขาดรสไป ถ้ามีความสำเร็จบ้าง พลาดพลั้งบ้างก็น่าสนใจมากกว่านี้

๔) สำหรับคนไทยไม่น่าจะนิยมเรื่องราวของผู้ที่เป็นศัตรู ผู้ที่ได้เข้ามารุกรานประเทศของเรา ไม่น่าจะนำเรื่องราวของบุคคลนั้นมาแต่งให้เป็นนิยายเป็นที่ติดใจแก่ผู้อ่านที่เป็นคนไทย

๕) ไม่น่านำเรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** มาให้นักเรียนอ่าน เพราะเป็นเรื่องที่เชื่อถือไม่ได้ และเป็นเรื่องยกย่องศัตรูของคนไทย

คำวิจารณ์ข้างบนนั้น มีผู้ได้ตอบ ดังต่อไปนี้

- ๑) เห็นด้วยว่า ผู้แต่งยกย่องตัวเอง คือ บุเรงนองเกินไป
- ๒) เห็นด้วยกับข้อ ๒ ข้างต้น ถ้ามีตัวนางที่ไม่สนใจกับบุเรงนองบ้าง เนื้อเรื่องก็จะมีรสเพิ่มขึ้น

๓) เห็นด้วยกับข้อ ๓ ข้างต้น

๔) ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวข้างต้น ในเรื่องว่า ไม่ควรแต่งนิยายยกย่องผู้เป็นศัตรูของคนไทย เพราะเรื่องนี้กล่าวถึงเหตุการณ์ ๓๐๐ ปีมาแล้ว ในสมัยที่คนทั่วไปทั้งโลกมีความนิยมฝีมือนักรบ และยกย่องผู้มีความสามารถในการศึก บุเรงนองนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นศัตรูของคนไทย ก็เป็นไปตามความนิยมของสมัยนั้น และนิยายเรื่องนี้ช่วยชี้ให้เห็นว่า คนไทยพ่ายแพ้ต่อศัตรู ที่มีความสามารถเป็นเลิศ และที่พ่ายแพ้ก็เพราะเหตุว่า แดกส้ามัคคิกัน ยิ่งกว่านั้นมิใช่ทรยศ ซึ่งบุเรงนองได้ประหารชีวิตเสียเมื่อได้ชัยชนะต่อกรุงศรีอยุธยาแล้ว เป็นการเตือนสติคนไทยว่าการทรยศต่อชาติจะไม่นำประโยชน์มาสู่ตนเป็นแน่แท้

๕) เกี่ยวกับนักเรียนนั้น ตอนที่คัดมาให้อ่านไม่เกี่ยวข้องกับคนไทย เกี่ยวกับการรบระหว่างพม่าด้วยกันเอง ที่ให้นักเรียนรู้จักหนังสือ **ผู้ชนะสิบทิศ** นี้ ก็เพื่อให้ได้รู้จักนิยายประเภทหนึ่ง และให้เข้าใจว่านิยายอิงประวัติศาสตร์ มิใช่ตัวประวัติศาสตร์ ผู้อ่านนิยายอิงประวัติศาสตร์ย่อมไม่เชื่อถือ

นิยายนั้นมากเกินไป ควรเข้าใจกลวิธีของนิยายชนิดนี้ บทที่คัดมาให้อ่านนี้มีสิ่งที่นักเรียนควรพิจารณา
 ในด้านศิลปะการประพันธ์ ในด้านคติของคนในสมัย ๓๐๐ ปีก่อนมานี้ และในด้านการควรและไม่
 ควรของผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับบ้านเมืองของตน ซึ่งนักเรียนคงจะสามารถพิจารณาได้ โดยการใคร่ครวญ
 ของนักเรียนเอง รวมทั้งที่ครูจะแนะนำชี้แจงให้ฟังด้วย นักเรียนควรทำความเข้าใจว่าในการอ่าน
 หนังสือทุกชนิด ย่อมต้องใช้ความไตร่ตรอง พินิจพิเคราะห์ด้วยเหตุผลอันสมควร และโดยการค้นคว้า
 สืบถามข้อเท็จจริง และความคิดเห็นของผู้ที่มีประสบการณ์และความรู้มากกว่านักเรียน

กิจกรรม

๑. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง ให้ตอบคำถามต่อไปนี้

- ๑) เหตุใดรานองจึงเชื่อว่า กองทัพตองอูจะไม่สามารถล้อมเมืองแปรอยู่นาน
- ๒) ปะขันหฺวันญีมีความเห็นต่อพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ว่าอย่างไร
- ๓) ปะขันหฺวันญีทูลพระเจ้าแปรว่า มีทางจะเอาชนะตองอูได้อย่างไร
- ๔) สอพินยามีอุปนิสัยอย่างไร
- ๕) รานองกับปะขันหฺวันญีปรึกษากันว่าจะทำอะไรเพื่อต่อสู้กองทัพตองอู
- ๖) รานองและปะขันหฺวันญีปลุกใจทหารและไพร่พลว่าอย่างไร ตอบเฉพาะความที่สำคัญที่สุด
- ๗) ทหารชาวแปรตอบรานองและปะขันหฺวันญีว่าอย่างไร
- ๘) ฝ่ายกองทัพเมืองแปรเตรียมการที่จะทำลายกองทัพเรือของตองอูอย่างไร
- ๙) ฝ่ายแปรเตรียมจะทำลายกองทัพบกของตองอูอย่างไร
- ๑๐) พระราชธิดาของพระเจ้าแปรปรารภแก่ตนเองเกี่ยวกับการสงครามว่าอย่างไร ทูลพระเจ้าแปรว่าอย่างไร
- ๑๑) พระเจ้าแปรทรงดำริเรื่องการทำลายกองทัพตองอูว่าอย่างไร ที่เกี่ยวกับบุญบาป

๒. ทดสอบความเข้าใจและความจำของนักเรียน พยายามตอบคำถามต่อไปนี้โดยไม่ดูหนังสือ

ข้อความต่อไปนี้ ข้อไหนตรงตามความในเรื่อง แต่ละข้อมีคำตอบที่ถูกข้อเดียว พยายามอ่านข้อต่าง ๆ ให้ละเอียด

- ๑) ก. พระเจ้าแปรดำริว่า ควรยกออกไปตีตะเบงชเวตตี้ให้พ่ายไป ทหารจะได้มีกำลังใจ
ข. รานองเห็นว่าตะเบงชเวตตี้จะต้องล่าทัพไปเพราะขาดเสบียงอาหาร
ค. พระเจ้าแปรเห็นว่าตองอูจะต้องตีได้เมืองแปรแน่
ง. ปะขันหฺวันญีเห็นว่าตะเบงชเวตตี้ไม่มีทางชนะ
- ๒) ก. สอพินยาเป็นคนจงรักต่อพระเจ้าแปร หวังจะช่วยรบจนสุดฝีมือ
ข. สอพินยามีอุปนิสัยชอบยกย่องเอาใจทหาร
ค. สอพินยามีอุปนิสัยเข้ากับตนเอง ลงโทษคนอื่น
ง. สอพินยาเกลียดชังชาวตองอูมาก หวังจะรบจนตัวตายก็ไม่เสียดาบชีวิต
- ๓) ก. ทหารตองอูอีกเสบียงเพราะมีพระราชที่กล้าหาญ
ข. ทหารแปรไม่อีกเสบียงเพราะพระราชไม่กล้าหาญ
ค. ทหารเอกของแปรสู้ฝีมือทหารตองอูไม่ได้ไพร่พลจึงห่อถอย
ง. ทหารเอกของแปรมีความคิดสุขุมทำให้ตองอูย่อท้อ

- ๔) ก. พระราชธิดาพระเจ้าแปรมีความรักสอพิณยา
 ข. พระราชธิดาพระเจ้าแปรรู้สึกริษยานางอเทตยา
 ค. นางอเทตยาน้อยใจที่สอพิณยาไม่ค่อยเอาใจใส่กับตน
 ง. ราชธิดาพระเจ้าแปรมีความรักกับชายคนหนึ่งอยู่
- ๕) ก. ฝ่ายแปรมีคนทรยศจึงมีชัยชนะไม่เด็ดขาด
 ข. ฝ่ายตองอูมีคนทรยศจึงพ่ายแพ้แก่ศัตรู
 ค. ฝ่ายตองอูจับได้ว่ามีคนทรยศ จึงแก้ตัวทันไม่เสียเชิงแก่ศัตรู
 ง. คนที่ทำให้แปรพ่ายแพ้ในที่สุดเป็นชาวตองอู
- ๖) ก. รานองสัญญาแก่ทหารว่า จะเอาโทษถึงตายแก่คนที่ไม่รักษาน้ำที่
 ข. รานองชมเชยทหารทั้งหลายว่ามีความสามัคคี
 ค. ทหารแปรมีชัยชนะเพราะกลั্বরานอง
 ง. ทหารตองอูพ่ายแพ้เพราะตะเบงชเวตักกล้าเกินไปในสนามรบ
- ๗) ก. ฝ่ายตองอูแตกทัพก็จริง แต่ในที่สุดก็ตีต้อนฝ่ายแปรให้กลับเข้าเมืองไป
 ข. ที่กองทัพตองอูแตกคราวนี้ เพราะมีการใช้ไฟทำลายทั้งกองทัพบกและทัพเรือ
 ค. ที่กองทัพตองอูแตก เพราะสอพิณยาเป็นคนสอพลอ
 ง. พระเจ้าแปรเป็นคนเด็ดขาด ฝ่ายแปรจึงได้ชัยชนะ
- ๘) ก. พระราชธิดาฝึกฝักฝักกับตองอูจึงบอกความลับแก่นาคะตะเซโบ
 ข. นาคะตะเซโบเป็นคนทรยศต่อเมืองแปร
 ค. พระราชธิดามีได้บอกความลับทางทหารแก่นาคะตะเซโบ
 ง. พระราชธิดาเห็นเป็นการสมควรที่ทหารควรแสดงความกล้าหาญ

๓. ทบทวนความเข้าใจรายละเอียดในเรื่อง

จงเขียนตัวเลขประจำข้อความภายใต้ ก และตัวอักษรประจำข้อความ ภายใต้ ข ที่แสดงความหมายตรงกันลงไว้เป็นคู่ ๆ ในสมุดฝึกหัด หรือกระดาษที่สะอาดเรียบร้อย แล้วแลกเปลี่ยนให้ช่วยกันตรวจว่าจับคู่ถูกต้องหรือไม่ ตัวอย่าง

(๑) _____ (ค)

(๒) _____ (จ)

ก

- (๑) มองดูทะเลแม่แล้วก็เสียดายอยู่ที่มิได้มีลูกเป็นชาย
 (๒) ขัตติยชาตินั้นสำคัญที่มีน้ำใจแกล้วกล้า มิใช่ว่าชนะสงครามจึงนับเป็นขัตติยชาติ

- (๓) สอพินยาทูลเป็นที่ลู่แก่โทษตัว
- (๔) สอพินยาทำตัวให้เป็นที่สนิทเสนหาแก่คนฝ่ายในทุกคน
- (๕) คิษย์มหาเถรกุโสดอมีเพลงทวนคล่องและสูงอยู่ด้วยไม้ตาย
- (๖) มุขอำมาตย์เมืองแปรว่าได้เตรียมอุบายไว้เป็นอันดีแล้ว
- (๗) พิศระห์การใหญ่เหมือนการเหล่านั้วางอยู่บนฝ่ามือ
- (๘) ตะละแม่อดสู่ว่าเหมือนรักเมืองซู้มากกว่าเมืองตัว

๒

- (ก) เจ้าชายพูดเข้าข้างตัว
- (ข) พิจารณางานสำคัญทะเลาะไปรุ่ง
- (ค) พระเจ้าแปรมีแต่ลูกผู้หญิง
- (ง) ราชธิดาเมืองแปรรักกับชาวเมืองตองอู
- (จ) ความเป็นกษัตริย์พิสูจน์ได้ที่น้ำใจกล้าหาญ
- (ฉ) ทหารเมืองตองอูคนหนึ่งใช้ทวนได้แม่นยำไม่พลาดพลั้ง
- (ช) ผู้หญิงในราชสำนักพระเจ้าแปรมีคนเอาใจ
- (ซ) หัวหน้าข้าราชการว่าไม่หลงลืมสิ่งใด
- (ฌ) เจ้าชายนักรบพูดว่าคนอื่นก็มีความผิดเหมือนตน
- (ญ) ขุนนางผู้ใหญ่ไม่กลัวความพ่ายแพ้
- (ฎ) เจ้าฟ้าหญิงไม่ใช่พระราชธิดา
- (ฏ) พระเจ้าจักรพรรดิคือผู้ที่รับชนะ

๔. ฝึกสังเกตรายละเอียดของเนื้อเรื่อง

นักเรียนอ่านทวนเรื่องทั้งหมด แล้วตอบคำถามต่อไปนี้

- ๑) รวบรวมรายชื่อตัวละครสำคัญจากการอ่าน แยกเป็นฝ่ายละเมือง ๆ ฝ่ายไหนมีตัวสำคัญคืออะไร
- ๒) บุคคลต่อไปนี้คือใคร มีลักษณะอย่างไร

พระเจ้านระบตี	พระเจ้าตะเบงชเวตี้
ตองหฺนญี่	รานอง
สอพินยา	จิสะเบง
- ๓) รานองทูลลอบพระเจ้านระบตีอย่างไร และทูลแนะนำให้ทำอย่างไร
- ๔) ในการรบที่กล่าวในบทอ่านนี้ ใครรบกับใคร ผู้ที่เป็นหัวหน้าใหญ่ของทั้งสองฝ่ายคือใคร

ฝ่ายใดเป็นฝ่ายรุก ฝ่ายใดเป็นฝ่ายรับ ในที่สุดฝ่ายใดเป็นฝ่ายชนะ ฝ่ายแพ้ได้รับผลอย่างไร

- ๕) ระหว่างการต่อสู้ด้วยอาวุธ ผู้ใดได้ประอาวุธกัน ใช้อาวุธชนิดใด ใครแพ้และใครชนะ (เฉพาะในการรบด้วยอาวุธ)
- ๖) พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ตกอยู่ในอันตรายระหว่างการรบเพราะเหตุใด พระเจ้าแปรมีส่วนอย่างไรที่ทำให้พระเจ้าตะเบงชเวตตี้รอดพระชนมชีพไปได้
- ๗) นายทหารที่แสดงความกล้าหาญ และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของตนคือใคร แสดงความจงรักภักดีอย่างไร
- ๘) ใครเป็นต้นคิดที่ทำให้เกิดชัยชนะ และปราชัย (การแพ้)
- ๙) ตัวละครตัวไหนที่นักเรียนเข้าใจว่า เป็นตัวสำคัญที่ทำให้ฝ่ายของตนเป็นฝ่ายแพ้ บุคคลคนนี้ได้ทำอะไร
- ๑๐) รานองกับปะชันหฺนุญวางแผนการรบอย่างไร
- ๑๑) การสังเกตลมฟ้าอากาศ มีความสำคัญอย่างไรแก่การรบตามแผนของรานองและปะชันหฺนุญ
- ๑๒) นายทหารที่กระทำการเพื่อให้เกิดผลด้านกองทัพเรือคือใคร ทำอย่างไร บังเกิดผลอย่างไร (ทั้งฝ่ายแปรและฝ่ายตองอู)
- ๑๓) ใครเป็นหัวหน้าดำเนินงานด้านกองทัพบก ดำเนินงานอย่างไร ให้ผลอย่างไร

๕. ฝึกพิจารณาการใช้คำพูดของตัวละคร

จงบอกว่าคำพูดต่อไปนี้ เป็นคำพูดของใคร พูดกับใคร เกี่ยวเนื่องกับอุปนิสัย และเนื้อเรื่องอย่างไร

- ๑) “วิสัยสงครามนั้นย่อมมีแพ้ชนะสลับกัน อันชาติตยชาตินั้นอยู่ที่มีน้ำใจแกลวกกล้าทำสงครามดอก ไซ้จะชนะสงครามแล้วจึงจะขึ้นชื่อว่าชายชาติขัตติยกี่หาไม่”
- ๒) “ตะเบงชเวตตี้เข้าสงครามผิดกว่านายทัพอื่น หนุ่นเข้าตะลุมบอนกะเขาเหมือนหนึ่งตัวเป็นทหารเลว ทหารตองอูจึงพากันฮึกเหิมไปตามเจ้า อาสาทำการมิได้พริ้งพริ้วความตาย”
- ๓) “พี่ท่านควรเป็นมหาอุปราชผู้ทะนุบำรุงแผ่นดิน พิศระห์การใหญ่เหมือนการเหล่านั้นวางอยู่บนฝ่ามือ”
- ๔) “วิตกว่าตายแล้วเกิดเล่าสักร้อยชาติ ก็จะทำบุญได้กุศลไม่คุ้มกับที่ประหารประหารคน”
- ๕) “สงครามเป็นวิสัยมนุษย์เฟื่องเลี้ยงกันแต่ทางโลก จะพาเอาบุญเลบาปมาพัวพันด้วยนั้นหาได้ไม่”

- ๖) “มังกรายังเยาว์นักจะฆ่าเสียก็เอ็นดู ฉะนั้นอย่าต้อตึง อ่อนน้อมยอมให้จับเป็นเสียโดยดี อาจจะได้ตามยศเจ้าเมืองขึ้นมิให้อนาทร”
- ๗) “มังกรเอาเจ้านั้นเป็นเสื่อ บัดนี้ก็เปรียบเสมือนเนื้อ”
- ๘) “ชาวแปรคนใดอยากได้เลือดเราหยดหนึ่งก็ให้อาเลือดตัวชนหนึ่งมาแลกไปเถิด”

๖. ศึกษาภาษาโดยใช้วิธีค้นคว้า

- ๑) นักเรียนช่วยกันหาคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำต่อไปนี้เท่าที่จะหาได้โดยหาจาก พจนานุกรม หรือจากบทอื่นในหนังสือเล่มนี้ หรือจากหนังสืออื่น ๆ หรือโดยหาความรู้จากแหล่งอื่น

(๑) กษัตริย์	(๔) อัศวเทวี	(๗) ข้าศึก
(๒) การศึก	(๕) เพลิง	(๘) ใจ
(๓) สะคราญ	(๖) สำเร็จ	

- ๒) รวบรวมคำที่เกิดขึ้นโดยมีสองคำรวมเข้าแล้วความหมายคงเดิม เช่น เหลี้ยวแล ยิ้มแย้ม พรั่งพร้อม จากบทที่อ่าน นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่มและช่วยกันตรวจดูให้ได้ครบ
- ๓) จงหาคำที่ออกเสียงเหมือนกัน แต่ความหมายต่างกัน เขียนรวมไว้เป็นพวก เช่น การ กาล การณ์ กานท์
- ๔) รวบรวมคำพังเพย สุภาษิตที่กล่าวในบทอ่านนี้ แล้วเขียนเรียงลำดับไว้ด้วยลายมือที่อ่านได้แจ่มชัด การสะกดตัวและการเว้นวรรคถูกต้อง

๗. ฝึกอภิปราย

นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๕ – ๘ คน หรือเป็นกลุ่มใหญ่หรือเล็กกว่านี้ ตามความสะดวก กลุ่มต่าง ๆ เลือกหัวข้อต่อไปนี้อภิปราย โดยเปรียบเทียบกับชีวิตปัจจุบัน

- ๑) อุปนิสัยและความสามารถของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เปรียบเทียบกับสอพิณยา
- ๒) คนทรยศมีอยู่ที่ไหน ความปราชัยยอมเป็นของฝ่ายนั้น
- ๓) ความประมาทอยู่ที่ใด ความพินาศยอมเกิดขึ้นไม่เร็วกี่ช้า
- ๔) ความเป็นนักรบหมายความว่าอย่างไร คุณธรรมของนักรบคืออะไรบ้าง
- ๕) การวางแผนที่ดี และความร่วมมือกันในหมู่คณะยอมนำชัยชนะมาให้
- ๖) “ในการสงครามไม่มีชัยชนะ” (หมายถึงความเสียหาย ความเสื่อมและความทุกข์ ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ทำสงครามทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายที่ถือว่าเป็นฝ่ายชนะ และฝ่ายที่ถือว่าแพ้)

กิจกรรมเสริม

๑. นักเรียนอาจแต่งบทเพื่อให้เพื่อนแสดงเป็นตัวละครหลาย ๆ ตัวสนทนากัน เช่น คนหนึ่งแสดงบทพระเจ้าแปร อีกคนหนึ่งแสดงบทรานอง อีกคนหนึ่งแสดงบทปะขันหฺุ่นญี ฯลฯ เลือกตอนที่น่าสนใจ
๒. นักเรียนอาจแต่งกลอนบรรยายการรบ ระหว่างชาวเมืองตองอุกับเมืองแปร
๓. นักเรียนอาจจัดนิทรรศการเกี่ยวกับพม่าหรือมอญ

คุณค่าพฤษภาชาติ

นำเรื่อง

เรื่อง คุณค่าพฤษภาชาติ นี้ เป็นบทประพันธ์ประเภทภาพยฺสูรรางคณางค์จำนวน ๑๙ บท ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือวันเด็ก ประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ผู้ประพันธ์อาศัยเนื้อความในเอกสารของกรมป่าไม้ และนำมาแต่งเป็นบทร้อยกรองแนวสารคดี เพื่อมุ่งให้ความรู้มากกว่าที่จะมุ่งให้เกิดความบันเทิงอารมณ์ ผู้อ่านจึงควรวิเคราะห์ข้อความรู้ต่าง ๆ ในบทประพันธ์มาตั้งเป็นข้อสังเกตเป็นข้อ ๆ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ และขณะเดียวกันก็ควรศึกษาฉันทลักษณ์ ข้อบังคับของกาพย์สุรางคณางค์ไปด้วย ซึ่งผู้ประพันธ์ได้อาศัยสัมผัสและจังหวะของฉันทลักษณ์เป็นเครื่องชวนให้น่าสนใจ และให้สังเกตจดจำข้อความรู้ต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น

คุณค่าพฤษาชาติ

เกหลง พานิช

นึกถึงต้นไม้
ปลูกเพื่อประดับ
กันแสงสุริยา

ขอเชิญเด็กไทย
ในด้านคุณค่า
ตกแต่งเคหา
ด้วยเงาร่มเย็น

ใช้ฟันก็ได้
เพื่อได้ไม้ขาย
ป้องกันลำเค็ญ

ปลูกเพื่อใช้ไม้
หุงต้มจำเป็น
กันเขตให้เห็น
ขโมยลักของ

กันดินลุ่มจม
รากยึดเหนี่ยวดิน
มิให้ลอยล่อง

บ้างปลูกกันลม
ก็สมใจปอง
ถื่นน้ำล้าคลอง
ตามน้ำเขาชะพัง

ชุ่มชื้นโดยตรง
ฝนชะน้ำเขาชะ
หน้าดินจึงยัง

บ้างมีประสงค์
ก็ได้ดังหวัง
ต้นเกาะยับยั้ง
อยู่ได้ด้วยดี

การปลูกพฤษา
แล้วแต่มุ่งหมาย
คิดดูให้ดี

ที่บรรยายมา
ประโยชน์มากมี
ปัญหาหลายคลี่
เห็นคุณหรือยัง

ต้นไม้ใหญ่ซึ่ง
จากรากถึงผล
จะเล่าให้ฟัง

ทำยากก็ได้
ทำกล้งสูบบุหรี่
นอกนั้นยังรู้

ทำไม้บางพอ
เลยเกิดของใช้
ทั้งได้น้ำมัน

ถ้ามากพอเพียง
น้ำเชื่อมหวานฉ่ำ
น้ำฝาด ยาดี

หัตถกรรมหลากหลาย
กลางต้นทำเสา
รั้ว เรือน เชือกกัน

ทำชันก็ได้
ทั้งให้กำยาน
ตอนบนพฤษภา

ที่นี้นึกถึง
ร่มเงากำบัง
ชนใช้ได้มั่ง
ลองแจกแจกดู

รากของต้นไม้
ประโยชน์มากอยู่
เข้าที่สวยหรู
ว่าให้น้ำมัน

ส่วนที่เป็นต่อ
ทั้งสกัดกลั่น
ถ่านไม้และชัน
อื่นอีกมากมี

ว่าถึงน้ำเลี้ยง
ทำน้ำตาลดี
ส่วนเปลือกทำสี
บ้างมีน้ำมัน

ซุงจากโคนต้น
ไม้เหล็ยยาวสั้น
ใช้สารพัน
โทรเลข ไฟฟ้า

ส่วนยางต้นไม้
ทำยางนานา
ใช้เฝอบผ้า
ตัดทำไม้ขอน

สัปดาห์อื่น
ทำทั้ง น้ำผาด
ผลิตจากไม้ท่อน

ไปทำถ่าน ฟืน
สีย้อมผ้าผ่อน
เยื่อกระดาษแข็งอ่อน
ได้อีกหลากหลาย

ของใช้ฉุกเฉิน
เครื่องสำอาง กระดุม
อื่นอีกมากมาย

เช่นทำพลาสติก
กระดาษ ฟิล์มถ่าย
ผ้าคลุมร่างกาย
ถึงหลอดกาแฟ

เป็นยาสมุนไพร
อาจเป็นอาหาร
เลือกใช้เปลี่ยนแปลง

ไปไม้บางชนิด
แก้โรคได้แน่
ให้สารอย่างแท้
ให้ผลอนันต์

ทำสีย้อมผ้า
สัปดาห์อื่น
ดอกงามครามครัน

ดอกใช้ทำยา
บางดอกกินกัน
จะมีน้ำมัน
ประดับบ้านเมือง

มีมากกระไร
รูปสิ่งงามตา
รสอร่อยลือเลื่อง

ผลไม้เมืองไทย
หมูนเวียนหนองเนื่อง
ค้าขายรุ่งเรือง
คนไทยเปรมปรีดิ์

คุณของพฤษภา
เด็กจงคิดเพิ่ม
จะเห็นว่ามิ

ดังที่กล่าวมา
ย่นย่อพาที
ต่อเติมจากนี้
สุดที่พรรณนา

ราวกับเห็นแก้ว
ควรถนอมแนบใจ
เหมือนอย่างลึงป่า

เมื่อเห็นคุณแล้ว
อยู่ในหัตถา
ไม่แก้งข้างป่า
ทั้งแก้วสำคัญ

คุณค่าหลายหลาก
พึงสงวนรักษา
จงช่วยป้องกัน

เมืองไทยไม้มาก
ควรคิดสร้างสรรค์
อย่าเที่ยวฟาดฟัน
ต้นไม้ปลอดภัย

กิจกรรม

๑. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง

๑) จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. ผู้เขียนเรื่องนี้เชิญชวนให้เด็กไทยทำอะไร
- ข. ส่วนใดของต้นไม้ที่ให้น้ำมันตามที่กล่าวในบทประพันธ์
- ค. บ้านที่อยู่ชายทะเลหรือริมฝั่งน้ำ ชอบปลูกต้นไม้ไว้ชายฝั่ง เพื่ออะไร
- ง. รากของต้นไม้ใช้ทำอะไรได้อะไรบ้าง
- จ. ส่วนใดของต้นไม้ที่ให้น้ำตาล
- ฉ. เราได้นำฝาดจากส่วนใดของต้นไม้บ้าง และมีวิธีนำน้ำฝาดมาใช้อย่างไร
- ช. เราใช้ส่วนใดของต้นไม้มาทำเสาบ้าน
- ซ. จงบอกชื่อของใช้ที่ทำด้วยไม้ ตามที่กล่าวในเรื่องมา ๑๐ อย่าง
- ฌ. ยางของต้นไม้ใช้ทำอะไรได้บ้าง
- ญ. ใบและดอกของต้นไม้มีประโยชน์อย่างไรบ้าง ยกตัวอย่างให้เห็นอย่างละ ๕ ข้อ

๒) ให้นักเรียนเขียนสรุปความเข้าใจของนักเรียนเป็นข้อความสั้น ๆ ๒ - ๓ บรรทัด แล้วแลกเปลี่ยนกันอ่าน เพื่อจะได้เห็นข้อแตกต่างในการสรุปและความเข้าใจของแต่ละคน

๒. นักเรียนฝึกอ่านทำนองเสนาะ และอาจจัดประกวดการอ่านภายในห้องเรียน

๓. ฝึกค้นคว้า

๑) นักเรียนรวบรวมชื่อต้นไม้ที่ให้ประโยชน์ดังต่อไปนี้

- ก. ต้นไม้ที่ใช้ในการสร้างบ้านเรือน
- ข. ต้นไม้ที่ให้ผลหรือดอกเป็นอาหาร
- ค. ต้นไม้ที่ใช้เป็นยารักษาโรค
- ง. ต้นไม้ที่ให้น้ำตาล
- จ. ต้นไม้ที่ใช้ประดับตกแต่งบ้านให้สวยงาม

๒) นักเรียนรวบรวมภาพต้นไม้ต่าง ๆ แล้วช่วยกันจัดทำเป็นสมุดภาพ

๔. ฝึกพูด

นักเรียนแบ่งกลุ่มกันอภิปรายเรื่องต่อไปนี้

- ก. ความสำคัญของป่า
 - ข. โทษของการทำลายต้นไม้
 - ค. ความสุขที่ได้จากต้นไม้
 - ง. การรักษาต้นน้ำลำธาร
 - จ. ต้นไม้ในท้องถิ่นของเรา
- แล้วทำรายงานของกลุ่มส่งครู

๕. ฝึกสังเกตฉันทลักษณ์

- ๑) จงเขียนโยงเส้นสัมผัสบังคับภายในบทของกาพย์สุรางคนางค์ ดังต่อไปนี้

	ขึ้นใหม่ในกน
ก. กว่่าปณ	ระคนกันไป
เอ็นดูภูธร	มานอนในไพร
มณฑลตันไทร	แทนโพชยนต์สถาน
	ส่วนสุมาลี
วันทาสามี	เทวียู่งาน
เผื่ออยู่ดูแล	เหมือนแต่ก่อนกาล
ให้พระภูบาล	สำราญวิญญาน์
	(จากมูลบทบรรพกิจ)

- ๒) จงยกคำสัมผัสระหว่างบทของกาพย์สุรางคนางค์เรื่องนี้มา ๖ บท
- ๓) ให้นักเรียนพิจารณาว่า กาพย์สุรางคนางค์ในเรื่องนี้มีบทใดไม่เหมือนตัวอย่างที่ให้ไว้บ้าง แล้วนำมาวิจารณ์

๖. ฝึกเขียน

- ๑) นักเรียนเขียนเรียงความ เรื่องคุณค่าของต้นไม้หรือประโยชน์ของต้นไม้ ฯลฯ
- ๒) นักเรียนเขียนคำขวัญ เชิญชวนปลูกต้นไม้ หรือไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่า
- ๓) นักเรียนสรุปเรื่องราวที่ได้จากการอ่านเรื่องนี้เป็นข้อ ๆ
- ๔) นักเรียนบางคนที่มีความสามารถเขียนบทประพันธ์กาพย์สุรางคนางค์ เรื่องเกี่ยวกับต้นไม้และวาดภาพประกอบ
- ๕) นักเรียนเขียนรายงาน เรื่องประโยชน์ของต้นไม้ที่นักเรียนค้นพบนอกเหนือจากที่มีในเรื่องที่อ่าน

กิจกรรมเสริม

๑. แบ่งกลุ่มนักเรียนจัดนิทรรศการ “คุณค่าพฤษภาชาติ” โดยจัดแสดงภาพแผนภูมิของจริง ผลิตภัณฑ์จากต้นไม้อื่นๆ ในโอกาสอันเหมาะสม เช่น สัปดาห์อนุรักษ์ธรรมชาติ สัปดาห์การส่งเสริมการปลูกป่าในงานก่อนวันปิดภาค ฯลฯ
๒. จัดประกวดคำขวัญเชิญชวนให้ปลูกต้นไม้ หรือไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่า
๓. ให้สำรวจและรวบรวมรายชื่อต้นไม้ที่ปลูกในบริเวณโรงเรียนพร้อมทั้งแบ่งประเภทและบอกประโยชน์ของต้นไม้นั้น ๆ ด้วย

แม่ศรีเรือน

นำเรื่อง

เรื่อง แม่ศรีเรือน นี้ เป็นวรรณกรรมประเภทบทความ ซึ่งนำมาจากบทความชุด "เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก" ในนิตยสารสตรีสารภาคพิเศษสำหรับนักอ่านรุ่นเยาว์ มีลักษณะเป็นบทความขนาดสั้นเหมาะแก่ผู้อ่านวัยเยาว์

บทความนี้แสดงชีวิตของคนที่มีฐานะปานกลางในพระนคร เกี่ยวกับประเพณีนิยมในสมัยปลายรัชกาลที่ ๕ จนถึงต้นรัชกาลที่ ๗ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๒๔๗๕ กล่าวถึงความ เป็นไปในครอบครัว เมื่อชายและหญิงแต่งงานเป็นสามีภรรยา กันแล้ว ถือว่าสามีเป็นหัวหน้า ครอบครัวมีหน้าที่ทำมาหาเลี้ยงและรับผิดชอบทุกข์สุขของคนในครอบครัว ฝ่ายภรรยาถือว่าเป็น ผู้ดูแลบ้านเรือน เลี้ยงดูบุตรหลานและคนในครอบครัวให้มีความสุขความเจริญ ผู้หญิงที่ทำหน้าที่ดี ได้รับยกย่องว่าเป็น "แม่ศรีเรือน" เป็นหญิงที่เป็น "มิ่งขวัญ" ของครอบครัว อีกนัยหนึ่ง เป็นที่พึง ให้ความร่มเย็น ความอุ่นใจแก่ครอบครัว

ในเรื่องนี้ผู้แต่งได้บรรยายภาพผู้หญิงไทย ซึ่งเป็นแม่เรือนที่อยู่ในเมืองหลวงว่ามี หน้าที่ภารกิจต่อครอบครัวอย่างไร

การศึกษาบทเรียนนี้ นักเรียนควรศึกษาถึงลักษณะการเขียนความเรียงขนาดสั้น การใช้ ถ้อยคำ สำนวนโวหาร ทั้งควรหัดพิจารณาคุณค่าทางด้านความรู้ เกี่ยวกับคตินิยม การประกอบ อาชีพของคนไทยและอื่น ๆ โดยเปรียบเทียบกับปัจจุบันนี้ด้วย

แม่ศรีเรือน

ทิพย์วาทินี สนิทวงศ์

ครอบครัวของเราคนไทยสมัยก่อนนี้ ผู้ชายต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว ถ้ามาจากตระกูลดี มีวิชาความรู้ก็มักรับราชการ เพราะคนไทยเรานิยมการรับราชการ มีเงินเดือน มีบ้านเรือนของตนเองได้ก็มี เช่าเช่าก็มี อยู่กับบิดามารดาก็ไม่น้อย ได้เป็นมรดกตกทอดกันก็มี ทรัพย์สมบัติเหล่านี้จะออกเงยหรือหมดไปก็อยู่ที่ภรรยาผู้เป็นแม่บ้าน คนไทยสมัยก่อนมีลูกมาก อย่างคุณยายเองก็มีพี่น้องมาก ข้าง ๆ บ้านคุณยายมีลูก ๑๐ คนหลายบ้าน มีอยู่บ้านหนึ่งที่อยู่เยื้องกัน มีลูกมากที่สุดถึง ๑๘ คน เพราะมีฝาแฝดด้วย ๒ คู่ บิดารับราชการ รายจ่ายก็ต้องมากเป็นธรรมดา เพราะลูกมากก็ต้องกินมาก ยิ่งบางคนมีภรรยาหลายคน มีลูกมากถึง ๒๐ คนก็มี

แต่แม่บ้านเหล่านี้นอกจากอยู่บ้านเลี้ยงลูกแล้ว ก็มักจะทำการค้าขาย หรือรับจ้างไปด้วยในตัวเพื่อเพิ่มพูนรายได้ นอกจากเงินเดือนของพ่อบ้านแล้ว แม่บ้านเหล่านี้จะประหยัดรายจ่ายทุกทางทุกอย่างทำเองได้ก็ทำ ไม่หาซื้อกันง่าย ๆ แล้วของก็ไม่ค่อยมีจะให้ซื้อกันด้วย บ้านเรือนสมัยก่อนมักตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ริมคลอง ที่มีเรือสัญจรมาก หรือบางที่บ้านอยู่ริมถนน ก็ตั้งร้านขายข้าวแกง ขายขนมบ้าง รับจ้างต่าง ๆ หรือเป็นตัวแทนขายส่งสินค้าบ้าง บริเวณบ้านสมัยก่อนกว้างขวาง เพราะที่ดินราคาถูก บ้านเรือนตั้งอยู่ห่างกัน จึงมีที่ดินพอที่จะปลูกเครื่องสวนครัวไว้กิน ปลูกผลไม้ไว้กินเอง เช่น มะม่วง ชมพู่ กล้วยนี้ขาดไม่ได้ มะพร้าวและอื่น ๆ เป็นการทุ่นรายจ่ายไปได้มาก ถ้ามีมากเกินไปใช้สอย ก็ขายเอาเงินเสียบ้าง

คุณย่าของคุณยายนั้น นอกจากเย็บสบงจีวรพระ ทำพุ่มและดอกไม้เข้าพรรษาส่งตามร้านขายเครื่องบวชแล้ว ก็ยังขายขนมจีนน้ำยา น้ำพริก ตอนเช้า ๆ อีกด้วย เย็นก็ยังเก็บดอกจำปาจำปี ดอกขจร ใส่กระทงหรือเย็บเป็นชองใบตองใส่ถาดออกขายอีกด้วย คุณย่าของคุณยายรวมทั้งคุณแม่ก็รับทำขนมและของว่างทุกอย่างตามแต่จะสั่งให้ทำ บางคนพื้นเพเป็น รูป มวนบุหรืต่าง ๆ สานปลาตะเพียนขายส่ง บันตึกตาดินเผาสำหรับกั้นบันหรือถวายเป็นพระภูมิ ทำดอกไม้กระดาด ดอกไม้โสน รับจ้างปักเสื้อโขนละคร ปักย่ามและตาลปัตร ตามแต่ใครจะมีวิชาอะไรติดตัวมาบ้าง บางคนเป็นตัวแทนขายหมากพลู ขายถ่าน ฟืนแสม หรือพืชผลอย่างอื่น ๆ ขายของแบบไม่ต้องขึ้นบ้านก็ได้กำไรแล้วก็มี เรือขายปลีกรวมก็ดวงใสเรือ ได้กำไรทันที

แม่บ้านที่ทำการค้าขายหรือรับจ้างต่าง ๆ เหล่านี้เลี้ยงลูกไปด้วย ไม่ได้ปล่อยทิ้งไว้ บ้านช่องก็ดูแลควบคุมไปด้วยในตัว เพราะการประกอบอาชีพอยู่กับบ้านไม่ต้องทิ้งบ้านช่องไป จึงทำให้มีเวลาอบรมลูกและดูแลสามีได้เต็มที่ เมื่อตัดรายจ่ายเพิ่มรายได้ก็เก็บเงินได้เป็นกอบเป็นกำ หลาย ๆ ปีเข้าก็พอมีเงินซื้อสวน นา หรือขยายเนื้อที่บ้านให้กว้างขวางขึ้น ทำมรดกไว้ให้ลูกหลาน ที่ดินก็ราคาไม่แพงหาซื้อง่าย

กิจการต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าใหญ่มากนักเกินกว่ากำลังก็จ้างลูกจ้างช่วย ครัวรวงกรานต์ค้าขายดี มีกำไร ก็ตรารางวัลเงินสดหรือทองหยองให้ลูกจ้าง เหลือจึงเก็บสะสมไว้ นับว่าเป็น “แม่ศรีเรือน” คุณยายมีเพื่อนบ้านเขาค้าส่งถ่าน ลูกแต่ละคนหน้าตามอมแมมเพราะต้องช่วยดวงถ่านเวลาเรือถ่านมาเทียบพร้อม ๆ กันหลายลำลูกจ้างตวงไม่ทัน นายและลูก ๆ ก็ต้องลงมือช่วยตวงด้วย ถึงหน้าดำก็ได้กำไรทันทีถึงละสตางค์แล้ว เรือบรรทุกถ่านลำใหญ่ ๆ ขนาด ๔ มือลิงก็ได้บาทหนึ่งแล้ว เรือหลายลำก็ได้หลายบาท บางครั้งขนจากเรือใหญ่ลงเรือเล็กได้เลย ไม่ต้องขนขึ้นโรงก็ได้กำไรถึงละสตางค์แน่นอน

บ้านที่มีลูกมาก ๆ ต้องซื้ออาหารของใช้ แบบขายส่ง คือ ซื้อไข่ มะม่วง กล้วย ส้ม กันเป็นร้อย ๆ เพื่อจะได้ทุนเงิน ถึงกินไม่ทันก็เก็บไว้กว่นกินได้ ซื้อผ้าตัดเสื้อก็ซื้อยกพับ ผ้านุ่งก็ซื้อยกก๊วเป็นโหลหรือเป็นก๊วสเพื่อให้ทุนเงิน จะซื้ออาหารก็บรรทุกเรือจ้างหรือรถเจ๊กมาทีเดียว จ่ายน้ำปลา ปลาจืดเป็นไห ๆ น้ำตาลก็ซื้อทั้งปีบ มะพร้าวแกลงก็ซื้อกันนับร้อย ๆ เสื้อผ้าลูกที่คับแล้วก็ใส่ลงมาเป็นทอด ๆ ไม่มีทิ้งขว้างเสียของเลย จะไปไหนก็ยกโขยงกันไปเป็นกลุ่ม เตรียมอาหารการกินใส่ปั่นโตใส่หม้อไปให้พร้อม จะได้ไม่ต้องเสียสตางค์ซื้อกินกลางทางให้หมดเปลือง แม่ศรีเรือนสมัยก่อนนี้นับว่าเก่งมากที่ประหยัดทุกวิถีทาง แล้วยังรู้จักทำมาหากินเพิ่มพูนรายได้อีก

ถ้าแม่บ้านมีวิชาติดตัวมาบ้าง เช่น เย็บปักถักร้อย พันธูปเทียน มวนบุหรี ทำดอกไม้สดหรือแห้ง อาจจะเป็นช่างทำขนมหรืออาหารอะไรก็ได้ ที่ร่อยเป็นพิเศษ ก็มีช่องทางทำมาหากินทั้งนั้น ในสมัยก่อนผู้หญิงไม่มีโอกาสได้รับราชการ หรือทำงานตามบริษัทอย่างผู้ชาย บางคนก็ยังอ่านเขียนไม่ได้ด้วยซ้ำไป ยังใช้ปูนหรือดินสอพองขีด ๆ ตามกระดานข้างฝาหรือเสาเรือน ทำบัญชีสินค้าได้จนร่ำรวยก็แล้วกัน งานอิสระชนิดนี้ผู้ชายไทยเราออกจะไม่ชอบเอาทีเดียว หว่านด่าซ้ำบ้างไม่เหมาะกับชาติตระกูลบ้าง แต่ผู้หญิงไทยไม่ได้คิดอย่างนั้น บางคนหาเงินได้มากกว่าสามีเสียอีก

กิจกรรม

๑. ฝึกอ่านในใจ

ให้นักเรียนอ่านในใจตลอดทั้งบท และเก็บใจความสำคัญของเรื่อง บันทึกเป็นข้อ ๆ ไว้

๒. ฝึกตอบคำถามเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

- ๑) ในบทความนี้ หัวหน้าครอบครว้หมายความว่าอย่างไร
- ๒) ผู้ชายไทยในสมัยที่กล่าวถึง นิยมประกอบอาชีพอะไร เพราะเหตุใด
- ๓) ในสมัยที่กล่าว ใครเป็นผู้ดูแลปกครองบ้านเรือน
- ๔) “แม่ศรีเรือน” ตามที่กล่าวในบทความ มีลักษณะอย่างไร
- ๕) ผู้หญิงไทยมีวิธีทำมาหากินหารายได้ช่วยครอบครัวอย่างไร
- ๖) เหตุใดผู้หญิงไทยจึงไม่ได้ไปประกอบอาชีพนอกบ้านเช่นปัจจุบัน
- ๗) วิธีประหยัดการใช้จ่ายของสตรีไทยที่มีบุตรหลานมากในสมัยก่อนมีอย่างไร
- ๘) “ชายของแบบไม่ต้องชนชั้นบ้านก็ได้ทำไร่แล้ว” ข้อความนี้หมายความว่าอย่างไร ยกตัวอย่างประกอบ
- ๙) เหตุใดผู้หญิงไทยสมัยที่กล่าว จึงมีเวลาอบรมลูกและดูแลครอบครัวได้มากกว่าผู้หญิงไทยในปัจจุบัน
- ๑๐) งานอิสระชนิดนี้ผู้ชายไทยเราออกจะไม่ชอบทีเดียว งานอิสระชนิดนี้หมายถึงงานอะไร เหตุใดผู้ชายไทยจึงไม่ชอบ (ข้อนี้นักเรียนอาจตอบเป็นวาจาในห้องเรียน หรือเขียนตอบเป็นการบ้าน หรือเขียนในเวลาเรียนก็ได้)

๓. ฝึกอภิปรายแสดงความคิดเห็น

แบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น ๔ - ๕ กลุ่ม ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปราย หรือทุกคนอาจอภิปรายร่วมกันในห้อง แล้วแต่ความสะดวก ในหัวข้อต่อไปนี้

- ๑) ความเป็นไปในชีวิตของคนไทยสมัยก่อนเปรียบเทียบกับปัจจุบัน
- ๒) ความคิดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนไทยในสมัยก่อน เปรียบเทียบกับปัจจุบัน
- ๓) “แม่ศรีเรือน” ในปัจจุบันควรมีลักษณะอย่างไร
- ๔) วิธีประหยัดและวิธีหารายได้ของสตรีไทยในสมัยก่อน สตรีไทยในปัจจุบันควรยึดเป็นแบบอย่างหรือไม่ เพราะเหตุใด
- ๕) หัวหน้าครอบครว้ที่ดี ควรเป็นอย่างไร

- ๖) ลูก ๆ ควรช่วยเหลือพ่อแม่ทำกิจการต่าง ๆ ทั้งงานบ้านและงานธุรกิจที่พึงทำได้หรือไม่ เพราะเหตุใด
- ๗) ผู้เป็น “แม่เรือน” เท่านั้นที่ควรรู้จักประหยัด นักเรียนมีความเห็นในเรื่องนี้อย่างไร

๔. ฝึกสังเกตภาษา

- ๑) คำต่อไปนี้มีเสียงวรรณยุกต์อะไร นักเรียนเขียนคำตอบในสมุด เทียบกับคำตอบของเพื่อนแล้วให้ครูตัดสิน
กล้วย ส้ม ผัก หมาก ถ่าน ปลีก ขาย ลูก ขว้าง เพิ่ม
- ๒) แบ่งกลุ่มแข่งขันกันรวบรวมคำในเนื้อเรื่องที่เป็นคำไทยแท้เพียงคำเดียว
- ๓) แบ่งกลุ่มแข่งขันกันรวบรวมคำในเนื้อเรื่อง โดยรวบรวมตามชนิดของคำ คือ คำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ คำบุพบท และคำสันธาน

๕. ฝึกค้นคว้า

ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้โดยถามผู้ใหญ่หรืออ่านหนังสือ แล้วรายงานเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสมัยปู่ ย่า ตา ยาย ยังเด็กกับปัจจุบันเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

- ๑) การประกอบอาชีพ หรือการหาเลี้ยงครอบครัว
- ๒) ของเล่นของเด็ก
- ๓) ของกินของเด็กและผู้ใหญ่
- ๔) การเดินทาง
- ๕) เครื่องมือเก่าและใหม่ในการเพาะปลูก หรือการช่าง
- ๖) ความเจ็บป่วย การป้องกัน การรักษา
- ๗) อื่น ๆ ที่นึกได้

เศรษฐศาสตร์ในห้องแถว

นำเรื่อง

เรื่อง เศรษฐศาสตร์ในห้องแถว นี่เป็นเรื่องสั้นเรื่องแรกในชุดเรื่องสั้น ๑๐ เรื่อง ที่ผู้แต่งให้ชื่อว่า เด็กห้องแถว ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องที่บรรยายชีวิตลูกจีนในเมืองไทยทั้งสิ้น ผู้แต่งเรื่องสั้นชุดนี้ใช้นามปากกาว่า หยก บุรพา เคยได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นประเภทนวนิยายของคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๐ จากนวนิยายเรื่อง อยู่กับก๋ง

เรื่องเศรษฐศาสตร์ในห้องแถว ผู้แต่งพรรณนาโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย คมคาย ทำให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน ไม่ผิดความเป็นจริง และยังแทรกคำคมที่ชวนคิดเอาไว้ในเรื่องหลายตอน นอกจากนี้ยังใช้วิธีหักมุมจบเรื่องอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ปลอຍให้บุคคลในเรื่องสนทนาโต้ตอบกันจนในที่สุดฝ่ายหนึ่งต้องยอมรับความจริง ผู้อ่านจะรู้สึกสนุกและได้ข้อคิดบางอย่างพร้อมกันไปด้วยในเรื่องมีตัวละครเพียง ๔ คน ฉากที่เกิดขึ้นของเรื่องนี้มีเพียงฉากเดียว คือ ฉากของห้องแถวที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนแห่งหนึ่ง ซึ่งผู้แต่งมิได้ชี้เฉพาะเจาะจงลงไปว่าตั้งอยู่ ณ ตำบลใด แต่เมื่อนักเรียนได้อ่านเรื่องนี้แล้ว น่าจะลองใช้ความคิดคำนึงคาดคะเนดูว่า สถานที่ที่ผู้แต่งได้พรรณนาไว้ในเรื่องนั้นพอจะเทียบเคียงได้กับสถานที่แห่งใดที่ได้เคยรู้จักมาแล้วบ้าง

สำหรับตัวละครในเรื่องทั้ง ๔ คนนั้น เมื่อนักเรียนอ่านเรื่องนี้แล้ว ก็ควรจะสังเกตไว้ด้วยว่าคนไหนมีบทบาทสำคัญที่สุดในท้องเรื่อง คนไหนมีบทบาทรอง ๆ ลงไป แต่ละคนมีบทบาทของตนโดยเฉพาะอย่างไร มีลักษณะนิสัยอย่างไร ทั้งนี้สังเกตได้จากคำพูดและการกระทำตามที่ปรากฏในท้องเรื่อง นอกจากนี้ควรนึกดูว่า เราได้ข้อคิดอะไรนอกเหนือจากความสนุกเพลิดเพลินไปกับเนื้อเรื่อง บทบาทและคำพูด ของตัวละครในเรื่อง

เศรษฐศาสตร์ในห้องแถว

หยก บุรพา

ตลาดห้องแถวเก่าแก่อันคับแคบอัดทึบที่ฉันอยู่กับกังมานานนับปี ได้พลิกฟื้นตื้นขึ้นจากความหลับใหลเมื่อตะวันค่อย ๆ ฉายรัศมีระเรื่อเรืองขึ้นแต่งฟ้า ประตูห้องแถวเปิดออกทีละห้อง ๆ ในเวลาไล่เลี่ยกัน...แต่ละชีวิตเริ่มเคลื่อนไหว

ผู้ที่ตื่นก่อนทั้ง ๆ ที่มักเข้านอนทีหลังคือพวกแม่บ้าน จะเริ่มต้นวันใหม่ของหล่อนอย่างเร่งร้อนด้วยการทำเงินไว้ในอุ้งมือ แล้วคว้าตะกร้าเดินดุ่มไปจ่ายกับข้าวที่ตลาด ซึ่งอยู่ห่างจากห้องแถวของเราไปประมาณเจ็ดร้อยเมตร ส่วนมากไปล่าพัง แต่บางคนก็มีลูก ๆ เดินตามไปด้วยเพื่ออ่อนข้อขนม

พ่อบ้านออกมานั่งคุยกับเพื่อนบ้านข้างเคียงอยู่ตามหน้าห้อง บางคนก็่วนอยู่กับการเตรียมเครื่องไม้เครื่องมือในการประกอบอาชีพของตนให้พร้อม จีบกังว่างงานบางคนนั่งซึมเซาพิงกรอบประตูห้องแถว ครุ่นคิดกังวลถึงข่าวสารที่จะกรอกหม้อ และเขม่นมองไปยังปากทางเข้าตลาดหวังจะเห็นใครสักคนหนึ่งมาตามตัวไปทำงานแบกหามเอาค่าแรง

ยายซิ้มแก่ ๆ ที่ปลดตัวเองจากการออกไปทำงานนอกบ้านแล้ว มักจะสาละวนอยู่กับการดูแลหลาน ๆ ตัวน้อย ๆ ที่อยู่ในเปล หรือไม่ก็กำลังคลานอยู่บนลานดินหน้าห้องแถว แทนแม่ของเด็กน้อยที่กำลังไปจ่ายตลาด หรือกำลังวุ่นหน้าเป็นมันอยู่ในครัวเพื่อเตรียมอาหารมื้อเช้า

เด็กชายเด็กหญิงที่รู้ความแล้ว เริ่มส่ายตาหาเพื่อนวัยเดียวกันเพื่อเล่นชนฉลองวันใหม่

เปิดไถ่ถูกปล่อยออกหากิน มันโผวิ่งออกจากเล้าจากสุมที่กักกันมันมาตลอดคืน เร่งรีบกับเสรีภาพที่ได้รับ ตรงกันข้ามกับหมาหลายตัวพากันหมอบนอนอย่างหงอย ๆ เพราะเดินพล่านเป็นยามตลาดมาทั้งคืน

และอีกหลากหลายอย่างที่บ่งบอกถึงการมาถึงของวันใหม่ในตลาดห้องแถว ซึ่งมีอยู่ประมาณห้าสิบลรอบครัวแห่งนี้ มันเป็นลีลาที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง เหมือนละครฉากที่แสดงซ้ำซากเหลือเกินในความรู้สึกของฉันผู้เป็นเด็กห้องแถวคนหนึ่ง

วันนี้เป็นวันหยุดฉันไม่ต้องไปโรงเรียน วงจรชีวิตประจำวันของฉันและกังจึงหมุนซ้ำกว่าวันธรรมดาเล็กน้อย เพราะไม่มีเหตุที่จะต้องเร่งร้อนแข่งกับเวลาที่รุดไปข้างหน้าอย่างไม่มีรั้วใคร

แต่ไม่ว่าจะเป็นวันไหนก็ตาม กังจะต้องตื่นตั้งแต่ย่ำรุ่งประมาณตีห้าครึ่ง เมื่อออกจากมุ้งไปล้างหน้า บ้วนปากที่หลังห้องแถวแล้วก็จะเข้ามาจุดตะเกียงลาน ตั้งน้ำร้อนเพื่อชงน้ำชาดื่มพลางขลิบแต่งหนวดเคราสีขาวเหลืองเงินอยู่ข้าง ๆ ตะเกียงลาน ปล่อยให้ฉันหลับสบายอยู่ในมุ้งไปตาม

ลำพัง... แต่ฉันก็ไม่เคยนอนตื่นสายถึงกับให้ใครค่อนข้างได้ว่า “นอนกินบ้านกินเมือง” หรือ “นอนจนตะวันส่องกัน” เพราะพอตื่นฟ้าเปิด ฉันก็ตื่นออกจากมุ้งเพื่อรับภาระหน้าที่ประจำวัน

ฉันมีความคิดว่า การตื่นนอนแต่เช้าตรู่เป็นกำไรของชีวิต

อากาศยามเช้าสดชื่นเหลือเกิน ทุกอณูของบรรยากาศที่รายรอบตัวเราตอนอรุณเบิกฟ้าเยือกเย็นเพราะละอองบริสุทธิ์ของน้ำค้างยังไม่เหือดหายไปกับการแผดเผาของแสงแดด

“ถ้าวันก็ต้องนอนเสียให้เต็มอิ่มจะได้กระปรี้กระเปร่าตลอดวัน...” กังเคยบอกกับฉัน “แต่ถ้าตื่นแล้วก็ไม่ควรนอนแช่อยู่ในมุ้งเหมือนคนเกียจคร้านสันหลังยาว”

ฉันเริ่มต้นวันใหม่อย่างกระฉับกระเฉงเสมอ และไม่หลีกเลี่ยงภารกิจในครัวเรือน ในห้องแถวคับแคบของเรามีเพียงก้นกับฉันสองคนเท่านั้น เราต่างมีภาระหน้าที่ด้วยกันทั้งคู่ หลังจากกินข้าวเช้าแล้วกังจะคร่ำเคร่งอยู่กับการทำมาหากินไปจนกระทั่งเย็น ฉะนั้นฉันจึงต้องแบ่งเบากิจเบ็ดเตล็ดมาเป็นหน้าที่ เพื่อกังจะได้มีเวลาทำงานหาเงินได้เต็มที่

เช้าวันนี้ก็เช่นเดียวกัน ตื่นนอนแล้วฉันไปตลาดเพื่อซื้อหมูซื้อผัก แล้วกลับมาหุงหาอาหารกินข้าวเช้าเสร็จก็จัดแจงทำความสะอาดห้องและครัวจนเรียบร้อย กังออกไปนั่งทำงานจักสานอยู่ที่ลานดินหน้าห้องแถวแล้ว หลังจากจิบน้ำชา กินหมากและนั่งพักผ่อนจนข้าวเรียงเม็ด ฉันแบกเสื้อที่ปูนอน หมอน ผ้าห่มและมุ้งออกไปตากแดดที่ลานกว้างกลางแจ้งหน้าตลาดอันเป็นกิจวัตรประจำทุกสัปดาห์

ประมาณสี่โมงเช้างานของฉันก็หมดลง ฉันออกไปนั่งช่วยกังทำงานจักสานอยู่ที่หน้าห้องทำไปได้สักครึ่งชั่วโมงเท่านั้น ก็ได้ยินเสียงเรียกดังมาจากบึ้งหลัง เมื่อฉันเอี้ยวหน้าไปมองก็เห็นป้าสมศรีเดินเข้ามาเกือบประชิดตัวแล้ว แกทักกับกังก่อนแล้วจึงถามฉันว่า

“เอ็งว่างไหมตอนนี้...”

“ว่างครับ”

“ถ้าจะไปช่วยที่ร้านหนอยนะ เมื่อเช้ามีถ่านมาลงรถหนึ่ง”

พอฉันรับคำแล้ว ป้าสมศรีหันไปพูดคุยกับกังอยู่ครู่หนึ่ง แล้วก็เดินจากไป

“ไปเถอะหยก วันนี้ไม่ต้องช่วยกังหรอก...” กังเร่ง “อย่าให้เขาต้องรอนาน”

ฉันวางมือจากงานเมื่อชั้นที่ทำค้างอยู่เสร็จลง ลูกเดินเข้าไปในห้องเพื่อเปลี่ยนกางเกง ตัวที่ฉันใส่อยู่นี้เป็นกางเกงนักเรียนตัวเก่า ๆ ที่ไม่ใช่ใส่ไปโรงเรียนแล้ว แต่ฉันยังมีตัวเก่ากว่านี้อีก และขาดที่ก้นปะเป็นรูปใบโพ ฉันเอาไว้ใส่ทำงานสกปรกคลุกดินคลุกทรายโดยเฉพาะ

ทุกครั้งที่ฉันได้เสื้อกางเกงตัวใหม่มาเป็นสมบัติ ฉันเกิดความรู้สึกดีใจ อยากใส่ อยากอดก็คงเป็นความรู้สึกเดียวกันกับเด็กทุกคนที่ได้ของใหม่นั้นแหละ ยิ่งเด็กห้องแถวยากจนอย่างฉันนาน ๆ จะได้ข้าวของใหม่สักชิ้น เสื้อผ้าสักตัว ก็ย่อมต้องดีอกดีใจเป็นทวีคูณ

แต่ทุกครั้งที่ฉันหยิบกางเกงเก่า ๆ ก้นปะที่ใส่ทำงานตัวนี้ขึ้นมาสวมกับตัวเพื่อเตรียมออกไปทำงาน...ฉันเกิดความสุข ความอบอุ่นใจ อย่างประหลาดล้ำ ความเก่าแก่ยับเยินของมันบอกถึงภาระที่มันรับใช้ฉันในการทำมาหากิน ถ้าเกียรติยศของคนเราอยู่ที่การทำงานสุจริต กางเกงตัวนี้ควรถูกเรียกว่า กางเกงเกียรติยศ

ป้าสมศรีเป็นแม่ค้าขายถ่าน ร้านของแกเป็นห้องแถวสองห้องติดกัน อยู่ตลาดริมคลองห่างจากห้องแถวของเราไปเพียงร้อยกว่าเมตรเท่านั้นเอง ห้องหนึ่งใช้เป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัว ซึ่งมีกันเพียงสามคนเท่านั้น คือตัวแกกับผัวและลูกสาว ส่วนอีกห้องหนึ่งที่ติดกันนั้นเป็นห้องเก็บถ่าน

ถ่านไม้สีดำเป็นสินค้าที่ขายดี ขายได้ทุกวัน เพราะเป็นของจำเป็นต้องใช้ทุกครัวเรือนที่มีการหุงต้ม นอกจากบางรายที่ใช้ฟืนแทนซึ่งก็มีอยู่น้อยมาก

ถ่านไม้ดังกล่าวนี้ป้าสมศรีสั่งซื้อจากพ่อค้าถ่านเจ้าประจำอีกต่อหนึ่ง เป็นถ่านที่ชาวไร่เผาเอง พ่อค้าจะมาส่องครึ่งละหนึ่งรถบรรทุก โดยจอดรถที่หน้าห้องถ่านแล้วโกยถ่านลงกองไว้กับลานดินจนหมดแล้วก็ไป ทิ้งไว้ให้เป็นภาระของป้าสมศรีเอง แทบทุกครั้งที่ถ่านมาส่ง ป้าสมศรีจะตามฉันไปช่วยขน แกเดินมาตามฉันเองถึงห้องแถว แกไม่ยอมจ้างจับกังอาชีพ เพราะพวกนั้นเป็นผู้ใหญ่ เอาค่าแรงตามราคาปกติ ซึ่งแกบอกว่าแพง แต่กับฉันแกให้เงินปลีกละเล็ก ๆ น้อย ๆ พอเป็นสินน้ำใจ แล้วก็ให้ถ่านปน ๆ อีกเพื่อให้ฉันเอามาทำถ่านดินใช้ในครัว

ชาวเงินยากจนมักทำถ่านดินใช้ถ้ามีเศษถ่านปน ๆ มีวิธีทำง่าย ๆ ฉันเองทำเสมอเมื่อรวบรวมถ่านปนจากร้านป้าสมศรีได้มากพอสมควรแล้ว

ฉันจะเลือกเอาวันหยุดที่ไม่ต้องไปโรงเรียนและแดดจัดจำเป็นวันทำถ่านดิน เริ่มต้นด้วยการหิ้วถังน้ำไปโกยเลนเหลว ๆ จากตลิ่งริมคลอง เอามาเคล้าผสมกับถ่านปนที่กองอยู่กับลานดินเรียบ ๆ กลางแจ้งนอกตลาดห้องแถว การผสมนี้ปริมาณของถ่านปนจะต้องมีมากกว่าเลน ถ้าใส่เลนมากเกินไปถ่านดินจะติดไฟยาก ตอนผสมนี้เรามักจะรินน้ำข้าวลงไปด้วยเพราะจะทำให้ถ่านดินให้ไฟแรงขึ้นกว่าปกติ

ฉันเคล้าผสมถ่านปน เลน และน้ำข้าวเข้าด้วยกันจนทั่วเป็นเนื้อเดียว ให้มีความเหลวพอสมควร ถ้าเหลวเปียกมากจะแห้งช้า แต่ถ้าหากหมาดเกินไปก็จะร้อนซุยเมื่อปั้นเป็นแผ่นตอนจะตาก...เมื่อเคล้าได้ที่แล้วฉันจะปั้นเป็นแผ่นกลม ๆ ขนาดจานข้าวใบใหญ่ หนาประมาณหนึ่งนิ้วฟุต แล้ววางเรียงกันตากแดดไว้ ถ้าแดดจัด ๆ เพียงไม่กี่ชั่วโมงก็จะแห้ง พอแห้งสนิทก็เก็บเข้าไว้ในครัวเรียงซ้อน ๆ กัน ใช้คละกับถ่านไม้จริงโดยบีจากแผ่นกลม ๆ ให้เป็นก้อน ๆ ขนาดพอดีใช้...เป็นการประหยัดถ่านไม้จริงได้อย่างดี

วันนี้ฉันก็คงได้ถ่านปนจากป้าสมศรี บางทีอาทิตย์หน้าฉันอาจจะได้ทำถ่านดินใช้อีก ถ้าแดดจัดจ้าเหมือนวันนี้

เมื่อฉันเดินไปถึงหน้าห้องของป้าสมศรีนั้นแกกำลังรอฉันอยู่พอดี แกนั่งผ้าถุงสีดำ เสื้อแขนยาวสีดำ มีผ้าขาวม้ามอซอโพกหัวไว้เก็บเส้นผมมัดชิดกันละองถ่าน

ฉันอดมองเข้าไปในห้องที่เป็นที่อยู่อาศัยของแกและครอบครัวไม่ได้ แล้วฉันก็ได้เห็นภาพที่จำเจจนติดตา นั่นคือ พี่วันเพ็ญลูกสาวคนเดียวของป้าสมศรี ซึ่งปีนี้เรียนหนังสือชั้นมัธยมปีที่หกแล้ว นั่งกางเกงขาสั้นสีนวล ๆ เสื้อยืดแขนสั้นสีสดใส นอนอ่านหนังสืออยู่บนเก้าอี้ผ้าใบ ไม่ใช่หนังสือเรียนหรอก เป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ บาง ๆ หน้าปกเป็นภาพวาดที่ป้าสมศรีเรียกว่า “นิยายสิบสตางค์” บางครั้งก็อ่านหนังสือเล่มแบน ๆ ใหญ่ ๆ หน้าปกเป็นภาพถ่ายผู้หญิงหน้าตาสะสวยทาปากสีแดงจัด เป็นหนังสือ “อ่านเล่น” อีกเหมือนกัน แต่ฉันก็อดแปลกใจไม่ได้ที่พี่วันเพ็ญอ่านเอาจริงเอาจังเสียเหลือเกิน

พี่วันเพ็ญไม่เคยช่วยป้าสมศรีทำงานเลย มีหน้าที่ยังดีหน้าเบื่อน่ายทุ๋งครั้งที่มียธถ่านมาลงตอนที่เราขนถ่านกัน แกรีบเดินฉับ ๆ มาปิดประตูห้องเพราะรังเกียจละองถ่านอันสกปรกคละคลุ้ง ก็น่ารังเกียจหรอก เพราะพี่วันเพ็ญแต่งตัวสวยสะอาดสะอ้านตลอดเวลา ความจริงแล้วหน้าตาของแกไม่จัดว่าสวยอย่างเฉียบขาด แต่ก็น่ารักน่ามองจนมีเพื่อนนักเรียนหนุ่ม ๆ ชีรธจักรยานมานั่งคุยด้วยบ่อย ๆ หลายคนเปลี่ยนหน้ากัน บางทีก็มาจ๊ะเอ๋กันเข้าก็มี ที่ฉันชอบมองที่สุดก็คือเปียของพี่วันเพ็ญ แกไว้ผมยาวแล้วถักเป็นเปียคู่อย่างเรียบร้อย เวลาแกเดินเร็ว ๆ เปียจะแกว่งไกวราวกับงูสองตัวสะบัดหางอยู่กลางแผ่นหลังของแก

ฉันไม่สนิทสนมกับพี่วันเพ็ญเลย แล้วยังรู้สึกอื่น ๆ ผิวหน้าทุ๋งครั้ง เวลาแกปรายหางตา วาว ๆ มามองฉันแวบหนึ่ง แล้วก็หันไปจดจ่อกับหนังสืออ่านเล่นในมือต่อไป...วันนี้ก็เหมือนกัน

ฉันเริ่มต้นทำงานอย่างไม่เคยครั่นคร้ามกับความสกปรก ป้าสมศรีให้ฉันเข้าไปโกยถ่านเก่าในห้องเก็บถ่านไว้อีกมุมหนึ่งของห้องก่อน ถ่านเก่าเหลืออยู่เพียงไม่กี่ถังเท่านั้นฉันทำครูเดียวก็เสร็จ

ในห้องถ่านค่อนข้างมืดสลัวและอับมาก เวลาโกยถ่านฉันต้องระวังตะขาบและแมลงป้องกันขอบชุกอยู่ใต้ถ่าน ฉันเคยถูกแมลงป่องต่อยเข้าครั้งหนึ่ง ปวดมากถึงกับเป็นไข้ ยังเช็ดแขนงมาจนบัดนี้

ฉันเก็บกวาดห้องถ่านจนเรียบร้อยแล้วจึงออกมา ถัดถ่านด้านข้าง ๆ จากกองหน้าห้องเข้าไปเรียงไว้ที่ฝาห้องด้านหนึ่ง เรียงซ้อนกันขึ้นไป ถ่านชนิดนี้ ป้าสมศรีจะเก็บไว้ขายให้ลูกค้าต่อเมื่อถ่านย่อยหมด

“เอาปุงที่มากโกยถ่านย่อยเข้าไปได้แล้ว” ป้าสมศรีสั่งฉันเมื่อเห็นฉันเรียงถ่านใหญ่หมดแล้ว ถ่านย่อยก็คือถ่านที่เป็นก้อนเล็ก ๆ เวลามีคนมาซื้อแจะโกยขายเป็นถัง ๆ ... ฉันขนเข้าไปเทรวมกองไว้ตรงมุมห้องด้านในที่ละปุงก็

ตอนที่ยังฉันไม่ได้กลับลงไปกินข้าวกลางวันกับก๊งที่ห้องแถว...เป็นที่รู้จักกันระหว่างฉันกับก๊งว่า ถ้าฉันออกไปทำงานไกลห้องแถวออกไป เมื่อหิวหรือเมื่อถึงเวลากินข้าวกลางวันไม่ต้องรอกัน

ป้าสมศรีสั่งถ้วยเตี้ยวน้ำจากร้านที่อยู่เยื้องห้องของแกหนึ่งยามแล้วเดินเข้าไปในครัว ตักข้าวสวยออกมาสองจานพูน ๆ เอาถ้วยเตี้ยวเทลงในจานข้าวทั้งสองจานมากเท่า ๆ กัน แล้วยื่นให้ฉันจานหนึ่ง

“เอ้า กินซะก่อน ประเดี๋ยวค่อยทำต่อ” แกบอก

ฉันรอกำลังป้าสมศรีลงมือกินก่อนแล้วฉันจึงพักงาน เดินไปนั่งกินที่แคร่ไม้เตี้ย ๆ หน้าห้องแก ขณะที่ฉันกำลังใช้ช้อนส่งกะสีบีก่อนข้าวสวยในจานให้เคล้าผสมกับถ้วยเตี้ยวอยู่นั้น ฉันเห็นลูกจ้างร้านถ้วยเตี้ยวยกถาดเข้าไปส่งในห้องให้พี่วันเพ็ญสองยาม ถ้วยเตี้ยวแห้งชามหนึ่ง อีกชามหนึ่งเป็นบะหมี่น้ำ กลิ่นหอมของมันลอยมาเตะจมูกยั่วน้ำลายให้สอขึ้นมา...แล้วฉันก็ก้มหน้าก้มตากินข้าวที่ผสมกับถ้วยเตี้ยวครึ่งชามที่ป้าสมศรีอุตส่าห์มีใจแบ่งให้ฉัน

คนบ้านนอกที่มีอายุแล้วมักจะกดข้าวสวยผสมลงในถ้วยเตี้ยวหรือบะหมี่ด้วยเสมอ นอกจากเป็นการประหยัดแล้วยังเป็นความเคยชินอีกด้วย มักจะออกตัวกันว่า

“กินแต่ถ้วยเตี้ยวบะหมี่มันไม่อยู่ท้อง ต้องมีข้าวถ่วง”

นาน ๆ ครั้งฉันจึงจะมีโอกาสได้กินถ้วยเตี้ยวหรือบะหมี่เต็มชามเสียทีหนึ่ง ยังจำรสอร่อยของมันได้ดี

ประมาณสามโมงเย็นฉันก็ขนถ่านทั้งหมดเรียบร้อย ถ่านกองสุดท้ายฉันเอาตะแกรงไม้ไผ่ที่สานเป็นตาสี่เหลี่ยมห่าง ๆ มาร่อนแยกถ่านก้อนเล็กออกจากถ่านป่น ถ่านก้อนเล็ก ๆ นี่ป้าสมศรีจะเอาไว้ใช้เองในครัว ส่วนถ่านป่นที่ลอดรูตะแกรงกองอยู่กับดินนั้น แกยกให้ฉันทุกครั้ง ฉันจะทิ้งไว้ในห้องถ่านของแกก่อน จนรวมได้มากพอแล้วจึงจะขนไปทำถ่านดินเสียครึ่งหนึ่ง

ขณะที่ฉันใช้ไม้กวาดทางมะพร้าวกวาดพื้นดินหน้าห้องถ่านอยู่นั้น ป้าสมศรีถามขึ้นว่า “ถ่านในครัวเอ็งหมดหรือยังวะ”

ฉันนิ่งกะเน แล้วตอบไปตามความจริง “ยังมีพอใช้ได้อีกสักสามวันครับ”

“จั้นเตี้ยวเอ็งแบกไปสักถังซี” ว่าแล้วแกก็หันหลังเข้าห้องไป คงเตรียมตัวลงไปอาบน้ำที่ท่าหน้าหลังห้องซึ่งแกทำบันไดทอดลงไปในคลอง ไม่ต้องไปใช้สะพานท่าหน้าร่วมกับชาวบ้านอื่น ๆ

กวาดเก็บเรียบร้อยแล้ว ฉันโกยถ่านย่อยที่กองพูนอยู่ในห้องถังหนึ่งแบกไปห้องแถวเตไว้หลังถ่านได้เตา

ขณะที่ฉันแบกถังเปล่ากลับไปคืนแก่นั้นฉันนึกกระหยิ่มใจว่า วันนี้ป้าสมศรีใจดีให้ถ่านใช้หนึ่งถัง ประเดี๋ยวคงได้ค่าแรงเป็นสินน้ำใจอีกไม่น้อยกระมัง...ไม่รู้ว่าวันนี้แกไปอารมณดีมาจากไหน

ฉันไปถึงหน้าห้องของแก แกยังไม่ขึ้นจากน้ำ รอกอยู่อีกเป็นนานแกก็ยังไม่เสร็จ ฉันทนรำคาญเนื้อตัวที่หมักหมมด้วยเหงื่อกับละอองถ่านไม่ได้ จึงกลับมาที่ห้องแถว คว่ำสบูและผ้าขาวม้าไปอาบน้ำที่ท่าหน้าริมคลอง

ป้าสมศรีคงจะนึกได้รอกนำว่ายังไม่ได้ให้ค่าแรงตอบแทนฉันวันนี้

ฉันอาบน้ำอย่างพิถีพิถันกว่าทุกวันเพราะเนื้อตัวสกปรกเหลือเกิน แต่กระนั้นละอองถ่านก็ยังติดอยู่ในซอกเล็บและในรูจมูก

กลับถึงห้องแถวฉันเอากางเกงที่ซักสะอาดมาจากคลอง ตากที่ราวตากผ้าหลังห้องแถว เปลี่ยนเอากางเกงที่ใส่เมื่อเข้ามาใส่ต่อ ออกไปเก็บเสื้อ หมอน ผ้าห่ม และมุ้งที่ตากแดดไว้ที่ลานกลางแจ้งหน้าตลาดห้องแถว เข้ามาพับเก็บเข้าที่...หอมกลิ่นแดดรวริน ฉันเห็นว่าเพิงสี่โมงเย็นเท่านั้นยังมีเวลาอีกมากกว่าจะต้องเข้าไปหุงหาอาหารในครัว ฉันจึงออกมาช่วยกึ่งทำงานที่หน้าห้องแถวต่ออีก

ฉันยังคิดพะวักพะวนกับค่าจ้างที่ป้าสมศรียังค้างชำระอยู่ จึงได้เฝ้าหน้ามองไปทางปากทางเข้าตลาดห้องแถวบ่อย ๆ เพื่อมองดูคนที่เดินผ่านไปมาว่าจะใช้ป้าสมศรีหรือไม่

กึ่งสังเกตเห็น จึงเอ่ยถามเสียงเบา ๆ ว่า “มองหาใครหรือ”

“ป้าสมศรี” ฉันตอบ พลังถอนหายใจแล้วก้มหน้าก้มตาฝ่าไม้ไผ่ในมือ

“อ้าว ทำอะไรล่ะ” กึ่งยังสงสัย

ฉันจึงเล่าให้กึ่งฟังว่าไปขนถ่านให้ป้าสมศรีเมื่อก็แกล้งไม่ได้ให้ค่าแรงฉันเลย ทุกทีแกล้งให้... แม้จะเป็นเงินเพียงน้อยนิดฉันก็ต้องการนำมามอบให้กึ่งเก็บไว้ในกระป๋องใส่เศษเงินในเขี่ยนหมาก

“ถ้าแกล้งไม่ให้เงินหรือลืมไป...ก็ขาดทุนเปล่า ๆ เหนื่อยด้วย เสียเวลาด้วย...” ฉันยังไม่วายบ่นพิมพ์้าออกมาเหมือนคนงก

กึ่งวางมือจากงาน แล้วถามฉันว่า “เหนื่อยหรือ” ฉันพยักหน้า

“ตอนนี้หายเหนื่อยหรือยัง” กึ่งถามอีก

“หายแล้ว”

“ตอนทำงานนะเหนื่อยทุกคนแหละ พอเสร็จงานพักสักครู่ก็หายเหนื่อย เสียดยอะไรหนักหนาแรงกับเวลานะเราได้มาเปล่า ๆ ไม่ต้องซื้อจากใคร แล้วจะว่าขาดทุนได้อย่างไร”

หมวดและเคราของกึ่งเป็นสีขาวเหลืองเงิน เห็นแล้วฉันกลับนึกถึงถ่านสีดำ ๆ

“แต่เราก็ควรได้ค่าแรงบ้าง...” ฉันพูดตามที่คิด

กึ่งยิ้มเยือกเย็น แล้วถามว่า “ถ่านที่แบกมาถึงหนึ่งเมื่อกี้นี้ยังอยู่หรือเปล่า”

“อยู่...” ฉันตอบง ๆ “เทไว้ในลังถ่านในครัวแล้ว”

“ถ้าไปซื้อเขาเราก็ต้องควักเงินในกระป๋องใช่ไหม” ฉันพยักหน้าอีกครั้งหนึ่ง

“ถ่านถึงนั้นแหละคือค่าแรงละ จำไว้ว่า คนที่ทำงานไม่เคยมีใครขาดทุนหรอก เพียงแต่จะได้ผลตอบแทนเป็นอะไร หรือมากน้อยเพียงใด ค่าแรงหรือกำไรไม่ได้มาสู่เราในรูปของเงินเสมอไป”

คำอธิบายเพิ่มเติม

๑. ผู้แต่งเรื่องนี้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย คมคาย ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนตลอดเรื่อง เป็นต้นว่า
 - ห้องแถวเก่าแก่ อันคับแคบอับทึม
 - ตะวันค่อย ๆ ฉายรัศมีระเรื่อเรืองขึ้นแต่งฟ้า
 - กำลังวุ่นหน้าเป็นมันอยู่ในครัว
 - ตอนที่เราชนถ่านกัน แกร็บเดินลับ ๆ มาปิดประตูห้องเพราะรังเกียจละอองถ่านอันสกปรกคละคลุ้ง ฯลฯ
๒. ผู้แต่งเรื่องนี้ได้แทรกคำคมที่ชวนคิดเอาไว้ในเรื่องหลายตอน เช่น
 - ถ้าเกียรติยศของคนเราอยู่ที่การทำงานสุจริต กางเกงตัวนี้ควรถูกเรียกว่า กางเกงเกียรติยศ
 - แรغبกับเวลานะเราได้มาเปล่า ๆ ไม่ต้องซื้อจากใคร
 - การตื่นนอนแต่เช้าตรู่เป็นกำไรของชีวิต
๓. ผู้แต่งได้พรรณนาเรื่องง่าย ๆ ที่เราเห็น ๆ กันอยู่เป็นปกติในชีวิตประจำวันได้อย่างน่าอ่านมาก เช่น ชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่แถบห้องแถว การทำถ่านดิน การกินก๋วยเตี๋ยวอย่างประหยัด เป็นต้น

กิจกรรม

๑. ทบทวนเนื้อเรื่อง

ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

- ๑) เรื่องนี้แสดงสภาพความเป็นอยู่ของคนในท้องถื่นอย่างไรบ้าง
- ๒) ผู้ที่ตื่นก่อน และมักเข้านอนทีหลังคือใคร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น
- ๓) คนที่อาศัยอยู่ในตลาดท้องถื่นแห่งนี้มีประมาณกี่ครอบครัว ประกอบอาชีพอะไรบ้าง
- ๔) ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวหยก เป็นเช่นไร มีรายได้จากทางใดบ้าง
- ๕) จับกังหมายถึงใคร
- ๖) หยกมีความรู้สึกอย่างไรกับสภาพความเป็นอยู่ในตลาดท้องถื่น ทำไมจึงรู้สึกเช่นนั้น
- ๗) “วันนี้เป็นวันหยุด วงจรชีวิตประจำวันของฉันและกังจึงหมุนช้ากว่าวันธรรมดาเล็กน้อย” เพราะเหตุใดหยกจึงมีความรู้สึกเช่นนั้น
- ๘) เมื่อหยกหิบบางเกงเก่า ๆ ก้นปะที่ใช้ประจำมาสวมเพื่อออกไปทำงาน เขาารู้สึกอย่างไร ทำไมจึงรู้สึกเช่นนั้น
- ๙) วันเพ็ญมีรูปร่างลักษณะและนิสัยอย่างไร ควรดูเป็นตัวอย่างหรือไม่ เพราะอะไร
- ๑๐) ป้าสมศรีเลี้ยงดูวันเพ็ญต่างจากกังเลี้ยงดูหยกอย่างไร
- ๑๑) เมื่อหยกขนถ่านให้ป้าสมศรีแล้วไม่ได้ค่าแรง เขาารู้สึกอย่างไร
- ๑๒) กังมีข้อคิดในการทำงานอย่างไร นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่ เพราะอะไร

๒. ฝึกพูด

- ๑) นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น ๕ กลุ่ม แต่ละกลุ่มสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อช่วยตอบคำถามต่อไปนี้ (ใช้เวลาสนทนาไม่เกิน ๑๕ นาที)
 - บุคคลในเรื่องคนไหนที่มีความประพฤติไม่น่านิยมที่สุด
 - บุคคลในเรื่องคนไหนที่มีความประพฤติที่น่านับถือที่สุด
 - บุคคลเช่นพี่วันเพ็ญนั้นเป็นคนที่มีความสุขแท้จริงหรือไม่
 - การที่กังชี้ให้เห็นว่าถ่านหนึ่งถึงที่ป้าสมศรีให้หยกมานั้น คือค่าแรงตอบแทนแรงงานของหยกอยู่แล้ว หยกควรจะยอมรับหรือควรจะได้แย้งต่อไป
 - ถ้าเราเป็นหยก ในโอกาสหน้าถ้าป้าสมศรีมาขอให้ขนถ่านอีก เราจะตอบสนองอย่างไร
- ๒) ผู้แทนกลุ่มสรุปผลการสนทนาในข้อ ๑ เล่าให้นักเรียนทั้งห้องฟังอย่างสั้น ๆ กลุ่มละ ๒ - ๓ นาที

๓. ฝึกเขียน

- ๑) นักเรียนแต่ละคนบันทึกย่อใจความสำคัญที่นักเรียนจากกลุ่มอื่นได้รายงานให้ฟังไปแล้ว ในการบันทึกย่อนั้น นอกจากจะต้องให้ได้ใจความสำคัญแล้ว จะต้องเขียนให้อ่านง่าย เว้นวรรคตอนและสะกดการันต์ให้ถูกต้องด้วย
- ๒) เขียนแสดงความคิดเห็นของนักเรียนแต่ละคนว่าเท่าที่ผู้แทนกลุ่มอื่น ๆ ได้รายงานมานั้น ยังมีอะไรอีกบ้างหรือไม่ที่ตนเห็นว่าไม่ถูกต้องตามเนื้อเรื่องหรือยังไม่สมเหตุสมผลอยู่ ถ้ามีควรแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง

๔. ฝึกสังเกตภาษา

ให้อธิบายความหมายของถ้อยคำสำนวนต่อไปนี้ ตามความเข้าใจของนักเรียน

- ๑) ดิ้นฟ้าเปิด
- ๒) นอนกินบ้านกินเมือง
- ๓) นอนจนตะวันส่องกัน
- ๔) คนเกียจคร้านสันหลังยาว
- ๕) การตื่นนอนแต่เช้าตรู่เป็นกำไรของชีวิต
- ๖) กางเกงเกียรดิยศ
- ๗) คนที่ทำงานไม่เคยมีใครขาดทุน
- ๘) รู้สึกร้อน ๆ ผิวหน้าทุกครั้ง
- ๙) ข้าวเรียงเม็ด
- ๑๐) มันเป็นลีลาที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง เหมือนละครฉากที่แสดงซ้ำซากเหลือเกิน

๕. ฝึกการใช้ภาษา

ให้หาคำมาขยายข้อความต่อไปนี้ให้เหมาะสม

- ๑) เนื้อตัวสกปรก.....
- ๒) กลิ่นดอกไม้หอม.....
- ๓) เขาแบกถ้ำนอนอย่าง.....
- ๔) คุณย่าบ่น.....
- ๕) จับกังโปกหัวด้วยผ้าขาวม้า.....

หมูนุไปตามลมปาก

นำเรื่อง

เรื่อง หมูนุไปตามลมปาก นี้ คัดมาจากหนังสือ ประชุมนิทานสุภาษิต ซึ่งพิมพ์ในการพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าธัญญลักษณ เกษมสันต์ เมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๙ ในหนังสือนั้นมีนิทานรวม ๕ เรื่อง เป็นนิทานที่ได้เค้าเรื่องมาจากหนังสือภาษาสันสกฤต ซึ่ง เค แอล วี ศาสตรี (K.L.V. Sastri) เป็นผู้แต่ง ผู้เรียบเรียงนิทานสุภาษิตเป็นภาษาไทย คือ สุชีโว ภิกขุ (นามปากกาของนายสุชีพ ปุญญานุภาพ สมัยที่ท่านบวชเป็นภิกษุ) ท่านได้ชี้แจงสุภาษิตและอธิบายความคิดนึกตามหลักของพระพุทธศาสนาไว้ในนิทานแล้ว นักเรียนควรอ่านแล้วใช้ความคิดไตร่ตรองว่า จะนำข้อคิดในนิทานมาเปรียบเทียบกับชีวิตคนในสมัยปัจจุบันได้หรือไม่ ประการใด

หมุนไปตามลมปาก

สุชีโว ภิกขุ

ทางพระพุทธศาสนา สอนเรื่องศรัทธาความเชื่อไว้ในที่ใด ย่อมสอนให้มีปัญญากำกับไว้ในที่นั้นด้วย เพื่อป้องกันมิให้เชื่ออย่างงมงายไร้เหตุผล ผู้นับถือพระพุทธศาสนาจะไม่ถูกชักจูงหรือขู่บังคับให้เชื่อในสิ่งที่ไม่อาจตรองให้เห็นจริงได้ด้วยปัญญา ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะใช้ปัญญาของตนพิจารณาเสียก่อนว่า คำสั่งสอนข้อนี้มีเหตุผลอย่างไร เป็นผลดีอย่างไรแก่ผู้ปฏิบัติบ้าง ซึ่งเรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า ไตร่ตรองโดยแยบคาย เมื่อเห็นดีเห็นชอบด้วยปัญญาของตนดังนี้แล้ว จึงดำเนินไปถึงขั้นธัมมานุวัตรปฏิบัติ คือ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว ความเชื่อที่เป็นไปเช่นนี้เป็นกำลังอันยิ่งใหญ่ เป็นเครื่องทำความกล้าหาญให้แก่ผู้เชื่อ เพราะเมื่อเชื่ออย่างมีเหตุผลแล้วก็ไม่ต้องกลัวใครทักท้วง หรือเกรงใครหาว่าเป็นคนงมงาย และไม่ต้องเปลี่ยนความเชื่อบ่อย ๆ ตามลมปากผู้อื่น อันจะพึงพัดมาทั้ง ๔ ทิศ

ความเชื่อเป็นประหนึ่งหางเสือเรือ ถ้าตั้งผิดทิศหรือทำให้เรือบ่ายหน้าไปผิดแล้ว ยิ่งแล่นไปไกลเพียงใดก็ผิดมากขึ้นเพียงนั้น ทุกคนปรารถนาความสุขนั้นจริงแล้ว แต่หนทางที่จะบรรลุความสุขนั้นต่างหากเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดคำสอนต่าง ๆ เป็นอันมาก จุดประสงค์ก็คือทำอย่างไรจะได้รับความสุขเท่านั้น แต่มีผู้ชี้ทิศให้ไปสู่ความสุขอยู่ทุกทิศ เช่น บางศาสนาสอนให้ย่ำตัว ทรมานตัว บางศาสนาสอนให้อ้อนวอนเทวดา ซึ่งทางพระพุทธศาสนาก็สอนด้วยว่าจะอย่างตัวทำไม ย่างกิลีสไม่ดีกว่าหรือ จะอ้อนวอนเทวดาทำไม ตัวเราเองนั้นแหละจะช่วยตัวได้ดีกว่าเทวดา เพราะขณะที่เราเสียเวลาไปอ้อนวอนให้ฝั่งแม่น้ำเข้ามาหาเราเองนั้น อีกคนหนึ่งผู้อาศัยตนเองว่ายน้ำข้ามไป ได้ถึงฝั่งเสียแล้ว ทั้งขณะที่อ้อนวอนนั้น เทวดาจะหลับหรือตื่น จะมีธุระอะไรที่สำคัญ ๆ บ้าง และข้อสำคัญคือเทวดาที่เราอ้อนวอนนั้นจะมีจริงหรือไม่ ก็ทราบไม่ได้ เมื่อคำแนะนำซึ่งชี้ให้ไปสู่ความสุข มีต่าง ๆ กัน อย่างที่เรียกว่าคนละทิศละทางเช่นนี้ จึงเห็นได้ว่าความเชื่อ นั้นสำคัญเพียงไร เพราะถ้าเชื่อไปในทางที่ผิด ก็เท่ากับเดินทางหันหลังให้แก่จุดประสงค์บ้าง เสียไปทางขวาหรือทางซ้ายบ้าง ทำให้เสียเวลาและเหน็ดเหนื่อยเปล่า ความเชื่อจึงชื่อว่าเป็นประจักษ์ทางเสือเรือที่จะพาไปได้ทั้งผิดและถูก เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา จนเห็นจริงเสียก่อนแล้วจึงเชื่อ ไม่ใช่เชื่อโดยอ้างตำรา โดยนึกเดาหรือคาดคะเนเอาเป็นต้น

นิทานต่อไปนี้ แสดงตัวอย่างแห่งบุคคลผู้หมุนไปตามลมปากเพราะขาดเหตุผลในการปลูกความเชื่อ

นานมาแล้ว มีพราหมณ์คนหนึ่งปรารถนาจะบูชาโยถุ จึงไปซื้อแพะมาตัวหนึ่ง แยกชิ้นบำ แล้วเดินกลับไปบ้าน

หนทางตั้งแต่ตลาดไปจนถึงบ้านของพราหมณ์นั้นค่อนข้างไกล ทั้งเป็นทางเปลี่ยว คดเคี้ยว ต้องผ่านป่าไม้ย่อม ๆ หลายแห่ง

ขณะที่พราหมณ์กำลังแยกแพะเดินไปนั้น นักเลง ๓ คน ซึ่งยืนอยู่ที่ถนนแลเห็นเข้า นักเลงเหล่านั้นอดอยากซุบผอมมาหลายวัน จึงปรึกษากันว่า “แพะตัวนี้มีเนื้อมากทีเดียว ถ้าได้มาด้วยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว พวกเราจะระงับความหิวได้โดยไม่ต้องสงสัย”

นักเลงเหล่านั้นมองเห็นอุบายอย่างหนึ่ง ก็กระซิบบอกกันและกัน แล้วแยกกันไปสู่ที่ต่าง ๆ เพื่อดำเนินการตามอุบายของตน

พราหมณ์นั้นเดินไป ก็พบนักเลงคนหนึ่งสวนทางมาและกล่าวว่า “พราหมณ์! ทำอะไรอย่างนั้นเล่า? ท่านแยกสุนัขขสกปรกนั้นไปทำไม?”

พราหมณ์หาได้ใส่ใจคำพูดของนักเลงนั้นไม่ คงเดินต่อไปข้างหน้าตามปกติ

เมื่อพราหมณ์ไปได้สักหน่อย นักเลงคนที่ ๒ ก็เดินสวนทางมาและร้องขึ้นว่า “อัครรรยอะไรอย่างนี้ พราหมณ์! สุนัขนี้มีประโยชน์อะไรสำหรับท่านหรือ? ท่านทำการที่น่าตัวอย่างร้ายแรงนี้ได้อย่างไร?”

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้น รู้สึกสงสัยอยู่ครัน ๆ แต่ก็ยังเดินต่อไปข้างหน้า และพบนักเลงคนที่ ๓ สวนทางมาอีกเหมือนคนก่อน ๆ พอแลเห็นพราหมณ์ นักเลงคนนั้นก็ร้องขึ้นว่า : -

“พราหมณ์! ท่านนำสายโยถุไปวัด (ด้ายโยถุที่คล้องบนบ่าซ้ายพาดลงมาใต้แขนขวา) และสุนัขไปอย่างไรกัน? ท่านเป็นนายพรานมิใช่พราหมณ์เสียแล้วหรือ จึงออกไล่เนื้อด้วยสุนัขนี้”

พราหมณ์ไม่รู้เท่า ก็แน่ใจว่า สัตว์นี้บูชาโยถุไม่ได้เสียแล้วคงเป็นสุนัขแน่ ๆ เพราะคนทั้งหมดจะเห็นผิดไปได้อย่างไร? คิดแล้วก็ทิ้งแพะนั้นเสีย แล้วอาบน้ำกลับไปบ้าน นักเลงเหล่านั้นก็นำแพะไปฆ่ากินกันอย่างร่าเริง

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ผู้เชื่ออย่างงมงาย ไม่พิจารณาเหตุผลด้วยปัญญาเสียก่อน ย่อมหม่นไปตามลมปากได้โดยง่าย

คำอธิบายเพิ่มเติม ธัมมานุสम्मปฏิบัติ

มีคำอธิบายอยู่ในบทแล้วว่า “ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว” อธิบายต่อไปว่า ไม่ว่าจะตัดสินใจทำอะไรหรือควรทำอย่างไร ต้องคิดเฉพาะเป็นเรื่อง ๆ ว่ามีเหตุตั้งต้นมาอย่างไร ถ้าทำอย่างนั้นอย่างนี้จะเกิดผลเป็นอย่างไร เราควรโกรธหรือไม่ ควรอยากได้สิ่งนั้นหรือไม่ ควรเสียสละสิ่งนั้นสิ่งนี้ให้แก่ใครหรือไม่ ควรเลิกกระทำการสิ่งใดหรือควรทำต่อไป ต้องคิดให้เหมาะแก่เรื่องให้ตลอด คำว่า “ธรรม” ในที่นี้มีความหมายกว้างมาก หมายถึงความดีทั่ว ๆ ไป แม้การกระทำความดีเราก็ต้องคิดว่า ทำตัวอย่างนี้เหมาะหรือไม่ สมควรที่จะทำในเวลานี้ หรือควรรอไว้ทำที่ตำบลนี้อำเภอนี้เหมาะหรือไม่ หรือควรทำแต่เฉพาะในเมืองใหญ่ เป็นต้น กิจของนักเรียนเอง เช่น การทำการบ้าน เราก็ต้องพิจารณาว่า ควรทำที่บ้านหรือควรทำที่โรงเรียน จะทำก่อนวันที่ครูให้ส่งก็วันจึงจะดี ทำอย่างไรจึงจะเหมาะ ควรฝึกคิดให้ดีก่อนทำสิ่งใดเสมอ ทั้งหมดนี้คือ การประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองแล้ว

อย่างกิเลส

กิเลส คือ เครื่องทำใจให้เศร้าหมอง อันได้แก่

โลภ โลภะ คือความอยากได้ไม่สิ้นสุด

โทส โทสะ คือความโกรธ ความฉุนเฉียว

โมห โมหะ คือความหลง ความเขลา

ที่ว่าให้ “อย่างกิเลส” นั้นหมายถึง พยายามทำกิเลสในตนให้หมดไป พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า ให้ทำกิเลสหายให้เป็นกิเลสประณิตเสียก่อน แล้วค่อย ๆ ทำให้หมดไป กิเลสทำให้คนมีความทุกข์ ผู้ที่หมดกิเลสทำแต่ความดี ก็จะมีแต่ความสุข คนจะชมหรือไม่ก็ทำใจวางเฉยได้

บุชาญญ

การฆ่าสัตว์เพื่อบูชาเทวดา การกระทำพิธีนี้ ถือเป็นการกระทำที่ไม่มีประโยชน์ในพุทธศาสนา แต่ก่อนที่จะมีพระพุทธศาสนาในอินเดียนิยมกระทำกันทั่วไป และพราหมณ์เป็นผู้กระทำพิธี ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีพิธีบูชาญญในอินเดีย ในหมู่ชนที่นับถือศาสนาฮินดูบางพวก

ยัญญوپวีต

(ในพจนานุกรมเขียน
ยัชโญปวีต)

เป็นเครื่องหมายวาระพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ สายมวงคล สายธูราก็เรียก เป็นสายที่คล้องจากบ่าซ้ายพาดลงมาใต้แขนขวา ปลายผูกเข้าไว้ด้วยกัน

พราหมณ์

คือ ผู้ทำหน้าที่ศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่ชุมชนควรทราบแล้วนำมาสั่งสอน
รวมทั้งเป็นผู้ประกอบพิธีต่าง ๆ

ในสังคมฮินดูแบ่งคนออกเป็น ๔ วรณะ คือ พราหมณ์ กษัตริย์
แพศย์ และ ศูทร และมีการถือชั้นวรรณะกันมาก

กษัตริย์ คือ นครบทำหน้าที่ปกครองและป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ
ให้แก่ชุมชน

แพศย์ คือ พวกช่างต่าง ๆ และพวกค้าขาย

ศูทร คือ พวกที่ใช้แรงงาน

เชื่อกันว่าบุคคลเหล่านี้สืบเชื้อสายกันตามกำเนิด เช่น พราหมณ์
ก็สืบเชื้อสายจากพราหมณ์ กษัตริย์ก็สืบเชื้อสายจากกษัตริย์ การแต่งงาน
ระหว่างคนต่างวรรณะกันไม่นิยมทำกัน จะมีบ้างก็น้อย เช่น ระหว่าง
พราหมณ์กับกษัตริย์ ซึ่งถือว่าวรรณะสูง แต่ถ้ามารดามีวรรณะสูง บิดา
วรรณะต่ำ เช่น มารดาเป็นพราหมณ์ บิดาเป็นศูทร ลูกที่เกิดมาจะถูก
เหยียดหยามว่าเป็น จันทราล คือคนต่ำช้า

กิจกรรม

๑. ทบทวนความเข้าใจเรื่อง

- ๑) เพราะเหตุใด เมื่อพระพุทธเจ้าสอนเรื่องศรัทธาแล้ว จึงต้องสอนให้มีปัญญากำกับไว้ด้วย
- ๒) ทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนหลักธรรมแก่คนทั้งหลาย โดยไม่ชักจูงหรือขู่บังคับให้เชื่อ
- ๓) สังคมอินเดียในประเทศอินเดีย แบ่งคนออกเป็นวรรณะต่าง ๆ อะไรบ้าง
- ๔) พระพุทธเจ้าสอนว่า ก่อนจะเชื่อให้ทำอย่างไร
- ๕) พระพุทธเจ้าสอนเรื่องการอ้อนวอนเทวดาว่าอย่างไร
- ๖) ถ้ามีคนอื่นมาชักชวนนักเรียนไปทำงานอย่างหนึ่ง โดยจะได้รับค่าตอบแทนสูงมาก นักเรียนจะเชื่อหรือไม่ เพราะเหตุใด
- ๗) ในนิทานเรื่องนี้ กล่าวถึงพราหมณ์แบกแพะไปทำไม
- ๘) พราหมณ์ได้ทำตามจุดประสงค์เดิมหรือไม่ เพราะเหตุใด
- ๙) ในตอนจบของนิทาน ใครได้ประโยชน์จากแพะ ได้ประโยชน์อย่างไร

๒. ฝึกทบทวนความเข้าใจ

ศัพท์และสำนวนต่อไปนี้ หมายความว่าอย่างไร

- ๑) โยนิโสมนสิการ
- ๒) ธรรมานุธรรมปฏิบัติ
- ๓) ย่างกิลเลส
- ๔) “ความเชื่อเป็นประหนึ่งหางเสือเรือ”
- ๕) หมุนไปตามลมปาก
- ๖) “ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว”
- ๗) “ทุกคนปรารถนาความสุขนั้นจริงแล้ว แต่หนทางที่จะบรรลุความสุขนั้นต่างหาก เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดคำสอนต่าง ๆ เป็นอันมาก”
- ๘) สายยัญญูปวีต
- ๙) การบูชายัญญู

๓. ฝึกใช้ความคิด

แบ่งกลุ่มนักเรียน แต่ละกลุ่มปรึกษากันแล้วเขียนคำอธิบายตามหัวข้อต่อไปนี้

- ๑) นิทานเรื่อง หมูหนีไปตามลมปาก ให้ข้อคิดอะไรบ้าง
- ๒) เราควรเชื่อคนอื่นมากน้อยเพียงใด เชื่อตนเองมากน้อยเพียงใด ยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของนักเรียน หรือตัวอย่างจากเรื่องที่ได้อ่านหรือได้ฟังมา
- ๓) คนหูเบา (เชื่อง่าย) และคนใจเบา (ตามคนอื่นง่าย) เป็นอันตรายแก่ตนเองอย่างไร และแก่ผู้อื่นอย่างไร นักเรียนอาจเขียนเป็นเรียงความสั้น ๆ สัก ๕ – ๖ บรรทัด ใช้ถ้อยคำที่แจ่มแจ้งน่าฟัง ส่งให้ครูตรวจก็ได้

กิจกรรมเสริม

๑. ให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมติเกี่ยวกับเรื่อง หมูหนีไปตามลมปาก โดยอาจแต่งเป็นบทละครพูด บทเสภา หรือบทขับร้อง
๒. ให้นักเรียนอ่านข่าวหนังสือพิมพ์ แล้วนำเหตุการณ์เกี่ยวกับความเชื่ออย่างงมงายของคน มาอภิปรายในห้องเรียน
๓. ให้นักเรียนผลัดเปลี่ยนกันเล่านิทานสุภาษิตเรื่องอื่น ๆ ให้กันฟัง อาจเล่าในห้องเรียนหรือเล่าในกลุ่มเพื่อน ๔ – ๕ คนก็ได้

บทร้อยกรอง

นำเรื่อง

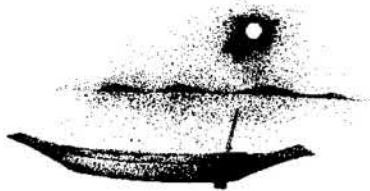
บทร้อยกรองหรือบทกวี มีความหมายอย่างเดียวกัน ถ้าใช้คำว่าบทกวี ผู้ใช้ก็ตั้งใจยกย่องการแต่งว่าไพเราะ การที่จะเห็นว่าบทประพันธ์บทไหนไพเราะหรือไม่นั้น แล้วแต่ความรู้สึกของแต่ละคน บังคับกันหรือสั่งกันไม่ได้ แต่บทที่แต่งไพเราะ คนจำนวนมากก็มักเห็นพ้องต้องกันว่าไพเราะ

บทร้อยกรองที่นักเรียนจะได้เรียนต่อไปนี้ เป็นงานประพันธ์ของทั้งกวีสมัยเก่าและสมัยปัจจุบัน ซึ่งนักเรียนจะได้รู้จักบทร้อยกรองที่มีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งรูปแบบ จังหวะฉันทลักษณ์ เนื้อหาสาระ แนวคิด ค่านิยมของกวีแต่ละคน เมื่อนักเรียนได้อ่านพิจารณาแล้วก็น่าจะเข้าใจได้ อาจเร็วหรือช้าบ้าง ก็ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของแต่ละคน

สำหรับบทสักวา ๒ บทนี้ เป็นที่รู้จักคุ้นหูมานานในหมู่คนไทย ถ้านักเรียนสังเกตให้ดี จะเห็นว่ากวีได้ใช้ถ้อยคำง่าย ๆ จังหวะและสัมผัสมีความไพเราะ งดงาม บทแรกให้ข้อคิดเกี่ยวกับความสำคัญของการพูด ส่วนบทที่ ๒ นั้น แม้จะไม่ให้ข้อคิดโดยตรง แต่พรรณนาถึงความรู้สึกประทับใจในความงดงามของธรรมชาติยามใกล้รุ่ง ใช้เป็นบทลาหรือบทสุดท้ายในการเล่นสักวา

ส่วนบทร้อยกรองอีก ๓ เรื่อง อาจเรียกว่า เป็นบทกวีร่วมสมัย แต่ละเรื่องมีลักษณะเฉพาะ เช่น เรื่อง **บุพการี** ซึ่งได้คัดมาจำนวนสี่บท เป็นโคลงสี่สุภาพที่แต่งอย่างประณีตและงดงาม ใช้โวหารอุปมาอุปไมยที่คมคาย แสดงถึงความรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของบิดา มารดา และสะท้อนค่านิยมที่แท้จริงของคนไทยในเรื่องความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ส่วนเรื่อง **วอนขอ และ รุ่งอรุณแห่งหัวใจ** แต่งเป็นกลอนสุภาพ พรรณนาความรู้สึก และจินตนาการของกวี อันเกิดจากแรงบันดาลใจเมื่อได้ชมดวงจันทร์และธรรมชาติยามรุ่งอรุณ

นักเรียนแต่ละคนอาจจะรับสารจากบทกวีแต่ละเรื่องแตกต่างกันไปบ้าง ควรจะได้นำมาแลกเปลี่ยนกัน อันเป็นวิธีที่จะพัฒนาความสามารถในการเข้าถึงบทกวีของแต่ละคนต่อไป

สักวา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง
บดินทรไพศาลโสภณ

* สักวาหวานอื่นมีหมื่นแสน
ไม่เหมือนมั่นพจมานที่หวานหอม
กลืนประเทียบเปรียบดวงพวงพะยอม
อาจจะน้อมจิตโน้มด้วยโลมลม
มั่นล่อลามหยามหยาบไม่ปลาบปลื้ม
ดังดุดตีมบอระเพ็ดต้องเข็ดขม
ผู้ดีไพร่ไม่ประกอบชอบอารมณ์
ใครพึงลมเมินหน้าระอาเอ๋ย *

สักวา

ของเก่า

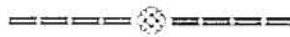
สักวาดาวจระเข้ก็เหวก
ศีรษะตกหันหางขึ้นกลางหวา
เป็นวันแรมแจ่มแจ้งด้วยแสงดาว
น้ำค้างพราวปรายโปรยโรยละออง
ลมเรื่อยเรื่อยเฉื่อยฉิวต้องผิวเนื้อ
ความหนาวเหลือทานทนกระมลหมอง
สกุณากาดูเหวาก็เร่าร้อง
ดูแสงทองจับฟ้าขอลาเอ๋ย

* บุญการี

โคลงสี่สุภาพ

อังคาร กัลยาณพงศ์

๑ ใครแทนพ่อแม่ได้	ไปมี เลยท่าน
คือคู่จันทร์สุริยศรี	สว่างหล้า
สิ้นท่านทั่วปฐพี	มืดหม่น
หมอมิ่งขวัญซ่อนหน้า	นึ่งน้ำตาไหล ฯ
๒ พ่อแม่เสมอพระเจ้า	บนสวรรค์
ลูกนึ่งน้อมมิ่งขวัญ	กราบไหว้
น้ำตาต่างรสสุคันธ์	อบร่ำ หอมฤๅ
หอมค่าน้ำใจไซ้	ท่านให้หมดเสมอ ฯ
๓ ถึงตายเกิดใหม่ซ้ำ	ไฉนสนอง
คุณพ่อแม่ทั้งสอง	สั่งฟ้า
น่านมที่ลูกกรอง	ดุดตี๋ม
หวานใหม่ในชาติหน้า	ก็หล้าฤๅสลาย ฯ
๔ รอยเท้าพ่อแม่ได้	เหยียบลง ไฉน
เพียงแค่ฝุ่นธุลีผง	ค่าไว้
กราบรอยท่านมิ่งมง-	คลคู่ ใจนา
กายสิทธิ์ใส่เกล้าไว้	เพื่อให้ขวัญขลัง ฯ

กลอนสุภาพ

วอนขอ

กฤษทรัพย์ รุ่งฤดี

แม่เมื่อเรายังเล็กเป็นเด็กน้อย
 เคยกล่าวถ้อยวอนจันทราว่าให้สม
 ขอข้าวแกง....หวาน....ให้น้องปองนิยม
 ขอเตียงตั้งนั่งชมดาวและเดือน
 เมื่อเห็นดาวล้อมเดือนกลาดเกลื่อนฟ้า
 ชวนน้องนับดาราที่เป็นเพื่อน
 ระบายระยิบพริบตาดาวพร่าเลื่อน
 แต่ดวงเดือนเด่นสว่างกลางโคม
 อยากตะกายว่ายฟ้าไปหาจันทร์
 และฝืนอยากเอื้อมให้ถึงโสม
 เคยนึกตามใจชอบปลอบประโลม
 ว่าเติบโตจะได้ไคร้รดติกาล
 ฝันไปตามอารมณ์ผสมง
 ว่าเติบโตจะบินไปด้วยใจหาญ
 สอยดวงดาวพร่าฟ้ามาเป็นยาน
 พาเราผ่านเมฆดั้นจนถึงจันทร์

รุ่งอรุณแห่งหัวใจ

กลอนสุภาพ

จินตนา ปิ่นเฉลียว

พอแดดพร้มยิ้มพรายกับชายฟ้า
 หยาดอรุณอุ่นล้ำเหมือนอาวี
 เพียงจะพลิกแผ่นฟ้าลงมาผืน
 เราคนท้อรอหวังซังกะตาย
 ทุกวันนี้แรงหนาวปวดร้าวนัก
 หนาวความชั่วตัวบาปคราบเนรคุณ
 ถ้าความรักความหวังดั่งแสงฉาน
 หวังล้ำแสงแห่งเมตตาและอาวี
 และเหนือสิ่งอื่นใดใจมนุษย์
 แสงแห่งรักและอภัยเห็นใจกัน
 อ้าอรุณอุ่นล้ำทิวาจรัส
 เรารอคอยอรุณแจ้งแหล่งฤทัย

โลกก็จำแ่มหวังด้วยรังสี
 แพรรพีห่มภพอบหนาวคลาย
 กับแสงอันอ่อนอุ่นอรุณฉาย
 หวังชีพพรายอุ่นบ้างอย่างอรุณ
 หนาวทุกซึกหนักแน่นไขโรกภัยหนุน
 ความอบอุ่นแห่งใจนั้นไม่มี
 นานเท่านั้นแสงจะฝ่าลงมานี้
 พลิกราตรีมืดหมองให้ผ่องพรรณ
 ขอจจจุดแสงอุ่นละมุนผืน
 แสงคุณธรรมขจัดชั่วจากหัวใจ
 สสารพัดภพผ่องครรลองไสว
 ซึ่งเกิดได้เมื่อมนุษย์หยุดกรรมแล้ว

คำอธิบายเพิ่มเติม

สักวา กลอนสักวาต่างจากกลอนอื่นโดยที่เป็นกลอนสั้น ๆ เพียง ๘ วรรค หรือ ๔ คำกลอน ขึ้นต้นด้วยคำว่า “สักวา” และลงท้ายด้วย “เอย” เสมอ กลอนสักวาบทแรกที่นำมาให้อ่านนี้เป็นพระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ แต่บทหลังเป็นบทสักวาของเก่า

การเล่นสักวาหรือสักระวาเป็นการเล่นอย่างหนึ่งของชาวไทย มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อถึงฤดูน้ำมากในเทศกาลทอดกฐิน ทอดผ้าป่า และเที่ยวทุ่ง ในสมัยนั้นผู้มีบรรดาศักดิ์ตั้งแต่เจ้านายลงมา จะพาบริวารซึ่งเป็นนักร้องทั้งต้นบทและลูกคู่ มีโทน ทับ กรับ ฉิ่ง ลงเรือไปเที่ยว บางลำก็เป็นเรือชาย บางลำก็เป็นเรือหญิง เมื่อไปพบปะประชุมกันในท้องทุ่ง ต่างฝ่ายก็คิดบทสักวาร้องโต้ตอบกัน บทสักวานั้นต้องคิดเป็นกลอนสดโต้ตอบให้ทันกัน ผู้ชำนาญทางการประพันธ์เท่านั้นจึงจะสามารถบอกบทสักวาได้ สักวานิยมเล่นกันมาจนถึงรัชกาลที่ ๕ กรุงรัตนโกสินทร์ ในปัจจุบันไม่มีใครมีการเล่นสักวากันแล้ว แต่กลอนสักวาก็ยังมีผู้นิยมแต่งอยู่

ดาวจระเข้ กลุ่มดาวหมู่ใหญ่อยู่ในท้องฟ้าด้านเหนือ มีดาวที่สว่างมาก ๆ เห็นได้ชัด ๗ ดวงเรียงอยู่ มีลักษณะคล้ายกระบวยตักน้ำ ซึ่งคนไทยเห็นเป็นรูปจระเข้ คือ มีส่วนหัวและส่วนหาง ๔ ดวงแรกเป็นบริเวณส่วนหัวและลำตัว ๓ ดวงท้ายเป็นหาง ตอนขึ้นจะปรากฏทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โดยส่วนหัวจะปรากฏขึ้นมาก่อน ส่วนหางจะปรากฏขึ้นมาทีหลัง ขณะที่ดาวขึ้นสูงสุดจะอยู่ทางทิศเหนือ ส่วนหัวไปทางทิศตะวันตก ส่วนหางไปทางทิศตะวันออก หลังจากนั้นจะค่อยต่ำลงไป คือเอาหัวลงเอาหางขึ้น จนกระทั่งตกทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ส่วนหัวจะลับขอบฟ้าไปก่อน เราจะได้เห็นดาวจระเข้เหวกได้เวลาหัวค่ำในเดือนพฤษภาคมและมิถุนายน และเวลาใกล้รุ่งในเดือนมกราคม

กิจกรรม

๑. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง

สักวาหวานอื่นมีหมื่นแสน

- ๑) สักวานิยมเล่นในสมัยใด ฤดูไหน ที่ใด
- ๒) สักวาบทนี้ยกย่องว่าอะไรหวานที่สุด
- ๓) การพูดไม่ดีเปรียบเหมือนกับอะไร

สักวาดาวจระเข้ก็เหก

- ๔) ดาวจระเข้มีรูปร่างอย่างไร
- ๕) สักวาดาวจระเข้มีใจความว่าอย่างไร
- ๖) สักวาในสมัยโบราณมีวิธีเล่นอย่างไร
- ๗) กลอนสักवाद่างกับกลอนอื่นที่นักเรียนรู้จักอย่างไรบ้าง

บุพการี

- ๘) กวีเปรียบพ่อแม่กับสิ่งใด
- ๙) กวีเชื่อว่าคนเราตายแล้วไปไหน

วอนขอ

- ๑๐) ในวัยเด็ก ผู้ประพันธ์เคยวอนขออะไรจากดวงจันทร์
- ๑๑) ผู้ประพันธ์ปรารถนาสิ่งใดมากที่สุด
- ๑๒) ในคำกลอนที่ ๓ กับคำกลอนที่ ๔ ผู้ประพันธ์กล่าวถึงอะไร ทำให้เห็นภาพอะไร
- ๑๓) ผู้ประพันธ์มีความคิดว่า พระจันทร์ให้ความรู้สึกละอย่างไร

รุ่งอรุณแห่งหัวใจ

- ๑๔) ในกลอน ๒ คำแรก ผู้ประพันธ์กล่าวถึงเวลาไหน ผู้ประพันธ์พยายามวาดภาพให้เห็นเป็นอย่างไร
- ๑๕) ในคำกลอนต่อไปอีก ๔ คำ ผู้ประพันธ์กล่าวถึงคนชนิดไหน
- ๑๖) ผู้ประพันธ์มีความหวังในอะไร หรือในคนชนิดไหน
- ๑๗) ในคำกลอนคำสุดท้าย ผู้ประพันธ์แสดงความเชื่อในผู้ใด หรือในอะไร
- ๑๘) สำนวนเปรียบเทียบกับที่ปรากฏในกลอนเรื่องนี้ มีอะไรบ้าง
- ๑๙) ผู้ประพันธ์เปรียบความอารีกับอะไร
- ๒๐) ผู้ประพันธ์ว่า “ความอบอุ่นแห่งใจ” จะได้มาจากไหน

๒. ฝึกพิจารณาความหมายของถ้อยคำ

สักวาหวานอื่นมีหมื่นแสน

- ๑) จากสักวาทแรก ความหมายของคำว่า หวาน ในวรรคแรกกับวรรคที่สองเหมือนกันหรือไม่
 “สักวาหวานอื่นมีหมื่นแสน ไม่เหมือนแมนพจมานที่หวานหอม”
 “หวาน” คำใดมีความหมายตรง คำใดมีความหมายโดยนัยเปรียบเทียบ
- ๒) “พจมานที่หวานหอม” หมายความว่าอะไร
- ๓) “ผู้ดีไพร่ไม่ประกอบชอบอารมณ์” หมายความว่าอะไร
- ๔) “อาจจะน้อมจิตโน้มด้วยโลมลมิ ... ใครฟังลมิ เหม็นหน้าระอาเอย”
 สม คำที่ ๑ กับสม คำที่ ๒ มีความหมายเหมือนกันหรือไม่ เพราะเหตุใด

สักวาดาวจระเข้ก็เหหก

- ๕) ในบทสักวาดาวจระเข้ มีกลอนวรรคใดที่บอกเวลาใกล้รุ่ง
- ๖) ผู้เขียนได้บรรยายความรู้สึกไว้ว่า “ความหนาวเหลือทนทนกระมลหมอง” มีสาเหตุมาจากอะไร
- ๗) ในสักวาททั้งสองบทนี้ แต่ละบทมีคำที่มีความหมายเหมือนกันอยู่ที่คู่ อะไรบ้าง

วอนขอ

- ๘) จากบทร้อยกรอง เรื่อง “วอนขอ” ผู้เขียนกล่าวว่า “เคยกล่าวถ้อยวอนจันทราว่าให้สม” คำว่า สม นั้น หมายความว่าอะไร
- ๙) คำว่า “โคมรัตติกาล” หมายถึงอะไร นักเรียนเห็นว่าการที่กวีใช้คำนี้เหมาะหรือไม่
- ๑๐) คำ “ระยับระยิบ” มีความหมายว่าอย่างไร จงหาคำที่มีความหมายคล้ายคำนี้มาอีก ๔ คำ

รุ่งอรุณแห่งหัวใจ

- ๑๑) จากเรื่อง รุ่งอรุณแห่งหัวใจ จงบอกความหมายของคำว่า ชาย และความหมายของกลอนที่ยกมาด้วย “พอแดดพริ้มยิ้มพรายกับชายฟ้า”
- ๑๒) “ทุกวันนี้ แสงหนาวปวดร้าวนัก” ผู้ประพันธ์ใช้คำ “หนาว” ให้มีความหมายว่าอย่างไร และหวังว่าจะได้รับความอบอุ่นมาจากสิ่งใด
- ๑๓) คำกลอนต่อไปนี้ หมายความว่าอย่างไร
 “หวังลำแสงแห่งเมตตาและอารี พลิกราตรีมืดหมองให้ผ่องพรรณ”
- ๑๔) “อรุณแจ้งแหล่งฤทัย” ที่กวีรอคอย จะสมหวังได้อย่างไร

สังเขปประวัติผู้แต่ง

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ เกิดเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต อนุปริญญาครุศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและประกาศนียบัตรบรรณารักษ์ จากมหาวิทยาลัยนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย ได้รับราชการในหน้าที่ที่ต้องใช้ความรู้ทางวิชาอักษรศาสตร์ตลอดมา เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ ผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ ผู้อำนวยการกองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ รองอธิบดีกรมศิลปากร และอธิบดีกรมศิลปากร ตามลำดับ

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ เป็นอาจารย์สอนพิเศษชั้นปริญญาตรีและปริญญาโทในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง โดยมากสอนนิสิตวรรณคดีไทย เป็นกรรมการทำงานสำคัญเกี่ยวกับงานอักษรศาสตร์ ในคณะกรรมการหลายคณะ ทั้งในและนอกราชการ และได้เคยไปร่วมประชุมในฐานะผู้แทนประเทศไทยในการประชุมเกี่ยวกับงานประพันธ์ระดับภูมิภาค และในการประชุมนานาชาติ

ในการประพันธ์บทร้อยกรอง คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ใช้นามปากกาว่า “กุลทรัพย์ รุ่งฤดี” และ “ปถพีรติ” ซึ่งเป็นที่รู้จักในหมู่นักอ่านร้อยกรองมาเป็นเวลาหลายปี ในนิตยสารต่าง ๆ เช่น สกุลไทย ลลนา เป็นต้น

บทร้อยกรองของ “กุลทรัพย์ รุ่งฤดี” ได้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่ม เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ชื่อจันทร์เจ้า เจลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และรัชดาภิเษกสมรส

นางเกหลง พานิช

นางเกหลง พานิช เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้รับการศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนสตรีวัดสุทธิวราราม ได้รับประกาศนียบัตรวิชาครูประถมจากโรงเรียนเบญจมราชาลัย และประกาศนียบัตรวิชาครูมัธยมจากสามัคยาจารย์สมาคม แล้วได้รับปริญญาวิชาการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ไปศึกษาและดูงานโรงเรียนมัธยมแบบประสมที่ประเทศแคนาดา

นางเกหลง พานิช รับราชการเป็นครูแล้วได้เป็นศึกษานิเทศก์วิชาภาษาไทย ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง สะพานเพื่อใคร ซึ่งได้เอ่ียมมาจากเรื่องสั้นภาษาอังกฤษ และได้รับรางวัลจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากนั้นได้เขียนหนังสือและบทร้อยกรองสำหรับเด็กหลายเรื่อง เรื่องที่ได้รับรางวัลในการประกวดหนังสือประเภทนี้ คือเรื่อง ปาลิไลยก์ข้างแสนรู้

นางจินตนา ภักดีชายแดน

นางจินตนา ภักดีชายแดน เกิดเมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้รับการศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนโพธิ์ทศ และโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เคยรับราชการเป็นพนักงานการต่างประเทศที่การพลังงานแห่งชาติ เคยเป็นหัวหน้ากองบรรณาธิการนิตยสาร ต่วย'ตูนพิเศษ

นางจินตนา ภักดีชายแดน ใช้ชื่อและนามสกุลเดิมก่อนสมรสในการประพันธ์ คือ จินตนา ปิ่นเฉลียว ชื่อนี้เป็นที่รู้จักดีในบรรดาผู้ที่สนใจการร้อยกรองมาเป็นเวลานาน จินตนา ปิ่นเฉลียวเริ่มแต่งกลอนมาตั้งแต่อายุ ๑๔ ปี และแต่งเรื่องสั้นและนวนิยายด้วย เคยได้รับรางวัลการประกวดกลอนของมูลนิธิจอห์น เอฟ. เคนเนดี ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ และปี พ.ศ. ๒๕๑๖ สองปีติดกัน กลอนที่ส่งประกวดชื่อ นิราศพระอาราม และ เพลงยาวอยุธยาหวาน ได้ชนะเลิศในการประกวดเรื่องสั้นในนิตยสาร สยามสมัย เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๕ และบทกวีชุด เพลงมนุษย์ ได้รับรางวัลที่ ๑ ประเภทร้อยกรองในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๔

นางจินตนา ภักดีชายแดน ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๑

นายเฉลิมศักดิ์ รังคผลิน

นายเฉลิมศักดิ์ รังคผลิน เกิดเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้รับการศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนปทุมคงคา กรุงเทพฯ ได้รับปริญญานิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ แล้วเข้าทำงานเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการ นิตยสาร “ฟ้าเมืองไทย” เป็นผู้เขียนประจำสัปดาห์ ส่วนที่เขียนนี้เรียกว่า “คอลัมน์หนังสือ” และร่วมกับสำนักพิมพ์หลายแห่ง ในการจัดพิมพ์หนังสือปกกระดาษขนาดเล็ก ๆ ราคาเยือกเยา งานเขียนดีเด่นได้แก่ นวนิยายเรื่อง อยู่กับก๋ง โดยใช้นามปากกาว่า “หยก บุรพา” งานเขียนเรื่องนี้ได้รับรางวัลดีเด่นประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๔ จากการจัดประกวดของคณะกรรมการงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๒๐

นายโชติ แพร่พันธุ์

นายโชติ แพร่พันธุ์ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นบุตรเจ้าอินแปง ไอรสเจ้าหลวงเมืองแพร่ มารดาชื่อจ้อย ได้รับการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทราวาส และมีโอกาสได้รับความรู้เกี่ยวกับหนังสือเก่าและวรรณคดีไทย ระหว่างที่อยู่ในความอุปการะของพระยาบริหารนครินทร์ ได้เคยฝึกหัดเป็นคนขี่ม้าแข่ง แล้วย้ายไปทำงานหนังสือพิมพ์และงานโฆษณา ต่อมาจึงได้ทำงานในสำนักงานของหนังสือ สุภาพบุรุษ

นายโชติ แพร่พันธุ์ เริ่มชีวิตการประพันธ์ โดยเขียนเรื่องตลก ใช้นามปากกาว่า “ยาขอบ” มีงานเขียนหลายชนิด ทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น และเรื่องตลกในรูปจดหมาย ปรากฏในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ แต่ที่ทำให้มีชื่อเสียง คือนิยายเรื่อง ยอดขุนพล ต่อมายาขอบจึงเขียนเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ เป็นเรื่องต่อจาก ยอดขุนพล เรื่องที่มีผู้อ่านและนิยมกันมากอีกเรื่องหนึ่ง คือ สามก๊กฉบับวณิพก

นายโชติ แพร่พันธุ์ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๙

นางสาวทิพย์วาทณี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

นางสาวทิพย์วาทณี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นบุตรีหลวงจรรยา สนิทวงศ์ (ม.ล. จรรยา สนิทวงศ์) กับ ม.ล. ฟ้อน ได้รับการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย แล้วศึกษาภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นการเพิ่มเติม ปัจจุบันเป็นเจ้าของร้านผดุงชีพ ถนนจักรพงษ์ กรุงเทพมหานคร

นางสาวทิพย์วาทณี สนิทวงศ์ฯ ชอบการเขียนสารคดีเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมของไทยมาตั้งแต่เป็นนักเรียน ได้เขียนเรื่อง ตักตาขาววัง หัวโขน ปลาตะเพียน ฯลฯ พิมพ์อัดสำเนาแจกแก่กลุ่มบุคคลเป็นกลุ่ม ๆ ไป โดยมากเป็นลูกค้าที่ซื้องานศิลปหัตถกรรมจากร้าน และชอบเขียนสารคดีสำหรับเด็ก งานเขียนสำคัญ คือเรื่อง เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก ลงพิมพ์ในหนังสือสตรีสารติดต่อกันประจำทุกสัปดาห์นานหลายปี กล่าวถึงชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ให้ความรู้ด้วยถ้อยคำเรียบ ๆ เข้าใจง่าย เป็นที่นิยมแก่ผู้อ่าน ทั้งที่เป็นผู้เยาว์และผู้ใหญ่

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ เป็นโอรสของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าจอมมารดาคล้าย ประสูติเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๖๙ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นอักษรสาสนโสภณ และโปรดเกล้าฯ ให้ทรงกำกับกรมพระอาลักษณ์ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เลื่อนเป็นกรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ และโปรดเกล้าฯ ให้ทรงกำกับกรมอักษรพิมพการและกำกับศาลรับสั่งชำระความราชตระกูล ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเป็นกรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นต้นสกุลสิงหรา ณ อยุธยา

หม่อมหลวงบุบผา นิมมานเหมินท์

ม.ล. บุบผา นิมมานเหมินท์ นามสกุลเดิม กุญชร เป็นบุตรเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน กุญชร) เกิดเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้รับการศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ กรุงเทพฯ และต่อจากนั้นได้ศึกษาวรรณคดีฝรั่งเศสจากครูเฉพาะตัว เริ่มงานประพันธ์ตั้งแต่เป็นนักเรียน ได้เขียนนวนิยาย เรื่องสั้น และบทละครพูดติดต่อกันเป็นลำดับ เรื่องที่ได้ลงพิมพ์เป็นครั้งแรกในนามปากกา “ดอกไม้สด” คือ บทละครพูด เรื่อง ดีพ่อ ในหนังสือ ไทยเขมมรายเดือน ต่อมาจึงได้ลงพิมพ์นวนิยายเรื่อง ศัตรูของเจ้าหล่อน และเรื่องอื่น ๆ “ดอกไม้สด” ได้เขียนนวนิยายลงพิมพ์ในนิตยสารและหนังสืออื่น ๆ หลายเรื่องตามที่มีผู้ขอเรื่อง เริ่มได้รับความนิยมแพร่หลายจากนวนิยายเรื่อง ความผิดครั้งแรก ลงในหนังสือนารีนาถ ต่อจากนั้นได้เขียนนวนิยายและเรื่องสั้นอีกหลายเล่ม ได้รับความนิยมในวงการหนังสือเป็นอันมาก หอสมุดแห่งชาติได้จัดห้องเฉพาะเรียกว่า “ห้องดอกไม้สด” ไว้ เป็นอนุสรณ์ และเพื่อให้เป็นที่ทราบ bahwa หอสมุดแห่งชาติได้รับมอบลิขสิทธิ์วรรณกรรมของ “ดอกไม้สด” ไว้ด้วย เรื่องสั้นและนวนิยายของ “ดอกไม้สด” โดยมากมุ่งหมายสอนธรรมะในพระพุทธศาสนาแก่ผู้เยาว์

“ดอกไม้สด” ถึงแก่กรรมวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๘ ณ สถานเอกอัครราชทูตไทย กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระราชสมภพเมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๙ ในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระนามเดิมว่า ทองด้วง เมื่อทรงเจริญวัย ได้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระเจ้าฟ้าอุทุมพร ต่อมาในรัชกาลพระเจ้าเอกทัศได้เป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้เอกราชได้แล้ว ทรงรับราชการอยู่ด้วยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงเป็นแม่ทัพสำคัญในการปราบปรามชุมนุมต่าง ๆ และหัวเมืองเขมร ลาว ที่แข็งข้อ ตลอดจนกองทัพพม่าที่ยกมาตีเชียงใหม่ และพิษณุโลก ได้อย่างสามารถ มีความดีความชอบได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นโดยลำดับจากพระราชวรินทร์ พระยาอภัยรณฤทธิ์ พระยาอมราช เจ้าพระยาจักรี จนถึงสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก

ต่อมากรุงธนบุรีเกิดจลาจล สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชไม่สามารถบริหารราชการแผ่นดินได้ ประชาชนจึงได้กราบทูลอัญเชิญขึ้นครองราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ พระองค์ได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ และได้ทรงย้ายราชธานีมาอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร

ตลอดรัชกาลพระองค์ต้องทรงกระทำสงครามกับพม่า ยามสงบศึกได้ทรงบูรณะฟื้นฟูพระนคร

และพระราชอาณาจักรหลายด้าน ทั้งทางพุทธจักรและศาสนจักร อาทิ การปกครอง เศรษฐกิจ การทหาร พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและศิลปกรรม ทรงพระปรีชาสามารถทั้งในการรับและการประพันธ์ ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ฉบับสมบูรณ บทละครเรื่องอิเหนา อุณรุท นิราศเรื่องรบพม่าที่ท่าดินแดงและพระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ นอกจากนี้ยังได้โปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์และกวี ช่วยกันแต่งวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เคยมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา แต่ได้สูญหายไปเมื่อคราวเสียกรุง ให้แต่งขึ้นใหม่เป็นวรรณคดีสำหรับพระนคร

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงครองราชสมบัติอยู่ ๒๗ ปี ก็เสด็จสวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒ สิริรวมพระชนมายุได้ ๗๓ พรรษา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ ๖ ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับพระราชสมัญญาจากอาณาประชาราษฎร์ว่า “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า” เพราะเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงสนพระราชหฤทัยในด้านภาษา และวรรณคดีเป็นพิเศษ ได้ทรงพระราชนิพนธ์งานวรรณคดีประเภทต่าง ๆ รวมทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไว้กว่า ๒๐๐ เรื่อง มีทั้ง บทความ บทละครพูด บทละครร้อง บทละครรำ โคลงนิราศ โคลงสุภาษิต ฯลฯ และใช้พระนามแฝงต่าง ๆ กัน เช่น “อศวนาหุ” “รามจิตติ” “ศรีอยุธยา” “พันแหลม” “นายแก้วนายขวัญ” เป็นต้น พระราชนิพนธ์เรื่องสำคัญ ๆ ได้แก่ บ่อเกิดรามเกียรติ์ มัทนะพาธา พระนลคำหลวง ศกุนตลา เวณิสวานิช เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘

หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล

หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล เป็นพระธิดาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับหม่อมเจ้ายศ ดิศกุล ท.จ. ประสูติเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้ทรงศึกษาภาษาไทยชั้นต้นกับคุณหญิงวิทยาปริชามาศย์ (อ่อง) และข้าราชการในกรมเลขาธิการ และทรงศึกษาภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสกับครูสตรีชาวต่างประเทศเจ้าของภาษานั้น ๆ นอกจากทรงศึกษาความรู้รอบตัวจากพระบิดา และจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์แล้ว ยังทรงศึกษาวิชาสำหรับกุลสตรีจากสมเด็จพระเจ้าฟ้านิภาณุวงศ์อีกด้วย

หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล ทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ไทย และพระพุทธศาสนาจนทรง

รอบรู้แตกฉาน พระนิพนธ์ชิ้นแรกซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายคือ หนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก เรื่อง ศาสนคุณ ที่ทรงแต่งประกวดในงานพระราชพิธีวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๔๗๒ และได้รับพระราชทานรางวัลชั้นที่ ๑ พระนิพนธ์เรื่องอื่น ๆ ยังมีอีกหลายเรื่อง เช่น ชีวิตและงานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ประเพณีไทย และสารคดีอีกหลายเรื่อง นอกจากนี้ยังมีพระนิพนธ์ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษอีกด้วย

หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล ได้ทรงร่วมก่อตั้งองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พ.ส.ล.) และทรงดำรงตำแหน่งประธานขององค์การนี้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ จนถึงพ.ศ. ๒๕๒๗ กิจการขององค์การ พ.ส.ล. เจริญก้าวหน้าจนกระทั่งได้มีมติจากที่ประชุมใหญ่ขององค์การ พ.ส.ล. ให้ตั้งสำนักงานใหญ่เป็นการถาวรอยู่ในประเทศไทย มหาวิทยาลัยค็องกูด นครโซล ประเทศเกาหลี ได้ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางปรัชญา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ในฐานะที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสันติของมวลมนุษยชาติ หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล ทรงบำเพ็ญกรณียกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล ถึงชีพิตักษัย เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๓

คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ

คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ เกิดเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้รับความศึกษาขั้นต้นจากโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และปริญญาโททางวิชาประวัติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา

หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ ได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์และหัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ต่อมาได้เป็นศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และครั้งสุดท้ายได้ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

งานประพันธ์ของคุณหญิงศรีนาถ สุริยะ ส่วนใหญ่เป็นประเภทสารคดีและดาราที่เกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาโดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ไทย งานเขียนและงานค้นคว้าที่อยู่ในความสนใจคืองานที่เกี่ยวกับชีวประวัติบุคคลที่ได้กระทำคุณงามความดีแก่ชาติบ้านเมือง เช่น เรื่อง ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร พระยาไชยบูรณ์ และ พระยาพิชัยดาบหัก ส่วนงานเขียนอื่น ได้แก่ ลำดับราชวงศ์ กษัตริย์ล้านนาไทย เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย และ อนุสรณ์ดอนเจดีย์

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ เป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นผู้มีความรู้แตกฉานในวิชาภาษาไทยมากอย่างไม่มีใครเทียบถึงกับได้รับยกย่องว่าเป็นเสมือนศาลฎีกาในเรื่องวิชาภาษาไทย พระยาศรีสุนทรโวหาร ได้แต่งหนังสือประเภทตำราเรียนไว้หลายเล่ม ซึ่งล้วนเป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับค้นคว้า ศึกษาสังเกตความเปลี่ยนแปลงของตัวอักษรไทย และประวัติคำไทย ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

มูลบทบรรพกิจ วาหนิต์นิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณา พิศาลการันต์ ไวพจน์ประพันธ์ อนันตวิภาค เขมรากษรมาลา ปกิณณ์พจนารถ พรรณพฤกษา สัตวาทิธาน และ นิติสารสาธก

พระยาศรีสุนทรโวหาร ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อพ.ศ. ๒๔๓๔

สุนทรภู่

สุนทรภู่ หรือ พระสุนทรโวหาร มีนามเดิมว่า ภู่ เกิดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๕ บิดาเป็นชาวบ้านกร่ำ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง มารดาเป็นพระนมพระธิดาในกรมพระราชวังหลัง

สุนทรภู่ได้เล่าเรียนวิชาหนังสือในสำนักวัดชีปะขาว บัดนี้เรียกว่า วัดศรีสุดาราม อยู่ริมคลองบางกอกน้อย ต่อมาได้เข้ารับราชการในหน้าที่เสมียน ในกรมพระคลังสวน แต่ไม่ชอบทำงานอื่นนอกจากแต่งบทกลอน ซึ่งสามารถแต่งได้ดีตั้งแต่ยังรุ่นหนุ่ม

พ.ศ. ๒๓๕๙ ในรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สุนทรภู่ได้เข้ารับราชการในกรมอาลักษณ์ ได้เป็นขุนสุนทรโวหาร ระหว่างราชการต้องถูกจำคุกเพราะเมาสุราจนครองสติไม่ได้ ภายหลังพ้นโทษได้เป็นพระอาจารย์ถวายอักษรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอาภรณ์ พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๒

ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สุนทรภู่ออกจากราชการและออกบวชเมื่อลาสิกขาแล้วถวายตัวอยู่กับพระองค์เจ้าลักขณานุคุณได้ปีหนึ่ง ครั้นเจ้านายพระองค์นั้นสิ้นพระชนม์ สุนทรภู่ก็ขาดที่พึ่งได้รับความลำบากมาก ต้องลอยเรื่ออยู่และแต่งหนังสือขายเลี้ยงชีวิต ต่อมาจึงได้รับความอุปถัมภ์จากกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ พระราชธิดาในรัชกาลที่ ๓

พ.ศ. ๒๓๙๔ สุนทรภู่ได้เป็นเจ้ากรมอาลักษณ์ฝ่ายพระราชวังบวร มีบรรดาศักดิ์เป็น พระสุนทรโวหาร

วรรณกรรมของสุนทรภู่ มีมากมายหลายประเภท คือมีทั้งนิราศ เช่น นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิทานคำกลอน เช่น พระอภัยมณี โศภิตา ลักษณวงศ์ สุภาวดี คำกลอน เช่น สวัสดิรักษา เพลงยาวถวายโอวาท เสภา เช่น ขุนช้างขุนแผน ตอน กำเนิดพลายงาม บทเห่กล่อม เช่น เห่เรื่องจับระบำ เห่เรื่องกาเกี เป็นต้น

สุนทรภู่ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๘

นายสุชีพ ปุญญานุภาพ

นายสุชีพ ปุญญานุภาพ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ เมื่ออุปสมบทมีฉายาว่า สุชีโว ภิกขุ อุปสมบท ณ วัดกันตมาตุยาราม ได้ศึกษาภาษาบาลีจนได้เป็นเปรียญ ๙ ประโยค ต่อมาได้ลาสิกขา เคยดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นายสุชีพ ปุญญานุภาพ ได้เรียบเรียงหนังสือธรรมะไว้หลายเรื่อง เช่น ลุ่มน้ำนมมหา พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน ฯลฯ ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ กองทัพนธรรม เริงผาหิมพานต์ และไตรัมกาสาวพัสตร์

นายอังคาร กัลยาณพงศ์

นายอังคาร กัลยาณพงศ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับการศึกษาระดับมัธยม ที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ศึกษาต่อที่โรงเรียนเพาะช่าง และในคณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้รักการกวีมาตั้งแต่ยังเยาว์ ในระยะแรกเขียนบทร้อยกรองในหนังสือของโรงเรียนและของมหาวิทยาลัย ต่อมาเป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นเป็นลำดับ ได้รับรางวัล “กวีดีเด่น” จากมูลนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ และรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนหรือที่เรียกกันทั่วไปว่ารางวัลซีไรต์ ประเภทกวีนิพนธ์ จากหนังสือ ปณิธานกวี เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๔

งานสำคัญของอังคาร กัลยาณพงศ์ ที่ได้ตีพิมพ์เป็นเล่มคือ กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ดำนำภูกระดัง และบางบทจากสวนแก้ว

พระยาอุปกิตติลปसार

พระยาอุปกิตติลปसार (นัม กาญจนาชิวะ) เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๒ ได้ศึกษาความรู้ภาษาไทยเบื้องต้นที่วัดบางปรุนอก อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี และที่วัดประยูรวงศาวาส ต่อมาได้บวชเป็นสามเณร และเป็นพระภิกษุที่วัดสุทัศนเทพวราราม สมเด็จพระวันรัต (แดง) เป็นพระอุปัชฌาย์ ระหว่างที่บวชได้ศึกษาพระธรรมวินัย จนสอบได้เปรียญ ๖ ประโยค

พระยาอุปกิตติลปसारได้เริ่มเข้ารับราชการเป็นครูฝึกสอนที่โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ สายสวลี ต่อมาได้ย้ายไปสอนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ วัดมหาธาตุ และโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ บ้านสมเด็จพระยา นอกจากนี้เป็นครู พระยาอุปกิตติลปसारยังเคยดำรงตำแหน่งข้าหลวงตรวจการ พนักงานกรมราชบัณฑิต หัวหน้าการพิมพ์แบบเรียน หัวหน้าแผนกอภิธานสยาม ปลัดกรมตำรา และอาจารย์ประจำกรมศึกษาธิการ

พระยาอุปกิตติลปसार เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทางภาษาไทย ภาษาบาลี และวรรณคดีโบราณ เคยเป็นอาจารย์พิเศษแผนกภาษาไทย และภาษาโบราณตะวันออกในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์พิเศษสอนภาษาไทยชุดครูมัธยม และเป็นกรรมการชำระปทานุกรม

งานสำคัญของพระยาอุปกิตติลปसार คือตำราไวยากรณ์ไทย ๔ เล่ม ได้แก่ อักษรวิธี วจีวิภาค วากยสัมพันธ์ และฉันทลักษณ์ นอกจากนั้นยังมีงานประพันธ์อื่น ๆ อีกหลายเรื่อง เช่น สงครามภารตคำกลอน และ คำประพันธ์บางเรื่อง ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมคำประพันธ์สั้น ๆ ไว้หลายเรื่อง ท่านใช้นามปากกาหลายนาม ที่รู้จักกันแพร่หลาย คือ “อ.น.ก.” “อุณิกา” และ “อนึก คำชูชีพ”

พระยาอุปกิตติลปसारถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๔๘๔

ศัพท์านุกรม

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ก

ก้าง	ภาษาจีน หมายถึง ปู่ หรือ ตา
กงจักร	วงจักร รูปจักร
กนิษฐา	น้อง
กรรเจียก	ดอกไม้ทัดหู
กรรณ	หู
กรรม	การกระทำ
กรรมกรรม	การลงโทษ
กรรมเวร	บาปกรรมที่ได้ทำไว้
กระด้าง	ภาษาชนานรूपแบบมีขอบกลม ใช้สำหรับฝัดข้าว ดากหรือ ใส่สิ่งของ
กระด้างมอญ	กระด้างขนาดใหญ่
กระเดียด	นำภาษาใส่ของปักไว้ข้างสะเอวโดยเอามือจับขอบภาษาไว้ เช่น กระเดียดกระเจาด
กระฎี	สิ่งปลูกสร้างเป็นหลัง ๆ ซึ่งเป็นที่อยู่ของพระภิกษุ
กระท่อนกระแต่น	ไม่เป็นชั้นเป็นอัน ไม่ครบถ้วน
กระทุ้โคลง	คำที่เขียนแยกออกมาอยู่หน้าโคลงทุกบรรทัด มีความหมาย สัมพันธ์กับความในโคลง
กระปรีกระเปร่า	กระฉับกระฉ่ง แคล่วคล่องว่องไวเพราะมีกำลังวังชา
กระมล (กมล)	หัวใจ ใจ
กระเวน	ตระเวน เทียวไป
กระหน้า	ตีซ้ำ ๆ ลงอย่างหนัก
กระออม	ภาษาใส่หน้าทำด้วยไม้สาน
กล	เล่น ประดู่
กลด	ร่วมสำหรับพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศ์ ร่วมสำหรับ พระขัตติย์; วงกลมมีแสงสว่างเรืองล้อมรอบดวงอาทิตย์หรือ ดวงจันทร์
กล้องมณี	กล้องที่ไม่ยราพใช้เป่ายาวิเศษสะกดทัพพระรามให้หลับ ทั้งกองทัพ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

กะหนุกะหนึ	กะหนุงกะหนิง เสียงพูดจู้จี้ระหว่างคู่รัก
กัณดาร	ลำปาก อัดคัต ผิดเคื่อง
กัมปนาท	เสียงห้วนไหวไปทั่ว
กัลยา	นางงาม เป็นคำแทนสตรี
กานดา	หญิงที่รัก
กาพย์	คำประพันธ์ประเภทหนึ่ง
กายสิทธิ์	มีฤทธิ์เดชต่าง ๆ อยู่ในตัว
กาพย์	กาย (ใช้ในร้อยกรอง)
การุณย์, การุณ	ความกรุณา
กำยาน	ชั้นหรือยางที่ออกจากเปลือกของต้นไม้บางชนิด มีกลิ่นหอม ใช้เผาอบผ้าและทำยา
กำสรด	สลด เสร้ว
กำสรวล	โศกเศร้า คร่ำครวญร้องไห้
กฤษ	ข้าง
กฐิ	สิ่งปลูกสร้างเป็นหลัง ๆ ซึ่งเป็นที่อยู่ของพระภิกษุ
กฤษณาสรรพ	เครื่องประดับหูอันเป็นแก้วมีค่า
กุดัน	ทองแกมแก้ว เครื่องทองประดับพลอย ลายกุดันหมายถึง ลายเป็นดอกไม้สีกลีบ หรือลายประจำยามที่ติดกันเป็นพืด
กุ่มกัณท์	ยักษ์
กุลาหล	โกลาหล เสียงกึกก้อง วุ่นวาย
กฐิ	ช่วยจัดช่วยทำอย่างเอาจริงเอาจัง
กฐล	ที่ดี ที่งาม ที่ชอบ ฉลาด
เกณท์	หลักที่กำหนดไว้
เกริน	บอกล่วงหน้า; ร้องนำจังหวะ; ร้องหา เรียกหา; เครื่องจับ สัตว์น้ำทำด้วยไม้ไผ่ผ่าเป็นซี่ผูกด้วยหวายให้เป็นแผง
เกษมสันต์	สุขใจ
เกียรดิยศ	ความยกย่องสรรเสริญ
โกฏ	จำนวนสิบล้าน
ไกรสร	ราชสีห์ตระกูลหนึ่ง

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

จ

ขลุ้ม	เชือกถักเป็นเครื่องสวมหัวม้า สำหรับล่าม หรือ จูง
ขัณฑ์	เขตแดน
ขัตติยชาติ	กำเนิดในตระกูลกษัตริย์
ข้าวเรียงเม็ด	เป็นสำนวนหมายถึงพอให้อาหารได้ย่อยไปบ้างพอสมควร ประมาณว่าหลังรับประทานอาหารแล้ว ๑๕ - ๒๐ นาที
ข้าหลวง	ผู้แทนพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน
ขุนกระบิรินทร์	พญาลิง ในที่นี้หมายถึงหนุมาน
ขุนขอม	ข้าราชการผู้ใหญ่ของขอม
เขจร	ไปในท้องฟ้า คือบินไป เหาะไป
เขนย	หมอนหนุน
เขม้น	มองเพ่ง
โขมง	แสดงออกมาก เช่น ควันโขมง คยุโขมง

ก

กชกรรม	กิจการในทางปฏิบัติอันเกี่ยวกับช้าง เช่น การขี่ การคล้องจับ เป็นต้น
กชสาร	ช้าง
กทาวุธ	อาวุธ คือ ตะบอง
กรรชิต	กีก้อง กระหึ่ม
กรรลอง	ทาง ทางไป แผลงจาก คลอง กระลอง (เทียบได้กับประลัย แผลงเป็น บรรลัย)
กรรไล กระไล	ไป
กราบ	รอยเปื้อนติดกรังอยู่
ครามครัน	มาก หลาย นัก
กล้า	มาก เกื่อนกล่น สับสน
กะเนิง	คิดทบทวน นึกตรอง
กะเน	ประมาณอย่างหยาบ ๆ
กัณนาค	ท้องฟ้า

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

คัมภีร์

ตำรา หนังสือ

คาด

ประมาณหมาย คิดว่าจะเป็นเช่นนั้นเช่นนั้น

การวะ

การแสดงความเคารพทางกายและวาจา ความนับถือ

การราคาซัง

ค้างอยู่ไม่จบ

ค่าแรง

ค่าจ้างตอบแทนแรงงาน

เคหา เกหาสน์

เรือน ที่อยู่

เครื่องพิชัยยุทธ

สิ่งของที่ใช้ในการรบเพื่อชัยชนะ

เครื่องราง

ของที่นับถือว่าป้องกันอันตรายได้ เช่น ยิงไม่ออก ฟันไม่เข้า

เครื่องสำอาง

เครื่องแป้ง เครื่องหอม

ง

งก

อยากได้เกินไปจนแสดงออกมาให้ผู้อื่นเห็น

ง่วน

ทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งในลักษณะที่เพลินอยู่กับงานนั้น

จ

จรจรัด

เดินไป

จรถี

ไป เดิน

จรัส จารัส

รุ่งเรือง แจ่มแจ้ง

จักร

อาวุธมีรูปเป็นวงกลม มีเปลวรอบตัว วงล้อส่วนของเครื่องกลที่เป็นฟันเฟืองทำให้หมุนได้

จันอับ

ชื่อขนมหวานอย่างหนึ่งของจีน มีหลายอย่างรวมกัน

จับกัง

กรรมกรรับจ้างแบกหามหรือทำงานหนักอื่น ๆ

จาบัล จาบัลย์

สะอึกสะอื้น ร้องไห้ เศร้าโศก

จินดา

คิด ความคิด ความนึก แก้วมีค่า

จिरกาล

นาน

จุม (อ่าน จุน) (ร้อยกรอง)

ผง ของที่ปั่น

เจ็ดทุ่ม

หนึ่งนาฬิกา

เจิม

แต้มด้วยของหอมเพื่อเป็นมงคล; เสริม เพิ่ม เช่น กระทงเจิม

ฉ

ฉกรรจ์

ร้าย ดุร้าย เก่งกาจ แข็งแรง

ช

ชน

คนทั้งหลาย มนุษย์

ชนมาน

อายุ

ชลธาร

ลำน้ำ ลำคลอง

ชลอธร

แม่น้ำ ห้วงน้ำ ทะเล

ชะลอม

เครื่องจักสาน ที่สานด้วยตอกไม้ไผ่

ชะวาก

ช่องที่เว้งกว้างเข้าไป

ชัน

ย่างไม้สำหรับยาเรือ ชื่อขมื่นชนิดหนึ่งสำหรับย้อมผ้าเรียกขมื่นชัน; ตั้ง ตรงขึ้นไป ไม่ลาด

ชัยศรี

ความสง่าผ่าเผยด้วยชัยชนะ

ช้างคั่น

ช้างทรงของพระราชา

ชาติตระกูล

ชาติ แปลว่า การเกิด การเป็นขึ้นมา พวกหรือเหล่าตระกูล แปลว่า วงศ์ เชื้อสาย เผ่าพันธุ์

ชำแรก

แทรก แหวกลงไป

ชีวัน ชีวา ชีวาคมม์ ชีวี

สิ่งที่มีชีวิต ชีวิต

ชูลีกร

ประนมไหว้

เชษฐา

พี่

เชิงคีรินทร

เชิงเขา

เขียนหมาก

ภาชนะสำหรับใส่เครื่องกินหมากอาจทำด้วยวัสดุหลายประเภท เช่น ไม้ หวาย เงิน นาก

โชดนาการ

ความสว่างไสว ความรุ่งเรือง

ช

ชังกะดาย

ฝืนใจทำ ทำโดยไม่เต็มใจ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ค

คัน	ฝ่าไป เคาไป
คนัย	ลูกชาย
ค้วงพร้าว	แมลงปีกแข็ง มีขา ๓ คู่ หรือตัวหนอนที่อาศัยอยู่ใต้ต้นมะพร้าว และกัดกินต้นมะพร้าว
ค้วงโสน (สะ - โหน)	ตัวหนอนที่อยู่ตามต้นโสน
คับขันธุ์	ตาย
คาชดา	มากมาย เกื่อนกลาด
คำรัส	พุด (เป็นราชาศัพท์ แผลงมาจาก ตรัส)
ดินประสิว	สารที่ใช้เป็นส่วนประสมในการทำหัวไม้ขีดไฟ ดอกไม้ไฟ
คุ่ม	ดินปืน ดินระเบิด ในเมืองไทยมักได้จากมูลค้างคาว
คุเหว่า	อาการเดินอย่างตั้งใจจะให้ถึงที่หมายโดยไม่วกแวก
	นกชนิดหนึ่งขนสีดำ บางตัวมีลายจุดขาว ๆ ขนาดย่อมกว่ากา
	เล็กน้อย กาเหว่าก็เรียก
แค่	แก่ ต่อ (เป็นคำใช้ต่อผู้เป็นใหญ่กว่าผู้กล่าว)

ด

ดระการ	งาม
ดระหังาน	สง่า สูงเด่น
ดรีไคร	คิดให้แจ้ง
ดรี	สามง่ามด้ามสั้น ตัดมาจากคำว่า ดรีศูล
ดรีฎฎ	ชื่อเขาในอินเดียมีสามยอด
ดรุ	ที่ขังคน ตะราง คุก
ค้อง	ถูก กระทบ
ตะเกียงลาน	ตะเกียงชนิดไขลานให้ใบพัดหมุนเป่าลมไล่ควัน ช่วยให้ไฟสว่างนวล (ลานคือเหล็กที่ม้วนไว้ แล้วคลายตัวออกทีละน้อย เกิดกำลังดันให้ตัวจักรหมุน)

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ตะบิด

บิด

ตะบึง

รีบเร่งไปไม่หยุดหย่อน

ตะละแม่

ยศเจ้าหญิงชั้นสูงของพม่าและมอญ

ตะลุมบอน

อาการที่คนปะทะกันถึงตัวเป็นหมู่ ประจัญบานกันด้วยอาวุธสั้น

ตาบ

เครื่องประดับคอหรืออกเป็นแผ่น ๆ ถ้าเป็นตาบสำหรับม้า

ประดับที่หน้าผาก

ตามไฟ

จุดไฟไว้

ตาลปัตร

พัดใบตาลมีด้ามยาวสำหรับพระภิกษุใช้ในศาสนกิจ

ตู

ข้าพเจ้า

เตรีคเตร์

เที่ยวไปไม่อยู่เป็นที่

โคมร

หอกขัด

ไทรดาล

สามโลก

ไทรรัตน์

รัตนตรัย แก้ว ๓ ประการ คือ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์

ไทรโลก

สามโลก หมายถึง โลกสวรรค์ โลกมนุษย์ โลกบาดาล

ถ

เถลือกถลน

ลุกลน

ถวิลจินดา

คิด

ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

ดื่มน้ำสาบาน แสดงสัตย์ปฏิญาณต่อผู้ครองแผ่นดิน บางที

เรียกสั้น ๆ ว่า ถือน้ำ

ท

ทมิฬ

ดูร้าย ร้ายกาจ ; ชนเผ่าใหญ่เผ่าหนึ่งอยู่ในอินเดียภาคใต้ และเกาะศรีลังกา

ทยอย

ติดตามกันไปไม่ขาดระยะ อาการที่ไปหรือมาทีละน้อย

ทรงธรรม

ผู้มีธรรม ผู้ประพฤติธรรม

ทรงยศ

มียศ คำไวพจน์ของ “พระเจ้าแผ่นดิน”

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
ทรหด	อดทน ต่อสู้ไม่ท้อถอย
ทวย	หมู่ เหล่า
ทวาร	ประตู
ทศพักตร์	สิบหน้า หมายถึงทศกัณฐ์
ทอดพระเนตร	ดู มอง (ราชาศัพท์)
ทะยานพระทัย	เหิมใจ ย่ามใจ
ทับทรวง	เครื่องประดับชนิดหนึ่ง เรียกว่า ตาบ รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ฝังเพชรพลอย ติดอยู่ตรงที่ไขว้สังวาลสะพายแล่งทับหน้าอก ทนต์ด้านซ้ายอยู่
ทานทน	พระอาทิตย์
ทินกร	สถานทิพย์ วิมาน สวรรค์
ทิพย์สถาน	หุดาทิพย์
ทิพย์โสคนัยนา	ด้าน ข้าง ทิศ
ทิสาน	พระอินทร์ มาจาก เทว + อินทร์
เทวินทร์	เทวดาผู้เป็นใหญ่
เทเวศ	เสียใจ
โถม่นา	โทษ อาชญา
โทษกรรม	ความโกรธ
โทษะ	

๖

ธรรมยุทธ์	การต่อสู้กันโดยทางธรรม เช่น แก้ปัญหาหลักธรรม หรือ สร้างเจดีย์แข่งกัน
ธรรมวงศ์	เชื้อสายแห่งธรรม
ธำรงค์	แหวน
ธำรง	คงไว้ รักษาไว้

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

น

นครศ นัครา
 นที
 นพมาศ
 นเรนทร์สูร
 นองเนื่อง
 น้อม
 นัก นักคุ้ม
 นักสิทธิ์
 นัคดา
 นันท
 นาถา
 นาภิ
 นายหน้า
 นาสิก
 น้ำฝาด
 น้ำเลี้ยง
 นำนอง
 นิคมพจน์
 นิทรา
 นิพพาน
 นิमित

เมืองใหญ่ มาจากคำนคร (ใช้ในคำประพันธ์)
 น้ำ แม่น้ำ
 ทองเนื้อเก้าซึ่งถือกันว่าเป็นทองเนื้อดี
 ผู้เป็นใหญ่แห่งประชาชน กษัตริย์
 มีมากไม่ขาดสาย มากมาย
 เหนียว เหนลง ทำให้อ่อนตาม
 คำนำนหน้าชื่อเจ้านายและขุนนางของขอม
 ฤๅษี ผู้สำเร็จ
 หลาน
 ความยินดี ความร่าเริง
 ที่พึ่ง หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน
 สะดือ
 ผู้ที่ช่วยจัดการซื้อขายสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ผู้อื่น โดยได้รับค่าตอบแทน
 ซึ่งเรียกว่า ค่านายหน้า
 จมูก
 น้ำที่ได้มาจากเปลือกไม้หรือส่วนอื่น ๆ ของพืช มีรสฝาด
 ใช้ในการย้อมผ้าและอาจใช้ในการฟอกหนังด้วย
 น้ำในพืช (ต้นไม้ ไม้ต้น ไม้กอ ไม้เลื้อย ฯลฯ) ที่มีแร่ธาตุ
 ที่เป็นอาหารของพืชละลายอยู่ น้ำเลี้ยงจะซึมจากรากไปสู่
 ส่วนต่าง ๆ ของพืช เพื่อนำอาหารไปให้พืชเจริญเติบโต
 ชื่อสัตว์ประเภทหนึ่ง รูปร่างคล้ายปลวก ตัวสีดำหรือน้ำตาลแก่
 อาศัยอยู่ใต้ดิน ในหลุมน้ำซึ่งมีตะไคร่น้ำจับตามพื้นดินจะ
 ออกมาขุดตะไคร่น้ำไปเลี้ยงลูกในรัง
 คำย่อที่กล่าวซ้ำความเดิมเพื่อให้เข้าใจดี
 นอน หลับ
 ภาวะสงบอย่างยิ่ง คือพ้นจากกิเลส มีผลคือพ้นความทุกข์ทั้งปวง
 แปลงกาย สร้างขึ้น

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

นิรันดร์

ตลอดไป ไม่สิ้นสุด

นิราศ

ไปจาก ระเหระหน ปราศจาก; เรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกัน หรือจากที่อยู่ไปในที่ต่าง ๆ มักแต่งเป็นกลอนหรือโคลงพลอยสี่คำ หรือนำเงินแก่

นิล

พลอยสีดำ หรือน้ำเงินแก่

นิวัติ

กลับคืน

นิเวศ นิเวศน์

ที่อยู่ บ้าน วัง

เนรคุณ

ไม่สำนึกถึงบุญคุณ

บ

บทมัลย์ บทเรศ บทศรี

เท้าผู้เป็นใหญ่ หมายถึง กษัตริย์

บรรณาการ

สิ่งส่งไปให้ด้วยความเคารพหรือด้วยไมตรี

บรรพต

ภูเขา

บรรลัษ

ตาย วอดวาย สิ้นสูญ

บรรลู่

ถึง

บรรหาร

เฉลย กล่าวแก้ กล่าวตอบ ตรัสสั่ง

บริภาษ

ด่า กล่าวคำสบประมาท

บริวาร บริพาร

ผู้แวดล้อม ผู้รับใช้ ผู้ติดตาม

บริเวณ

ขอบเขต ถิ่นที่

บอระเพ็ด

ชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง เถาเป็นคุ่ม ๆ มีรสขม ใช้ทำยา

บัญชา

คำสั่ง สั่ง

บัลลังก์

แท่นสำหรับผู้เป็นใหญ่

บาทบงส์

ละอองเท้า

ป่าว เจ้าป่าว

คนใช้; ชายหนุ่ม; ชายผู้เข้าพิธีสมรส

บำเหน็จ

รางวัล ค่าเหน้อย ค่าความชอบพิเศษ

บิดรungsk

บิดา

ปีศา

เบียดเบียน

บึ้ง

นอนชนิดหนึ่งตัวเป็นขนถูกเข้าคัน เป็นช่วงหนึ่งในวงจรชีวิตแมลง

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

บุญญาธิการ

ความดีอันยิ่งใหญ่ที่ได้เคยสร้างสมมา

บุญอธิการ

ความปรารถนาอันแรงกล้าในความดี บุญที่ให้สำเร็จได้ตามความปรารถนา

บุตรบุญธรรม

ลูกที่มีได้ถือกำเนิดจากพ่อแม่ตามธรรมชาติ แต่ได้รับการเลี้ยงดูเหมือนลูกแท้ ๆ

บุณชน

คนที่ยังมีกิเลส มีความปรารถนาต่าง ๆ มีอารมณ์ดอกไม้

บุษบง

การบูชาของพราหมณ์อย่างหนึ่ง

บุษายัญ

เบญจม แปลว่า ที่ห้า บพิตร แปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน

เบญจมบพิตร

เบญจมบพิตรหมายถึง พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๕ ในที่นี้หมายถึง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เบ็ดเตล็ด

เล็ก ๆ น้อย ๆ

ป

ปญญา

สัญญา

ปญญาณ

การให้คำมั่นโดยสุจริตใจ

ปฏิบัติ

กระทำ ประพฤติ

ปฐพี

แผ่นดิน

ปถวี

ดิน

ปฏิมา

รูปที่สร้างขึ้นเพื่อแทนสิ่งที่เคารพ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ดอกบัว

ปทุมมา ปทุมมาลย์

พรม ทำให้เป็นจุด ๆ หรือทำให้เป็นดวงเล็ก ๆ

ประ

ต่อสู่ ต้านทาน

ประจัญ

รู้แจ่มแจ้ง

ประจักษ์

รบทถึงขั้นตะลุมนอน

ประจัญบาน

ประกาศความชั่ว

ประจาน

น้อมไหว้

ประณต

ละเอียด เรียบร้อยงดงาม ดี

ประณีต

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เปรียบเทียบ

เทียบ เทียบเท่า

ประภัสสร

สีเลื่อมพราย แสงพราว ๆ เหมือนแสงพระอาทิตย์แรกขึ้น

ประยุทธ์

รบ ต่อสู้

ประศาสน์

สอน การสั่งสอน

ประสาท

โปรดให้; เส้นสำหรับนำความรู้สึกรู้สึกของคนและสัตว์; ความเลื่อมใส

ประหัตประหาร

ประหาร เอาถึงเป็นถึงตาย

ปราการ

กำแพง

ปราชัย (ปะ - รา - ชัย)

ความพ่ายแพ้

ปราณ

ลมหายใจ ชีวิต

ปราณี

ผู้มีชีวิต สัตว์ คน

ปราศรัย

พูดด้วยความเอ็นดู การพูดที่ซุ่มนุมนุช

ปรายไปรย

กระจายไปทั่ว ๆ

ปราสาท

เรือนมียอด เป็นชั้น ๆ (เป็นที่ประทับของกษัตริย์)

ปรีชา

ความฉลาด ฉลาด

ปรุ

เป็นรูเล็ก ๆ ทะลุ

ปลาบปลื้ม

ความรู้สึกรินดี

ปะโลปะเล

บุ๋มบุ๋ม พูดหรือทำพอให้เสร็จไปโดยไม่ต้องการรายละเอียด

ปัจฉามิตร

ข้าศึก ศัตรู

ปัจจุสมัย

เวลาเข้ามิด

ปัจฉิมราตรี

เวลาตีสองถึงเข้ามิด

ปัญญา

ความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด

ปิยนุศร

ลูกรัก

ปีติ

ความปลาบปลื้มใจ ความอิ่มใจ

ปึงกี

ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่หรือหวายใช้ใส่สิ่งต่าง ๆ เช่น ดิน ทราย เพื่อเคลื่อนย้าย

บุทะเล

บุษนิคหนึ่งอาศัยอยู่บริเวณที่ใกล้ทะเล

เปรต

สัตว์เกิดในอบายภูมิพวกหนึ่ง; ผู้ตายไปแล้ว

เปรมปรีดิ์

ความยินดี ความปลื้มใจ ความชอบใจ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ไปรวเด

เป็นคำมาจากภาษาอังกฤษว่า Private แปลว่า ส่วนตัว
ไม่ใช่เป็นทางการ

ไปรษณียภณัฑ์

สิ่งของที่ส่งมาทางไปรษณีย์

ผ

ผงกลี

ผุ่นละเอียด ละออง

ผนวช

บวช

ผ้าประเจียด

ผ้าลงเลขยันต์ ถือว่าป้องกันอันตรายได้

ผู้ดี

คนที่เกิดในตระกูลดี คนที่มีมารยาทดีงาม ในที่นี้หมายถึง
คนชั้นสูง

ไผท

แผ่นดิน

ผ

ผาด

ต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นอยู่ตามชายทะเลใช้ทำฟืน เปลือกใช้สำหรับ
ฟอกหนังมีสองชนิด คือ ผาดขาว ผาดแดง

พ

พง พงพี

ป่าดง

พจนารถ

คำพูด

พจมาน

คำพูด

พนา พนาคร

ป่า

พนารัณย์

ป่าใหญ่

พนาลัย

การอยู่ป่า ที่อยู่ในป่า

พยัคฆ์

เสือ

พยัปไพร

พยัป แปลว่า ครั้ม มีดมัว ไพร แปลว่า ป่า

พรรณ

ชนิด

พรรณนา

บอกกล่าวลักษณะของสิ่งของ หรือสถานที่ หรือสภาพอาการ
ให้เห็นได้ชัด

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
พรรณราย	งามผุดผ่อง สีเลื่อมระยิบ
พรวน	โลหะทำเป็นรูปกลมกลวงมีลูกกลิ้งอยู่ข้างใน เพื่อให้เกิดเสียง ใช้ผูกคอสัตว์เรียกว่า ลูกพรวน
พริ้ง	พุด กล้าว
พระกาฬ	พระยม เจ้าแห่งความตาย
พระขรรค์	ดาบมีสองคม
พระทรงสุบรรณ	พระผู้ทรงครุฑ หมายถึง พระนารายณ์ แต่ในที่นี้หมายถึง พระราม เพราะพระนารายณ์อวตาร (แบ่งภาค) ลงมาเกิด เป็น พระราม
พระนารายณ์	พระเป็นเจ้าองค์หนึ่งในศาสนาพราหมณ์ เป็นผู้ปราบความ เดือดร้อนในโลก พระนารายณ์มี ๔ กร ถือ ดวี คทา จักร และ สังข์ สถิต ณ เกษียรสมุทร มีมเหสีชื่อพระลักษมี ผู้เป็นยอดของโลก ในที่นี้หมายถึงพระราม
พระปิ่นโลกศ	
พระยามัจจุราช	เจ้าแห่งความตาย คือพระยม
พระยาไมยราพ	เป็นพญายักษ์เจ้ากรุงบาดาล รู้มนต์สะกดทัพ ถอดดวงจิต ไว้ที่เขตรักฎ ได้มีเจ้านุไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ให้ (เป็นราชาศัพท์ ใช้สำหรับพระราชวงศ์ชั้นสูงสุด)
พระราชนาน	พระราม
พระราเมศ	ชื่อพระอนุชาองค์หนึ่งของพระราม
พระลักษมณ์	พระนารายณ์
พระสีกร	อาวุธ
พระแสง	พระนารายณ์
พระหริรักษ์	พระราม
พระหริวงศ์	ผู้บรรลุลุทธิธรรมประเสริฐ
พระอริยะ	สถานที่ที่พระสงฆ์ทำสังฆกรรม หรือกิจเฉพาะของสงฆ์ เรียก สั้น ๆ ว่า โบสถ์
พระอุโบสถ	กล้าว
พริ้นพริ้ง	เห็นไม่ชัด ทำลาย
พรวา	ต้อมน้ำเล็ก ๆ ที่ผูกกระเจายขึ้นจากน้ำ
พราย	

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พราว
 พรึมเปริศ
 พฤษณ์ พฤษษาชาติ
 พลัง
 พลัปลลา
 พลากร
 พลาญ
 พหล
 พะทำมะรง
 พะยอม
 พักตร์
 พัฒนา
 พาทย
 พาที
 พาน
 พานรินทร์
 พารา
 พาลา พาล
 พาหุรัต
 พินาต
 พิจะคะ
 พิจารณา
 พิถัพิถัน
 พินิจ
 พิเภา
 พิรากวณ
 พิศวาส

แหววาว
 งามแจลัม
 ต้นไม้
 กำลัง
 ที่ประทับชั่วคราวสำหรับรับรองพระเจ้าแผ่นดิน
 กองทหาร
 ลาน
 กองทัพใหญ่
 ผู้คุมนักโทษ
 ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกเป็นพวงมีกลิ่นหอม
 หน้า
 ทำให้เจริญ
 เครื่องประโคม
 คำพูด ถ้อยคำ
 พบ; ภาชนะสำหรับใส่หรือรองสิ่งของ
 พญาลิง
 เมือง
 ไร่เขลา คนชั่ว คนร้าย
 เครื่องประดับแขน
 กำจัด ฆ่า ทำลาย
 คำรับที่ขุนนางใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน บางครั้งใช้พะยะคะ
 คำเต็มคือ พระเจ้าข้า
 ตรวจตรา ตริตรอง
 เอาใจใส่เป็นพิเศษ
 ดูอย่างถี่ถ้วน พิจารณา ตรวจตรา
 ชื่อยักษ์ เป็นน้องทศกัณฐ์ แต่มาอยู่รับใช้พระราม เป็นโอร
 มีหน้าที่พยาบาลและให้คำแนะนำ
 ชื่อพี่สาวไมยราพในเรื่อง รามเกียรติ์
 ความรักใคร่ ความชื่นชม

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

พุกามประเทศ

ประเทศพม่า

พุทธร

ผู้ตื่นแล้ว ผู้ตรัสรู้

เพรียก

เสียงร้องมาก ๆ อย่างเสียงนกร้อง

เพลลา (อ่านว่า เพ - ลา)

เวลา ในบทร้อยกรอง หรือในสำนวนสมัยก่อน หมายความว่า
วัน คือ ๒๔ ชั่วโมง

เพลิงกรด

ไฟที่มีลักษณะร้อนแรงดั่งน้ำกรด

เพื่อเจ้า

พูดไร้สาระ

โพง

ภาชนะสำหรับตักน้ำ

โพนม

ท้องฟ้า อากาศ

ไพร

ป่า

ไพร่

ในที่นี้หมายถึง คนชั้นต่ำ

ไพร่

ข้าศึก ศัตรู

ไพรสณฑ์

แนวป่า

ไพล

ชื่อวานชนิดหนึ่ง ต้นและใบคล้ายขิง หัวสีเหลืองคล้ายขมิ้น
ใช้ทำยาไทย

ไพศาล

กว้างใหญ่ มากมาย

ฟ

ฟั่นเทียน

คลึงขี้ผึ้งให้เป็นเล่มเทียน

ฟาย

เอาอุ้งมือเช็ดน้ำตาที่อาบหน้า; มาตรการดวงโบราณ เช่น
หนึ่งฟายมือ

ฟิล์ม

วัตถุที่ประดิษฐ์ขึ้น มีลักษณะเป็นแผ่นบาง ใช้เป็นอุปกรณ์
สำคัญในการถ่ายรูป และใช้เพื่อประโยชน์อย่างอื่น เช่น
กรองแสง

ไฟกาล

ไฟประลัยกัลป์ ไฟล้างโลก

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ภ

ภพ
ภคินี
ภริมย์
ภุมรี
ภุชร ภูมี ภูวนัย ภูวไนย
ภูวตล
ภทพาล

โลก แผ่นดิน
พี่หญิง น้องหญิง
ตัดจาก อภริมย์ ความหมายว่า รื่นเรริงยิ่ง ยินดียิ่ง
แมลงงู แมลงผึ้ง
พระเจ้าแผ่นดิน
พื้นแผ่นดิน
เหตุไม่ตีต่าง ๆ

ม

มงคลทีปนี
มณี
มหันต์
มหาพาร มโหพาร
มัจฉา
มัจฉา
มัจฉานุ
มัจฉิมราตรี
มาตาปิตุอุปัฏฐานะ
มารยาท
มือลิง
เมาลี
แมง

แมงกะซอน
แมงกะแท้

คัมภีร์เล่มหนึ่งในศาสนาพุทธ ว่าด้วยสิ่งที่เป็นมงคล
เพชรพลอย แก้ว
มาก ใหญ่
ใหญ่โต ยิ่งใหญ่ กว้างใหญ่
พระอินทร์
ปลา
ลูกหนุมานกับนางสุพรรณมัจฉา ตัวเป็นลิง ทางเป็นปลา
เวลาเที่ยงคืน
การบำรุงมารดาบิดา
กิริยาวาจาเรียบร้อย
ไม้ที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงยึดลำเรือ
จอม ยอด ผมจุก
สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ตัวเล็ก เมื่อเติบโตสมบูรณ์เต็มที
ร่างกายแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือส่วนหัว กับส่วนท้อง มีขา
๘ ขา ไม่มีหนวด ไม่มีปีก เช่น แมงมุม แมงป่อง ฯลฯ
แมลงชนิดหนึ่งชอบซ่อนไข้อยู่ตามดินและบินเล่นแสงไฟ
แมลงขนาดเล็กมีกลิ่นเหม็น

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

แมงดา

หมายถึงสัตว์ ๒ ประเภท แตกต่างกัน แมงดานา เป็นสัตว์ที่มีขา ๓ คู่ มีปีก แมงดาทะเล เป็นสัตว์ประเภทมีกระดองอยู่ในทะเล

แมลง

สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ตัวขนาดเล็ก เมื่อเติบโตสมบูรณ์เต็มที่ ร่างกายแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือส่วนหัว ส่วนอก และส่วนท้อง มีขา ๖ ขา มีหนวด ๑ คู่ มีปีก ๑ หรือ ๒ คู่ หรืออาจไม่มีก็ได้ เช่น แมลงวัน แมลงทับ แมลงปอ แมลงสาบ บางที่เรียกเพี้ยน เป็น แมง

โมหันธ์

ความมืดมนด้วยความหลง

ย

ยมบาล

ผู้เป็นเจ้าของใหญ่ในโลกของคนตาย เรียกว่าพระยม หรือ ยมราช หรือยมเทพด้วย

योगโย

เส้นใย ผุดผ่องเป็นน้ำเป็นนวล

ยอบ

หมอบ ทрудลง ย่อลง

ยัญโญปวีต

ยัชโญปวีต (พจนานุกรม) สายเครื่องหมายของพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ สวมจากซ้ายไปขวา

ยาดรา

เดิน

ยาน

เครื่องพาไป

ยาม

คนเฝ้าสถานที่; ระยะเวลา ๓ ชั่วโมง (ภาษาโบราณหรือ ร้อยกรอง)

ยุกล

ทั้งคู่ ทั้งสอง

ยุง

สิ่งปลูกสร้างสำหรับเก็บข้าวเปลือก หรือเมล็ดพืช

ยุทธศาสตร์

วิชาการรบ

ยุทธการ (ยุทธ - อาการ)

การรบ

ยูล

ข้าว

ยุพิน ยุพาพิน

หญิงสาวสวย

เขาวมาลย์

หญิงสาวสวย

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

แบบคาย

เป็นไปตามวิธีการที่ดี มีอุปายที่เหมาะสม

แย้มพระสรวล

หัวเราะน้อย ๆ ยิ้ม

โยธา

กองทัพ

โยม

คำที่พระสงฆ์ใช้เรียกบิดามารดา หรือผู้ใหญ่รุ่นราวคราวเดียว
กับบิดามารดา

โยไฟ

เยาะเย้ย พุดให้อาย

ร

รจนา

ตกแต่ง งาม ประพันธ์

รณรงค์

รบ

รพี

พระอาทิตย์

รสสุคันธ์

กลิ่นหอม

รโหฐาน

ที่ลี้ลับ ที่ส่วนตัว

ระทม

เศร้า

ระเมียร

ดู

ระยาน

ยาน หย่อนลง ห้อยลง

ระเริง

เพลิดเพลินจนเกินไป

ระอา

เบื่อหน่าย หมดกำลังใจ

รัชสมัย

ระยะเวลาที่พระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ๆ ทรงปกครองบ้านเมืองอยู่

รัตติกาล

เวลากลางคืน

รัตน์

แก้ว

รัถยา

ทางเดิน

รัศมี

แสงสว่างที่ฉายออกจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ราชอาณาจักร

ประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ราพณ์

ยักษ์; เป็นชื่อเรียกทศกัณฐ์

ราศี

ความสง่า ลักษณะดีงามของคน; ชื่อมาตราวัดจักรราศีตาม
ตำราโหร ปีหนึ่งแบ่งออกเป็น ๑๒ ราศี เช่น ราศีมังกร
ราศีกุมภ์ ราศีมีน เป็นต้น

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ราหู	ชื่อสูรตนหนึ่ง ตัวขาดครึ่งท่อน เพราะถูกจักรของพระนารายณ์ เมื่อแปลงกายเป็นเทวดาเข้าไปลักน้ำอมฤตดื่ม คติโบราณเชื่อกันว่าที่เกิดสุริยคราสหรือจันทรคราสก็เพราะพระอาทิตย์ พระจันทร์ ถูกราหูอม ชื่อเทวดาพระเคราะห์ตามตำราโหรา ก่งทหาร
รีพล	ต้นไม้
รุกข รุกขชาติ	นำกล้ายิ่ง ฤทธิรุทรมหาความว่า มีฤทธิ์อันนำกล้ายิ่ง
รุทร	รุ่งเรือง สว่าง งามสุกใส
รุจี	ไปรยลงไปที่ละน้อย
โรย	

ฤ

ฤ	หรือ, ไม่ (ใช้ในการร้อยกรอง)
ฤดี	ใจ ความยินดี
ฤดู	ส่วนของปี เวลาที่กำหนดสำหรับงานต่าง ๆ
ฤทธิ	อำนาจศักดิ์สิทธิ์
ฤทธิรณ	รบเก่ง
ฤทัย	ใจ

ล

ลม	ในที่นี้หมายถึงลมปาก คือคำพูดที่จงใจให้เห็นคล้อยตาม
ลื้อ	พูดยั่ว พูดเย้า
ละมุน	อ่อนนุ่ม นุ่มนวล
ละไม	งาม น่ารักน่าเอ็นดู
ละหान	ห้วงน้ำ หนองน้ำ
ละออง	ผละเอียด ในที่นี้หมายถึงละอองน้ำค้าง
ลัคน์	ราศีในดวงชะตาที่พระอาทิตย์หรือพระจันทร์สถิตอยู่ในเวลา เจ้าของชะตาเกิด
ลาน	บริเวณพื้นดินที่กว้างปราบเรียบ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ลาม
ลายรดน้ำ

พุดล่องเกิน
ลายทองที่เขียนลงบนไม้ พื้นล่องรัก เป็นศิลปะของไทยในสมัยก่อน

ลำ

เพลง; ลักษณะนามของเรือและสิ่งที่มีขนาดยาวรูปกลม เช่น อ้อย ไม้ไผ่

ลำเค็ญ

ลำบาก ยากแค้น

ลำพู

ต้นไม้ยืนต้น ขึ้นอยู่บริเวณชายเลน มีรากงอกตั้งขึ้นตรงเหนือดิน เป็นต้นไม้ที่ผึ้งหึ่งห้อยชอบมาอาศัยอยู่

ลี้

ซ่อน จากไป

ลี้ลา

เดินไป; การดำเนินไปตามแนวหรือทำนอง เช่น ลี้ลาการประพันธ์

ลูกพระอาทิตย์

หมายถึงสุริย

ลูกพะเนียง

ลูกไม้ชนิดหนึ่ง ชาวปักข์ได้เรียก “ลูกเนียง”

ลูกสีลา

ลูกหิน

เลขา

งามดังเขียน

เล่ห์

กล เงื่อน อุบาย ท่าที่ การล่อลวง

โลกธาตุ

แผ่นดิน

โลกีย์

ธรรมดาโลก เรื่องเกี่ยวกับโลก

โลเกศ

ผู้เป็นใหญ่ในโลก จอมโลก

ว

วงจร

การเคลื่อนที่ไปแล้วย้อนกลับมาเป็นวง ความวนเวียนในชีวิต

วน วนา

ป่า ดง ชั่ว

วนาถ

ที่พึงประเสริฐ

วษา พรรษา

ปี

วณะ

วรรณะ ผิว ชั้นหรือระดับของบุคคล

วันเพ็ญ

วันพระจันทร์เต็มดวง

วาณิช

พ่อค้า

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
วายุบุตร	ลูกพระพาย (ลม) หมายถึงหนุมาน
วาโย	ลม
วาสนา	บุญบารมี กุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ
วิกัล	แปลก ไม่สมบูรณ์ ผิดปกติ
วิทยา	วิชา; ในที่นี้หมายถึงวิทยาธร เทพบุตรพวกหนึ่งมีหน้าที่เล่นดนตรีบนสวรรค์
วิลาส	งามมีเสน่ห์
วิเวก	ความเยียบสงัด ความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวใจ
วิสัย	ขอบ เขต แดน; ลักษณะที่เป็นอยู่
วิหค	นก
วุฒิไกร	ยิ่งด้วยความรู้ความเจริญ
วুবับ	แพรวพราว มีประกายสะท้อนแสง
เวท	มนตร์ ถ้อยคำที่ผูกเป็นคาถา
เวหา	ฟ้า
ไวยวิก	ยักษ์ลูกนางพิรากวน ในเรื่องรามเกียรติ์

ค

ศรัทธา	ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส
ศศิธร	ดวงจันทร์
ศิระ	ศิระชะ
ศิโรเพฐน์	ผ้าโพกศิระชะ ในที่นี้หมายถึง ศิระชะ
ศิโรราบ	กราบกราน ยอมอ่อนน้อม
ศิลปะ	ฝีมือทำให้งาม
เศรษฐศาสตร์	วิชาความรู้ชั้นสูงที่ว่าด้วยการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การบริโภคและใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคม
โคลก	คำฉันท์ภาษาสันสกฤตบทหนึ่ง คำกล่าวสรรเสริญ
ไศล	เขาคิน

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

ส

สกุณา	นก
สงกา	ความสงสัย
สดับ	ตั้งใจฟัง
สติด	อยู่ ยืนอยู่ ตั้งอยู่
สนาน	การอาบน้ำ
สมร	นางงามซึ่งเป็นที่รัก
สมุนไพร	พืชที่ใช้เป็นเครื่องยา
สรง	อาบน้ำ
สรร	เลือก
สรรพ	ทั้งหมด
สรรพางค์	ร่างกาย รูปร่าง
สรวลสันต์	หัวเราะ
สรวลเส	รื่นเริง สนุกสนาน
สระโบกขรณี	สระบัว
ส่วย	เครื่องบรรณาการ สิ่งของที่เรียกเก็บจากชาวพื้นเมืองตาม อัตรา ภาษีอากรสมัยโบราณ
ส่อ	แสดงให้เห็น
สังขาร์ (สังขาร)	ร่างกาย ทางพุทธศาสนาหมายถึงสิ่งที่ประกอบและปรุงแต่งขึ้น เป็นร่างกายและจิตใจรวมกัน
สังวร	สำรวม เหนียวระวัง; ความระวัง
สังเวช	รู้สึกเศร้าสลดหดหู่ต่อผู้ที่ได้รับทุกข์เวทนา หรือต้องตายไป
สัจจา	ความสัตย์ ความจริง
สันทัด	ถนัด จัดเจน พอดี
สันนิบาต	ประชุมกัน
สันนิษฐาน	ลงความเห็นเป็นการคาดคะเนไว้ก่อน
สัประยุทธ์	รบพุ่งชิงชัยกัน

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

สัมฤทธิ์

ความสำเร็จ; ชาติประสมอย่างหนึ่งใช้ประกอบด้วยโลหะต่าง ๆ มีทองเหลืองและดีบุก เป็นต้น เรียกว่า ทองสัมฤทธิ์ (เขียนสำริดก็มี)

สาคร

แม่น้ำ ทะเล

สาชล

น้ำ (เป็นคำกร่อนจากสายชล)

สาตร (คำโบราณ)

ของมีคม

สาธยาย

การบรรยาย

สาธารณ

ดาษดิน บางที่ใช้ในความหมายว่าต่ำ

สาละวน

ทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งวุ่นอยู่อย่างเดียว

สังหาร

ทำลาย ล้างผลาญ

สาโลหิต

สายโลหิต (คำกร่อน)

สาวไส้

พวกสาว ๆ

สำนวน

ถ้อยคำที่เรียบเรียง ถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง

สำรวจ

หัวเราะ รื่นเริง

สิงขร

ภูเขา

สิงหนาท

พระราชดำรัสอันน่าเกรงขาม

สิบแปดมงกุฏ

เสนาวานร ๑๘ ตน

สีหนาท

เสียงกึกก้องดังราชสีห์

สีหบัญชร

หน้าต่างสำหรับพระเจ้าแผ่นดินเสด็จประทับรับแขกเมือง หรือเสด็จออกให้บุคคลเฝ้าในโอกาสสำคัญ

สุครีพ

ลูกพระอาทิตย์กับนางกาลอัจนา ถูกฤๅษีโคดมสาปจึงมีรูปร่างเป็นลิง

สุธาธาร

แผ่นดิน (ในวรรณคดีไทย) สุธา กร่อนมาจาก พสุธา

สุนทร

งาม ดี ไพเราะ

สุพรรณิธาน

ก้ามมะถัน ชาติสุสีเหลืองติดไฟง่าย กลิ่นเหม็นฉุนใช้ทำยาทำดินปืน

สุภาสิต

คำกล่าวที่ดี คำพูดที่ดีเป็นคติ

สุรลัย

ที่อยู่ของเทวดา สวรรค์

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

สุริย์ฉาน

พระอาทิตย์ส่องแสงกล้า

สุริยวงศ์

วงศ์พระอาทิตย์

สุริยา สุริย์

พระอาทิตย์

สุวรรณ

ทอง

เสนามาตย์

ข้าราชการ ขุนนาง

เสนี เสนา

ทหาร

เสภา

การขับลำด้วยจังหวะและดนตรี

เสริด

หนี หลีกหนี

เสือสันจวก

เสือที่สันฤทธิ์หมดกำลัง จวก หมายถึง อึ้งเลิขของเสือที่ยกขึ้น
พร้อมที่จะตะปบเหยื่อ หรือศัตรู

แสงทอง

แสงอาทิตย์ที่ปรากฏบนขอบฟ้าทางทิศตะวันออก เมื่อเวลา
จะรุ่งสว่าง เมื่อแรกเป็นสีขาว เรียกว่า แสงเงิน แล้วเปลี่ยน
เป็นสีแดง เรียกว่า แสงทอง

แสม

ชื่อไม้ต้นชนิดหนึ่ง

แสมขน

ขนลุก กลั้วมาก

โสภา

งาม

โสม

พระจันทร์

โสมนัส

ปลาบปลื้ม เบิกบาน

โสฬส

สิบหก; พรหมโลกมีสิบหกชั้น ถือกันว่าเป็นที่มีความสุขอย่าง
ยอดเยี่ยม

ไสยศาสตร์

วิชาว่าด้วยเวทมนตร์คาถาต่าง ๆ

ไสยา ไสยาสน์

นอน

ห

หก

คว่ำ กลับ

หกห้องสวรรค์ชั้นฟ้า

สวรรค์ ๖ ชั้น รวมเรียกว่าฉกามาพจรภพ ได้แก่

๑. จาตุมหาราชิก

๔. ดุสิต

๒. ดาวดึงส์

๕. นิมมานรดี

๓. ยามะ

๖. ปรนิมมิตวสวัตดี

ศัพท์	คำอธิบายศัพท์
หน้าจาน	หน้าที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน
หมอง	ซุนใจ ไม่สบายใจ
หมิ่น	เป็นบรรดาศักดิ์หรือฐานะของข้าราชการซึ่งได้รับพระราชทานเหนือตำแหน่งพันในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ บรรดาศักดิ์ชั้นสูงขึ้นไปคือ ขุน หลวง พระ พระยา เจ้าพระยา และสมเด็จพระยา ราษฎรบางคนที่ไม่เป็นข้าราชการก็อาจได้รับบรรดาศักดิ์เป็นบางโอกาส
หยาด	ตกลงมาเป็นหยดติดกันเป็นสาย ใช้กับน้ำฝนหรือน้ำค้าง เช่น ในคำว่าหยาดฝน หรือหยาดน้ำค้าง (ในร้อยกรองสมัยใหม่นักร้อยกรองอาจใช้กับสิ่งอื่น เช่น น้ำใจ หรือแสงอาทิตย์ก็ได้)
หยาบ	คำพูดไม่สุภาพ
หยาม	พูดดูถูก ดูหมิ่น
หรรษา	ชื่นชม ร่าเริง
หละหลวม	สะเพร่า ไม่ถ่วงถี้ ไม่รอบคอบ
หลังยาว	เกียจคร้านมาก
หล้า	โลก แผ่นดิน
หลาว	เหล็กหรือไม้ที่เสียมปลายแหลม
หอกซัด	หอกด้ามสั้น สำหรับใช้พุ่งหรือซัดไป
ห้องแถว	อาคารไม้ที่ประกอบด้วยห้องมีขนาดเท่า ๆ กัน เรียงชิดกันเป็นแนวยาว แต่ละห้องมักจะมีเจ้าของครอบครองเป็นราย ๆ ไป มักจะตั้งอยู่ในบริเวณที่ชุมนุมชน เช่น ตลาด เป็นต้น
หัตถ์	มือ
หาญ	กล้า เก่ง
หาว	ท้องฟ้า
หิมพานต์	ชื่อป่าในอินเดียภาคเหนือ
หิมวา	ชื่อป่าหิมพานต์ ซึ่งเป็นที่อยู่ของอมมนุษย์หลายชนิด
เห	เบนไป
เห็นชอบ	เห็นว่าถูก คิดเห็นในทางถูก
เหม็นด์	ฤดูหนาว

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

เหลือบ
เหือด

แมลงกินเลือดสัตว์ คล้ายแมลงวัน แต่ขนาดใหญ่กว่า
แห้ง หมด ลง หาย; โรคจำพวกหัดเป็นผื่นแดงที่ผิวหนัง

อ

อกคัญญ
อกาพพ
อญ
อนันต์
อนุสนธิ์
อภิธรรม
อภิวาที อภิวาท อภิวันท์
อยู่ท้อง
อรไท
อริน
อริยะ
อรุณ
อลงกรณ์
อวตาร
อวมงคล
อสุร อสุร

อะไซ (อักไซ) อักขุ

ไม่รู้คุณที่ผู้อื่นทำแก่ตน
ส่วนน้อยและส่วนใหญ่แห่งร่างกาย
ส่วนที่เล็กที่สุดของสสาร
มาก ไม่สิ้นสุด
การสืบเนื่อง
ชื่อธรรมะชั้นสูง มี ๗ คัมภีร์ นิยมใช้สวดในงานศพ
การกราบไหว้
อิมได้นาน
นางผู้เป็นใหญ่
อริ ศัตรู
ประเสริฐ
เวลาใกล้พระอาทิตย์จะขึ้น เวลาบ่ายรุ่ง
เครื่องประดับ เครื่องแต่ง
การแบ่งภาคลงมาเกิดของพระนารายณ์
ไม่เป็นมงคล
อมนุษย์พวกหนึ่งเป็นศัตรูต่อเทวดา ในร้อยกรองอาจใช้ อสุรา
อสุรี ตามความนิยมของไทย
มาก หลาย คำนี้เพี้ยนมาจากอักไซ ซึ่งตัดมาจากคำอักโขภินิ
แปลว่า มาก หลาย
ไฟประลัยกัลป์ หมายถึง ไฟล้างโลก
นิสัยใจคอ มีนิสัยดี ความประสงค์ ความนิยม
ไหว้ การประนมมือ
หายไป ลับไป
ขึ้นเพราะลมเดินไม่สะดวก แสงสว่างส่องเข้าไม่ถึง

อัคคีประลัยกัลป์
อัชฌาสัย (อัชฌาศัย)
อัญชลี
อันตรธาน
อับ

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

อัปรีย์	น่าเกลียด เสื่อมทราม ชั่วช้า ไม่เป็นมงคล
อัศจรรย	แปลก ประหลาด
อาคม	เวทมนตร์
อาจนาง	กระดาก อาย
อาจิณ	สม้าเสมอ เป็นปกติ
อาชญา อาญา	โทษ กฎหมายอาญา หมายถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำผิดต่อบ้านเมืองคู่กับกฎหมายแพ่ง หมายถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับการไม่ตกลงกันระหว่างบุคคล
อาถรรพณ์	เวทมนตร์ที่ใช้เพื่อให้ดีหรือร้ายตามพิธีพราหมณ์ อำนาจลึกลับที่เชื่อกันว่าอาจบันดาลให้มีอันเป็นไป
อาทร	ความเอื้อเฟื้อ ความเอาใจใส่
อาภรณ์	เสื้อผ้า เครื่องประดับ
อารมณ	ความรู้สึกในใจ ไม่ประกอบชอบอารมณ์ หมายความว่าไม่ชอบใจ
อารักษ์	การป้องกัน การคุ้มครอง การดูแล เทวดา
อารัญ อรัญวา	ป่า
อำไพ	งาม
อำมาตย์	ข้าราชการ ข้าเฝ้า ที่ปรึกษา
อินทรีย์	ร่างกายและจิตใจ
อิทธิ	ฤทธิ์ อำนาจพิเศษ
อุบาย	หนทาง วิธี เล่ห์กล มีความหมายในทางที่ไม่ดีก็ได้ ในทางดีก็ได้
อุบาสิกา	ผู้หญิงที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง
อุปถัมภ์	ช่วยเหลือ บำรุง
อุปมา	ข้อความที่ยกมาเปรียบเทียบ
อุปราช	ตำแหน่งรองพระเจ้าแผ่นดิน
อุรา	อก
โองการ	คำสั่ง
โอชา	อรร้อย

ศัพท์

คำอธิบายศัพท์

โอภาส

แสงสว่าง สุกใส

โอษฐ์

ปาก

ไอศวรรย์

ทรัพย์สมบัติ ราชสมบัติ

ฮ

ฮัก

คึก คะนอง

ภาคผนวก

๑. ความรู้เรื่อง การร้อยกรอง

๑.๑ มนุษย์ทุกหมู่ทุกเหล่าที่มีความเจริญพอสมควร ใช้ภาษาของตนตามแบบอย่างที่ได้เห็นได้ชัดเป็น ๒ แบบ แบบที่หนึ่งก็คือ ใช้ถ้อยคำติดต่อดสื่อสาร โดยเรียบเรียงไปตามความเคยชิน ซึ่งได้เรียนรู้มาจากผู้ที่แวดล้อมเช่นที่เราพูดกันทุกวันในครอบครัว ถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างที่ว่าปัจจุบันนี้เราเรียกว่า ร้อยแก้ว เราใช้ร้อยแก้วในกิจการทั่วไปในชีวิตของเรา มีระเบียบบ้างเล็กน้อยพอให้เกิดความเข้าใจกันดี ไม่มีความสับสน เช่น เราจะกล่าวว่า “มากินข้าวกันเถอะ” ไม่กล่าวว่า “มาข้าวกันเถอะกิน” เป็นต้น ร้อยแก้วใช้ได้ทั้งในการพูดและการเขียน

๑.๒ มนุษย์มีวิธีการใช้ถ้อยคำอีกแบบหนึ่ง มีกำหนดข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความครึกครื้นและมีความไพเราะแตกต่างไปจากแบบที่ใช้กันตามธรรมดา แบบที่มีข้อบังคับ เราเรียกว่า ร้อยกรอง

๑.๓ ถ้อยคำที่ร้อยกรองสำเร็จเป็นรูป เราเรียกว่า บทร้อยกรอง หรือ บทกวี บางคนก็เรียกว่า บทประพันธ์ คำ ๓ คำนี้มีความหมายผิดเพี้ยนกันไปนิด ๆ หน่อย ๆ บทร้อยกรองใช้สำหรับถ้อยคำที่อยู่ในข้อบังคับโดยทั่วไป (จะอธิบายต่อไป) บทกวี ผู้ใช้มักมีความรู้สึกใคร่จะยกย่องผู้แต่งว่าเป็น กวี คือผู้ที่แต่งได้ไพเราะตรึงใจ ส่วนบทประพันธ์ บางคนใช้ในเวลาที่กำลังถึงบทที่พูดหรือเขียนเป็นร้อยแก้วด้วย ในภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้ จะใช้คำบทร้อยกรองสำหรับถ้อยคำที่มีผู้เรียบเรียงโดยมีข้อบังคับ โดยไม่คำนึงถึงว่าผู้แต่งจะแต่งได้ไพเราะจับใจผู้อ่านได้เพียงใด

๑.๔ ยังมีอีกคำหนึ่งที่ใช้กันแทนคำ บทร้อยกรอง คือ คำประพันธ์ ถ้าในสมัยก่อนขึ้นไปถึงรัชกาลที่ ๕ หรือต้นรัชกาลที่ ๖ มีอีกคำหนึ่ง คือ คำกานท์ ซึ่งเดี๋ยวนี้เลิกไปแล้ว ถ้านักเรียนพบคำประพันธ์ ในหนังสือเล่มอื่น หรือได้ยินผู้หนึ่งผู้ใดกล่าวถึง คำประพันธ์ นักเรียนควรเข้าใจว่าเขาหมายถึง บทร้อยกรองที่กำลังชี้แจงให้นักเรียนฟังในภาคผนวกนี้

๑.๕ ร้อยกรองในภาษาไทยมีหลายประเภท และบทร้อยกรองอาจมีขนาดต่าง ๆ กัน มีความยาวประกอบด้วยคำเขียนเป็นตัวอักษรหลายร้อยบรรทัด หรือสั้นมีถ้อยคำเพียง ๓๐ คำก็ได้ (หรือน้อยกว่าก็มี) ที่ไม่ได้เขียนลงเป็นลายลักษณ์อักษร เพียงแต่มีคนจำไว้กล่าวให้กันฟัง ก็นับเป็นบทร้อยกรองได้เช่นกัน

๑.๖ ต่อไปนี้ จะชี้แจงข้อบังคับของบทร้อยกรอง ที่มีอยู่ในหนังสือเรียนเล่มที่นักเรียนกำลัง

เรียนอยู่เท่านั้น ในหนังสือเล่ม ๑ มีร้อยกรอง (หรือคำประพันธ์) ๓ ประเภท คือ กลอน กาพย์ และโคลง แยกย่อยออกเป็น ๗ ชนิด คือ

กลอนสุภาพ

กาพย์ยานี กาพย์ฉกัณฐ์ กาพย์สุรางคนางค์

และโคลงสี่สุภาพ โคลงสี่สุภาพกระทุ้

และมีผสมกาพย์กับโคลง เรียกว่ากาพย์ห่อโคลง

๑.๗ ก่อนที่จะอธิบายกฎเกณฑ์ของร้อยกรองชนิดต่าง ๆ ควรทราบความหมายของศัพท์ที่จะต้องใช้ก่อนคือ

ก. พยางค์ เพื่อความสะดวกจะกล่าวว่าเป็นเสียงที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่ง (โดยธรรมชาติเป็นกลุ่มเสียงที่เราเปล่งออกมาติดต่อกันอย่างรวดเร็วจนฟังเหมือนเปล่งครั้งเดียว) พยางค์ในภาษาไทยประกอบด้วยเสียง ๓ เสียง ๓ ชนิดเป็นอย่างน้อย

ตัวอย่าง - จะ ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ จ เสียงสระ อะ และเสียงวรรณยุกต์เอก
- ปา ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ ป เสียงสระอา และเสียงวรรณยุกต์สามัญ
พยางค์ในภาษาไทยที่ประกอบด้วยเสียง ๔ เสียง ก็มี

ตัวอย่าง - วาน ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ ว เสียงสระอา เสียงวรรณยุกต์สามัญ
ปิดด้วยเสียงพยัญชนะ น
- เกิน ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ ก เสียงสระเออ เสียงวรรณยุกต์สามัญ
ปิดด้วยเสียงพยัญชนะ น (ในคำนี้รูปสระเออ คือ เ-)
- อีกร ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะ ฮ เสียงสระ อี เสียงวรรณยุกต์ตรี ปิด
ด้วยเสียงพยัญชนะ ก

โปรดสังเกตว่า เสียงวรรณยุกต์กับรูปวรรณยุกต์ บางคราวก็ตรงกัน บางคราวก็ไม่ตรงกัน เช่น ไม้ รูปวรรณยุกต์โท เสียงวรรณยุกต์ตรี อนึ่ง เสียงสระบางคราวมีรูปเห็นชัดเจน บางคราวไม่มีรูปที่เห็นชัดเจน เช่น ฤกษ์ มีเสียงสระ เออ ไม่มีรูปสระเลย

เสียงพยัญชนะที่เป็นเสียงปิดพยางค์ โดยทั่วไปเราเรียกกันว่า ตัวสะกด ตัวสะกดของหนังสือไทยแบ่งเป็นมาตรา คือ แม่ ก - กา แม่กน แม่กง แม่กค แม่กบ แม่กม แม่เกย (บางตำราแบ่งแม่เกยเป็นสองมาตรา คือแม่เกย และแม่เกอว) เราอาจใช้คำมาตราแทนแม่ก็ได้ คือมาตรา ก - กา มาตรากัน มาตรากัง มาตรากัม มาตรากัก มาตรากัณ มาตราเกย และมาตราเกอว)

ในเวลาอธิบายหรือชี้แจงเกี่ยวกับการร้อยกรอง (หรือคำประพันธ์) ผู้ชี้แจงอาจใช้คำกับพยางค์ประดุจว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น แทนที่จะกล่าวว่า “ในกลอนสุภาพ วรรคหนึ่งจะต้องมี ๘ พยางค์” อาจกล่าวว่า “ในกลอนสุภาพ วรรคหนึ่งต้องมี ๘ คำ” ที่เป็นเช่นนี้ เพราะคำ

ในภาษาไทยเราแต่เดิมมีพยางค์เดียวโดยมาก เมื่อกล่าวว่ คำ ก็คือพยางค์ นั้นเอง แต่ในปัจจุบันนี้ ในภาษาไทย คำที่มีหลายพยางค์เพิ่มจำนวนขึ้นทุกวัน จึงควรเพ่งเล็งให้เข้าใจว่า เวลาไหนผู้กล่าว หมายถึงพยางค์ หรือหมายถึง คำ ซึ่งอาจมีหลายพยางค์

ตัวอย่าง

เหี่ยว จง ปะ รบ	เป็นคำที่มีพยางค์เดียว
สำราญ จงอาจ ประจวบ	เป็นคำที่มี ๒ พยางค์
สารภาพ วิธีการ พยายาม	เป็นคำที่มี ๓ พยางค์
ประถมศึกษา ประเล้าประโลม	เป็นคำที่มี ๔ พยางค์
ประชาธิปไตย สาธารณรัฐ	เป็นคำที่มี ๕ พยางค์

การนับพยางค์ (หรือคำ) ในร้อยกรองสำหรับบางประเภทมีการผ่อนผันมาก เช่น ในการ แต่งกลอน สมัยครุสमान จะนับเป็น ๔ พยางค์ หรือ ๓ พยางค์ก็ได้ ราชสำนัก ก็เช่นกัน พลเมือง จะนับเป็น ๒ พยางค์ หรือ ๓ พยางค์ก็ได้ ในการแต่งกาพย์และฉันท์ การนับพยางค์มักกวดขัน เพราะผู้แต่งยอมแสดงฝีมือว่า แม้จะอยู่ในกฎเกณฑ์ก็สามารถกล่าวข้อความตามความประสงค์ของตน ได้ โปรดดูคำอธิบาย คำลหุ คำครุ ในหัวข้อที่ว่าด้วยการแต่งร้อยกรองประเภทฉันท์ในหน้าต่อไป

ข. สัมผัส มีหลายอย่าง ได้แก่

- (๑) สัมผัสสระ หมายถึงคำที่มีเสียงสระเดียวกัน และอยู่ในมาตราเดียวกัน เช่น
 การ ล้าน ผลาญ มาร หาญ
 จาม ห้าม ฟ้าม อราม หวาม
 มือ สือ ทือ รือ กระบือ (นับพยางค์หลัง)
 เผาะ เปาะ ก็ (คำนี้สัมผัสกับสระ ออ ก็ได้)
 ยอ ล้อ หอ ก็
 เดียว เกลียว เหี่ยว เบี้ยว
- (๒) สัมผัสอักษร แท้จริงคือ สัมผัสเสียงพยัญชนะ เช่น
 รือ รวก สำราญ เจริญ (นับพยางค์หลัง)
 ฉาด ชัด เชิด ฉลาก (นับพยางค์หน้า)
 แสง ทราบ ทรัพย์ สาง สุรางค์ (นับพยางค์หน้า)

การใช้ว่า สัมผัสอักษร แทนที่จะใช้ให้ตรงความหมายว่า สัมผัสเสียง พยัญชนะก็เพราะโดยมากในภาษาไทย ตัวอักษรเดียวกันมักออกเสียงเดียวกัน แต่มีที่ยกเว้น เช่น ฉาด กับ ชัด ใช้ตัวอักษรไม่เหมือนกัน แต่เสียงเหมือนกันและ แสง กับ ทรัพย์ กับ สาง ก็ใช้ตัวอักษรต่างกัน แต่ออกเสียงเหมือนกัน เมื่อเรา

เข้าใจข้อยกเว้นแล้ว จะเรียกสัมผัสอักษรต่อไปก็ได้ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการกล่าว

- (๓) สัมผัสนอก หมายถึง สัมผัสบังคับ สัมผัสบังคับหรือสัมผัสนอกเป็นสัมผัสสระ ไม่บังคับสัมผัสอักษรเลย
- (๔) สัมผัสใน หมายถึง สัมผัสไม่บังคับ ผู้แต่งร้อยกรองเติมเข้ามาเองตามความพอใจ สัมผัสในมีทั้งที่เป็นสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร (เสียงพยัญชนะ) สัมผัสชนิดหลังนี้ผู้แต่งทุกภาษานิยมกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่าไม่บังคับก็เหมือนบังคับ เพียงแต่ว่าไม่กำหนดตรงไหน ก็แห่ง เท่านั้น

๒. ข้อบังคับของกลอนสุภาพ

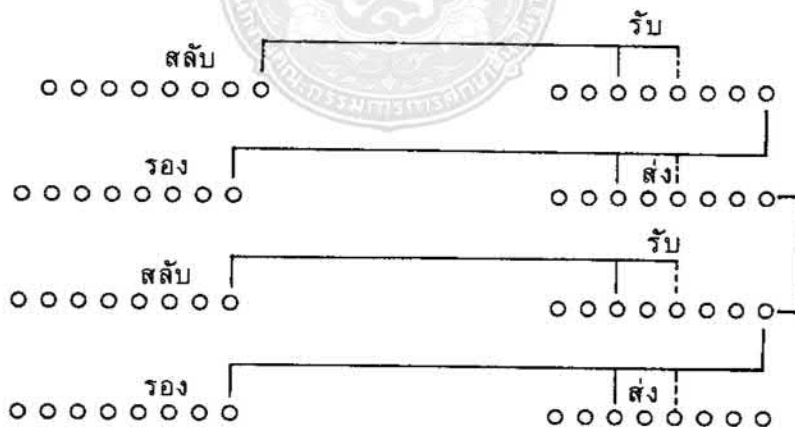
ตัวอย่าง แสดงกลอน ๒ บท

กลอนสุภาพพึงจำมีกำหนด
วรรคละแปดพยางค์นับศัพท์สุนทร
ห้าแห่งคำคล้องจองต้องสัมผัส
เสียงสูงต่ำต้องเรียงเยี่ยงโบราณ

กลอนหนึ่งบทสี่วรรคครองอักษร
อาจยิ่งหย่อนเจ็ดหรือเก้าเข้าหลักการ
สลับจัดรับรองส่งประสงศ์สมาน
เป็นกลอนกานท์ครบครันฉันนี้เอย

(ฐะปะนีย์ นาครทรรพ และ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ)

ผังภูมิ

เส้นทึบ แสดงตำแหน่งของสัมผัสบังคับ **เส้นไขว้ปลา** แสดงว่ามีการผ่อนผันได้ โปรดดูข้อบังคับของกลอน

๒.๑ กลอน ๔ วรรค นับเป็น ๑ บท บทหนึ่งมี ๒ บาท บาทละ ๒ วรรค รวมเป็น ๔ วรรค ดังกล่าวแล้ว (๑ บาท อาจเรียกว่า ๑ คำกลอนก็ได้) วรรคที่ ๑ มีชื่อเรียกว่า วรรคสลับ วรรคที่ ๒ เรียกว่า วรรครับ วรรคที่ ๓ เรียกว่า วรรครอง วรรคที่ ๔ เรียกว่า วรรคส่ง

๒.๒ วรรคหนึ่ง ๆ มี ๘ พยางค์ (อาจใช้ ๗ หรือ ๙ พยางค์ก็ได้) พยางค์สุดท้ายของวรรคที่หนึ่งบังคับให้สัมผัสกับพยางค์ที่ ๓ หรือที่ ๕ ของวรรคที่สอง (บางครั้งอาจอนุโลมให้สัมผัสกับพยางค์ที่ ๒ , ๔ หรือ ๖ ก็ได้)

๒.๓ พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๒ สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๓

๒.๔ พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๓ สัมผัสกับพยางค์ที่ ๓ หรือพยางค์ที่ ๕ ของวรรคที่ ๔ (บางครั้งอนุโลมให้สัมผัสกับพยางค์ที่ ๒ , ๔ หรือ ๖ ก็ได้)

๒.๕ พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๔ สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๒ ในบทต่อไป

๒.๖ เสียงวรรณยุกต์ ที่นิยมกันในการแต่งกลอน มีดังนี้คือ พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๒ ต้องใช้เสียงจัตวา หรือเสียงเอก หรือเสียงโท (นานครั้งจะพบเสียงตรีซึ่งไม่เป็นที่นิยม) และพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๔ นิยมใช้วรรณยุกต์สามัญ หรือเสียงตรี และพยางค์นี้ไม่นิยมใช้เสียงวรรณยุกต์ที่ซ้ำกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๒ หรือพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๓

๓. ข้อบังคับทั่วไปของร้อยกรองประเภทกาพย์

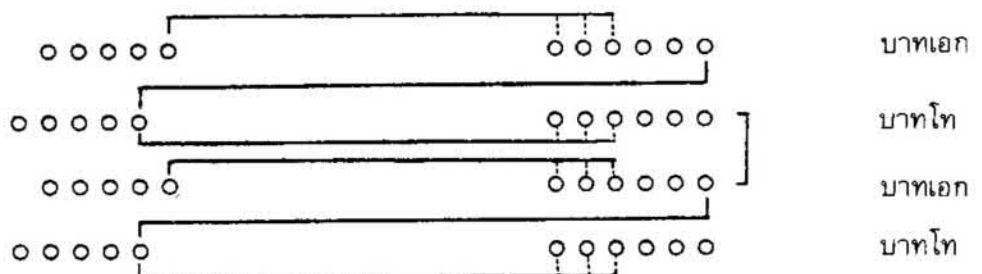
มีข้อบังคับเกี่ยวกับจำนวนวรรคและจำนวนพยางค์ในวรรคหนึ่ง ๆ และมีสัมผัสบังคับแต่ไม่มีข้อบังคับว่าด้วยเสียงวรรณยุกต์ หรือรูปวรรณยุกต์

๓.๑ กาพย์ยานี ตัวอย่างต่อไปนี้ แสดงกาพย์ยานี ๒ บท

รอนรอนอ่อนน้อสง	พระสุริยงเย็นยอแสง
ช่วงดั่งน้ำครึ่งแดง	แผ่เมฆเขาเงาเมรุธร
ลิ่งค่างครางโครกครอก	ฝูงจิ้งจอกออกเห่าหอน
ชะนีวีแววอน	นกหกร่อนนอนรังเรียง

(มูลบทบรรพกิจ)

ผังภูมิ

บาทหนึ่งมี ๒ บาท บาทต้นเรียกบาทเอก บาทท้ายเรียกบาทโท บาทหนึ่งมี ๒ วรค วรคหน้ามี ๕ พยางค์ วรคหลังมี ๖ พยางค์ รวมเป็น ๑๑ พยางค์ จึงมักเขียนว่า “ยานี ๑๑” หรือ “๑๑”

สัมผัส พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๑ สัมผัสกับพยางค์ที่ ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ ของวรรคที่ ๒ บาทเอก พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๒ บาทเอก สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๑ บาทโท พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๑ บาทโท สัมผัสกับพยางค์ที่ ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ ของวรรคที่ ๒ บาทโท

สัมผัสระหว่างบท พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๒ บาทโท สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๒ ของบทต่อไป

ระหว่างวรรคที่ ๑ กับที่ ๒ ของบาทโทไม่มีสัมผัสก็ได้

ตัวอย่าง

ธรรมะเทวะบุตร
สถิตอยู่ ณ กามา

ผู้พิสุทธิโสภา
พะจรภาพแผ่นดินสรวง

(ธรรมาธรรมะสงคราม)

๓.๒ กาพย์ฉบัง ตัวอย่างต่อไปนี้ แสดงกาพย์ฉบัง ๒ บท

ธรรมะคือคุณากร

ส่วนชอบบสาธ

ดุจดวงประทีปชีवाल

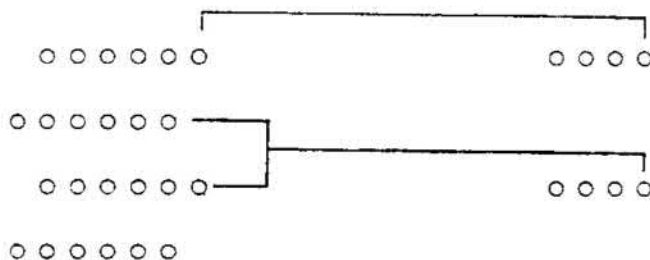
แห่งองค์พระศาสดาจารย์

ส่องสัตว์สันดาน

สว่างกระจ่างใจมล

(บทสรรเสริญพระธรรมคุณ)

ผังภูมิ

บทหนึ่งมีบาทเดียว บาทหนึ่งมี ๓ วรรค วรรคที่ ๑ มี ๖ พยางค์ วรรคที่ ๒ มี ๔ พยางค์ วรรคที่ ๓ มี ๖ พยางค์ รวมบทหนึ่งมี ๑๖ พยางค์ จึงมักเขียนว่า “ฉับัง ๑๖” หรือ “๑๖”

สัมผัส พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๑ สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๒

สัมผัสระหว่างบท พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๓ ของบทแรก สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๑ ของบทต่อไป

มีผู้นิยมใช้สัมผัสใน ดังที่เห็นในตัวอย่างต่อไปนี้

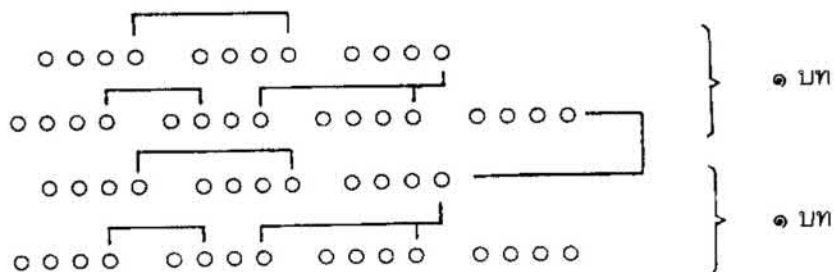
เขาสูงผ่องหงส์ลงเรียง	เร่ร่อนร้องซ้องเสียง
สำเนียงนำฟังวังเวง	
กลางไพรไถ่ขันบรรเลง	ฟังเสียงเพียงเพลง
ขอแจ้งจำเรียงเวียงวัง	

(มูลบทบรรพกิจ)

๓.๓ กายัพสุรางคณางค์ ตัวอย่างต่อไปนี้แสดงกายัพสุรางคณางค์ ๒ บท

สุรางคณางค์	เจ็ดวรรคจักวาง	ให้ถูกวิธี
วรรคหนึ่งสี่คำ	จงจำให้ดี	บทหนึ่งจึงมี
ยี่สิบแปดคำ		
หากแต่งต่อไป	สัมผัสตรงไหน	จำให้แม่นยำ
คำท้ายวรรคสาม	ติดตามประจำ	สัมผัสกับคำ
		ท้ายบทต้นแล
(การประพันธ์ ของ ชูปะนิย์ นาคทรพรพ)		

ผังภูมิ

บทหนึ่งมี ๗ วรรค วรรคละ ๔ พยางค์ รวมบทหนึ่งมี ๒๘ พยางค์ จึงมักเรียกว่า “สุรางคณางค์ ๒๘” หรือ “๒๘”

สัมผัส พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๑ ส่งสัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๒
พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๓ ส่งสัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๕ และ ๖
พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ ๔ ส่งสัมผัสกับพยางค์ที่ ๒ ของวรรคที่ ๕ (สำหรับ
ข้อ ๓ นี้ อนุโลมให้เลื่อนตัวส่งสัมผัสในวรรคที่ ๕ ได้ หรือจะไม่ส่งสัมผัสเลยก็ได้)

สัมผัสระหว่างบท พยางค์สุดท้ายของบท คือ วรรคที่ ๗ นั้น ส่งสัมผัสกับพยางค์สุดท้าย
ของวรรคที่ ๓ ในบทต่อไป

๔. ข้อบังคับทั่วไปของโคลง

๔.๑ ถ้าเราจะแต่งโคลง มีหลักการที่เราต้องทราบดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ บทหนึ่งมีกี่บาท

๔.๑.๔ บังคับสัมผัสตรงไหน

๔.๑.๒ บาทหนึ่งมีกี่วรรค

๔.๑.๕ บังคับรูปวรรณยุกต์ที่พยางค์ใด

๔.๑.๓ วรรคหนึ่ง ๆ มีกี่พยางค์

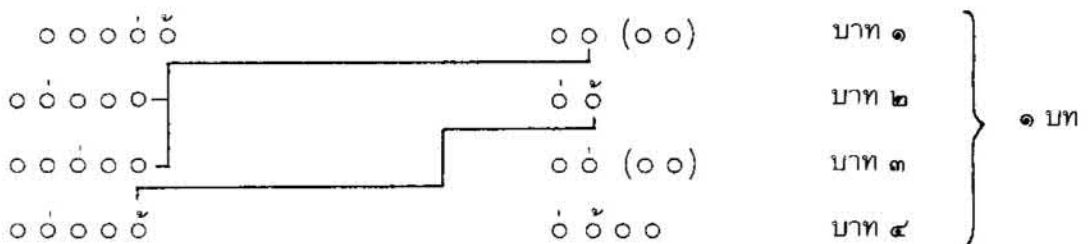
โปรดสังเกตว่า ในข้อบังคับของโคลง มีการบังคับรูปวรรณยุกต์ ส่วนในข้อบังคับของกลอน
มีการบังคับเสียงวรรณยุกต์ ไม่บังคับรูป

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพ

จากมามาลีวล้ำ	ลำบาง
บางยี่เรือราพลง	พี่พร้อม
เรือแพงช่วยพานาง	เมี่ยงม่าน มานา
บางบ่รับคำคล้อง	คล้ายน้ำตาคลอ

(นิราศนรินทร์)

ผังภูมิ

๔.๒ บทหนึ่งมี ๔ บาท เขียนบาทละบรรทัด บาทหนึ่ง ๆ มี ๒ วรรค จะเรียกว่า วรรคหน้า กับวรรคหลัง

๔.๓ วรรคหน้ามี ๕ พยางค์ ทุกบาท วรรคหลังของบาทที่หนึ่ง ที่สอง และที่สาม มี ๒ พยางค์ วรรคหลังของบาทที่สี่ มี ๔ พยางค์ นอกจากนี้ วรรคหลังของทุกบาท ยกเว้นบาทที่สองอาจมีสร้อย สร้อยมี ๒ พยางค์

๔.๔ สัมผัสบังคับ โปรดดูในตัวอย่างและผังภูมิ สัมผัสในของโคลงไม่นิยมใช้สัมผัสสระ ใช้แต่สัมผัสอักษร (เสียงพยัญชนะ)

๔.๕ วรรณยุกต์บังคับรูปไม่คำนึงถึงเสียง พยางค์ที่มีไม้เอก เรียกคำเอก พยางค์ที่มีไม้โท เรียกคำโท*

๔.๖ การบังคับวรรณยุกต์ โปรดดูตัวอย่างและผังภูมิ ในวรรคหน้าของบาทที่หนึ่ง คำเอก กับคำโทสลับกันได้ รวมแล้วโคลงสี่สุภาพมี คำเอก ๗ แห่ง คำโท ๕ แห่ง

๔.๗ คำเอก ผ่อนผันให้ใช้คำตายแทนได้ คำตาย ได้แก่คำที่ประสมสระเสียงสั้นในมาตรา ก กา และคำในมาตรา กัก กัด กับ ซึ่งไม่มีรูปวรรณยุกต์ เช่น

คบบากาโหดให้	เสียพงศ์
พาตระกูลเหมหงส์	แหลกด้วย

(โคลงโลกนิติ)

ในตัวอย่างนี้ โหด ในวรรคหน้าของบาทที่หนึ่ง เป็นคำเอก ตามการผ่อนผัน และ แหลก ก็เช่นเดียวกับ ตระ ในบาทที่สองเป็นคำตาย โคลงสี่สุภาพที่จะแต่งตามข้อบังคับที่เห็นในโคลงตัวอย่าง ข้างบนครบถ้วน หาไม่ค้อยได้ง่าย

๔.๘ การเติมคำสร้อย ซึ่งมี ๒ พยางค์ ใช้ในเวลาที่ย่อคำในบาทไม่จบกระแสความ หรือ เพื่อยืนยันให้เกิดอารมณ์ ตัวอย่าง

หญิงชายเหลือแหล่หล้า	ฤยล ยากนา
เห็นแต่เราสองคน	คู่ม้วย
ฉันใดพอกับตน	เป็นดัง นีนา
แม้พ้อตายตายด้วย	พ้อแล้งจอมใจ แม่เอย

(ลิลิตพระลอ)

* ในตำรา หรือคำชี้แจงเกี่ยวกับข้อบังคับการร้อยกรอง มักใช้ คำ แทน พยางค์ เช่น ใช้คำเอก คำโท ไม่เรียกพยางค์เอก พยางค์โท ที่เป็นเช่นนั้นเพราะแต่เดิมนั้น คำไทยมักเป็นคำพยางค์เดียว เมื่อใช้คำก็หมายถึงพยางค์ไปในตัว แต่ในปัจจุบันนี้ ในภาษาไทย มีคำหลายพยางค์เพิ่มขึ้นทุกวัน จึงควรเอาใจใส่กับพยางค์ และเข้าใจว่า คำคือพยางค์ ในการอ่านคำชี้แจงเรื่องข้อบังคับร้อยกรอง ทั้ง ๆ ไปในหนังสืออื่นที่นักเรียนจะอ่าน

๔.๙ มีคำหรือพยางค์ที่เรียกว่า เอกโทษ โทโทษ คือคำที่ตามปกติใช้ไม้เอก แต่เมื่อคิดหาคำไม่ได้ ก็ใช้คำที่ตามปกติ ใช้ไม้โทแทน หรือกลับกัน ตัวอย่าง

เชิญดูค่าเหล่าน

โคลงโลด โผนเทอญ

ยกค้อยอประโยชน์

เค่าเหยียง

(ลิลิตสามกรุง)

ตัวอย่างนี้ผู้ประพันธ์จงใจใช้เล่นเพื่อขบขัน โทโทษ คือ เหล่น และเหยียง ซึ่งตามปกติเป็นเล่น และเยียง เอกโทษ คือ ค่า ค่อ เค่า ซึ่งปกติ คือ ข้ำ ข้อ เข้า เอกโทษ โทโทษ ผู้แต่งที่มีฝีมือย่อมจะหลีกเลี่ยง แต่บางครั้งเพื่อเห็นแก่ความหมายก็จำใจใช้บ้าง แต่ถ้าใช้ดาษดื่นก็ถือกันว่าความสามารถทางการประพันธ์ไม่สูงนัก

๔.๑๐ ข้อห้ามบางประการ

๔.๑๐.๑ ห้ามใช้คำที่มีรูปวรรณยุกต์ สำหรับพยางค์สุดท้าย วรรคหลังของบาทที่หนึ่ง (ไม่นับคำสร้อย) และพยางค์ที่ห้าของวรรคหน้าบาทที่สองและของบาทที่สาม

๔.๑๐.๒ ห้ามใช้คำตายที่ใช้ไม้โทในตำแหน่งโท ที่มีตามปกติ เช่น จ๊ะ

๔.๑๐.๓ ห้ามใช้คำตายและคำที่มีรูปวรรณยุกต์สำหรับพยางค์สุดท้ายของบาทที่สี่ นิยมใช้พยางค์ที่มีเสียงจัตวาเกินมาก

๔.๑๑ ในตัวอย่างข้างล่างนี้ นักเรียนจะเห็นการใช้คำเอกตามที่ผ่อนผัน และตัวอย่างของการใช้สัมผัสอักษร หรือเสียงพยัญชนะ

ใบพ้อพันห่อหุ้ม

กฤษณา

หอมระรวยรสพา

เพริศด้วย

คือคนเสพเสน่ห์หา

นักปราชญ์

ความสุขซาบฤทัย

ดุจไม้กลั่นหอม

(โคลงโลกนิติ)

คำตายที่ใช้ในตำแหน่งเอก คือ ระ เพริศ เสพ ปราชญ์ สุข และ ดุจ ส่วนสัมผัสอักษร หรือสัมผัสเสียงพยัญชนะ คือ

เสียง พ

พ้อ พัน พา เพริศ

เสียง ร

ระ รวย รส

เสียง ค

คือ คน ความ

เสียง ส

เสพ เสน่หา สุข ซาบ

เสียง ม

ม้วย ไม้

๕. ข้อบังคับโคลงกระทู้

โคลงกระทู้ คือ โคลงที่มีคำแยกออกมาจากวรรคแต่ละวรรค คำที่เป็นกระทู้เขียนไว้เป็นคำแรกของวรรคทั้ง ๔ วรรค ตามปกติกระทู้จะมีความหมายภายในกระทู้นั้นเอง และกลมกลืนกับความหมายของโคลงทั้งบทด้วย ดังตัวอย่างข้างล่าง มีบางโอกาสที่กวีบางคนจงใจเขียนกระทู้ที่ไม่มีความหมายในตัว แต่เมื่อรวมเข้ากับโคลงทั้งบทก็กลมกลืนกันไปได้ ดังตัวอย่างที่ให้ไว้ข้างล่างด้วย

ตัวอย่างกระทู้ ๑ คำ

หวั	หุดูชั่วช้า	ใจโล
ล้าน	เลื่อมแลเงาใส	เกือบแก้ว
ได้	ส่องกระจ่างใจ	เจียนขาด
หวั	แต่จับจ้องแล้ว	ลูปไ้อ้ายเอง

(โคลงโลกนิติ)

เสีย	สินสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
เสีย	ศักดิ์สู่ประสงค์	สิ่งรู้
เสีย	รู้เร่งดำรง	ความสัตย์ ใวันา
เสีย	สัตย์อย่าเสียสู่	ชีพม้วยมรณา

(โคลงโลกนิติ)

ตัวอย่างกระทู้ ๒ คำ

เพื่อนกิน	สิ้นทรัพย์แล้ว	แขนงนี้
หาง่าย	หลายหมื่นมี	มากได้
เพื่อนตาย	ถ่ายแทนชี	วาอาตม์
หายาก	ฝากผีไ้	ยากแท้จักหา

(โคลงโลกนิติ)

ตัวอย่างกระทู้ที่ไม่มีความหมาย

ทะ	เลแม่ว่าห้วย	เรียมพึง
ลุ่ม	ว่าดอนเรียมหวัง	ว่าด้วย
ปุม	เปือกว่าปะการัง	เรียมร่วม คำแม่
ปู	ว่าหอยแมกกล้วย	ว่ากล้วยเรียมตาม

(โคลงศรีปราชญ์)

๖. ข้อบังคับภาพยี่ห้อโคลง

ร้อยกรองประเภทนี้ ผู้ประพันธ์แต่งโคลงขึ้นบทหนึ่ง มีข้อความตามที่ตนประสงค์ แล้วแต่งภาพยี่ห้อหนึ่งหรือหลายบท มีข้อความตรงกับที่กล่าวในโคลง หรืออาจเขียนภาพยี่ห้อหนึ่งก่อนแล้วตามด้วยโคลงบทหนึ่งก็ได้ ในหนังสือเรียนเล่มนี้ มีภาพยี่ห้อโคลงที่มีลักษณะเป็นโคลงกระทู้บทหนึ่ง ตามด้วยภาพยี่ห้อบทหนึ่งใช้กระทู้เดียวกันกับโคลง

ตัวอย่างภาพยี่ห้อโคลง

ดำ จุนเจือเฉพาะต้อง	การหุง
ข้าว เปลือกหลายกระบุง	งดไว้
สาร พัดกิจปรับปรุง	เปรียบแบบ น้แซ
กรอก เฉพาะหม้อได้	ชื่อผู้เกียจการ
ดำ ข้าวเอาพอง	ข้าว ตั้งยังไม่พองการ
สาร พัดกิจเกียจคร้าน	กรอก เฉพาะหม้อส่อหลังยาว

(ไวยาษา ของ อ.น.ก.)

ปางเสด็จประเวศด้าว	ชลาลัย
ทรงรัตนพิमानชัย	กึ่งแก้ว
พรั่งพร้อมพวงพลไกร	แห่นแห่
เรือกระบวนต้นแพรว	เพริศพรั่งพายทอง
พระเสด็จโดยแดนชล	ทรงเรือต้นงามเจดณาย
กึ่งแก้วแพรวพรรณราย	พายอ่อนหยับจับงามอน
นาวาแน่นเป็นขนัด	ล้วนรูปสัตว์แสนยากร
เรือเร็วทิวธงสลอน	สาครลั่นครั่นครื้นฟอง
เรือครุฑยุคนาคหัว	ลือลอมมาพาผืนผยอง
พลพายกรายพายทอง	ร้องโห่เห่ไอ้เหมา

(ภาพยี่ห้อเรือ พระนิพนธ์ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร)

ความรู้เกี่ยวกับประเพณี

๑. ในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ มีคำที่ใช้แสดง ยศ บรรดาศักดิ์ ราชทินนาม และตำแหน่งอยู่หลายครั้ง ซึ่งในปัจจุบันทางราชการได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่ก็ยังเป็นประวัติที่ควรทราบ จึงได้นำมาอธิบายไว้ด้วยดังนี้

๑.๑ ยศ ก่อนเปลี่ยนระบอบการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ข้าราชการทั้งทหารและพลเรือนมียศ ยศของทหารและของตำรวจยังใช้อยู่ในปัจจุบันนี้เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ส่วนยศของข้าราชการพลเรือนนั้นมี ๙ ชั้น คือ

รองอำมาตย์ตรี	รองอำมาตย์โท	รองอำมาตย์เอก
อำมาตย์ตรี	อำมาตย์โท	อำมาตย์เอก
มหาอำมาตย์ตรี	มหาอำมาตย์โท	มหาอำมาตย์เอก

มีผู้ที่ได้รับพระมหากรุณาพระราชทานยศเป็นพิเศษคนหนึ่ง คือ มหาอำมาตย์นายก เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม)

ข้าราชการในพระองค์ ในกระทรวงวัง ซึ่งในปัจจุบันนี้ยุบเลิกไปแล้ว ใช้คำ เสวก (ออกเสียงว่า เส - วก) แทนอำมาตย์ เช่น รองเสวกเอก เสวกโท มหาเสวกตรี

๑.๒ บรรดาศักดิ์ บรรดาศักดิ์มีมาแต่โบราณ ปัจจุบันนี้ยังคงใช้อยู่มิได้เลิกไป แต่ไม่แต่งตั้งใหม่ บรรดาศักดิ์สูงสุดได้แก่ สมเด็จพระเจ้าพระยา ไม่ปรากฏในกรุงศรีอยุธยา ในสมัยธนบุรี และรัตนโกสินทร์มีผู้ได้รับบรรดาศักดิ์นี้ไม่กี่คน เป็นบรรดาศักดิ์ขุนนาง ได้รับการยกย่องเหมือนกับเจ้า แต่มิได้นับเป็นสมาชิกของราชสกุลวงศ์

เจ้าพระยาเป็นบรรดาศักดิ์ขุนนางชั้นสูง พระราชทานเป็นพิเศษแก่เสนาบดี หรือเจ้าประเทศราชบางคน ต่อจากเจ้าพระยาถึง พระยา ต่อไปคือ พระ หลวง ขุน ผู้ที่ได้รับบรรดาศักดิ์ที่กล่าวมาแล้วนี้รวมเรียกว่า ขุนนาง รองลงไปจากนั้นก็ยังมี หมื่นและพัน หมื่นและพันเป็นบรรดาศักดิ์ที่เสนาบดีบางคนได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้แต่งตั้งได้ ในสมัยอยุธยาตอนต้น บรรดาศักดิ์ขุนนางมี ออกญา ออกพระ ออกหลวง และออกขุน ครั้นต่อมาปลายสมัยอยุธยาเลิกใช้คำเหล่านี้ไป เหลือแต่พระยา พระ หลวง และขุน

๑.๓ ราชทินนาม คำนี้หมายถึงชื่อที่ได้รับพระราชทานพร้อมกับบรรดาศักดิ์ เช่น พระยาพิชัยสงคราม พระยา เป็นบรรดาศักดิ์ พิชัยสงคราม เป็นราชทินนาม การพระราชทานราชทินนามพร้อมกับบรรดาศักดิ์ เป็นประเพณีมาตั้งแต่โบราณ

๑.๔ ตำแหน่ง หมายถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในราชการ ตัวอย่าง มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ยศ คือ มหาอำมาตย์เอก บรรดาศักดิ์ คือ เจ้าพระยา ราชทินนาม คือ ธรรมศักดิ์มนตรี ตำแหน่งคือ เสนาบดี กระทรวงธรรมการ ตำแหน่งเสนาบดีได้เลิกใช้ไปตั้งแต่เปลี่ยนระบอบการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ และมีตำแหน่งใหม่เกิดขึ้น คือ รัฐมนตรี เป็นผู้บังคับบัญชาส่วนราชการสำคัญที่เรียกว่า กระทรวง ก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ มีตำแหน่งปลัดทูลฉลอง บังคับบัญชากระทรวงลงไปจากเสนาบดี ตำแหน่งนี้ได้เลิกไปพร้อมกับตำแหน่งเสนาบดี และมีตำแหน่งใหม่เกิดขึ้นแทน คือ ตำแหน่งปลัดกระทรวง ตำแหน่งอื่น ๆ ในราชการมี อธิบดี ผู้อำนวยการกอง หัวหน้ากอง หัวหน้าแผนก ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอ เป็นต้น

๒. ยศและบรรดาศักดิ์ของขุนนางชาวยุโรป ขุนนางในประเทศต่าง ๆ ในยุโรป กับขุนนางไทยเทียบยศหรือบรรดาศักดิ์กันไม่ได้เพราะมีที่มาจากต้นเค้าที่ผิดกัน เพื่อสะดวกจะเรียกว่า บรรดาศักดิ์จะกล่าวเฉพาะของสหราชอาณาจักร (ประเทศอังกฤษ เวลส์ สกอตแลนด์ และไอร์แลนด์เหนือ) บรรดาศักดิ์ขุนนางมีดังต่อไปนี้

สูงสุด คือ ดยุก (Duke) รองลงไปคือ มาร์ควิส (Marquis)

ไวเคานต์ (Viscount) เอิร์ล (Earl) และ บารอน (Baron)

ผู้ที่เป็น ดยุก ไม่เรียกว่า ลอร์ด นอกจากในการสนทนาจะเรียก ลอร์ด เช่น เอิร์ลออฟ-ซัสเซกซ์ ในการสนทนายก็เรียกว่า ลอร์ดซัสเซกซ์ เป็นต้น

ขุนนางของประเทศในยุโรปไม่ใช่ข้าราชการ เทียบได้กับเจ้าครองแคว้นเป็นแคว้น ๆ ไป เช่น ดยุกก็ครองแคว้นใหญ่ แล้วรองลงไปก็ครองแคว้นขนาดเล็กกว่ากันลงไป มีการสืบตระกูลจากบิดาถึงบุตรชาย หรือบุตรหญิงก็มีบ้าง การสืบตระกูลนี้มีกฎหมายเฉพาะตระกูล ๆ พระเจ้าแผ่นดินไม่มีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงกฎหมายประจำตระกูล ยกเว้นในกรณีที่ขุนนางคนใดคนหนึ่งเป็นขบถ พระเจ้าแผ่นดินก็มีสิทธิที่จะริบทรัพย์สมบัติทั้งหมดของขุนนางมาได้ แล้วมีสิทธิจะพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่ผู้อื่น และให้สืบตระกูลใหม่ต่อไปได้ ขุนนางของสหราชอาณาจักร ที่ได้รับมามีสิทธิหนึ่งในสภาสูง มีสิทธิยับยั้งกฎหมายที่สภาล่าง คือสภาผู้แทนราษฎร (House of Commons) ตราขึ้นและส่งขึ้นไปให้พิจารณา แต่ปัจจุบันนี้อำนาจของสภาสูงลดลงไปมาก สภาสูงนี้เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า House of Lords พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษเป็นพระเจ้าแผ่นดินในระบอบประชาธิปไตย ปัจจุบันนี้มีบทบาทน้อยในการปกครองแผ่นดิน ถ้าจะมีการพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดเพราะความดีความชอบอย่างไร ก็มักเป็นไปตามที่รัฐบาลจะขอพระราชทานบรรดาศักดิ์ที่ตั้งขึ้นใหม่มีจำนวนน้อย และมีบางคนได้รับบรรดาศักดิ์เป็น บารอน หรือ เอิร์ล ที่ไม่มีสิทธิให้บุตรใช้บรรดาศักดิ์สืบตระกูลต่อไป พระราชวงศ์ของอังกฤษบางพระองค์ มีบรรดาศักดิ์อย่างขุนนางได้ด้วย เช่น พระราชสวามีของพระนางเจ้าเอลิซาเบธ พระราชินีนาถองค์ปัจจุบัน มีบรรดาศักดิ์เป็นดยุกแห่งเอดินบะร์ก (Duke of Edinburgh)

เซอร์ (Sir) เป็นบรรดาศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานแก่ผู้มีความดีความชอบ ไม่มีสิทธิเข้านั่งในสภาสูง บรรดาศักดิ์เซอร์นี้ อาจสืบสกุลจากบิดาถึงบุตรได้ แต่เซอร์บางคนก็ได้รับบรรดาศักดิ์เฉพาะตัวเท่านั้น

ความรู้เกี่ยวกับศัพท์และสำนวน

๑. ในศัพท์านุกรมหนังสือเล่มนี้ นักเรียนคงจะเห็นแล้วว่า มีศัพท์รวบรวมไว้ พร้อมทั้งคำอธิบายความหมายของศัพท์ ซึ่งเลือกมาจากบทที่ให้อ่าน เพื่อความสะดวกแก่นักเรียน ได้อธิบายความหมายเฉพาะที่ใช้ในบท และให้ความหมายทั่วไปไว้ด้วย มีบางคำในบทอ่านที่นักเรียนบางคน

อาจไม่ทราบความหมาย ซึ่งนักเรียนจะต้องชวนขยายต่อไป โดยใช้พจนานุกรมหรือขอคำอธิบายจากครู ในภาคผนวกนี้ จะเลือกศัพท์บางคำมาชี้แจงขยายความให้เป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้น เพราะคำเหล่านี้อธิบายย่อ ๆ เช่นที่ทำในศัพท์พจนานุกรมไม่ได้

๒. นอกจากการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับความหมายแล้ว สำหรับศัพท์บางคำ นักเรียนจะต้องเข้าใจว่ามีโอกาสใช้อย่างไร เพราะคำต่าง ๆ ทุกภาษามีลดหลั่นในการใช้ มีบางคำใช้เฉพาะบทร้อยกรอง บางคำใช้เฉพาะราชาศัพท์ บางคำใช้ได้ทั้งสองโอกาส บางคำใช้ในสำนวนพูดอย่างกันเองระหว่างคนที่รู้จักกันดี บางคำใช้เฉพาะในโอกาสที่เราจะเขียนจดหมายหรือเรียงความตามแบบแผนเท่านั้น ลดหลั่นในการใช้ถ้อยคำที่ว่ามานี้ นักเรียนจะต้องขอให้ครูชี้แจงให้ฟัง

โกสุม ท้าวล ชุกคิด

ใช้ในการร้อยกรอง ไม่ใช้ในร้อยแก้ว

อีเป้า ดันทุรัง

ใช้ในการพูดกับคนกันเอง ถ้าใช้เขียนต้องใช้ว่าวปากเป้า ดื้อดัน

ดีเครื่อง

ใช้เฉพาะในการเล่นหนังตะลุง

สมุก เสก รัชสมัย

ใช้ได้ทั่วไป

นอกจากนั้น ศัพท์เดียวกันใช้ในโอกาสต่างกัน อาจมีความหมายไม่ตรงกัน เช่นคำ ธาตุ ในวิทยาศาสตร์แปลว่า สสารที่แยกออกอีกไม่ได้โดยวิธีเคมี เช่น เรเดียม โปรท ออกซิเจน ในหมู่พุทธศาสนิกชน พระธาตุ แปลว่า ส่วนใดส่วนหนึ่งของพระสรีระของพระพุทธเจ้า และทั่วไปอาจใช้แปลว่า สสารทั้งหลายโดยทั่วไป หรือเนื้อหาของสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น ธาตุแท้ของคน ๆ นั้นไม่ดี หรือวัตถุธาตุที่ใช้ทำอาหารบางอย่างเป็นพิษแก่ร่างกาย

ในศัพท์พจนานุกรมของหนังสือเล่มนี้ ศัพท์บางคำก็มีการบอกลดหลั่นการใช้ไว้ เช่น บอกในวงเล็บว่า (ร้อยกรอง) หรือ (ราชาศัพท์) บางคำก็ไม่ได้บอกไว้ นักเรียนจึงต้องเอาใจใส่สังเกต ถ้าหากจะหยิบยกไปใช้ในวงคนกันเองได้ แต่ถ้าเขียนจดหมายธุรกิจหรือถึงผู้ที่เราไม่สนิทสนม เราก็ต้องเลือกเฟ้นคำที่ใช้ตามแบบแผน

ผู้จัดทำหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๑

ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑

๑. นางสาวช่อนกลิ่น พิเศษสกลกิจ	๑๑. นางสาววลัยรัตน์ อติแพทย์
๒. นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ	๑๒. นายสวณิต ยมาภัย
๓. นางนิตยา มาตะวิสุทธิ์	๑๓. หม่อมหลวงเสริมแสง พันธุ์มุต
๔. นางบุญชื่น ทองอยู่	๑๔. นายอภิวัฒน์ ปรีชาประศาสน์
๕. หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ	๑๕. นางสาวใจ อินทร์มพรรย์
๖. นางบุษนาค คำเมือง	๑๖. นางสาวสมศรี ทักษ์รัตนศรีณย์
๗. นางประคอง นิมนานเหมินทร์	๑๗. นางสาวประณม กนิษฐนาคะ
๘. นางปราณี บุญชุ่ม	๑๘. นางสาวศิริรัตน์ ธรรมธรรม
๙. ร.ต.ไพโรจน์ อุปพงศ์	๑๙. นายสุชาติ วงศ์สุวรรณ
๑๐. นางยุพา ส่งศิริ	๒๐. นางสาวหรรษา นิลวิเชียร

คณะกรรมการปรับปรุงหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๑

ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

๑. นายสวณิต ยมาภัย	ประธานกรรมการ
๒. นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ	กรรมการ
๓. นางสาววลัยรัตน์ อติแพทย์	กรรมการ
๔. นางยุพา ส่งศิริ	กรรมการ
๕. นางมาลินี ฝิโลประการ	กรรมการ
๖. นางสาวศิรินันท์ นาควิโรจน์	กรรมการ
๗. นางดารณี วงษ์อยู่น้อย	กรรมการ
๘. นางสาวนันทพร พวงแก้ว	กรรมการ
๙. นายสุชาติ วงศ์สุวรรณ	กรรมการ
๑๐. นายวินัย รอดจำย	กรรมการ
๑๑. นางสาวพริ้มเพรา คงชนะ	กรรมการ
๑๒. นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ	กรรมการและเลขานุการ
๑๓. นางสุทิน ทองใสว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บรรณาธิการ

นางมาลินี ฝโลประการ
 นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ
 นางสุทิน ทองใส
 นางปราณี ปราบริปู

ผู้เอื้อเฟื้อภาพปก

นายธานี อิสรา

ผู้วาดภาพประกอบ

นายอนุรักษ วงษ์ใหญ่

ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว นายวิชัย พยัคฆโส ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๕๔

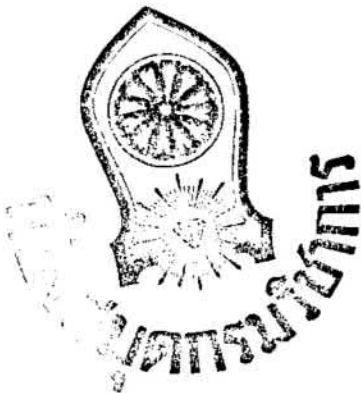

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้ปรับปรุงหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม ๑ ท ๑๐๑
ท ๑๐๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ซึ่งจัดทำตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑
ให้สอดคล้องกับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)
ยิ่งขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓

(นายสมชัย วุฑฒิปรีชา)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

บทอาขยาน

บุษเออยบุษบกแก้ว	สีแววแสงวิบฉายฉาน
ห้ายอดเห็นเยี่ยมเทียบวิมาน	แก้วประพาฬทาบเพชรสลบกัน
ชั้นเหมซ่อห้อยล้วนพลอยบุษย์	บัลลังก์ครุฑลายเครือกระหนกกัน
ภาพรายพื้นรูปเทวัญ	ฉนวนรพพิคั่นเทพกนิษฐ
เลื่อนเมฆลอยมาในอากาศ	อำไพโสภาสประภัสสร
ไขแสงแข่งสัสดิทร	อัมพรเยี่ยมพื้นโพยมพราย
ตั้งพระจันทร์เด่นจรล่องดวง	แลเจดิลอยช่วงจำรัสฉาย
ดาวกลาดตามเกลื่อนเรียงราย	เร็วคล้ายรีบเคลื่อนเลื่อนลอยมา

ถาก รามเกียรติ์ ตอน ตีกรอินทรชิต

พระวราชนันท์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์
พิมพ์ที่โรงพิมพ์ครุสภาตลาดพราว
นางรัชช พยัคฆ์ ๒ พิมพ์และจัดโฆษณา
๔๕๐๐๐๔๘

ทักษะสัมพันธ์ เล. 1

ISBN 974-01-2403-8

9 789740 124030

ราคา 57.00 บาท

